

სსსკ

სალამი საქართველოს
ლენინური კომპარტიის
XXXIII ყრილობის
დელეგატებს!

2

1987

სსსკ

355

განმცემის ოცდაშეათე წელი

2

თებერვალი

1987

თბილისი

საქ. კვ. ცკ-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

8. ახალგაზრდობის დიდ დროს ფორუმები

საქართველოს კომპაგზირების კრებების ლაშქრებათები

4. ჯანსუღ ჩარკვიანი, გურამ ზანჯიძე, მერაბ
მელიქიშვილი, მორის ფრანკოშვილი, რეზო ამა-
შუაშელი, ნარკიზა მგელაძე, დიდაკ ივარდავა,
ნათან ბაზოვი, ენვიკ ნიშანაძე, ვანო ჩხიკვაძე,
გივი ზივინაძე, დიდილა გეგინაძე, თენგიზ ჩა-
ლაშერი

მედიკოსების კრებების ლაშქრებათები

16. ბაღათურ არაგული, ვახტანგ ხარჩილაძე, მანანა
ჩიტიშვილი, დავით მხედველი, ლეოპოლდ ნადარეი-
შვილი.

მედიკოსები სპ. ალკა 88-ე ყრილობას

22. მერი-შალვაშვილი — ახალგაზრდობა. პოეზია

გარდაცმნა დროის მოთხოვნა

27. რეზა ოსტაიშვილი — დაბრუნებული ნაკრები

პროზა და პოეზია

35. რეზა ინანიშვილი — მოთხრობები
46. მერაბ სილაგოშვილი — ლექსები
47. რინოს კვარაცხელია — ლექსები
48. მიხეილ მონღიშვილი — ჟამი მისი მძვინვარებისა
მოთხრობა
67. ნოდარ კვიციანი — ლექსები
68. თენგიზ კახაშვილი — ლექსები
69. ჯანსუღ ჯიქიძე — კაცი და მხეცი. ნახევარწლიური
74. შაბუზა არაგული — ლექსები
75. მალვინა თოიბა — ლექსები
76. ზაურ გერგეშვილი — ლექსები
77. ირაკლი ლომოური — მოთხრობები
84. პაატა მონიშვილი — ლექსები
86. გური ფეხილაძე — სიმღერებისგანი. რომანი.
გაგრძელება.

ყრილობები

111. სტანისლავ რასადინი — სირთულე წარმოსახვისა.
თარგმანი გიორგი მაჭუტაძე
127. თენგიზ ჩხიკვაძე — ნიკა გელაშვილის პროზა.
დასასრული
137. ამირან ცერცვაძე — ლენინური პრინციპების გან-
ხორციელებისათვის ბრძოლაში

სპ. ალკა 88-ე ყრილობა

141. რამის საჯანო — „მეორე“ — ოცნების ქალაქი
144. სოსო გუგუშვილი — გვირი და ორი

ხელოვნება

146. ზვიად დოლიძე — „არსენა ჯორჯიასვილი“
152. მიხეილ ბარნოვი — მრავალმხრივი ოსტატი

რეცენზია

154. მურმან ჯგუზური — ნათელი სიტყვა

ჩვენი პუბლიკაცია

156. სერგი დანელია — წარსულის ფორცნიკიდან
158. ქრისტე

შთავარი რედაქტორი ჯანსუღ მკინჯილია

სარედაქციო კოლეგია:

გივი ალხაიშვილი

თეოდო ბაქიშვილი

(შთავარი რედაქტორის
მოადგილე)

გურამ გეგუშვილი

გივი გეგუშვილი

გიორგი გუგუშვილი

თეოდო ბაქიშვილი

მერაბ ელიშვილი

მადია კახიძე

სოსო ნიშანაძე

გურამ ზანჯიძე

მორის ფრანკოშვილი

ალექსანდრე შაბუზა

ნუგზარ შაბუზა

ანდრეი

ჩხიკვაძე

(პასუხისმგებელი მდივანი)

სოსო ცინცაძე

გიორგი წყნეთელი

ტარიელ ჭანტურია

გადრი ქოხთაშვილი

მანა ჯორჯი

დიდი ისტორიული გარდატეხისა და ქვეყნის რადიკალური გარდაქმნების უამს შეიკრება ერთად საქართველოს ახალგაზრდობა! შეიკრება, რათა თავის წინაშე მდგარი პრობლემები გაისიგრძეგანოს, თვალი გადაავლოს განვლილს და დასახოს სამომავლო ამოცანები! დიდია ეს დღე თავისი არსითა და დანიშნულებით! დიდია მისია, რასაც პარტია და ხელისუფლება, რასაც ჩვენი ქვეყანა ავალებს კომკავშირს. დიდია მისი როლი, მისი სასახელო საქმეები! მაგრამ არა ზეიმისა და ტკობისათვის — სამომავლო ფიქრითაა გამსჭვალული ახალგაზრდობის ეს ფორუმი! „ვენების სიმძაფრე ხომ შენებაშია და არა აშენებულით ტკობაში“, როგორც შესანიშნავად თქვა ახალგაზრდა მწერალმა. შენებისა და წინსვლის სულისკვეთებით ცხოვრობდა მუდამ ჩვენი ახალგაზრდობა, მათი სასახელო საქმეები ქვეყნის კიდით-კიდემდეა მოფენილი, ძვირფასი ტრადიციების ღრმა პატივისცემითა და განახლების, გარდაქმნის სულისკვეთებითაა გამსჭვალული კომკავშირის 33-ე ყრილობა!

დრომ, დღევანდელმა საერთო მდგომარეობამ დასახა მთელი ჩვენი ხალხის წინაშე განახლებისა და გარდაქმნის აუცილებლობა და ვინ უნდა ჩადგეს თუ არა ახალგაზრდობა ამ ბრძოლის ავანგარდში! ვინ უნდა დაიკავოს პოზიციები მოწინავეა და პროგრესულის პლატფორმაზე!

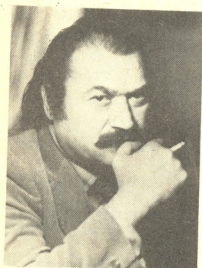
ახალგაზრდობა — მომავალი ჩვენი ქვეყნისა — სრული შეგნებითა და პასუხისმგებლობის გრძნობით იღებს საპატიო ესტაფეტას! ესაა საყოველთაო მოძრაობა უკეთესი მომავლისათვის, კაცობრიობის პროგრესისა და საყოველთაო მშვიდობისათვის! მომავალში ახალგაზრდობამ უნდა იცხოვროს, მათია ხვალინდელი დღე, მათია ქვეყანა და საქვეყნო ტვირთის აწევის, სწორედ ახალგაზრდობის სულიერი და ფიზიკური ენერგია სჭირდება!

დაფიქრებისა და განსჯის აწონდაწონვისა და სამოქმედო ასპარეზის მოზრებისათვის შეკრებილა დღეს საქართველოს ახალგაზრდობის ფორუმი — შეკრებილა საკავშირო კომკავშირის მე-20 ყრილობის წინ, რათა პირნათლად, მომზადებულნი შეხედნენ ჩვენი ქვეყნის ყველა კუთხიდან შეკრებილ თანატოლებს, რათა მათთან ერთად განსაჯონ და დასახონ ღონისძიებანი, რომელთა განხორციელებით უფრო ნათელი, უფრო მკვიდრი, უფრო საიმედო იქნება მომავალი ჩვენი ქვეყნისა!

სამშობლო იმედის თვალით შეჰყურებს და გზას უღოცავს თავის ღირსეულ შვილებს!

გამარჯვებები და წარმატებები იყოს თქვენი მეგზური!

საქართველოს კომპოზიციის პრემიის ლაურეატები

ჯანსუღ ჩარკვიანი

ერთის პირობით

მწყურვალისათვის
მიმატანინე წყალი,
მევალისათვის
მიმატანინე ვალი,
გზაბნეულისთვის
მასწავლებლბინე გზები,
შეუწამლავი
შემაწამელბინე ზვრები,
მომადებლბინე
სხვავან დამარბული ძმები,
ამ ჩემს მამულში
დამამარბებინე ძვლები,
მათქმებინე:
ქვეყნად სიცოცხლე ღირდა,
მერე წამოვალ,
წამოვალ, საცა გინდა.

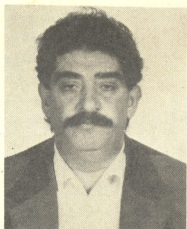
პირადად, ჩემთვის, დიდი დაფასებაა მივესალმო საქართველოს ახალგაზრდობას.

ჩემო მეგობრებო, მინდა, გისურვოთ ჯანმრთელობა და დიდი ენერგია, ეპოქის შესაფერისი განათლება და მაღალი კულტურა, ხალისი და ამაღლებული განწყობილება.

მინდა, გისურვოთ აგრეთვე ისიც, რომ არასდროს არ „დაბრძენებულიყავით“ და „დასერიოზულებულიყავით“ დროზე ადრე, უცხო ყოფილიყოს თქვენთვის პოზა და ნილაბი.

ახალგაზრდობის ყველა ეტაპი გაგველოთ ლაღად, გულწრფელად და ალაღად!

ასე უფრო მეტს გააქეთებთ ჩვენი დიდი სამშობლოსათვის!

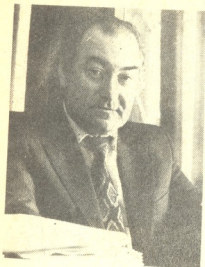

მერაბ ელიოზიშვილი

ძველი კომპაჰურილის თხოვნა ახალგაზრდა კომპაჰურილისადმი

გამრავლდით, როგორც შეგიძლიათ და როგორც საჭიროა სამშობლო-ქვეყნისათვის!

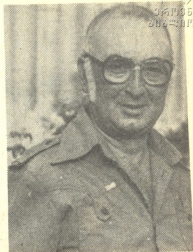
გამრავლდით, შვილით, გამრავლდით, შრომით!

მამაშვილური. თეორემა და
ისტორიული გზა მისი
დამტკიცებისა

საქართველოს მომავალი
მისივე წარსულისა და აწმყოს
ნამრავლის ტოლია!
წარსული მოცემულია,
აწმყო მოსაძებნია,
მომავალი მოსაპოვებელია!

პასუხი
იპოვეთ საკუთარ გულში,
თუკი ამ გულში ის სისხლი ჩქედს,
ბარიკადებზე რომ იღვრება
ბიბლიური დროიდან დღემდე.

მე ბოლნისის ლომებს ვთვლიდი...

მიწა მაქვს და
მიწა მქონდა —
ღარი მამალ ხოხბის ფრთისა,
მოყვრის მსასოებელი და
დამზაფვრელი მოშურნისა!
მალღივ ღმერთი არ მაკლებდა
შუბლზე მირონცხებულ ნიშანს,
რკინას ვკედლი,
ვაშენებდი
ეკვდერსა და სანთლის ნიშანს.

მე ბოლნისის ლომებს ვთვლიდი
სულს ჩემივე ჩუქურთმისას,
ვაზის ჯვარზე
სხივს ვახვევდი
კაბადუკიელის თმისას,
საწნახელში
ბიჭი იდგა.
ვადას ჩაფრენილი ხმლისას
აკენიდან რომ არ ენახა
მშვიდალ დაღამება დღისა.

იქით ვეშავს ხმაღს ვუქნევდი,
აქეთ — დიდოს,
ლეკს და ხიზანს,
წიგნიც დაწვეს,
ვაზიც ჩეხეს,
მაინც ვერ ეწივნენ მიზანს,

ზოგჯერ ჩემგან ჯვარწერილი
მეზობელიც ამეპრიზა,
— შინაურმა თუ არ დამკლა,
მე მომხვედური ვერას მიზამს!

მე ჩემი მაქვს მოსავლელი
თვალი არ გამირბის სხვისას,
წვეთ-წვეთად და
მისხალ-მისხალ
მიწა
მეფე თამარისა!

ვინც შეირგებს
ჩემს ზედაშეს, —
ჩოხას მივუბოძებ ძმისას,
ვინც არა და
ნუ მიიჩნევს
თავს ამ ცა-ფირუზის ღირსად!

არც ხონთქარის მეშინია,
არც შახის და ყაენისა,
ხატზე ბევრჯერ გადავეცი
ვინც მამული გაასხვისა,
ჩემად ვიჩნევ მოძმის ტკივილს,
იმის სიხარულს და ჭირსა
და მწამს ჩემი ბედისწერის
აწმყოსი და მომავლისა!

აღორძინებულო მზვარევე,
მზარევე,
გაბადრულო მზისა,
ილოცვიდე დედაენას,
ჩინს საკუთარ თვალებისას,
ზეპირობდე
ხმაღზე წერილს
სამუდამო პარაკლისად: —
— „მე ვარ ავი მუსაიფი
კახთ ბატონის ირაკლისა!“

ქვეყანას თქვენი იმედი აქვს

აი, კვლავ იკრიბება საქართველოს კომკავშირელთა უმაღლესი ფორუმი, მისი 33-ე ყრილობა. რა შეიძლება უსურვოს მის მონაწილეებს, რესპუბლიკის ახალგაზრდებს ადამიანმა, ვინც მთელი თავისი ყმაწვილქალობა და თავისთვის დაუფიქარი დღეები (არა ერთი და ორი, არამედ ოცი მშვენიერი წელი) ახალგაზრდულ გაზეთში, ესე იგი კომკავშირთან, მის პრობლემებთან, მის ჭირსა და ღვინთან უმჭიდროეს კავშირში გაატარა?

აი, რა:

ნაკლები მოჩვენებითი ფუსფუსი და მჩქეფარე უსაქმურობა (როცა ხმაური შორს ისმის, საქმე კი ადგილზე დგას ან ფუჭ სვლებს აკეთებს), ნაკლები „იჩ“ და „ოვნა“, ტრიბუნებზე ნაკლები კეკლუტობა და ფიჭრი ხვალინდელ კარიერაზე, დისტანციის შემცირება და სრული გაქრობა კომკავშირულ ლიდერს (ასევე მის საზრუნავსა) და ახალგაზრდებს (ე. ი. მათ საზრუნავს) შორის. მოგვევით „შპარგალკიდან“ თანატოლთა დამოძღვრებას, რასაც იტყვი, გულით თქვი, თუ გინდა გულისყურით მოგისმინონ. ფიჭრი არა მარტო იმაზე, რას ვეტყვი მე, კომკავშირული ლიდერი მათ — ახალგაზრდებს. არამედ რას მეტყვიან ისინი მე, ხოლო თუ არას მეტყვიან, რა არის ამის მიზეზი?

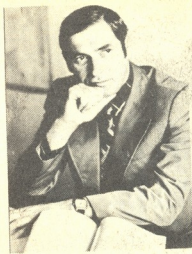
ისე არ გამიგოთ, არ ვხედავდე და არ მაზარებდეს თქვენი წარმატებები. ასე რომ იყოს, ახალგაზრდობის იმედი რომ არ გვქონდეს, რაღა დავგრჩებოდა იმის მეტი, ავუკრა გულა-ნაბადი და „გაღმა გასვლის“ თადარიგი დავუჭირა?!

არა და არა. მაგრამ ჩვენ უფრო მეტი და კარგი საქმე გვინდა ვნახოთ. არა ნაკარნახევი, არამედ ნამდვილად თქვენს შორის დაბადებული და აღსრულებული.

სიკეთეს, სიბრძნის, კაცურკაცობას, დიდ საქვეყნო საქმეს, ბედნიერებას ახლა, თქვენს ასაკში ეყრება საძირკველი და საძირკველის სიმტკიცეზე რომ დაგიწყოთ საუბარი, იტყვი: დაბერებულა და ბრძენის მანტიის წამოსხმა მოსურვებიაო.

აბა, სიბერე სხვას ვის სურს, მე რომ მსურდეს? ამიტომ დანარჩენს ჩემს გულში ვიტყვი, გულში მოგვეფერებოთ, დაახლოვებით ასე:

„საყვარლებო, ქვეყანას თქვენი იმედი აქვს, აბა თქვენ იცით...“

ზიკრები მშობლიურ ეზოზე

ეს პაპაჩემის ნასახლარია,
გადარეცხილი ამღვრეულ ტალღით, —
ნეტავ, აქ რა მწყინა, რა მიხარია,
მე აქ რაღა ვარ ყოველთვის ბაღლი!

განუყოფელო ტკივილო ჩემო,
შენი ვარ, შენი,
შენი გაზრდილი
და ეს ფოთოლი, ჭადარო ჩემო,
შრიალებს, როგორც დედის მანდილი.

აქ დარწმუნა მამის აკვანი,
აქ პაპაჩემის ნასახლარია, —
ამ მიწას როგორ არ ვცე თაყვანი,
ეს მისით არის,
რაც მიხარია.

ეს მისით არის, ჩემთვის რაც არის,
მე საქართველო აქედან ვიცი.
აქ ნანას მიმდერს ქარი დამცხრალი,
ნაკლებად ვბოლავ და...
მეტად ვიწვი.

გული კი მაინც სავსეა ჭარით...

დაცხრა ზაფხულის ცხელი

ვალტორნა —

დაუცხრომელი სურნელი წლების...

მე ჭარიშხლებთან ისევ მარტო ვარ,
მე მზის ქათქათა ლოგინზე ვწევი.

მატარებლები მიდიან შორეთს,

ბაქანზე მაინც ვიღაცა დადის...

უკიდევანო მიეთს და მოეთს

შვენის სიცოცხლის უკვდავი ლანდი.

გასაფრენია რამხელა სივრცე,

გასამხელია რამდენი ფიქრი,

გწყურია ფრთები მოკვდავებს მისცე,

მაგრამ ცხოვრება უწყალოდ მიჭრის.

ეს კალენდარიც დაკარგავს ფოთოლს,

გული კი მაინც სავსეა ჭარით,

რა დაშავდება, თუ ისევ მოთოვს, —

თქვენია რწმენის უჭკნობი ქნარი.

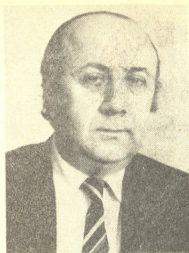
ანთეთ მზეთა ათასი მზერა,

აუღერეთ ჰანგი უკვდავი მესის,

დღეს ჩემი გული სამყაროს ზვერავს

და ვარსკვლავების მუსიკა მესმის!

თარგმნა ლაშა ნადარეიშვილმა

არ გადმოვინო სიმშვიდის დროშა

არ გადმოვინო
სიმშვიდის დროშა
ციხის კედლებზე
არავის ნებით,

ეს იმას ნიშნავს,
რომ შენ ნებდები,
რომ შენ ნებდები,
რომ ცოცხლად კვდები.

არ გადმოვინო
სიმშვიდის დროშა,
არ მიაშურო
დათვით ბუნავს,

ზამთარი მოდის,
ზაფხული მიდის,
და დედამიწა
ბრუნავს და ბრუნავს.

რაც იყო ახლო —
უკვე დაგვშორდა,
რაც იყო შორი —
მოვიდა ახლოს.

შენა ხარ აწმყო,
მაშ წარსულსა და
მომავალს შორის
ჩუმად ნუ სახლობ.

შენა ხარ აწმყო
და შენი სუნთქვა
სამყაროს სუნთქვის
ქარიშხალს ერთვის.

შენთვის თენდება,
შენთვის ღამდება,
მზეცა და მთვარეც
ამოდის შენთვის.

იცხოვრე,
წერე,
აშენე,
ხატე.

ყოველი დღისთვის
ეომე დრო-ჟამს
და არასოდეს
ციხის კედლებზე
არ გადმოვინო
სიმშვიდის დროშა.

აუჩაჟი მოდის ომის პრილოგა

საშა თედიაშვილს

გვიახლოვდება ქვაფენილით ფეხის კაკუნი —
სამგლოვიარო მელოდია წასულ თაობის,
ის მოდის ტვირთით, იძულებით, დრომ რომ არგუნა —
ნაღმის ნამსხვრევით და შეშლილი სასაფლაოთი.

— კავალერია!

— მაგრამ, ძმაო, სად არის იგი,
ხალხი კი არა, ფოთოლცვენის ჩურჩული მოსდევს.

წითელ ხავერდზე
ორდენების ბრწყინვალეება რიგი,
მაგრამ ვერ ვხედავ
სიცოცხლეზე უკეთეს ორდენს...

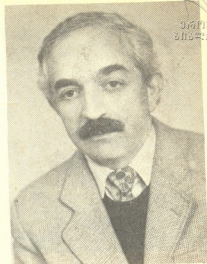
გიყურებ შენ და
გატანჯული თითებით გხატავ:
ნახევარკაცის უსაშველოდ გაზრდილი ლანდით
გვიახლოვდები და იცინი, იცინი, რადგან
ამ ერთი ფეხით

ახლა

მთელი

ქვეყანა

დადის.

მდინარე და ადამიანები

ლამაზია მდინარე
და ჩვენი მდინარის სილამაზით ვლამაზდებით, —
წყალში ირწყვიან ჩვენი ხიდეები და დარბაზები.

წყალუხვია მდინარე
და ამ სიუხვით სიკვდილამდე ვართ მდიდარი
მისი მწვანე ნაპირების ბინადარი.

ძლიერია მდინარე
საოცრად კეთილი და ღვთისნიერი,
მიტომ ვძლიერდებით მდინარის სიძლიერით.

ზვიადია მდინარე
და თითქოა ყველანი მდინარიდან ვიბადებით,
მუდმივი მოძრაობით, ხმაურით და ხიფათებით.

მდინარე კაცთა დაუოკებელი ლტოლვა და ფიქრია.

სამშობლო ის კი არ არის,
გვირილებს კრეფდე მდებოზე,
ჩვენ უნდა ვიყოთ წამალიც
სრულიად საქართველოსი.

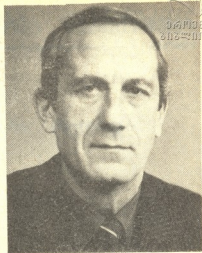
ამას არ უნდა არჩევა,
რომ რაც არ უნდა მელოდეს,
აწ და მარადის დავრჩები
სრულიად საქართველოსი.

სხვა სიყვარული არა მწამს,
პირველია თუ — მეოცე,
სულ ერთი სიყვარულია:
სრულიად საქართველოსი.

სიყვარულს უნდა უფლება,
დე, ღირსეული შემოგწვდეს!
ცაო, ნუ მოიღრუბლები,
სრულიად საქართველოში!

შატილი ხარ თუ — ხიხანი,
სულ ძეობები გველოდეს,
ჭერო, იხარე, იხარე
სრულიად საქართველოში!

შენთვის ვცოცხლობ და ვიცოცხლებ
და შენი ვარ ანგელოსი!
მოკვდები, დარდი გამყვება
სრულიად საქართველოსი.

ისწრაფეთ ბედნიერებისაკენ!

დამეთანხმებით, მეტისმეტად პომპეზური სათაურია ასეთი მცირე წერილისათვის, მითუმეტეს, თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ „ცისკრის“ რედაქციის დავალებით რესპუბლიკის კომკავშირის ფორუმის მონაწილე შემოქმედებით ახალგაზრდობას მივმართავ.

შევეცდები მოკლედ განვაცხადო ჩემი სათქმელი.

ნებისმიერი დრო თუ ეპოქა მომავალ თაობებს ახალ მიჯნებს უსახავს, დიახ, დრო, და არა ხელისუფლება. ამიტომაც ვამბობთ, რომ ჩვენს ქვეყანაში ძირეული გარდაქმნების ახლანდელი საყოველთაო მოწოდება, უპირველესად, დროის მოთხოვნილებებიდან გამომდინარეობს და სახელმწიფოს კანონზომიერი ევოლუციით არის გამოწვეული.

— როგორ უნდა შეხვდეს მას ჩვენი შემოქმედებითი ახალგაზრდობა?

ძველ ქეშმარიტებათა ახლებურად აღქმა, ისტორიული თუ დღევანდელი სატყეარის ინტერპრეტაცია და ორიგინალურად წარმოჩენა, მუდამ იყო და რჩება მაღალი რანგის შემოქმედების როგორც საფუძველი, ასევე მწვერვალიც.

ზემოთქმულის დამადასტურებლად სამ კონკრეტულ მაგალითს მოვიშველიებ. იმ მაღალმხატვრულ ნაწარმოებებს, რომლებმაც ბოლო რამდენიმე თვის მანძილზე სულითხორცამდის შემძრა: ჩინგიზ აიტმატოვის „საჯალათო კუნძი“, თენგიზ აბულაძის „მონანიება“ და რევაზ თაბუკაშვილის „საქართველოს მე-ქუთრულეთუხუცესი“.

ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო კატეგორიებით აზროვნება ყოველი თანამედროვე ხელოვანის შემოქმედების პირველწყაროდ უნდა მივიჩნიოთ.

ასე იღვწიან (შეძლებისდაგვარად) ზემოჩამოთვლილ ნაწარმოებთა დღეებითი გმირები და თუ ისინი იტანჯებიან და ცხოვრების ქარცეცხლში იღუპებიან კიდევ. დამარცხებულად მაინც არ ჩაითვლებიან, რადგან გონებით, შეგნებით და „კვალი ნათელით“ ადამიანის აღზევებისა და საყოველთაო ბედნიერებისაკენ ისწრაფვიან.

და განა ჩვენი ინტერნაციონალური, ლენინური კომკავშირის უპირველესი თეზისიც ეს არ გახლავთ?!

მაშ ასე — ახალგაზრდა შემოქმედნო — ისწრაფეთ ბედნიერებისაკენ!

ბავთერ არაბული

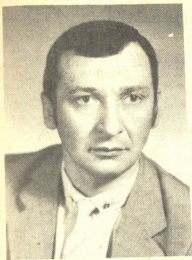

თაბაზ ჩეჩო

ნაწამები პოემიდან „რწმენა“

ჩენიც ზომ უნდა ღირსეული
დააჩნდეს კვალი
ამ საუკუნეს, უდიადესს,
თავის ნახტომით,
გადაუხდელი, ღლიდან შობის,
მოგვიხმობს ვალი
ჩენი მამულის,
ჩენი სისხლის,
ჩენი გვარ-ტომის...
ვწერო,
ვძერწავო,
ვხატავო,
ძველს ვანგრევო თუ
ახალს ვაშენებო,
თუ მძლავრი დროის შესაფერისს
ვაუღერებო ჩანგებს,
ომით დავაქცევო ამ სამყაროს,
თუ დავამშვენებო,
ყველაფრისათვის!
ყველაფრისათვის!
ყველაფრისათვის!
მომავალზე პასუხს ჩვენ ვაგებთ!
ღღეს პირველყოველის
ყველა საქმეს სჭირდება გული
მამულშიველის,
ერისკაცის,
ბრძენის,
სწავლულის
და ხალხთან დგომის საუკუნოდ

ფიქრსა და სურვილს
იმავე ხალხის ერთგულება
და სიყვარული...
თაბაზ ჩეჩო
წინ მიგვიძღვის
მრავალ ჭებრის,
მრავალ სიძნელის
და გრიგალის გადამლახველი,
კვლავ შემოქმედი,
სასახელო გამარჯვებების
მამა-პაპათა,
ერისკაცთა წმინდა სახელი...
ჩვენ წინ მიგვიძღვის
ანთებული ციურ ნათელით,
როგორც სიმებით დაკვალული
ფიქრის ხაზებით,
ხალხის გონების შემომკრები
და წარმართველი,
ჩვენთვის ნაცნობი სახეები
უძვირფასესი...
ღღეს ყველამ იცის ეს გაძლოა
რამდენად გვიღირს
და საწუთროდ ვიდრე გავალთ,
ვიდრე ჩავივლით,
ჩვენც გვინდა ჩვენს ხალხს —
ღედამიწის დიდებულ გვირგვინს,
ჩენი სიცოცხლეც ამშვენებდეს
როგორც ყვავილი!

(ნაწყვეტი პუბლიცისტური პოემიდან „სიტყვის დასაცავად“)

პოეტო, მუდამ წინ უძღოდი
კაცობრიობას
და შენ გწვავდა და შენ გტკიოდა
მისი ჭრილობა.
შენ მუდამ გერქვა
ხალხისა და ქვეყნის ნამუსი,
ჭირთათმენაში ილეოდი
და სიყვარულში.
სხვისი ტკივილიც შენ გტკიოდა,
ვით საკუთარი
და იღვწოდი და მუშაობდი,
როგორც ფუტკარი,
უტბილეს თაფლად რომ გექცია
სხვისთვის სიტყვები,
ეცემოდი და კვლავ დგებოდი,
ძალას იკრებდი.
შენ ისტორიის მარადიულ
მზეს რომ ამოჰყევ,
სიკეთისათვის მეოცნებე
და მეამბოხე.
სადაც კი ჭირდა, იქ იდექი
მუდამ, ყოველთვის,
ხალხის იმედი გერქვა შენ და
ხალხის პოეტი.
ვითარცა დროშა, შენი ლექსი
ისე მოჰქონდათ.
ვერ ავიბნია გზა და კვალი
აოფლის ქოთქოთმა.
ზესკნელ-ქვესკნელის იდუმალი
შეხსენ კარები

და ისტორია იხედება
შენი თვალებით.
და შენი გულის ცემა მესმის
ეამთა სიღრმიდან.
აწმყომ, წარსულმა მომავლისკენ
ხილად გიხიდა.
არ მგვანებიხარ შენ მასხარას,
ფუჭად მგალობელს
და თაობები გადასცემდნენ
შემდგომ თაობებს
შენს სიტყვებს, როგორც
ჩაუქრობელ ცეცხლს ვესტალები.
გიგონებ, ვწუხვარ,
გიფერები და გეკრძალები.
ვერა, ვერ გძლევდა საყრუეთი,
სულის მხუთავი,
რამეთუ ხალხის სული იყავ.
სული უკვდავი
არა ყოფილხარ შენ მსურველი
ტაშის, მადლობის,
შენს დარდთან ერთად
შენ საქვეყნო დარდსაც დარდობდი.
თავად მწყურვალი, მშვიერი და
არასმქონები,
სხვას შველოდი და გულისტკივილს
სხვას უფონებდი.
თუმც საწუხარი, სატყუარი
შენიც გყოფნიდა
არ წაგიღია სხვა სიმდიდრე
შენ ამ სოფლიდან.

გიდულდა გული.
როგორც საკირე.
ერთი ტიროდი ზოლმე
მთელი ქვეყნის მაგიერ
სისხლი მოწვეთავს,
უწმინდესი სისხლი მოწვეთავს
შენი სიტყვიდან
და ხმა მესმის შენთა მოძმეთა:
— მზეს შეწირული
უნათლესი შენ ხარ ზვარაკი,
ილაპარაკე,
თუ არ ძალგვიძს ჩვენ ლაპარაკი.
იმღერე, როცა ჩვენ ხალისი
არ გვაქვს სიმღერის,
ჩვენ თუ ვიღლებით შენ მხნედ იყავ,
ნუ დაიღლები.
როცა გარდავა უამრავი
ზაფხულ-ზამთარი,
დაგვიძნებენ შენ ერთს მოწმედ,
რომ თქვა მართალი.
უნდა გაუძლოს შენმა სიტყვამ
ბნელს და ყიამეთს,
შენ ხარ მსაჯული,
უტყუარი ხარ მატთანე.
იფრინე ჩვენი ალტაცების
ძლიერი ფრთებით.
შენ ჩვენთან ცოცხლობ,
სიკვდილით კი არასდროს კვდება.
რადგან ვალი გაქვს შენი ქვეყნის,
ვალს ღვთიური,
რადგან მოწმე ხარ!
მოწმე!
მოწმე!
მარადიული!

დღეს კი ზოგ პოეტს
მწარედ მინდა ვუსაყვედურო,
(სადა ხარ სიტყვავე,
პირუთვნელო და გაბედულო!)
დღეს ზოგიერთი იმალება ზურგში
ლაჩრულად
და მისი ლექსი ყალბ მძივებით

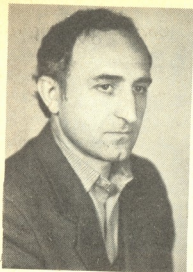
გამობრანჭულა.
მიდის მიხვეულ-მოხვეული
მისი გზაშარა,
დიად ააქმეებს უკან მისდევს,
ვით მაჩანჩალა.
ფრთხილობს და უცდის
სად რა ითქვა, ან როგორ ითქვა
და ლამპარს, უკან მიდევნებულს,
ჰვავს მისი სიტყვა.
ვის რა აამოს
იმას ფიქრობს,
წვალობს, ცბიერობს,
ვის რა დასტყუოს სიყვარულის
სამაგიეროდ.
მისი სტრიქონი რომ მორთულა
ზიზილ-პიპილით,
უნიათოა,
უსიცოცხლო და ფერმიხდილი.
დილით რაცაა, ის არაა
სალამონისას,
სისხლს იცვლის ხშირად,
გადაისხამს და გადმოისხამს.
სისხლს იცვლის ხშირად:
ხან მამაცის, ხანაც ლომგულის,
ხან მელაქულის,
ხან ერთგულის, ხანაც ორგულის
იერს იღებს და ეომება
ქარის წისქვილებს,
ბევრი ვიტირე, ის რომ ვნახე,
ბევრიც ვიციე.
სხვაა!
არა ის, რასაც წერს და
რასაც ქადაგებს,
იმ კაცს მაგონებს,
საკუთარ თავს რომ აქანდაკებს,
ხან ცხვირს უმოკლებს,
ხან ზელებს და ფეხებს უგრძელებს,
რომ დაემსგავსოს კაცს ჰკვიანს და
ბრძენზე უბრძენესს.
სხვის თვალებს უსხამს,
რომ გამოჩნდეს უფრო ლამაზად
და ჭრის და კერავს საკუთარ თავს
და მატრებაზობს...

ქართლი

როცა ქართლში გაზაფხული
აამწვანებს სერს და ყანობს,
ცხელი სისხლი ჩაუდგება
სამაჩაბლოს, სამუხრანოს.
დაშვენდება საულვაშე
დოლის პურს და ქერის თავთავს,
ქსანზე ნისლად აცურდება
წმინდა სული ერისთავთა.
მუხრანს ზემოთ ერთი შინდი
რომ ყვავილობს გამთენია,
ქეფევიანის სულის საოხ
ანთებული სანთელია.
მიწას,
ასჯერ გადაბუგულს,
თავზე ადგას სვეტი ნათლის,
პირჯვრის წერით სათქმელია:
ზემო,
ქვემო,
შუა ქართლი.
ქართლო, საქართველოს ძირო,
ქართლო, საქართველოს ფარო,
არც არავინ გაგიტოლო,
ვერც ვერავინ შეგედაროს.
გადაეძახი ოთხივ მხარეს,
სადაც მზერა გადამიტანს:
„საქართველო ქართლით არი!“
ცა მიმოწმებს:
„ჰეშმარიტად“

მეფედ საქართველოსა
არ ითქმოდა არვის ნებით,
თუ სკიპტრას და ოქროს გვირგვინს
მცხეთას შენ არ უკურთხებდი.
უწინ ბევრჯერ ნაწამები,
მაინც მუდამ მოქმელი მართლის,
ერის მჩენი,
გადამრჩენი —
ქართლი,
მშვენიერი ქართლი.
მცხეთას ლოცვად დაგიღებები.
ვიმარტვილებ,
ვიმარხულებ,
თუ ათას წლებს შენ ასეთი
ეშხით გამოიზაფხულებ.
დღეის დღესაც ღვაწლი შენი,
მადლი შენი უდევს დვრიტად...
— „საქართველო ქართლით არი!“
ზეცა ამბობს:
„ჰეშმარიტად!“
მე ვით გეტყვი,
ანდა ქვეყნად
ღვაწლი შენი
ვინ თქვას დათვლით...
დღედა საქართველოსა,
გული საქართველოსა,
ქართლი,
საოცარი ქართლი!

მარად სიფხიზლე

მარადიული მესმის ძახილი:

— მარად სიფრთხილე!

— მარად სიფხიზლე!

თავით დაიღე ფარი წინაპრის
და მომავალზე ასე იფიქრე.

არ დაივიწყო — არის ეშმაკი,
ის ბედავს თვითონ ღმერთთან დავასაც,
არ გაგაბრუოს ღღესასწაულით
და ყალბი ტაშით საესე დარბაზმა.

ის ელოდება შენს დაჩოქებას,
რათა ფარივით რწმენა დაგვარდეს,
რათა ასხუროს ღვარძლის შეფუები
შენს სიამაყეს და სითამამეს.

სთესოს და სთესოს შურის ყვავილი
მეშინის გარკით და თადარიგით,
რათა შეგწიროს ცივი ხელებით
საკუთარ ღმერთებს, როგორც ტარიგი.

ის ყველგან არის, არის ბზარებში
შენი რწმენის და შენი იმედის,
შენი არ მოსწონს, ხიბლავს საეჭვო
უცხო ჰანგები და მოტივები.

ანთხევს და ანთხევს ცოფს და სამსალას
ათასგვარ ჭორებს, ათას მოგონილს,
ცდილობს ჩაქრობას შენი ქალების
და შენი სულის ჭიაკოკონის.

მარად სიმაღლე!
მარად სიახლე!
მარად სიფხიზლე!
მარად სიფრთხილე!
თავით დაიღე ფარი წინაპრის
და მომავალზე ასე იფიქრე.

— არ დაიხარო!
— არ დაიღალო!
არ გამოფინო თეთრი ალამი,
არ გაიკარო ლაფი ჭაობის,
მთას იდგეს შენი რწმენის კარავი.

მკვდარი მერქვას,
თუ კოჯორთან
ქარმა ველარ გამაგიჟოს...
უძოს მთაზე დავდგები და
მთვარემ ფეხი დამაბიჯოს!

მკვდარი მერქვას,
თუ სამოთხე
შენს გადაღმა დავიჭერო...
აკი მითხარ, იმ პეპელას
მხოლოდ შენთვის დავიჭერო!

ცა გრიგალებს დაუფარავს,
ძვირფასო და საოცნებო...
საით მიხვალთ, ვარაკვლავებო,
თქვე, ჩემპაავით საოცრებო!!!

მერი შალვაშვილი

ახალგაზრდობა

ჰომეზა

დღევანდელმთა

დღევანდელმთა მძლავრ ხელებში ხარ მოქცეული,
შენი სინაზე თოვლის ფერში დაგუბებული.
შენი ხალისი და სითამამე — გაზაფხულს მიუთაკუთრებია,
იგი ჩურჩულით და შრიალით გესაუბრება.
ახალგაზრდობავ! — შენი ენა სიყვარულის ენაა მხოლოდ,
შორეულ გზიდან მოაბიჯებს,
სამყაროს მტერიან გზაჯვარედინზე
ვარდისფერი ღრუბლები რომ ჩანს,
ის შორეული სიყვარულის ანარეკლია —
უკვდავებაში გაბნეული და გაფანტული.
მე შენ მიყვარხარ!
ასე იწყება და მთავრდება პლანეტა ჩვენი.
ფრთებგაშლილი და ფაფარაშლილი
დაფრინავს იგი გალაქტიკაში
და ქართან ერთად ჩვენს ფანჯარაშიც შემოფრინდება,
ზეცისაკენ გაგიტაცებს,
და აცეკვდება აული მისი.
მე შენ მიყვარხარ — ეუბნება მდინარე ზღვას,
ფოთოლი — ფოთოლს;
მე შენ მიყვარხარ — ეფერება ვიტრინებს ქარი
და ტროტუარებს შემოდგომის
ნაზი სიო ესალბუნება.
მე შენ მიყვარხარ! — ჩურჩულებენ ჩემი ბაგენი,
ეს სიტყვებია, ყოვლისშემილე და ჯადოანური,
წყალი ვერაადროს დააველებს, ცეცხლი ვერ დააწვავს
და ზამთარშიაც რომ ყვავილობს,
არ იცრიცება, არ ხუნდება, არ ფერმკრთალდება.
მე შენ მიყვარხარ!
თითქმის მუქში მყავს გამომწყვდეული
ჩემი სურვილი, შენი სუნთქვა
ასე ახლო და შორეული,
დისავიწყებლად განწირული,
მაგრამ ამაყი, უბერებელი და მშვენიერი.

სუნთქავს სამყარო.
 წვიმის წვეთებით დაკაწრულია
 დედამიწის ფერადი ტანი;
 მთები მორთულან თოვლის ჩრდილებით.
 სუყველას ქვეყნად ელოდება
 თავის მწვერვალი,
 თავისი თეთრი ბილიკები
 და წამიერად აღმოჩენილი საოცრებანი.
 აი, ფოთოლი მიკროსკოპში...
 ამ ფოთლია მიღმა
 მისი სული ჩანს:
 როგორ იზრდება, როგორ ფეთქავს,
 მზის ენერგიით როგორ ივსება;
 სამყაროს ფერად მიკროსკოპში
 შენც ჩანხარ ასე, ადამიანო,
 ირგვლივ ყველაფერა
 შენი ხელი ატყვია რადგან...
 ამოუხსნელი ქარაგმაა ამოკვეთილი
 საუკუნეებით დამძიმებულ იმ ბილიკებზე,
 შენ რომ მოდიხარ,
 დასაბამიდან რად დუმან ქვები,
 ვის უნახავენ იმ ლეგენდას მარადიული სიცოცხლისას,
 მათში რომ ცოცხლობს და გული უცემს.
 ხელისგულებზე გისვენია წინაპართა ექო,
 რწმენის მდინარეს იმედის ჯებირები ამოუშენე,
 წლების ფერმკრთალი გამოძახილი
 მიმოაფინე შენს სახლის კედლებს,
 რომ მახსოვრობა არ დაგიძველდეს,
 სიკვდილის შიშმა არ დაგთრგუნოს,
 არ დაგამარცხოვს, სამუდამოდ არ დაგიმორჩილოს!
 თუკი იბრძვი მხოლოდ იმიტომ
 რომ თავიდან მოიპოვო სულის სიმშვიდე.
 გაოცებაც იმიტომ ისწავლე,
 რომ სილამაზე შეისრუტო და შეითვისო,
 მოიხიბლო დედამიწის ფერადი აქვარიუმით
 და დაიჯერო, რომ სიცოცხლე მშვენიერია;
 მაგრამ არსებობს მრავალგვარი ქვეყნად ლალატი,
 არის ლალატიც საკუთარ თავის,
 უპაუხოდ დარჩენილი, თვალის გუგებზე
 აწებებული კითხვების გროვა:
 გაბრუებულხარ თრიაქის კვამლით,
 შენი სულის მზე ტროტუარზე გდია,
 აუღს ლაფავს მომაკვდავი და განწირული.
 თვალეებზე უწევთ შიში დედებს —
 შენს მშობელ დედას გაცრეცილსა და ცრემლმორეულს,
 მეუღლეს შენსას — მშფოთვარე სიზმრით გაოგნებულს,

მომავალ შვილზე დარდით შემკრთალს და ალელვებულს
რა გიპყრობს ნეტავ?
რა გითრევს თავის მარწუხებში,
რა გიმონებს?
სად გაჰქრა შენი თავბრუდამხვევი სურვილები,
შენი მიზანი, ზღაპრული ლტოლვა და მომავალი.
ვინ გაცდუნა, რომელმა ძალამ დაგიკაწრა ასე ვენები,
როგორ გაცვალე ყველაფერი
თავდავიწყების უაზრო წუთზე, საათზე, დღეზე?
ყველაფრის ბოლოს მოჩანს მხოლოდ
კ ი თ ხ ე ს ი ნ ი შ ა ნ ი.
ვინ ისაუთრებს შენს სიტბოს,
სიყვარულის საიდუმლოს,
მერცხლების ფრთებით მიმოხატულ
ზაფხულის ზეცას.
დღე ხვალინდელი თრთოლვით გიმზერს,
შიშით ცახცახებს...
შენი შვილების სუფთა თვალებში
იძირება მთელი სამყარო,
და კვალი შენთა ბნელთა საქმეთა
მათ სახეებზე აირეკლება,
როგორც ზღვის ტალღებზე,
ვარსკვლავებში ჩაძირული ზეცის თავანი.
ცოდვის წვიმები წყალდიდობით
და წალეკვით ემუქრება შთამომავლობას.
ხმა ამოიღე! — გამოფხიზლდი,
ირგვლივ განგაშის ზარები რეკავა,
მუხლზე გიჩოქებს განთიადი,
და შენივე თავის შველას გთხოვს,
შენი შვილების, შენი ერის გადასარჩენად.

აჰო

მზე ისე იწოვს უნაზეს ბგერას,
აცეკვებული ძველი რიტმიდან,
რომ სევდიანი წარსულის მზერა
დღის ზედაპირზე ამოტივტივდა:
კარების იქით დაიმსხვრა ღამე,
ხელისგულებით ზეცას ვეხებით,
ჩვენ არ გვინახავს გზა — წამებულთა
ცა გათანგული ყრუ ქვემეხებით.
ყველა ტკივილი და ომის შიში,
ძველ ექოს შერჩა ცივს და ხათრიანს,
ჩემო თაობავ, დღეს შენთვის ომი
კინოფილმების მკრთალი კადრია.
მაგრამ სურვილი ომის და ნგრევის
ვილადის კვლავაც ართობს, აქეზებს,
ღრუბლებად მოჩანს საუკუნენი,

კოსმოსურ გზებში მტვრიან სახეზე.
„ვარაკვლავთ ომები“ იმდენად ხიბლავთ,
აოცებთ, იპყრობთ და აღიადებთ,
სულ არ აფიქრებთ, ხვალ რა მოვლის
შემოღამებას თუ განთიადებს.
ჩვენ ხმას ვიმაღლებთ
იმიტომ, რომ ჩვენი შვილები,
აიცილით შეხვდნენ
გაზაფხულის ყოველ ალიონს.
კაცობრიობავ! — ნუ დაუშვებ
ასეთ შეცდომას,
დრო არ გეყოფა იმისთვის
რომ მოინანიო

დღე ხვალინდელი

ზოგიერთ რამეს შეაწორებს თვითონ ცხოვრება.
თუ ზედმეტია ჩვენში კდმა და სიფაქიზე,
ზოგიერთ რამეს შეაწორებს თვითონ ცხოვრება
და უცნაური სიზმრისაგან გამოგვაფხიზლებს.
ჩემო თაობავ! — შენ იაეთი მშვენიერი ხარ,
როგორც გაზაფხული დაბადებიას.
და ისეთი ჩუმი — როგორც აიკეთე,
მართლაც აიკეთე ხომ იმგვარი საღაუულია
ყოველ ჩვენთაგანში რომ ბუდობს,
ადრე თუ გვიან ამოიზრდია ყლორტებს
და იცვავილებს.
აი, თუნდაც შენ შემოქმედო,
ჩვენი თაობის გამართლება ხარ,
შენში ისვენება დაღლილი ღმერთი,
შენი სულის მშვენიერი პალიტრა
ტკივილებს ღებავს, ჭრილობებს კურნავს,
აუხდენელ დამახვრეულ სიზმრებს
განცდით აწებებს და
სიცოცხლის ძალას ანიჭებს დღეებს.
შენთან, შემოქმედო, ყველაფერი
სხვაგვარად ხდება,
რა მუსიკაში ამოავლე,
რა ჩარჩოში ჩასვი ნეტავ
ეგ ბუნებრივი სინაზე და მომხიბვლელობა
შენი სახე, დაავიწყებლად რომ არ გვემეტება.
რისგან არის შეწულთ შენი სული?
ალბათ იის სურნელისაგან,
ქვაფენილზე დაცემული ბროლის ვარდის წკრიალისაგან
და იმ სიტყვისაგან, ჯერ რომ
ვერაფრით ვერ გვიპოვია
(თუმცა არაფერ იცის, სად იწყება
და აად მთავრდება შენი ტკივილი...).

შენი სიტყვები გულის სიღრმიდან
ამოღებული ნიჟარებია.
შეგიძლიათ მოუსმინოთ
როგორ გუგუნებენ,
როგორ მღერიან ისინი.
ზოგ ნიჟარაში ქარიშხალი ბორგავს და ცოცხლობს,
ზოგ ნიჟარაში საოცარი ვიოლინო ღამეებს ათევს,
და ვარდისფერი აბრეშუმის ლივლივებს, თვალს გვჭრის.
შენ შემოქმედო, დღევანდელია თვალეში გიმზერს,
განა შენს ლექსებს ნაოჭები ემჩნევათ სადმე,
განა ტერფები მოეყინათ, რომ წლების გზებზე
თავისუფლად ვერ იმოგზაურონ.
ნუ შეშინდები! მხოლოდ ნახტომზე იფიქრე და
ერთიკ გახსოვდეს, ნურასოდეს მოიხიბლები
ვარსკვლავთცვენის მშვენიერებით,
რადგან დაცემის აილამაზე მათი ხვედრია,
შენი დაცემა არარსებული ტკივილებით არ დასრულდება.
შენ შემოქმედო.
შენ იტყვი ხვალე იმ სიტყვას
რომელიც ჯერ არავის უთქვამს,
და შენ დაამსხვრევ
გულგრილობის ბროლისფერ კედელს,
შენ, შემოქმედო,
დღევანდელია თვალეში გიმზერს
და პასუხსაც მოელის შენგან.
ზოგიერთ რამეს შეასწორებს თვითონ ცხოვრება,
თუ ზედმეტია ჩვენში კდება და აიფაჭიზე;
ზოგიერთ რამეს შეასწორებს თვითონ ცხოვრება —
დაგვაუაყაყებს, გამოგვაწოთბს, გამოგვაფხიზლებს.

რევაზ ოსეფაიშვილი

დაბრუნებული ნაპირები

ძალზე აქტუალურ ეკოლოგიურ პრობლემას ეხება რევაზ ოსეფაიშვილის ნარკვევი „დაბრუნებული ნაპირები“. მეცნიერულ დასკვნებზე დამყარებული გაბედული საქმიანობა, რაც გარდაქმნათა საყოველთაო აუცილებლობამ დააყენა დღის წესრიგში, არა მარტო ნარკვევში გადმოცემულ ლოგიკურ საკითხს, არამედ ჩვენი ცხოვრების ყველა სფეროს უნდა შეეხოს. ამჯერად, ამ პრობლემატური საკითხებით ვიწყებთ და მომავალშიც არაერთი საკვანძო მოვლენის გაშუქებას შეეცდება ჩვენი ჟურნალის ახალი რუბრიკა.

ისეთი მცირემიწიანი რესპუბლიკისათვის, როგორც საქართველო, სადაც ერთ სულ მოსახლეზე 0, 18 ჰექტარი საზნავი მიწა მოდის, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების და, პირველ რიგში, ჩაისა და ციტრუსების პლანტაციების ფართობების ზღვით დაფარვა საქმად დიდი დანაკარგია.

შავი ზღვის ნაპირის ნგრევის მიზეზი ძირითადად ადამიანის სამეურნეო საქმიანობის შედეგია. პლაჟების დინამიკური პროფილის აღსადგენად დღის წესრიგში დადგა საკითხი: შავი ზღვის სანაპიროს შექმნისა და აღდგენისათვის შემუშავებულიყო ყველაზე რაციონალური გეგმა, რაც საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მსჯელობის საგანი გახდა და ყრილობის დირექტივებშიც არის შეტანილი: „საქართველოს სსრეს პუბლიკაში ჭავჭავაძის მემორიალის პროექტის წარმოება 30-38 პროცენტით, ელექტროენერგიის გამომუშავება 1,2-ჯერ და სხვ. დავამთავროთ უინვალის ჰიდროკვანძის აგება, განვაგრძოთ ხულონაქის მშენებლობა და შევუდგეთ ნამახვანის ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობას... მოვაწყოთ ნაპირსამაგრი სამუშაოები შავი ზღვის სანაპიროზე“.

საქართველოს კომპარტიის 26-ე ყრილობაზე აღინიშნა, რომ „ჩვენს ქვეყანაში შეიქმნა პირველი ბუნებისდაცვითი საწარმოო-სამეცნიერო გაერთიანება „საქზღვისნაპირდაცვა“.

ზღვა თავისუფლებას ითხოვს

საუცხოო კლიმატურმა პირობებმა, ლანდშაფტების ფერწერულმა სილამაშებმა, ბუნების უნიკალურმა ძეგლებმა და სამკურნალო წყლების სიმრავლემ საქართველოს შავი ზღვის სანაპირო ჩვენი ქვეყნის ჯანმრთელობის კერად აქცია, რასაც, წლების განმავლობაში, თავიხებურ ლაზთს მატებდა ქვეყნის ბუნებრივი ძალების ფართო ზოლი.

მაგრამ გავიდა წლები. საქართველოს შავი ზღვის სანაპირო დიდი პრობლემების წინაშე აღმოჩნდა. დაიწყო ზღვის ნაპირების ინტენსიური გარეცხვები. წყალმა დაფარა პლაჟების უმეტესი ნაწილი. საშიშროების წინაშე აღმოჩნდა ზღვის მახლობლად განლაგებული მრავალი სანატორიუმი, დასახვენებელი სახლი, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები თუ საკარმიდამო ნაკვეთები, საავტომობილო თუ საარკინიგზო მაგისტრალები. ზღვამ ერთ წელიწადში ზოგან ერთნახევარი, ზოგან ორი მეტრით გამოიწია ხმელეთისაკენ...

მეცნიერებმა დაადგინეს, რომ ინტენსიური გარეცხვები ჩვენი რესპუბლიკის შავი ზღვის სანაპირო ზოლში შეინიშნება ომის შემდგომ პერიოდში, როცა მკვეთრად გაიზარდა მშენებლობის ტემპი.

საშენებლო მასალების მოპოვება, რა თქმა უნდა, გაცილებით იაფი და ხელსაყრელი იყო მდინარეების კალაპოტებიდან და ზღვის პლა-

უბიდან. ეს ზომ მზა მასალა იყო იმათთვის, ვისაც იგი ესაქირობოდა და ვინც თავის ღრწზე ვერ გაითვალისწინა, თუ რა დიდ ზიანს მიაყენებდა ზღვის სანაპიროს, ეგრეთ წოდებული, „ანთროპოგენური ფაქტორი“.

ამ მოუფიქრებელ ნაბიჯს მოჰყვა ქების გაჩენა სანაპიროზე და ზღვაშიც არ დააყოვნა, მთავრობა-მთავრობა ორმოები და მოადგა ხმელთს.

ზღვის პლაჟებს, ძირითადად, მდინარეები ასაწარმოებენ.

არასრული მონაცემებით მართო მდინარე გუმისთის მიდამოებიდან ამოღებულია 700 ათასზე მეტი კუბური მეტრი პლაჟშემწილი მასალა, რაც ამ მდინარეს 30-35 წლის განმავლობაში უნდა ჩეტანა ზღვაში.

პლაჟის ზოლი ნაპირის ბუნებრივ დამცველს წარმოადგენს, რომელიც ღებულობს და აქრობს ტალღურ ენერგიას, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, გვევლინება ამორტიზატორის როლში.

მოიყვანთ ნაპირის დინამიკური სისტემის ღებურადგების ერთ მიწეზეს.

როგორც ვთქვით, მდინარეების შესართავებთან უალიბდება ნაპირის ნაპირგასწვრივი ნაკადი, რომელიც ქმნის პლაჟის აქტიურ ფენას შესართავიდან საკმაოდ დიდ მანძილზე.

ასეთი ნაკადები, მაგალითად, ოჩამჩირის რაიონში სულ რამდენიმეა. უფრო სწორად, იყო, რადგან აშემადა, გარკვეული პირობების გამო ამ ნაპირგასწვრივი ნაკადების მთლიანობა დარღვეულია. მათი პირობითი სახელებია: გუმისთის, კელასურის და კოდორის ნაკადები. მათგან კოდორის ნაკადი ვრცელდებოდა მდინარე ენგურამდე, ესე იგი, ქმნიდა პლაჟის აქტიურ ფენას. 30-იანი წლების ბოლოს შავი ზღვის სანაპიროზე აშენდა ნავსადგური, რომლის ზოლმა ბლოკირება გაუყენა კოდორის ნაკადს და ქვიშა ნავსადგურის ჩრდილოეთ მხარეს დაგროვდა, ხოლო სამხრეთით, სანაპირო ზოლი პლაჟწარმოქმნილი მასალის გარეშე დარჩა, პლაჟის აქტიურობა ფენამ იწყო სწრაფი შემცირება, რასაც მოყვა თვით ნაპირის ინტენსიური გარეცხვები.

ქალაქის გასწვრივ ნაპირის სიგანე 40-45 წლის განმავლობაში შემცირდა 120-150 მეტრით და გაიყვანა 50-80 მეტრის ფართობი. ცხადია, ნავსადგურის დამპროექტებელ ინჟინრებს არ გაუთვალისწინებიათ, თუ რა შეიძლება მოჰყოლოდა ერთიანი დინამიკური სისტემის გაწყვეტას, მაგრამ აქ არ დამთავრებულია მშენებელთა შეცდომები. ამ პერიოდში და შემდეგაც, თითქმის 70-იან წლებამდე, ერთადერთ სწორ ნაპირდამცველ სამუშაოებად მიღებული იყო ზღუბებს* და ნაპირგასწვრივი კედლების მშენებლობა, რაც ოჩამჩირეშიც გა-

ეთდა. მაგრამ უოველგვარ აქტიუზ მუშაობა კლებულ ნაპირებზე აშენებული ჰიდროტექნიკური კონსტრუქციები ვერ აქრობდნენ ტალღის ენერგიას, პირიქით, უაქცეული ტალღები რეცხდნენ კონსტრუქციების საძირკველს, რამაც მათი დეფორმაცია და, ზოგ შემთხვევაში, ავარიაც გამოიწვია.

კიდევ ერთი მაგალითი: გუმისთის შესართავში, მარცხენა ნაპირის გასწვრივ, გარეცხვის შესაჩერებლად აგებულ იქნა ნატანის დამკერი ბუნა, რომელიც წარმოადგენს რკინა-ბეტონის მძიმე კონსტრუქციების ერთ-ერთ სახეობას. ბუნას სიგრძე 50-60 მეტრია და ზღვაში სოლიდითაა შექრილი. ბუნასა და ბუნას შორის მანძილი დაახლოებით 70-80 მეტრია. ამ კონსტრუქციამ, უნდა ითქვას, თავისი პირდაპირი დანიშნულება გაამართლა, მოიმატა პლაჟის სიგანე ბუნებს შორის, მაგრამ მოხდა მეორე — გარდაუვალი — სამხრეთ სანაპირო ზოლში დაიწყო კატასტროფული გარეცხვები.

ჩამოთვლილი მაგალითები გვიჩვენებს, თუ რა ცუდი შედეგი მოჰყვება მეცნიერული დასკვნების გარეშე ჩატარებულ ინჟინრულ კირურგიას სანაპირო ზოლში.

ბიჭვინთაში* ძალზე დიდი მუშაობა ჩატარდა. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ გაგრა-ბიჭვინთის მონაკვეთზე ჩატარებული ცდა იყო პირველი მერცხალი, რომელმაც შემდგომში საქართველოს შავი ზღვის ნაპირების აღდგენა-გამაგრებაში, მეცნიერული კვლევის საფუძველებზე, მართლაც რომ მოიყვანა გასაზრდელი.

ზღვის მიერ ნაპირის გამაგრების სხვადასხვა პროექტებით შექმნილი დიდი ხელფასური წინაღობების გადმოლახვამ მათელი გახადა, რომ ბიჭვინთის პირობებში მაგისტრატმა ქდომით ვერ გადაწყდებოდა... მოვუსმინეთ ვლადიმერ პეტოკის — გეოგრაფიის მეცნიერებათა კანდიდატს, ვახუშტის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტის უფროს მეცნიერ მუშაკს, გაგრის რეჟიმული დავიერებების სადგურის უფროსს:

„ვინც 1969 წლამდე ნამუშაოდა ბიჭვინთაში, ალბათ, შენახავდა პანსიონატ „მრასა“ და „კოლხეთის“ წინ ლამაზად ჩაწყობილ ბეტონის ოთხკუთხედი ფილების მასივებს. თითოეული

ბიჭვინთა — გაგრის კუთხეში მდ. ბზიფის დელტა ქმნის ასიმეტრიულ სამკუთხედს, რომელიც თითქმის ოთხ კილომეტრზეა შეჭრილი ზღვაში. ეს არის ბიჭვინთის ნახევარკუნძული. თავის შექმნას ბიჭვინთა უნდა უმაღლოდეს ტალღების მოქმედებას, ზღვის ტალღურ ღინებას და ნატანს, მეცნიერებაში რელიეფის ასეთ ფორმას აკუშულაციურს უწოდებენ. ხოლო იმდენად, რამდენადაც ნახევარკუნძული შედგება ძირითადად ბზიფის ხეობისაგან, ამ შემთხვევაში მას კიდევ უწოდებენ დელტურ გამონაშერს, შვერილს.

* ბუნა — ტალღათმხსნერეკი.

ასეთი მასივი ნაპირის გასწვრივ 100 მეტრამდე გრძელდებოდა. მათი სიმაღლე ხუთ მეტრს აღწევდა. 1977 წელს ეს მასივები, ხმელეთის მხრიდან, დაფარეს მიწით, ზემოდან დაათესეს ბალახი და ახლა ისინი უძველესი დროის ციხესიმაგრის ნანგრევებს ჰგავნან.

რა ნაგებობებია ესენი? და რატომ აღმოჩნდნენ ისინი ზედ ზღვის პირას? არა, ამ ნაგებობების გამოჩენა შემთხვევითი სულაც არ არის. საქმე იმაშია, რომ 1969 წელს ბიჭვინთაში მოხდა შემთხვევა, რომლისთვისაც უახლოესი ხანში დიდი ურადლება უნდა მიექციათ მეცნიერებს, სპეციალისტებს და ფართო საზოგადოებრიობას.

1969 წლის პირველ დღეებში შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში ამოვარდა დიდი შტორმი. ოთხ იანვარს ბიჭვინთის ნაპირებს მოაწყდა სამშეტრაინი ტალღები. ტალღების სიმაღლე მეტეოროლოგიური სადგურის მონაცემებით 6 მეტრამდე აღწევდა. წყალი შეიჭრა პანსიონატ „ზოფის“ მოლში, სასაიდლოში. ტალღები გრგვინით ეხეთქებოდნენ აგრეთვე პანსიონატ „მარას“, „კოლხეთს“ და „ოქროს საწმისს“. ხელშეუხებელი დარჩა მხოლოდ სამი კორპუსი, რომლებიც 100 მეტრის მოშორებით იდგნენ ნაპირიდან.

განსაკუთრებული საგანგაშო მდგომარეობა შეიქმნა თვითონ კონცხზე. ტალღები პირდაპირ შუბლში სცემდნენ მას. ნაპირზე გაღმოსული ზღვა ორი პანსიონატის საძირკველს მიადგა. არავინ იცის, რა მოხდებოდა, რომ დილით ზღვა არ დაწყნარებულიყო.

შტორმი შეწყდა მხოლოდ 9 იანვარს: იგი გრძელდებოდა დაახლოებით 120 საათს. ასეთი რამ დრამად მოხუცებსაც არ ახსოვდათ.

მართალია, ეს ეხებოდა მხოლოდ სამხრეთის შტორმებს. დასავლეთის შტორმები გაცილებით ძლიერიც უოფლა, მაგრამ ის მაშინ კურორტისათვის ასე საშიში არ იყო.

იანვრის შტორმების შემდეგ ფიქრობდნენ, რომ მდგომარეობა გამოსწორდებოდა. ძნელი წარმოსადგენი იყო მსგავსი შემთხვევის გამეორება, და ისიც ასე მალე, მაგრამ... ჭირ კიდეც ვერ გადაგვიწყებინა პირველი შტორმის შინა, რომ 17 თებერვალს ამოვარდა ახალი. თუმცა ის გაცილებით სუსტი იყო იანვრის შტორმთან შედარებით, მაგრამ ყველაზე დიდი უბედურება ის იყო, რომ ამ დროს პლაჟი, როგორც ასეთი, საერთოდ აღარ არსებობდა. ტალღები თავისუფლად დახეიწნობდნენ კურორტის მთელ სანაპირო ტერიტორიაზე და ამოვარდნდნენ დაწყებულ ნგრევას.

რა იყო ეს? სტიქიის ცნობილი მზავრობა თუ უხეშო ინჟინრული გაუანგარშებლობა? შევეცდებით გავერკვიოთ თანამედევრულად.

კურორტის მშენებლობისას (კურორტს ბიჭვინთის მშენებლობა დაიწყო 1967 წელს), იმი-სათვის, რომ ზღვიდან კურორტისათვის მიეც-

ათ მიმზიდველი შეხედულება, და რაც შენარჩუნებინათ მწვანე ნარგავები, დამაროქტებლებმა კარპუსები განალაგეს ქალის უკიდურეს ნაპირზე. ზღვიდან მათ ჰყოფდა ხმელეთის ვიწრო ზოლი. ამ შენობებიდან პირდაპირ პლაჟზე შეიძლებოდა მოხვედრა.

ვინც ნამუფთა ბალტიისპირეთში, იცის. რომ უკიდურესად ძლიერი შტორმების დროსაც კი ხმელეთთან ტალღების სიმაღლე ჩვეულებრივ არ აღემატება ერთ მეტრს, ეს აიხსნება იმით, რომ აქ ფსკერი რიყნარია დიდ მანძილზე და თხელ წყალზე აგორებული ტალღები ნაპირთან მოსვლამდე კარგავენ ძალას, ამიტომ სიმაღლეც მცირდება და ნაპირზე შემოქმედება ნაკლებია.

ბიჭვინთაში კი წყალქვეშა დახრილობა ძალიან დიდია და ტალღები ამ დაქანებასთან ისევე მაღალია, როგორც გაშლილ ზღვაში. ცვლილება ხდება მეტად მკვეთრ მანძილზე. 1972 წელს ჩვენი შესაძლებლობა გვქონდა თვითმფრინავიდან გადაგვეღო ძლიერი შტორმი ბიჭვინთის რაიონში. აღმოჩნდა, რომ საშუალო სიმაღლის ტალღები ღრმა წყალში თუ სამოთხის მეტრი სიმაღლისაში არიან, ტალღის ცემის ადგილზე ხუთ-ექვს მეტრამდე აღწევნ. ესე იგი, ერთნახევარჯერ იზრდებოდა. ასეთი ტალღების მოქმედება ხმელეთის ნაპირზე დამანგრეველია და სულაც არ არის გასაქვრი, რომ უმოწყალოდ ანგრევნ მძიმე ბეტონის კედლებს. ოკეანოლოგებმა გამოითვალეს, რომ დაახლოებით შვიდი მეტრი სიმაღლის ტალღების ცემის დროს ხმელეთის ზოლის თითოეულ კილომეტრზე მოდის მილიონი ცხენისძალის ენერგია.

ასე და ამგვარად, მშენებლების პირველი შეცდომა მდგომარეობდა იმაში, რომ მათ შენობები განალაგეს ტალღური ცემის ზონაში. მაგრამ იყო სხვაიც, არანაკლებ უხეში შეცდომა. მათ უშუალოდ პლაჟზე აღმართეს ტალღის საწინააღმდეგო ვერტიკალური კედელი. „თავისუფალი“ პლაჟი აღმოჩნდა კედელს „მიყრდნობილი“. ასეთ პლაჟებს „მიყრდნობილს“ უწოდებენ იმიტომ; რომ ისინი მართლაც მიყრდნობილენ არიან ძირითადი ხმელეთის ფლატზე ან ასეთსავე კედელზე. წარესხვის უამრავმა შემთხვევამ და ცალკეულ უბნებზე პლაჟების გაქრობამ, სადაც მსგავსი კედელი ააშენეს, გვიჩვენა ამ მეთოდის უვარგისობა.

ტალღური ნაკადი თავისუფალ პლაჟებზე არბის ზემოთ, კვიშით მოფენილ საქმალ დაბრილ ფერდზე, ანუ აღმართზე და თანდთან კარგავს ძალას. მაგრამ როცა გზაზე ხდებდა წინაღობა, ვთქვათ, კედლის სახით, მაშინ ტალღა დაჭახების შემდეგ მყის ფორმირდება და ისე იხვეს უკან. ამ დროს ტალღური ნაკადის ენერგია თითქმის არ იხარჯება და პლაჟებზე-

ქმნელ მასალას მთელი ძალით ექაჩება სიღრმისაკენ.

დაბოლოს, ჩვენი მონათხრობიდან უკვე შეიძლება სავსებით განსაზღვრული დასკვნის გამოტანა: ბიჭვინთის პრობლემა აღიძრა იმით, რომ შენობები განალაგეს წყალთან ახლოს, აგრეთვე შეამცირეს პლაჟის სიგანე ტალღამტები კედლით. მეცნიერთა ამ დასაბუთებამ თავის დროზე ვერ დაარწმუნა მშენებლები. იმ დროს მეცნიერებს ამ დარგში, მართლაც არ ჰქონდათ სათანადო ავტორიტეტი. სწორედ ამან 'მეჭმენა' ასეთი დრამატული მიდგომარეობა.

მაგრამ, როგორც არ უნდა უფიქროს საქმე, სპეციალისტების წინაშე დაიხსა ამოცანა — დაეცვათ კურორტი. და მაშინვე წარმოიშვა მრავალი კითხვა. ყველაზე გადაუდებელი მათ შორის — ჰიდროტექნოლოგიებისათვის: როგორ დავიცვათ შენობა, თუ კვლავ გავრძელებდა ასეთი ძლიერი შტორმები?

პლაჟის აღდგენა ძნელი არ არის, თუმცა ძვირია. თუ დავყრით, მაგალითად, 100 ათას კუბურ მეტრ ინერტულ მასალას, გარანტირებული მაინც არ ვიქნებით, რომ ნაპირის გარეცხვა არ გამოიწვევს, რადგან პირობები უცვლელი რჩება. ამიტომ კურორტის გადარჩენის პრობლემის გადაწყვეტა დაუქვემდებარებელია ჰიდროტექნიკური ნაგებობების მშენებლობას. თავიანთი ტიპობრივი მონაცემებით ამ ნაგებობებს უნდა ჩაეჭროთ ტალღები ან უკუგდოთ ზღვის დაწოლა. ამასთან, ცხადი იყო, რომ რკინაბეტონის კონსტრუქციების ნაპირზე ასეთი სიღრმეზე ჩაყრას არავითარი აზრი არ ჰქონდა. პლაჟი პირველსავე შტორმზე წარეცმებოდა. არ შეიძლება დავივიწყოთ აგრეთვე იმ დატვირთვების შესახებ, რომლებსაც უნდა გაუძლონ ამ ნაგებობებმა ტალღათმცემის დროს სანაპირო ზოლში. განვლილი გამოცდილება მოწმობდა: ტალღების იერიში ამ მძლავრ ბეტონის ფილებს ნაკუწებად აქცევდა.

საჭირო იყო ისეთი პროექტი, რომელიც თუნდაც მცდელობით ზომით დაარღვევდა პლაჟის ბუნებრივ რეჟიმს, მაგრამ იქნებოდა ეკონომიური და ეფექტური. და არა მარტო კურორტთან, არამედ სხვა მეზობელ მონაკვეთებზეც.

ასეთი პროექტი წამოაყენა ვ. პ. ზენკოვიჩმა,* ოკეანოგრაფიის კომისიის სახმელეთო სექციის სახელით. პროექტი ითვალისწინებდა პლაჟის მთლიან აღდგენას, სანაპიროზე არსებული ტალღათშორბი კედლების დაშლას ტალღების თავისუფლად სამოქმედოდ. ამით უნდა აღკვეთილიყო ძირითადი მიზეზები, რა-

საც გარეცხვებამდე მიყვავდით. დ. მაინც პროექტი უარყვეს: თავს იზღუდვდნენ შენობებზე ტალღური ნაკადების მოსალოდნელი შემოქმედების გამო.

„მენაპირები“ ამტკიცებდნენ, რომ კურორტის პლაჟი აღერ თუ გვიან უნდა აღდგეს, რომ ნატანის ნაკადი, რაც დამახასიათებელია სანაპირო ზოლის ამ მონაკვეთისათვის, უზრუნველყოფს კონცხს ქვიშისა და ხრეშის შევსებით.

გეოლოგები საწინააღმდეგო აზრისანი იყვნენ. ბიჭვინთა, როგორც სანაპირო რელიეფის ფორმა, მათი აზრით, შევიდა სიბერის სტადიაში. ამის ნიშნებმა — ხმელეთის წარეცხვამ და ფიჭვის ხეების დაღუპვამ ნახევარკუნძულზე სახერეთ-დასავლეთ ნაპირზე ჭერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში იჩინა თავი.

კურორტის ბედი, მოცემულ ვითარებაში, დიდად იყო დამოკიდებული, ვისი მოსაზრება იქნებოდა სწორი.

ამ კითხვებზე პასუხის გაცემამდე გადაწყვეტის, პანსიონატების „ამრას“ და „კოლხეთის“ წინ ჩაეწყობ ბეტონის კვადრატული ფილები და ტიტრაპოდები.

ამ ფილების და ტიტრაპოდების გამოყენება, ცხადია, საჭირო იყო და საშუაო, მაგრამ საქმე ის არის, როგორი იქნებოდა შედეგი?

ყუალში ჩაყრილი მილიონები

ახლა ყველამ იცის, რომ ამგვარი მექანიკური წინაღობის ეფექტიანობა საკმაოდ მცირე და ისიც მხოლოდ დროებითი იყო. თითო ბუნა, რომელიც ინჟინრული გაანგარიშებით გათვალისწინებულია 25 წელზე, ზოგან 5 წელში აღადგინა მხოლოდ. თანაც იყო სხვა მხარეც, არანაკლებ მნიშვნელოვანი — გაამაგრებდნენ ერთ ნაპირს, ინგრეოდა მეორე. მაგრამ ეს მეორე ხომ სხვა უწყებისა იყო. ამ მეორე მხარეს თუ ჰქონდა სახსრები, აგებდა გამაგრების ზოლს და აწიანებდა მომდევნო მონაკვეთს. თუ არ ჰქონდა, გადაიტანდა თავის ობიექტს ხმელეთის სიღრმეში. რკინაზაც და ავტომატისტრალიც სოხუმი-ათონის მონაკვეთზე 50-იან წლებამდე ზღვის ნაპირს გასდევდა...

თავიდან ნაპირებს ამაგრებდნენ, მაგრამ აქედან რომ არაფერი გამოვიდა, ლიანდაგები გადაიტანეს გრძელ გვირაბში, ხოლო საავტომობილო გზა — მაღლა, მთებში. მერე ზღვა იმ გვირაბსაც მიაღდა და რკინაზა კვლავ საფრთხეში აღმოჩნდა... ზღვაში კი, ეუღლ კუნძულით, დღესაც გდია რკინა-ბეტონის კონსტრუქციის ნაწილი, რომელზეც ლიანდაგი გადიოდა.

დიდი და მძიმე რკინა-ბეტონის კონსტრუქციების წყალში ჩაწყობით პრობლემა ვერ გადაიჭრა. სამაგიეროდ, დიდძალი სხსარი, პირდაპირი გაგებით, წყალში ჩაიყარა.

* ვსევოლოდ პავლეს ძე ზენკოვიჩი — ლენინური და სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, საქ. სსრ დამსახურებული მოღვაწე პროფესორი.

ზღვასთან ძალისმიერი პოზიციიდან ბრძოლაში არ გამართლდა!

მეცნიერების წინაშე დამსჯა კითხვა: რა საშუალება გამოსაძებნია იმისათვის, რომ ზღვამ უკან დახიოს?

პრობლემად ღარჩინილი პრობლემა

საქირო იყო მეცნიერული ძიება, კვლევა, ზღვის ნაპირებზე და სიღრმეში მიმდინარე პროცესების შესწავლა.

თორმეტი წელი დასჭირდა ამ საქმეს. და აი, გაერთიანება „საქვლისნაპირდაცვის“ მიერ დაწყებული ახალი ექსპერიმენტის ფონზე გამოიკვეთა და დადგინდა ზღვის ნაპირების აღდგენის ახალი, გაცილებით ეკონომიკური და ეფექტური მეთოდი.

ბევრისათვის დაუჭრებელი ამბავია, მაგრამ ფაქტია, რომ სანაპიროზე ქვიშისა და ხრეშის იმგვარი დაბალანსება, როგორც ბუნებაშია და ჩანაირადაც ამას ზღვა აკეთებს, პრაქტიკულად შეუძლებელია.

აქედან დასკვნა:

ხელოვნური პლაჟის ანუ ტალღამსხვრევის შექმნა, რომელიც ასე უახლოვდება ბუნებრივს, შესაძლებელია თვით ზღვის ტალღური ენერგიის გამოყენებით. უფრო მარტივად რომ ვთქვათ, ქვიშა და ხრეში ზღვის ნაპირთან იყრება რაც შეიძლება ახლოს, ისე, რომ მერე შეძლებისდაგვარად გაშალონ ბუნებრივებით ან დატოვონ ზეინებად. ზღვა შლის ამ ზეინებს, მიაქვს სიღრმეში, ტალღური ენერგია კი გად-ააღდგომებს დღევანდის გაბატონებული მიმართულებით ათეულ კილომეტრზე ნაპირის გასწვრივ. საჭიროა მხოლოდ მისი „უღუფის“ დაბრუნება, ესე იგი, იმდენი ინერტული მასალის შეტანა, რამდენიც დევაკელით წლების განმავლობაში. სანერგოები რეჟიმული დაკვირვების შედეგად დადგინდა, რომ ნაპირის გამაგრების ახალი მეთოდით ზღვის არა მარტო შეჩერება შეიძლება, არამედ უკან დახევაც.

სანაპიროების აღდგენითი სამუშაოების ეფექტიანობა ნათლად ჩანს გაგრა-ბიჭვინთის მონაკვეთებზე, სადაც თითქმის 18 მილიონი მანეთის სამუშაოები ჩატარდა. აღდგენილია მრავალი პექტარი ტალღაჩამქრობი პლაჟები. ეს მაშინ, როცა მანამდე, 20 წლის განმავლობაში, 30 მილიონ მანეთზე მეტი იყო დახარჯული, მაგრამ ზღვამ მაინც მიიტაცა ათეულ პექტრობით ტერიტორია.

მარტო მდინარე ბუჩქის შესართავთან 1971-1981 წლებში ზღვამ 120 მეტრით შემოიწია. მოთხარა 200-მდე ფიჭვის ხე, დაანგრია კაპიტალური ნაგებობები.

1982-1983 წლებში გაგრა-ბიჭვინთის სანაპიროზე ჩაყარეს ინერტული მასალა პლაჟისათვის. ზღვის ტალღებმა ქვიშა დაამუშავა და განალაგა საკურორტო პარკის მიდამოებში, სა-

დაც ამჟამად 25-30 მეტრი სიგანის პლაჟი შეიქმნა.

საინტერესო ფაქტია ის, რომ შტორმს ნაპირთან ზეინებად დაყრილი ქვიშა შეუძლია წაიღოს და დაწყნარების პროცესში ზღვამ სულ სხვა, ამ ადგილიდან შორ მანძილზე გამოიყოს, რაც ახლა მეცნიერების მიერ უკვე გათვალისწინებული და გაანგარიშებულია, ამიტომ ზოგიერთი ადგილებისათვის ქვიშის ყრთან მეცნიერულად გაანგარიშებულ მონაკვეთზე იმ პირობით, რომ გაბატონებული დღევანდელის ქვიშის დანიშნულებისამებრ.

მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ ისიც, რომ აღდგენილ ნაპირს ესაპიროება მოვლა. მაგალითად, გაგრის სანაპიროზე ზღვის ხელოვნური პლაჟის შესანარჩუნებლად საქიროა ყოველწლიურად 30 ათასი კუბური მეტრი ინერტული მასალის შეტანა, პირველ რიგში, დაბრუნებული ნაპირის შესანარჩუნებლად, ხოლო შემდეგ 50-60 მეტრი სიგანის პლაჟის წარმოსაქმნელად.

მძლავრი პარნიკი — ზღვის ნაპირის აღდგენის სრული გარანტია

ნაპირების გამაგრების ძველი მეთოდის მიხედვით, სანაპიროზე განლაგებული მიმი კონსტრუქციული ნაგებობები უნდა დაიშალოს და ჩაიშაროს ზღვაში, უფრო სწორად, ქვიშაში, ან გადატანილ იქნას სხვაგან, მაგრამ ეს უკანასკნელი ძალიან დიდ თანხებს მოითხოვდა, ამიტომ უარყვეს. დღის წესრიგში დადგა პირველი საკითხი. ამისათვის საჭიროა ბლომად ინერტული მასალა. უზარმაზარი კონსტრუქციების ქვიშაში ჩამარხვა არც ისე იოლია.

მაგრამ ინერტული მასალის ამოღება მდინარიდან ახლა ყველგან აკრძალულია.

მაშ, საიდან უნდა მოვტანოთ იგი? მეცნიერებმა ეს პრობლემაც გადაჭრეს: საჭიროა მოიძებნოს ისეთი ძლიერი და უნიკალური კარიერი, რომელიც ახლოს იქნება ზღვასთან. ეს არის, ეგრეთწოდებული, უპარგონი (უჩაყოფი) მთები. გარდა ამისა, მისი ქანები უნდა შეიცავდეს ზღვის პლაჟის მონათესავე მასალას (ქვიშას და ხრეშს).

მაგრამ სანამ იმაზე ვისაუბრებდით, თუ როგორ ხორციელდება ზემოთ აღნიშნული მთების დაშლა-გამოყენება ნაპირების გასამაგრებლად, გვინდა ორიოდე სიტუაცია ვთქვათ იმ ფაქტებზე, რაც ამ ეტაპზე ერთ-ერთ ხელისშემშლელ მიზეზს წარმოადგენს და ცხადია, თვით-სებურ სიძნელეს ქმნის. თუნდაც ის, რომ გაერთიანება „საქვლისნაპირდაცვის“ ჩამოყალიბება რამდენადმე გაჭიანურდებოდა, ამ საქმეში ჩვენი რესპუბლიკის ხელმძღვანელები პირადად რომ არ ჩარეულიყვნენ. გაერთიანება ახლაც არ აკლია მათი ყურადღება და მზრუნველობა, დახმარება და რჩევა-დარიგება.

სწორედ ამ დახმარებისა და მხარდაჭერის შედეგად მივიღეთ ის, რომ დაქპარდა მილიონობით ტონა ცემენტისა თუ ლითონის დაზოგვა, შედგები მუშახელის გამოთავისუფლება.

შემოსენებული წარმატებანი მეცნიერულ-რეჟიმული დაკვირვების საფუძველზე აღმოცენებული რაციონალური მარცვალა, რაც საქმისადმი პასუხისმგებლობის გამოთვლებამ განაპირობა. სამუშაო ბევრია. თანხა — დახარჯულთან შედარებით ნაკლები, მაგრამ მაინც კოლოსალური. ამიტომ კარგი იქნებოდა, თუ ამ საქმეში მეტ დანატრერებსაც გამოიყენებდნენ დარგობრივი სამრეწველო სამინისტროები, უწყებები, გაერთიანებები, საწარმოები, სატრანსპორტო და სამშენებლო ორგანიზაციები, რადგან გაერთიანება „საქშელისნაპირდაცვა“ ჭერჭერობით კვლავ დამკვეთის როლში გვივლინება. ბევრმა ჭერ კიდევ არ იცის, რა დიდი ძვრებია მომდარო შავი ზღვის სანაპიროზე, რა საგრძნობლად დაიხია ზღვამ უკან, რაც იმის გარანტიაა, რომ ამ გაერთიანებას ძალუძს უკან დაუბრუნოს კოლმეურნეობებს თუ საბჭოთა მეურნეობებს ზღვის მიერ მიტაცებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, სტაბილური გახადოს ნაპირი, უზრუნველყოს მოსახლეობის უშიშროება ზღვის მოძალბებული შექარისხაგან. რაც უფრო მეტს მივცათ ზღვის ნაპირებზე ქვასა და ღორღს, მით უფრო დაიხებს ზღვა უკან. თავისთავად ცხადია, გაიზრდება ნაპირი. პლაჟის ის ნაწილი, რომელზეც ძალდა ვერ მიაღწევს, თანდათანობით ხმელეთად გადაიქცევა. ასეთნაირად შეიქმნა კოლხეთის დაბლობი, მდინარე ბზიფთან — ბიჭვინთის კონცხი, მდინარე ჭოროხთან — ბათუმის კონცხი და სხვა.

დღეისათვის ყველაზე მძიმე მდგომარეობაა გუდაუთისა და ფოთის მონაკვეთებზე, სადაც გარკვეული მიზეზების გამო მუშაობა ფართო ფრონტით ჭერ კიდევ არ დაწყებულია. მძლავრი და უნიკალური კარიერების გადაცემა გაერთიანება „საქშელისნაპირდაცვისადმი“ ჭიანურდება. არადა, შემდგომი ეფექტური მეცნიერული კვლევა, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნა და მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დაქპარება სწორედ მძლავრ კარიერებზეა დამოკიდებული, რომელთა ბაზაზეც უნდა მოხდეს ძირითადი პლასტმასების მასალათ ზღვის დარეცხილი ნაპირების აღდგენა და შემდგომი მოვლა-პატრონობა.

მეცნიერები მარტო უნაყოფო მთების დაშლის და ინერტული მასალის ზღვის ნაპირზე ჩატანის იმდით არ დაჩრჩინლან. მათ სხვა, გაცილებით უმტკივნეულო გამოსავალიც ნახეს — ქვიშის ამოღება ზღვის ღრმა კანონებიდან...

გაერთიანება „საქშელისნაპირდაცვა“ სამეცნიერო-რეჟიმული დაკვირვების გემ „ვახუშტის ბაგრატიონით“ ნაპირიდან 10-15 კილომეტრის

დაშორებით ადგენს ნაპირის დაზარალების, მისი ცვალებადობის ეკოლოგიური მიმდინარეობას, სვამს ტალღის გაბატონებული მიმართულებით ლეღვის სწორ დიანგოზს. ესე იგი, რა სიჭარბით და რა მანძილზე უნდა წაიღოს და განალავოს ზღვამ გარკვეულ ადგილზე დაყრილი ქვიშა. აღმოჩნდა, რომ ზღვის კანონები სავსეა პლაჟის წარმოქმნელი ქვიშით. ნოვოროსისიკიდან ჩამოტანილი სპეციალური გემ-აშქრ, ე. წ. „შალანდათი“, ათასობით ტონა ქვიშას იღებენ კანონებიდან და სპეციალური დანიშნულების სატვირთო გემით მიჰქვან ნაპირთან რაც შეიძლება ახლოს. შემდეგ, როგორც უკვე ვიცით, ზღვა დიდი ლეღვის დროს ანაწილებს მას სანაპიროს გასწვრივ და ქმნის ხელოვნურ პლაჟს.

1961 წლიდან 1981 წლამდე გადარეცხილი სანაპიროს სიგრძე 156-დან 220 კილომეტრამდე გაიზარდა. ეს მაშინ, როცა საქართველოს შავი ზღვის ზოლი 812 კილომეტრია.

რახან მთლიანად საქართველოს შავი ზღვისპირეთის შესახებ ჩამოვარდა საუბარი, ბუტყვით იმასაც, რომ გაგრის, ბიჭვინთის, ფოთის, ქობულეთის, ადლერის მიდამოებში ნაპირის გარეცხვის სიჭარბე აღწევდა 8 მეტრს წელიწადში. ენგურჭების არხის შესართავთან 16 მეტრს წელიწადში, ღალიძგა-ანაკლიის მონაკვეთში — 5 მეტრს წელიწადში. უკანასკნელი 20 წლის მანძილზე ოჩამჩირეში გაირეცხა 80 ჰექტარი ხმელეთი.

გაგრის, ბიჭვინთის და ოჩამჩირის მაგალითი იმის მიმანიშნებელია, რომ მუშაობის ახალი მეთოდის ეს „საინტერესო ფორმის სამეცნიერო-საწარმოო გაერთიანება „საქშელისნაპირდაცვა“ გამოიყენა შემოქმედებითად და ის, რაც დღემდე გაკეთდა, გაბედული სიახლეა.

პრაქტიკა თანდათან გვარწმუნებს, რომ ახლა საბიროა რეჟერების კიდევ უფრო მაქსიმალურად ამოქმედება და ისეთი ადგილების დროულად გამაგრება, რომლებიც ჭერ კიდევ ირეცხება.

შავი ზღვა — ქართველი მეცნიერების მიღწევებისა და გამოცდილების კოლიგონი

1985 წლის თებერვალ-მარტის დიდთოვლობამ და ყინვებმა გადაუღებელი საზრუნავი გაუჩინა დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეს. ის თვეები შავი ზღვისათვის ჩვეულებრივ ძლიერი შტორმების სეზონად ითვლება.

შტორმის დროს ტალღები, რომლებიც ნაპირს აწუდება, სპობს ყველაფერს: მიწებს, დასახლებებს, საწარმოებს, ცალკეულ შენობა-ნაგებობებს, გზებს...

სწორედ ასეთი შტორმი დაატყდა თავს თებერვალ-მარტის თვეებში დასავლეთ საქართველოს შავი ზღვის სანაპირო ზოლს. მოსახ-

ლებოა შიშით შეტყუარება უაღრესად დამდარ ზღვას, მეცნიერები კი მოუთმენლად ელოდნენ გაწეული მუშაობის შედეგს. ქართველი მეცნიერების სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ ახლად შექმნილმა პლაუებმა, ანუ დაბრუნებულმა ნაპირებმა გამოცდა ფრიალზე ჩააბარა. ზღვის ტალღების მრავალტონიანი ძალის დარტყმის ხელოვნურად შექმნილმა პლაუებმა მიიღო. ტალღის პლაჟით ჩაქრობის ეფექტიანობა სახეებით გამოვიჩინა და დადასტურდა.

არ გვიცინა ვინმემ იფიქროს, თითქმის აშუაზად ნაპირი არსად ზიანდება. კანონებთან ან იმ მონაკვეთებზე, სადაც ტალღების ცემის კუთხე განსაკუთრებით მახვილია, პლაუები ისევ ირეცხება. მაგრამ ეს სრულიად ნორმალური მოვლენაა ნაპირისა და ტალღების ურთიერთქმედებისას.

ვიცით, რომ როგორც გუდაუთის, ისე მახინჯაურისა და ჩაქვის სანაპირო ზოლის ზოგიერთი მონაკვეთი ხმელეთიდან ტრანსპორტისათვის თითქმის მიუღწეველია. ამ სიძნელეს ქმნის რკინიგზა, რის გამოც აქ ადრე ვერ შექმნიდათ საჭირო ინერტული მასალა. ახლა ამ ადგილებში ქვიშა და ხრეში ზღვიდან შეიტანეს და 15-20 მეტრ სიღრმეზე ჩაუარეს...

საკმაოდ გაბედული ნაბიჯი იყო ეს, თუმცა ეფუძნებოდა სანაპირო ზოლში მიმდინარე პროცესების დეტალურ ცოდნას.

ზღვის სიღრმეში ჩაურბილი „საკუთარი ულუფა“ ტალღებმა აქაც გამოიტანა ნაპირზე და პლაჟად გაფინა.

ზოგიერთ ადგილებში, სადაც ჭერ კიდევ არ დაუწყიათ ნაპირების გამაგრება ახალი მეთოდით, სამზავი კედელია აღმართული. ესე იგი, საჭერ მოხდა ნაპირის გამაგრება მძიმე კონსტრუქციული ნაგებობებით.

უკელა ზღუდე გადმოხდა ზღვამ. „იგოფისი „პირამიდები“ გუდაუთში რომ აღმართეს და ბეტონის „დინოზავრები“ უძლურნი აღმოჩნდნენ.

ქართველმა მეცნიერებმა დამტკიცეს, რომ თუ შეიქმნება დინამიკური პროფილის პლაჟი, გარეცხვა აღარ იქნება.

პლაჟის აღდგენის ვადა, გარკვეული ოდენობის ხრეშისა და ქვიშის შეტანის შემდეგ, ორი წელიწადია, მაგრამ დაბრუნებულ ნაპირის ინტენსიური მოვლა-პატრონობა სჭირდება. ორ წელიწადში ერთხელ ზღვის აღდგენილ ნაპირს უნდა ჩაუტარდეს პროფილაქტიკა — შეივსოს წარმოქმნილი დეფიციტი.

როგორც შეიქმნა გაბრუნება
„საქმელმისანპირდაცვას“

„ცნობილმა გეოგრაფმა, ლენინური პრემიის ლაურეატმა პროფესორმა ვ. პ. ზენკოვიჩმა

ჭერ კიდევ ომამდე დაიწყო შავი ზღვის ნაპირების კვლევა. მან პირველმა გამოავლინა ნაპირზე ნატანის ნაკადების წონები, ბუნებრივ სისტემაში საზღვრები, სანაპირო ზოლის დინამიკის ზოგადი კანონზომიერებანი.

ტალღების ტრანსფორმაციის პროცესებს, მდინარეთა მყარ ჩანადენს, წყალქვეშა ფორმების აგებულებას და დინამიკას, ცალკეულ უბნებზე და მთლიანად სანაპიროზე ნატანის სრულ ბალანსს ათეული წლების მანძილზე სწავლობდნენ სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის პ. პ. შირშოვის სახელობის ინსტიტუტის, სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის გეოგრაფიის ინსტიტუტის, მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გეოგრაფიის ფაკულტეტის, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ვახუშტის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სხვადასხვა გეოლოგიური სამმართველოების სპეციალისტები და სხვა. სამეცნიერო და საწარმოო გაერთიანება „საქზღვისნაპირდაცვა“ შეისისხლბორცა უკვე ამ ორგანიზაციის გამოცდილებით და შეიარაღდა მთელი მიღებული შედეგებით — წერს უფროსი „პირილი“ (№1, 1985 წ.).

აღბათ, სულ მალე გაერთიანება „საქზღვისნაპირდაცვა“ პერსპექტიულ ორგანიზაციად ჩაითვლება არა მარტო მიტომ, რომ საჭიროებისამებრ პრაქტიკულად შესაძლებელია ზღვის ხარჯზე მცირემწიან რესპუბლიკას შემატოს მნიშვნელოვანი ტერიტორიები, არამედ იმიტომაც რომ ორგანიზაციამ ძალზე კარგი ახალგაზრდა კადრები შრომობენ.

ეს ახალგაზრდები თითქმის 12 წელიწადია მძიმე სამუშაოს ასრულებენ პაპანაქება სიცხეში, ქარსა თუ წვიმაში. დიდი ღონისძიებები მთელი დღეები კატარაზე უოფნა, ზამთარ-ზაფხულ კარცებში ცხოვრება და მუშაობა, დიდი მოცულობის გაზოგვები და მათი დამუშავება, დაგვეთანხმებით, რთული და შრომატევადი საქმეა, მაგრამ ისინი მაინც ხალისით, ენთუზიაზმით შრომობენ...

ამრიგად, ცალკეული ბუნებრივი სისტემა რაიონების ფარგლებში სანაპირო ზონის რეჟიმის თანდათანობით აღდგენის გზით სამეცნიერო-საწარმოო გაერთიანება „საქზღვისნაპირდაცვა“ დაგეგმილი აქვს საუკუნის დამლევისათვის მთლიანად აღმოფხვრას სანაპიროზე წარცხვები, შეიქმნას ფართო პლაჟები, ზოლო თუ საჭირო გახდა — ახალი ხმელეთიც.

2000 წლის შემდეგ გადასაწყვეტი გვრება ერთი ამოცანა — შევინარჩუნოთ ნატანის ბიუჯეტის შემოსავალ-გასავლის წყაროები მუდმივ დონეზე. მყარი ჩამონადენის ნატანის წინაო არსებული მოცულობის აღდგენა შეუძლებელია.

რამაზ ოსმაიშვილი
დაბრუნებული ნაპირები

ბელია, ვინაიდან ამისათვის საჭირო გახდებოდა დაგეგმვითი მთელი კაშხალების მდინარეებზე და მოგვესპო საირიგაციო ნაგებობანი. საჭირო იქნება შევავსოთ დანაქარები იმ გზით, რომ უკვე დაწყებულია ზედაპირული დასაზრდოლო სამაპირო ზონა ისეთი მოცულობის პლანური მომქმნელი მასალით, რომელიც წინათ ბუნებრივი გზით შემოადიოდა და საჭირო იყო ნატანის შემოსავალ-გასავლის წყაროს შეწონასწორებისათვის.

1985 წელს, საქართველოში, და კერძოდ, დასავლეთ საქართველოში დიდთოვლობა იყო. თოვლის საფარი ზუღაში, ქედებში, ბაზაროში 7 მეტრამდე აღწევდა. დიდთოვლობამ დიდი წყალდიდობა იცის, მდინარეებმა ამ წელს ორმაგად მეტი ინერტული მასალა ჩაიტანეს ზღვაში და, რა თქმა უნდა, პლაჟების სიგანე-მაც უფრო მოიმატა, მაგრამ მთელი შავი ზღვის სანაპიროსათვის უკვე დაწყებულია დამატებითი საზრდოობის მოცულობა, სამეცნიერო-საწარმოო გაერთიანება „საქზღვისსანაპირდაცვის“ განგარიშებით 600-800 ათას კუბურ მეტრს არ აღემატება და შესაძლებლობას მოგვეცემს უარი ვთქვათ თითქმის მთელი ნაპირის დამცავი პილარული ნაგებობებზე.

ზღვის მკურნალებმა ფასდაუდებელი ამაგი გასწიეს, უმკურნალებს ზღვის ნაპირს, ამოიკნეს ზღვის შემოტევის კაპრიზებისა და მიზეზების საიდუმლოებანი.

ამ მიზეზების მეცნიერულ საფუძველზე შესწავლის შედეგად ახლად შექმნილმა სამეცნიერო-საწარმოო გაერთიანება „საქზღვისსანაპირდაცვის“ კოლექტივმა, რომელსაც სათავეში ჯღვას გენერალური დირექტორი დოცენტი არჩილ კიკნაძე, დანერგა სახალები.

დიდია მისი დამსახურება ამ მეტად პრობლემურ საქმეში. მან, შეიძლება ითქვას, „არაფრიდან“ დაიწყო და მიაღწია ყველაფერს, თუნდაც ამ მეტად საჭირო და დიდი ორგანიზაციის შექმნას.

1981 წლის შემდეგ დაიწყო პრინციპულად ახალი ეტაპი წარეტვისაგან შავი ზღვის სანაპიროს დაცვისათვის მუშაობაში და, შესაძლებელია, მთელი ბუნებისდამცველ საქმიანობაში. სამეცნიერო-საწარმოო გაერთიანება „საქზღვისსანაპირდაცვა“ შეიმუშავა სანაპიროს სრული აღდგენისა და წარეტვისაგან შემდგომი დაცვის ზანგრძლივი პროგრამა. ამ პროგრამის მიხედვით 2000 წლამდე უნდა განხორციელდეს 276 მილიონი მანეთის ღირებულების ძიებათა კომპლექსი. განსაზღვრულია ამ ღონისძიებათა რაციონალური მონაცვლეობა. პროგრამაში ჩაქსოვილი ძირითადი პრინციპია იმ ბუნებრივი პროცესების მაქსიმალური გამოყენება, რომლებიც განაპირობებენ ბუნებრივ სისტემათა თავისთავად რეგულირებას და

დაცვას. ძვირადღირებულ მიღრობებს ნაგებობათა შენების ნაცვლად, რომლებიც არღვევენ ურთიერთობებს, დახმარება გაეწევა ბუნების ამ ურთიერთობათა აღდგენასა და შენარჩუნებაში.

მაგრამ რაც გაკეთდა, ზღვაში წვეთია.

პროგრამით დასახულია სანაპიროს გარკვეულ უბნებში შეტანილ იქნას დაახლოებით 30 მილიონი კუბური მეტრი ბრეში, ანუ დაუბრუნდეს პლაჟებს ის მასალა, რომელიც ამოღებულ იქნა 1940-1970 წლებში. 1988-1989 წლებში სანაპირო ზონაში დაიურება 7 მილიონი კუბური მეტრი პლანური მომქმნელი მასალა, რაც მიმდინარე ხუთწლიან დამოუკიდებლობის გამოცხადების იმის შესაძლებლობას, რომ დიდმნიშვნელოვანი სახალხო-სამეურნეო ობიექტების ლოკალიზაციის რაიონებში წარმოიშვას ავარიული სიტუაციები.

დიდი სამუშაოები ჩატარდება მიუხედავად თერწყალას, ათონ-შერის, მაქარაკ-კოდორის, სჭურჩა-მოქვის, გალის, ზუგდიდის, ფოთის რაიონების უბნებზე, ციხისძირის კონკრეტულ მდინარე კინტრეში, რადგან ზღვა ამ ადგილებში კიდევ ერძკვის ხმელეთს.

გაერთიანების კოლექტივმა, დამტკიცებული რაციონალური გეგმის მიხედვით სოციალისტური ვალდებულება აიღო, რომ 10-15 წელიწადში მთლიანად დაამთავროს საქართველოში შავი ზღვის სანაპირო ზოლის სტაბილიზაცია.

ინტერესმოკლებული არ იქნება, გაგაცნოთ ამ ახალგაზრდული კოლექტივის ზოგიერთი წარმომადგენელი. ესენი არიან უფროსი მეცნიერ-თანამშრომლები, რომელთაგან ბევრს უკვე მიღებული აქვს გეოგრაფიის თუ ტექნიკის მეცნიერებათა ხარისხი: შალვა ჭაოშვილი, ირაკლი პაპაშვილი, გიგა რუსო, ზურაბ ბაღაშვილი, ირაკლი გელოვანი, გიორგი ცენტრაძე, ვლადიმერ პეშკოვი, ვლადიმერ მენშვილი, თემურ მეტრეველი, თემურ შუბითიძე, თამაზ ხანდოლიშვილი, საშა ხორავა, ელგუჯა ქუტიძე, მიხა გუგაშვილი, რეზო საჩაია, ვალერი რაქიტინი, ნუგზარ სალუქაძე, გური შენგელია, ალექსანდრე ზედგენიძე, მაღლაზ გვაშავა, ნუგზარ ჯაში, ზურაბ გოგიაშვილი და სხვები. მათი დამსახურება, რომ დღეს გაგრის, ბიჭვინთის, კელახურის, ოპაშირის, ქობულეთის, ჩაქვის, მახინჯაურის, ადლირის ნაპირებს ბუნებრივი ლაზათი დაუბრუნდა და ფერწერული სილამაზე შესძინა ქვიშის ზელოვნური პლაჟების ფართო ზოლმა.

აღდგენითი სამუშაოების ჩატარების შემდეგ ეგზოტიკური სილამაზე დაიბრუნა შავი ზღვის სანაპირო ზოლის ბევრმა მონაკვეთმა.

„საქზღვისსანაპირდაცვის“ მუშაკები ზღვაზე ძლიერნი აღმოჩნდნენ.

ექსპერიმენტმა გამართლა!

რეგაზ ინანიშვილი

სამი მოთხრობა

ასი წლის პაპა მემის სანახავად მიდის

მართლა იქნებოდა ასის. ბახტრიონის გმირის ზეზვა გაფრინდაულის ნათლული იყო, სახელიც მისი ერქვა — ზეზვა. შვილის შვილის შვილის შვილები ჰყავდა. სიარული უჭირდა, მაგრამ მაინც გამოდიოდა გარეთ. მიჯდებოდა კედელთან და იყო. მივიდოდა ვინმე, ჩაუტუცქდებოდა წინ და ახარებდა, — ისევ გაუმარჯვნია, პაპა, ბატონიშვილ ერეკლესა, ჩაუტუენია ლეკები ზაქათალის ქვემოთ. — აჰაჰა! — იტყოდა პაპა და წელში იმართებოდა, სახე უნათდებოდა. მერე და მერე წამოდგომაც დაიწყო, წელში გაჭიმვაც, ხმალივით შემართავდა ხოლმე ჯოხსაც. ღვინობისთვის ბოლოს, საწყლების ზაფხულის თბილ დღეებში, თელავში წასვლაც მოითხოვდა. შვილები საქონელში იყვნენ, შვილიშვილებმა გაბედეს, დაღვინებულმა ვაჟკაცებმა, გიორგიმ და ჩალომ. თიმთიმა ჰაკი შეუკაზმეს, შესვეს. გიორგი მარცხენა ფეხს უჭერდა, თან უზანგს უმარჯვენა, ჩალო საქამრით ეწეოდა დაბლიდან, ჰაკი იდგა, კუნთს არ ატოვებდა. პატარძლები იცინოდნენ ჩუმად, ერთმანეთს მოფარებულნი. ჯალაბი მურმურებდა ღია კარიდან თვალის მოჩრდილვით გამომზიარალი. — გასულელი და დაგაბენტერავდა მთლიანად! პაპა კი გაიმართა უნაგირზე, ძვალ-ტყავად ქცეული, ყვრიმალეზამომჯდარი წითე-

ლი სახე დაუმშვიდდა, ჩოხის კალთები და გრძელი ხანჯალი გაისწორა.

— თქვენც შესხედით! — უბრძანა შვილიშვილებს. თიმთიმა ჰაკმა ახლა კი დაიწყო ეზოს შემოვლა. პაპაც არ უჭერდა თავს. გიორგი და ჩალო ცოლებისკენ იყურებოდნენ, შუბლშეკვრით ანიშნებდნენ, ნუ გეცინებათო. ისინიც შესხდნენ ცხენებზე, პაპა წინ გაუშვეს, თვითონ აქეთ-იქიდან მიპყვნენ, ცოტა ჩამორჩენით. გიორგის და ჩალოს თოფებიც ეკიდათ. ჩალოს ცხენს — სავეე ხურჩინიც. ნაბდები ხომ სამივეს ჰქონდათ უნაგირს უკან დაკრული.

— ახლოს დაუდექით, ბიჭო! — იძახდა დიდდა, — გადმოგივარდებათ ეგ ბერბეხრეკი.

პაპამ ერთი მიხედა, არაფერი კი უთქვამს.

— ჰა, შენა! — ცხენს შეუწყრა.

ცხენი ცოტაზე წაჩაჩაყდა. პაპა უნაგირზე ირყეოდა. შვილიშვილები მზად იყვნენ, მთლად ახლოს მიჰყვებოდნენ. პაპას სახე მთლად დაეწმინდა. ღრმად წასულ ცხელ თვალებს თითქმის არ ახამხამებდა. თათარაიძეები შემოხვდნენ, ძმები, გაუკვირდათ, პაპა რომ ცხენზე დანახეს. — საით, საითო! — დაიძახეს. ვითომც ვერ გაიგონა პაპამ. — თელავს, თელავსო! — მიუგეს გიორ-

გიმ და ჩალომ. — კაი მაყარივით არა ზისო?! ღიმილს მიაყოლებდნენ თათარაიდებო. მერე სხვებიც შეხვდნენ, ყველას ახარებდა, პაპა რომ ცხენზე იჯდა, თან ყინადაც რომ ეჭირა თავი. უნდოდათ, ისიც გაეგოთ, რაზე მიდიოდა თელავს, მაგრამ გიორგიმ და ჩალომაც კი არ იცოდნენ ესა, შინაც არაფერი უთქვამს პაპას, გარდა ამისა, — ისე არ მინდა მოვკვდე, თელავს არ ავიდე ერთ-ხელაცო. ახლაც ყურს იყრუებდა, მარტო წინ იყურებოდა გაშტერებული. გიორგი და ჩალო კვლავ ახლო-ახლოს მიჰყვებოდნენ ცხენებზე რწევით, იმათაც სულ ღიმილი ეფინათ სახეზე.

მარაგიანი დღე აპყვათ, მშვიდი, მიბურუსებული. ივლიდნენ ერთ ხანს და დაეხმარებოდა გიორგი პაპას, — როგორა ხარ, ხომ კარგადა ხარ? პაპას აშკარად სწყინდა ასეთი შეკითხვა, მარტო გვერდზე გამოიხედავდა. გაივლიდნენ ცოტასაც და ისევ: — თუ დაიღალე, დავისვენოთ, თუ გინდა, ცხენდაცხენ დავისვენოთ. პაპა ამაზე კი გამოიხალგებდა, — იყურეთ და იარეთ, ბალებო. გიორგი და ჩალო ერთმანეთს შეპოლიმდნენ გაწბილებულები, კიდევ უფრო ჩამორჩებოდნენ პაპას. პაპა სულ წინ და ოდნავ მაღლა იყო მიჩერებული, გიორგი და ჩალო მაღალე იხედებოდნენ აქეთ-იქით, თოფებს ისწორებდნენ მხრებზე.

შემოდგომის წვრილი წვიმების შემდეგ ისევ ამწვანებულყო მდელოები, მწვანედ ღაღანებდნენ ჯეჯილებიც, ხეებს კი აქა-იქლა შერჩენოდათ წითელ-ყვითელი ფოთლები. კუნლები და ჩიტოკომშებილა გამოიყურებოდნენ მხიარულად, ალაზნის პირას კიდევ — ქაივები. იქ დაბალ ბუჩქებს სიმწვანეც დაჰკრავდათ, დიდი ტანტრელი ვერხვები კი შიშვლები იდგნენ. ბუჩქებში ჩხართვები წრიპინებდნენ. ცხენებს ფლოქვები სველ ლამში ეფლობოდათ. პაპა ცდილობდა, ვერხვების კენწეროებისთვისაც კი აეწვდინა თვალი. პირველი ფშა რომ შეხვდათ, გიორგიმ დაუძახა:

— მაინთ არა, პაპავ.

პაპამ ცხენი შეაჩერა.

— აბა?

— ქვევით უნდა გავიდეთ, გიგეს სათიბებთან.

— იქ რათა, ბალო?

— იქ ძალიან თხელია.

— აქეთ, ძველ ფონში?

— მანდ დაღრმავებულია.

— განა როგორ არის დაღრმავებული?!

— ტახტამდე შემოსწვდებათ ცხენებს. მე გამომყევითო, — გიორგიმ. წინ ის წავიდა, მერე პაპა მიჰყვა, მერე ჩალო.

გავიდნენ მშვიდი ლიცლიცით მიმავალ წყალთან. წყალი ძალიან იყო დაკლებული, აქ — გაშლილიც, შუაში მოგძოო კუნძულიც ჰქონდა. წყრთის სიღრმეზე წვრილი კენჭებიც ჩანდა.

— აბა, ეხლა უნდა იყოჩალო, პაპავ!

— გაზაფხულზე გავდი-გამოვდიოდი, ბალო.

— გახვიდოდი, გახვიდოდი, — ღიმილი შეიკავა გიორგიმ, — შენ წინ წავდი, ჩალო!

ჩალომ ცხენი ყოჩაღად შეიყვანა წყალში, პაპა ჩალოს მიჰყვა, გიორგი ქვემოთ მხრიდან მისდევდა, ორჯერ თიმიმას აღვირსაც მისწვდა. ეს პაპამაც იწყინა და თიმთიმამაც.

— გაიწი. მუცლამდეც არ მოსწვდება.

ცხენები დადილებული თვალებით დაჰყურებდნენ წყალს, თითქოს სუნავდნენ კიდევაც, შუა ტალღებში მუცლამდე ჩასხდნენ, პაპამ უცბად ასწია ფეხები, უკან გადაქანდა, გიორგიმ ხელი შეაშველა, მაგრამ პაპას ბოხობი მაინც გადაუვარდა და წყალმა წაიღო. გიორგი ბოხობს დაედევნა, ცხენი ფერდებამდე შეადგაფუნა წყალში და ძლივს დაიჭირა. პაპას ცხენი ჩალო, მიჰყავდა აღვირით, უკვე გადიოდნენ ნაპირზე. პაპას თხელი მსუბუქი თმა ასწეწოდა, ძალიან გაუხარდა ქულის დანახვა.

— აი, გაგახარა ღმერთმა. ძან გი-
მარჯვნია, ბალო!

ჩალოც მხიარულად იღიმებოდა.

პაპამ ბოხოზი დაბერტყა, ჩოხის კალ-
თითაც გამოამშრალა, დაიხურა, მაგ-
რად ჩამოიწია.

— წყალს რომ წაელო, უნდა გავბ-
რუნებულიყავით, უჭუდოდ ხომ ვერ
ვივლიდი, ვაჟო!

— ჩემს ქულს მოგცემდი, პაპავ.

— შენა?

— მე რა... — ხელი ჩაიჭინა გიორ-
გმი.

— არა, შევილო... ე, შენც სულ დას-
ველდი, ჩადი, გაიწურე მაინც წინ-
დები.

— რა გაწურვა უნდა, პაპავ!

— მუცელი აგტკივდება.

— ნუ გეშინია.

პაპა უძმაყოფილოდ უყურებდა გი-
ორგის.

ალავერდს რომ მიუახლოვდნენ, პა-
პამ ეს ბრძანა:

— უნდა დავჭვეითდე.

— რათა, კაცო, პაპავ?

— როგორა, რათა!

პაპამ უზანგებიდან ფეხები გამოიღო.
გიორგის აღარაფერი უთქვამს, ჩამოხტა,
შეეშველა. ჩალოც ჩამოხტა. იწერდა
პირჯვარს და ისე მიუძღოდა ცხენს პა-
პა. იდგა ალავერდი — დიდი, თეთრი,
მალალი. მკვეთრად იყო მიხატული მისი
ჯვარი ცაზე. შესასვლელს რომ გაუპირ-
დაპირდნენ, პაპა გაჩერდა, შევიდეთ,
ვილოცოთო.

— ცხენებთან შენ დარჩი. — უბრძა-
ნა პაპამ ჩალოს. მაინც შიშთანობა იყო,
ცხენებს ეგრე ვერ დასტოვებდნენ გა-
ლაენის გარეთ. ჩალომ აღვირები ჩამო-
ართვა. წავიდა პაპა, წაჩაჩუნდა, ცო-
ტაც და ხანჯლის ბუნიკს მიწას წამოს-
დებდა. გალაენის შვიგითაც დაიწყეს
პირჯვრის წერა. მერე სანთლები იყი-
დეს, საკვირაოდ გალადლადებულ სა-
კურთხეველთან დაანთეს. გიორგამ გა-
იგონა სიტყვები:

— წმინდაო გიორგივ! შენ გაამარ-
ჯეებიჩე ჩვენს ხალხსა, ჩვენს მეფესა!

დაიჩოქეს.

ატოტებულ ცხენზე მჯდარი წმინდა გიორგი
გიორგი შუბით აწვებოდა ურჩხულს.

სუნი იდგა სასიამოვნო. დაფაციცე-
ბულნი დაფრატუნობდნენ ეკლესიის
მსახურნი, წირვისთვის ემზადებოდნენ.

პაპა და გიორგი რომ გამოვიდნენ,
ჩალო შეუშვეს ტაძარში. იმანაც დაან-
თო სანთლები, იმანაც ილოცა. მერე
ცოტაზე კიდევ წავიდნენ ფეხით და იქ
შესხდნენ ცხენებზე. მიდიოდნენ დიდ
ველში, აჯვჩილებულ ანეულებში. პაპამ
როგორაც ქანაობა დაიწყო ცხენზე.
დავისვენოთო, გიორგამ. ჯერ იუარა პა-
პამ, მერე დასთანხმა. გიორგამ ცხენს
ნაბადი ახსნა, გზის იქით გაშლა, წაიყ-
ვანეს პაპა და იმ ნაბადზე დასვეს. პაპა
გაშტერებული იყო.

— დაწევი, დაწევიო.

— არაო. — არ დაწვა პაპა. ცუდი
ფერი ედო, მოლურჯო-მოწითალო, თვა-
ლებიც უფრო მეტად წასვლოდა უკან.
სუნთქვა უჭირდა, ახველებდა.

— ღვინო ჩამომისხით ცოტა.

გიორგამ ხურჯინი გახსნა, სწრაფად
გაავსო პატარა ყანწი წითელი ღვინით,
შოთიც ამოიღო.

— პური არ მინდა.

პაპამ ხელის კანკალით დაცალა ყანწი.

— თქვენც დალიეთ.

გიორგამ და ჩალომაც დალიეს თითო
ყანწი. პურიც მიატანეს ცოტა.

იყვნენ იმ დიდ ველში და დიდი ცის
ქვეშ ის სამნი, სამი ცხენით. დაგოლილ
ბუჩქებზე დახტოდნენ კაჭკაჭები, თე-
ლავის მხარეს კიდევ, ცაში, ირეოდნენ
ჭილყვავები. მალე მოუვიდა ფერი პა-
პას, გაეღიმა.

— აქ რომ მოვმკვდარიყავ!

— კიდე ხომ არ გინდა. — ყანწზე
აწინა გიორგამ.

— არაო. — ისევ გაიღიმა პაპამ.

ცოტა ხანსაც იყვნენ.

— წავიდეთ ეხლა. — თქვა პაპამ.

— ცუდად არ გახდე ისევ.

— არა. მაგრა ვარ.

უშველეს პაპას, შესვეს ცხენზე. თვი-

თონაც შესხდნენ. ნელი ნაბიჯებით აუყენენ გზას. მოახლოვდა თეთრი გიორგი, ჯერ იმას სთხოვეს შეწყენა, შემდეგ იყალთოს ღვთაებას, ბოლოს თელავში შევიდნენ.

კვირა დღის თელავში მილეთის ხალხი ირეოდა. ურმებიც, ხარ-კამეჩიც, ცხენები, ცხვრები... ყველგან თივა ეყარა, ყველგან რალაცას ფაციფუცობდნენ, მხოლოდ ღუქებიდან გამოდიოდა მშვიდი კვამლი და მწვადის საამო სუნი. ორსამ ადგილას ღუღუქიც უკრავდა. დადიოდნენ დართული ქალებიც.

პაპა აქაც ზშირად იწერდა პირჯვარს. მეფის სასახლე რომ გამოჩნდა, დაქვეითება ბრძანა. მიჩაჩუნობდა და ისევ პირჯვარს იწერდა. სასახლის გაღავნის ძირას ცხენები იყვნენ გამწყრივებულნი. აქაც იყო ურმები, აქ უმეტესად ჩარდახიანები. ურმებს შორის დაცანცალებდნენ ბავშვები, ნაღვლიანი თვალებით იყურებოდნენ შავთმოსილი ქალები.

გაღავნის კართან, შემალლებულზე, ორი თოფოსანი იდგა. პაპამ გიორგის და ჩალოს ხელით ანიშნა, აქ გაჩერდითო, თვითონ წავიდა კარის მცველებისკენ. მცველებმა ერთმანეთისკენ გადადგეს თითო ნაბიჯი.

— ბატონიშვილის ნახვა მინდა.

მცველები თითქოს ვერც ხედავდნენ, მისი ნათქვამი ხომ სულ არ გაუგონიათ.

— მეფის ნახვა მინდა, ერეკლესი. — აუწყია პაპამ ხმას.

ერთმა მცველმა ხმის ამოუღებლად ოდნე აუქნია თოფის კონდახი, შეაყოლე აქედანო.

— ზეზუა გაფრინდაულის ნათლული ვარ, მეფის პაპის მცველი, — უფრო ძალა დაატანა ხმას პაპამ.

მცველები ოდნე გამოცოცხლდნენ.

— ვისი?

— მეფის პაპის მცველი.

— მერე?

— ბატონიშვილის ნახვა მინდა, მეფე ერეკლესი.

— რა გინდა მეფისგან?

— თავი უნდა მოვუხარო.

მცველებმა ერთმანეთს შეხედეს ხვით.

— როგორა?

— თავი უნდა მოვუხარო პატივით.

მცველებმა ისევ კითხვით შეხედეს ერთმანეთს, ოდნე გაიწიეს და ცერად დააქერდნენ ბებერს.

— შენ ვინა ხარ რომა?..

ახლა კი აუვარვარდა სახე პაპას.

— აკი გითხარით... გეგეც არ იყოს — კაცი ვარ, ადამიანი.

— ეე! მეფე აიქ არი, აი... ლეკის მთისკენ გაიქნია ხელი ცოტა უფრო ასაკოვანმა მცველმა.

— დღეს ხომ კვირაა?

— კვირა და შაბათი იცის ლეკმა?!

პაპა ერთხანსაც იდგა, მერე შვილიშვილებთან მიბრუნდა.

— უნდა დავიცადოთ.

პაპამ აღვირი ჩამოართვა ჩალოს, ცხენს თვითონ წაუძღვა. მიდიოდა, მიქანობდა და რალაცას მიჩურჩულებდა. მივიდა ერთ ბებერ იფნთან. იქ გაჩერდა. იქ დაბეს ცხენები. ხურჯინი და ნაბდები ჩამოხსნეს. ნაბდები ძირს გაშალეს. პური, ხორცი და ყველი ამოალაგეს. პაპას პური არ გაუტეხია, ისევ ერთი პატარა ყანწი ღვინო დალია, ყველს წააციქნა ცოტა. ერთ ხანს იჯდა, გაშტერებული იყურებოდა. მერე წამოწოლა ინება. გიორგიმ თავისი ნაბადიც წაახურა ფეხებთან. ჯერ იუარა პაპამ, მერე მაინც დაიტოვა. გიორგი ცხენების თივისთვის წავიდა. ჩალო იდგა, თითქოს პაპას ჰყარაულობდა.

ეგრე შეღამდა. ბევრი ურემი წავიდა. მიწყდა კრიჭინი და გადაძახილადმოძახილებიც. აქა-იქ თუ გამოჩნდებოდა კაცი შვად. სასახლის შესასვლელთან ფარნები აანთეს. მცველებად ახლა სხვები დადგნენ. ნესტიანი სიცივე წამოვიდა. გიორგი და ჩალო ერთ ნაბადში იყვნენ შეყუჟულნი. და უცებ — დგრიალი მოისმა, ორი მხედარი ამოვარდა აღმართზე, მათრახები წინ ჰქონდათ წამოწვდილი, ყვიროდნენ:

— გზა! გზა!..

მერე მათ სხვა მხედრები მოჰყვნენ.

გიორგი და ჩალო პაპას ეცნენ.
— გაიღვიძე, პაპა, გაიღვიძე!
ამოდ ატოკებდნენ, პაპას სამუდამო ძილით დასძინებოდა.

მეფე მოდიოდა. გიორგიმ და ჩალომ მაშინვე იცნეს ის. გედივით კისერმოლუნულ ცხენზე იჯდა, მთლად ახალგაზრდა, ლალი, პირლიმილიანი. უკან მთელი რაზმი მოსდევდა იარაღის ბრჭყვიალით ასევე ლალი მხედრებისა.

გიორგიმ და ჩალომ პაპას თავი ანებეს და დაიჩოქეს. ორივემ ღრმად და-

ხარა თავი. მეფეს არც კი მოუხედია მათგან. ის წინ იყურებოდა. საღლატ ზარიც დარეკეს. ძვრიალით გაიღო გალავნის კარი.

გიორგი და ჩალო ისევ ძუხლებზე იდგნენ, აშკარად ჩამოსდიოდათ ცრემლი.

პაპა გულდმა იწვა, ხელებაქეთ-იქითჩაჰიმული, ნიკაპი ოდნავ მაღლა აეწია, — ფარნებიდან თუ სწვდებოდა შუქი, — ღამისა და ნაბდების სიშავეში საამო ნათელი ეფინა სახეზე.

მისა ჭუჭულაშვილის წყრომა

(პატარა კინომოთხრობისათვის)

ამოდი შუქურ-ვარსკვლავო,
მთვარეს უბრუნე პირია,
გვიცოცხლე გმირი ვაჟკაცი,
გვარად ჭუჭულაშვილია.

ხალხური

1906 წელი. სექტემბრის ღამე. ალაზნის დიდ ველს ბადრი მთვარე ადგას. მიწაზე თხელი ბრჭყვიალა ბურუსია გაფენილი. სიწყნარეა. ფოთოლი არ იძვრის.

სიღნაღის ბუნტ ქუჩას თუშურქუდიანი პატარა კაცი ასდევს. გაჩერდება კედლის სიბნელეში, სუნთქავს, წავა, მიადგება ერთ ფიცრის ჭიშკარს, დგას, მერე ფრთხილად აკაკუნებს.

— ვინ არის? — მოისმის ქალის ხმა.

— სანდრო მინდა.

— ვინ ბრძანდებით?

— ქვემომაჩხანელი ვარ, ცაცანა.

სიჩუმე. ცაცანა ქუდს მოიხდის, ოფლიან შუბლს იმშრალებს იმ ქუდით. ჭიშკარი გაიღება, შიგ სანდრო ჩადგება, მოსულს აკვირდება.

— შენა ხარ, კაცო?

— ჰო, მე ვარ.

— მოდი.

სანდრო ცაცანას გაატარებს, კარს მოხურავს, დაბალ კიბეზე ავა.

— ამოდი, ამოდი.

ცაცანა მორიდებულად ადის.

აივნის მაგიდაზე პატარა ღამა ანთია.

სანდრო სკამს დაუდგამს ცაცანას.

— დაჯე.

ცაცანა დგას.

— დაჯექი, კაცო!

— ცოლი მომიყვდა, სანდრო.

— რას ამბობ!

— ჰო, მესამე დღეა, რაც მომიყვდა და სოფელი ახლოს არ მეკარება.

— როგორ — არ გეკარება!

— აეგრე, ერთობის ხალხმა დაგიმარხოსო.

— როგორ — ერთობისამო!

— აეგრე.

სანდრო გაშტერებული ზის, თავი გვერდზე აქვს გადაწეული, მერე ისევ სკამს წაუწევს ცაცანას:

— დაჯექი, კაცო, დაჯექი!

ცაცანა გაუბედავად ჯდება. გაქეცილ ქუდს ორივე ხელით იჭერს, იატაკს ჩაწყურებს.

— სულ არავინ არ მოგეკარა, კაცო?!

— არავინ. დიდი ცხვარ-საქონლის პატრონები აშინებენ ყველას.

— ვაჰ!

— აბა!

ქალი გამოდის, ორ შოთს დადებს მაგიდაზე, მერე ყველსა და პამიდორს მოიტანს თეფშებით. ხელადასაც დადგამს, ორ ჭიქასაც. ცაცანა მოუსვენრობს, — ჩემთვისა სწუხდები, დაო?! სანდრო შოთს აიღებს და ცაცანას აწვდის.

— მოტეხე.

— არა, შენი ჭირიმე, სანდრო, ჭამის თავი მაქვს ეხლა?

— მოტეხე, მოტეხე, მოვიფიქრებთ რამეს.

ცაცანა შოთს სულ პატარას წაატეხს, სანდრო ყველსაც აწვდის, ღვინოსაც დაუსხამს.

— შეიწყალოს. დიდხანს იწვალა საცოდავმა, არა?

— დიდხანსა. მისშივე ჩავარდა.

— შეიწყალოს.

— გაგიმარჯოს, სანდრო, შეიწყალოს, ეეჰ...

სანდრო პამიდორს გადაჭრის სასხლავა დანით, ნახევარს ცაცანას გადაუღებს.

მეორე ჭიქასაც ასწევენ:

— მომგონებლები უცოცხლოს, გაუმრავლოს.

— მადლობელი, სანდრო!

სანდრო მუხლებს ეყრდნობა დიდი სმელი ხელებით.

— მიხას უნდა გავაგებიოთ.

— ჭუჭულაშვილსა?

— ჰო.

— არა რა, სანდრო, შენი ჭირიმე.

— რატომა?

— არაფერი მოიწიოს, შენი ჭირიმე.

— არაფერს არ მოიწევს.

— სანდრო!.. მეტს ველარ ბედავს ცაცანა. სანდრო ერთხელაც შეავსებს ჭიქებს.

— ჩვენ გაგვიმარჯოს.

— გაგვიმარჯოს.

იმ ჭიქებსაც დაცლიან და სანდრო

აღდგება, — მე ეხლავე! — შიშველს, საესე აბგა გამოაქვს, ცოლიც გამოჰყვება გარეთ.

— ვაიმე, ეგ რა დაგმართნია, ჩემო ძმაო!

ცაცანა წრიალებს.

— ჰო, აბა!

— აგატანინოს, ძმაო, აგატანინოს.

— მადლობელი, დაო.

— მე მოვალ. — კარტუხს ღრმად ჩამოიწევს სანდრო, ცოლი დაკვირვებით უყურებს. — მე მოვალ. — იმეორებს სანდრო. ცოლი არაფერს ამბობს.

— ჯერ შენ გადი, — მიუბრუნდება სანდრო ცაცანას, — ჯერ შენ გადი და გალავნის იქით დამიცადე, ქვემოთ.

— ჰოო? ეეხ, გაწვალებთ ძალიან. მაგრამა... დიდი მადლობელი, დაო, გვაპატიეთ რა!

ცაცანა ქუდს დაიხურავს და მიდის. სანდრო სარდაფში ჩავა, სიბნელეში ხელის ფათურით ასწევს ფიცარს, ძონძიდან „ნაგანს“ გამოიღებს, ქამარში ჩაირჭობს ხალათს ქვეშიდან და ამოდის. ცოლი თავის ქნევით მიაღვენებს თვალს.

— ეს კარი ჩაქეტე. გაიგე?!

— ჩავეკეტამ, ჰო.

სანდრო იღუნება და ისე გადის ჭიშკარში.

აბგა ილიაში აქვს ამოდებული, ფრთხილად იხედება აქეთ-იქით.

გალავნის იქით, კედლის სიბნელეში, ცაცანა იცდის.

— რაიმე ისეთი არ დაატრიალოს, კაცო!

— ნუ გეშინიან.

— რა ვიცი, კაცო, რა ვიცი... — შეწუხებულია ცაცანა.

ახლა წინ სანდრო მიდის, უკან ცაცანა მისდევს. მოკლებზე ჩადიან. ვაჭირელების ვენახებსაც ჩასცდნენ. ალაზნის ქალაში შედიან. სანდრო წინწაწვდილი გრძელი ხელებით ირიდებს ტოტებს, ცაცანა მარტო ოდნავ იხრება. ბოლოს სანდრო ჩერდება, ხელები პირთან მიაქვს, ჭოტივით იძახის.

— ჭოოტ! ჭოოტ!
— ჭოოტ! ჭოოტ! — მოესმის პასუხად.

— მოდი. — ისევ წინ წაუძღვება ცაცანას სანდრო. ცაცანა ახლა ერთ ნაბიჯზეა თუ ჩამორჩება, მალ-მალე იწვდის სანდროსკენ ხელს.

— დადქით. რომლები ხართ?
აშკარად მათკენ მიშვერილია ბრჭყვიალო თოფის ლულა.

— სანდრო ვარ, ჩოფურა. სანდრო და ცაცანა.

— რა ამბავია?

— მიხას ნახვა გვინდა, პავი!

— მიხასი?

— ჰო.

პავია ახლა თოფის ზემოდან იყურება:

— მოდით.

დაბალი პავია ცქციტად მიუძღვით წინ, თოფის ლულა ახლა არეულად ბრწყინავს, თოფის ლულა და ზურგზე გადაკედილებულ პატრონტაში ვაზნები.

რაღაც ქოხივით შავი. ორნი წამოიწევენ იმ სიშავეში.

— შენთან არიან, მიხა.

— ვინა?

— სანდროა, სიღნაღელი, ჩოფურა, და თქვენებური ცაცანა.

— მოვიდნენ.

— მოდით.

წამოსხდებიან ის ორნი. ერთი დილა, მხარბეჭიანი, შთამბეჭდავი. მეორე — მომცრო. დიდი მიხაა, ჭუჭულაშვილი, რვა წელს ტყე-ტყე ნავალი. მომცრო — ლაღუა.

— მე წავალ. — ამბობს პავია.

— წადი. თქვენ კიდე დასხედით. — ხელით ანიშნებს მიხა მოსულებს.

სანდრო აბგას ისხნის.

— ახალი შოთები აქა და ყველი.

— რათ გინდოდა ნეტავი!

მიხას მძიმე ხმა აქვს, ცოტა გაბზარულივით.

— რაშია საქმე.

— შენი ჭირიმე, მიხა. — კანკალით იწყებს ცაცანა.

— მოიცა. — აჩერებს სანდრო, ეუბნება მიხას: — ცოლი მოუკვდა სოფელი ახლოს არ ეკარება, მიხა. იცი, რათაცა, ჩვენთან რო იყო. დიდი ცხვარ-საჭონლის პატრონები აშინებენ სოფელსა!

— უჰ, უჰ! — მარტო ამ სიტყვებით აქანებს თავს მიხა. მერე წამოდგება, რაღაც საზარი საზვიადეს ასდევს თან პატრონტაშებით შექედილს.

— ძალიან მეწყინა, ძმაო, ძალიან.

— მეცა ძმაო, მეცა.

ხელს ართმევს ლაღუაც.

— თქვენი ჭირიმე, მიხავ, ლაღო... — დნება, ილევა ცაცანა.

— დაწყნარდი. — ტორს მხარზე დაადებს მიხა. — პური გეშვებათ, ჭამეთ.

— არა, ღვთის მადლმა.

— მაშინ პავიაც მოვიდეს.

ლაღუა ბნელში ქრება.

— თქვენ წადით შინა, ორივენი.

— ჰოო?

— წადით და იყავით თქვენთვისა.

— შენი ჭირიმე, მიხავ...

პავიაც მოდის. ახლა იმათ მიუბრუნდება მიხა:

— ჩვენთან უნდა ავიდეთ.

— ეხლავე?

— ეხლავე. თქვენც შემოგისხამდით ცხენებზე, მაგრამ თქვენ ცალკე გირჩევნით წასვლა. რა ვიცი...

თოფებს პირთავქვე გადაიკიდებენ, ნაბდებს აახვევენ. ცხენები იქვე ახლოს უბიათ, უნავირები ადგათ, ნაბდებს უკან დააკრავენ, გარსაყრებს დაუჭერენ, შესხდებიან, წავლენ. ტოტებქვეშ ცხენის კისრამდე ღუნავენ თავებს. გზა ცხენებმა იცინა.

— სანდრო, რაღაცას ასტეხამს ეგა, — შეწუხებულია ცაცანა.

— ნუ გეშინიან. შენ ეგრე წადი.

— წავალ. მადლობელი, სანდრო, დიდი მადლობელი.

— კარგი ახლა!

— თუ ჩამოხვალ კიდეცა...

— კარგი, კარგი.

სანდრო მარჯვნივ გაუხვევს, ცაცანა

პირდაპირ წავა მუხლდასუსტებულის
ბარბაცით.

სამი ცხენოსანი ვერცხლისფერ ფერ-
დაზე აღის.

სოფელს რომ მიუახლოვდებიან, მი-
ხა პავიას ეუბნება:

— წადი და იმ ოთხს დამიძახე, ოთ-
ხივეს ერთად.

...და აი, კორტოხზე წოწოლა სამრეკ-
ლოიანი პატარა ეკლესია მთვარიანში.

სამნი ზემოთ ღგანან იმ ეკლესიასთან
თოფებდახრილები, ოთხნი ქვემოთ —
მონებივით მოკუნტულნი. მიხა ლაპარა-
კობს ბოლმით გაგუდული:

— როგორ, მინდორში იყავით და
ვერ გაიგეთ! ცოლები ხომ შინა გყავდათ,
ლორებო, იმათაც ვერ გაიგეს, იმათაც
არაფერი ვითხრეს, თქვენმა კნენებმა?
მაგრამ ლორები ხართ, კისერდასუქებუ-
ლი ლორები, ცისკენ ველარ ავიხედიათ,
ერთობა დაიშალაო და აჰყავდათ ნეხ-
ვებივითა. კაცობაც ხო არ დაშლილა, ნეხ-
ვში ღინგწაყოფილებო, თქვენი სინსილა
გაწყდა, თქვენი! ტყუილი იმედი გაქვთ
კაცობის დაშლისა, ტყუილი! შენა, ფლახ-
ვო! — თოფის ლულას მხარში წაჰკრავს
მიხა ერთს. — ცხრა თონეს გაახურები-
ნებ დილაადრიანათა, იმდენ შოთს გამო-
აცხობ, ყველას ეყოს და დარჩეს კიდე-
ცა, ორივე მაჩხანასა. შენ კიდევა, მაკევე,
— ახლა მეორეს ატაკებს თოფის ლუ-
ლას მიხა, — ბერწ ძროხასა და ცხრა
ჰედლიას დაჰკლავ, სუ დარჩეულებსა,
შენ სამოც ვედრო ღვინოს ამოიღებ,
ყიყვიანო. მეოთხესაც მისწვდება თო-
ფის ლულით, — შენ კიდევა, მიწის
თაგვო, აქედანვე სიღნაში ახვალ და
თევზეულს ჩამოიტან ბლომათა. გამოს-
ვენებითაც თქვენ გამოასვენებთ მკელა-
რსა, თქვენი მხრებითა, შუაში მამასა-
ლისსაც ჩაიყენებთ, სულაძალებულსა.
გაგიხედნიათ გვერდზე საითმე და გა-
მოესალმეთ ცოლ-შვილსაც, სახლსაც,
საქონელსაც. ცაში გაგიმტვერდებათ
ყველაფერი. მიხა გეუბნებათ ამასა:
წადით ეხლა, ლორებო, თავაუწევლათა,
ჩქარა!

ოთხი კაცი ძუნძულით ეშვება სოფ-

ლისაკენ.

სამნი ისევ ეკლესიასთან ღგანან. სამ-
ნი, სამი ცხენი და მთვარე.

მერე კაცები ნელა მიუძღვებიან ცხე-
ნებს მთვარისაკენ.

მერე თენდება, სოფელში ჩოჩქო-
ლია. ცხრა თონე ხურავს. ცხრა საარყე
ქვაბი ჩაუმწკრივებიან ცაცანას ეზოში.
ირევა ქალი და კაცი. მოდის ხალხი,
სულ თავშიშველანი ღგანან იმ თაკარა
მზეში.

გადაიხრება მზე და სოფლის ოთხი
ბოზოლა ასწევს მიცვალებულის სასახ-
ლეს, მამასახლისიც ეხმარებათ, სამჯერ
შემოაბრუნებენ წრიულად, სამჯერ და-
აჯახებენ დახურულ კარს შიგნიდან,
ცაცანა უკან მისდევთ, ქუდი ორი ზე-
ლით უჭირავს; სულ იმ ოთხს მიაქვს
სასახლე, მამასახლისიც ეხმარებათ, მის-
დევს ჯგროდ ხალხი, მიაბნელებენ ორ-
ლობებს, მერე სასაფლაოს ფერდას,
გაღექებულია ოთხი ბოზოლა, მაგრამ
სასახლეს სხვას არ ანებებენ.

სამი კაცი ზის განმარტოებით, მალ-
ლა, ტყეწვირლში. სამივეს თოფი უჭი-
რავს, მიხუტებიან იმ თოფებს და ზიზ-
ლიანი ღიმილით იყურებიან დაბლა.

— თქვენი სინსილა გაწყდა, ლორე-
ბო, თქვენი სინსილა...

ისევ ქოხივით რაღაცა ჭალაში. სხე-
დან — მიხა, ლალუა, პავია და ერთიც
მთლად თეთრი ბერიკაცი. ბერიკაცი
ლაპარაკობს:

— მაინც არ უნდა გექნა ეგა, მაინც
შენსოფლელები არიან, თანაც ძმა გყავს,
და, ნათესავები.

მიხამ მოფერებით ჩამოუსვა თოფს
ხელი.

— მე აემასლა ვეკითხები ხოლმე, რა
უნდა ექნა და როგორა, ისეთი ღროა,
მე აემასლა ვეკითხები ხოლმე, რა უნდა
ექნა და როგორა!

ბერიკაცმა ერთი ახედა, მერე მხრები
აიჩეჩა და გაჩუმდა.

მიხა ისევ მოფერებით უსვამდა ხელს
გულთან მიხუტებულ თოფს.

მე არ ვუცვლი სახელს ქალს, რომელთან შეხვედრის ამბავსაც ახლა მოგიყვებით, ამიტომ, გასაგები მიზეზების გამო, ნუ დამასახელებინებთ სოფელს, სადაც ეს შეხვედრა მოხდა. ვიტყვი მხოლოდ, რომ მთის ერთი პაწაწინა სოფელი იყო ივრის ზედაწელში, სულ თხუთმეტიოდე კომლი, ისიც შემადგენულ ტყეში გაფანტული, სამანქანო გზიდან შორს, თითქმის რვა კილომეტრზე. სოფლის შუაში, ხევში, თეთრი, ჩქერალებიანი ნაკადული ჩამოდიოდა. ის ნაკადული ისეთი სუფთა იყო, შეგძლო, პირდაპირ დასწაფებოდით. სოფლის ზემოთ მოსახლეობა არ იყო და ფიქრი არ გქონდა, გაბინძურებული იქნებოდა რამეთი. მარტო ვიყავი ჩასული... თუ ასული? მოდიტ, ნურც იმას მკითხავთ, რისთვის ვიყავი იქ, რას ვაკეთებდი. ხომ შეიძლება, ხომ აქვს ორმოცი წლის კაცს ამის უფლება, შემოდგომაზე, შვებულების დროს, წავიდეს და იყოს, სადაც მას უნდა, თუნდაც დილიდან საღამომდე გულამა მწოლიარე?! ადამიანები ვართ, ხანდახან ასეთი რამეებიც გვჭირდება, და მეც ასე ვიყავი, სულ ვიწექი ფიქრებში წასული, თუ არ ვიწექი, სოფლის შემოგარენში დავეხეტებოდი. იქაც ხშირად ვჩერდებოდი, ან ეჯდებოდი და იქაც ვფიქრობდი. სექტემბერი იყო, შინდები მწიფდა, თანაც იმდენი, გადავწყვიტე, თბილისში წასვლის წინა დღეს ერთ ვედროს მაინც მოგვრეფდი და ჩვენებს წავუღებდი. და მართლაც, როცა ვთქვი, ხვალ მივიღივარ-მეთქი, გამოვართვი სახლის პატრონს ვედრო და ავედი შინდინებში. მე ის ადგილები უკვე კარგად ვიცოდი. გათენებამდე ქარი უბერავდა. გათენებისას ჩადგა, მოიღრუბლა, მთების წვერები ნისლებში იყო შეკარგული. მაინც აუჩქარებლად შევეუდექი კრეფას, უფრო — მორჩევას. მაგრამ ჯერ ვედროს ნასამედიც არ მქონდა მოკრეფილი, წვიმა წამოვიდა. ერთ ხანს არ ვეპუებოდი, კრეფას განვაგრძობდი,

მერე, რომ დაუშვა და დაუშვა, გავიქეცი, პატარა ველში გავედი, იმ ველის პირას ძველი, მიტოვებული გომური იყო, იმ გომურს შევაფარე თავი. ისე იყო გაფარდალაგებული და გამოქარული იქაურობა, საქონლის სუნიც კი აღარ იდგა. შევედი და მივკეჭი მიმყუდროებულში. ვედროც იქვე დავიდგი. წვიმა კი არ იღებდა, პირიქით, უფრო და უფრო უმატებდა. ვიკეჭი და გავიყურებოდი გარეთ. თუ დაჰკვირვებოხართ, წვიმამაც ასე იცის, ბუხრის ცეცხლსავით, — თუ მშრალიდან უყურებ, ვეღარ მოსწყვეტ თვალს. ჩამოდიოდა წვიმა სწორედ, რაც იმის ნიშანია, მალე არ გადაიღებს, ქანაობდნენ ათიოდე ნაბიჯზე მდგარი ჯანსაღი ნეკერჩხლის ფოთლები. და რა დავინახე იმ ნეკერჩხლის ტოტებქვეშ! შემოვარდა წითელქურთუკიანი გოგო, ლურჯი შარავლი აცვია, თავზე მოსახვევი აქვს წაკრული, იმასაც ვედრო უჭირავს, ერთი ახედა ნეკერჩხალს ქვემოდან, ჩანდა, იქაც ღაღალუბით ჩამოდიოდა წვეთები, გამოიქცა ჩემკენ, შემოვარდა გომურში გაწულული, დამინახა, შეკრთა, შედგა, მეც რალაცნაირად შევკრთი, წამოვდექი, გაბრუნება დააპირა, მაგრამ მერე გაილიმა.

— მე გიცნობთ თქვენ. თქვენთან არ შემეშინდება.

— რატომ? — უნებურად გამეღიმა მეც.

კი არ თქვა, ჩემი მეზობლის სტუმარი ხართო, ან ასეთი რალაც, მხრები აიჩეჩა ისევ ღიმილით.

თავად მე არ მიყვარს, შემთხვევით გადაყრილ ქალებზე რომ იტყვიან ხოლმე კაცები, ასეთი და ასეთი იყო, იმისთანა ლამაზი მეორე აღარ შემხვედრია აღარასოდესო, მაგრამ რა ვქნა, ის უჩვეულო გარემო თუ იყო დამნაშავე, მეც ასეთი რამ უნდა ვთქვა. წლისა... რა ვიცი, თვრამეტის იყო, ოცისა, ოცდაორისა, არ ვიცი. არც ტანადობაზე ვიტყვი არაფერს. მსუბუქი იყო და ცოტა მალა-

ლი. მთიელი ქალების ტანის ნაქვებზე
ხომ საერთოდ არ ლაპარაკობენ არა-
ფერს, ყველანი მოკლებულნი არიან ბა-
რულ სისახესს, ჰაი, ჰაი, ძუძუებზე
თქვან — ვაშლები უწყვიოა უბეშიო,
მაგრამ სახე... სახე ჰქონდა თხელი,
ფერმკრთალი და თვალები... მოულოდ-
ნელად დიდი, მრგვალები, გიზგიზა. ტუ-
ჩებიც... ბუნებრივად წითელი, კბილე-
ბი წვრილი, ჩაწიწყებული. თან სახე-
სველი. სისველისგან ლაპლაპა. ვერც ის
იმართებოდა ბოლომდე გომურში, ვერც
მე, იმასაც შინდი მოეკრიფა, იმას ჩემ-
ზე ცოტა, და მე ვუთხარი:

— ხომ სჯობია, რომ დავსხდეთ?

მე პირდაპირ მიწაზე დავჯექი, იმან
მიმოიხედა, არ დაჯდა, ჩაცუცქდა, ბეჭე-
ბით მორებს მიეყუდა, სველი თავსახვე-
ვი მოიხსნა, მშრალი ბოლოები სახეზე
მოისვა, მოულოდნელადვე მოკლედ
შეჭრილი სქელი შავი თმა შეატოკა.

— გამიარა ტვინამდის. — თითებს
იყოფდა მალლიდან თმაში. — მე თქვე-
ნი სახელიც ვიცი.

— მართლა? — მაშინ თქვენი სახე-
ლიც მითხარით.

რაღაც უგემურად შეიჭმუნა ცხვირი.
— მზეხა.

— რატომ ეგრე ათვალწუნებით?

— ორნი ვართ მზეხები, ჩემი დიდე-
და და მე, დიდედას უხდება მზეხა.

— თქვენა?

— მე არა.

— რატომ?

— ბებრული სახელია. ან არა და...

— ან არა და რა?

— მეხივით ქალს უნდა ერქვას.

იმასაც გაეცინა და მეც.

— ლია გირჩენიათ? ლია, თეა,
თაია?

— მა რა!

მოსახვევს მუხლებზე იჭიმავდა.
მუხლები წვრილი ჰქონდა, თითქმის
წვეტიანი.

— სწავლობთ?

— არა. სადღა ვსწავლობ!

— აბა?

— ვზივარ და გათხოვებას ველი.

— თქვენც ლოდინი გჭირდებათ?

— კარგით რა!..

ოი, რანაირი იყო მისი საყვედურიანი
გამოხედვა!

მე ხელი ავუწიე დამორჩილების ნიშ-
ნად.

გარეთ კი ჩამოდიოდა და ჩამოდიოდა
წვიმა. ესაც ხომ ასეა, ასეთი შეხვედრე-
ბის დროს, არა და არ უნდა გადაიღოს
წვიმამ, რომ გოგო და ბიჭი დიდხანს
დარჩნენ ერთად, მაგრამ, გეფიცებით,
იქ ნამდვილად წვიმდა, თანაც ისევ
სწორად, უქაროდ, და ვისხედით გო-
მურში ეს ორნი, არა, მე ვიჯექი, ის
ისევ ჩაცუცქული იყო და ხელისგულე-
ბით ამშრალეზდა სველ თავსახვევს მუხ-
ლებზე, წვრილ მუხლისთავეებზე. ჩემ-
კენ გამოხედვის ერიდებოდა. იყურე-
ბოდა ან ძირს, ან გარეთ. ხანდახან თუ
გამოიხედავდა გაუბედავად და... ამ გა-
მოხედვამ მიბიძგა, მაინც ცოდვილია
ადამიანის სული, ვიფიქრე, იქნებ ერ-
თი ატაცებული გოგოა, იქნებ საგანგე-
ზოდ მითვალთვალებდა, იქნებ სწორედ
ჩემთან არის მოსული, თან მისი თვა-
ლებისა და ტუჩების პატრონი! რომ არ
გავბეღო, ცოდვა ჩემზე დარჩება, წვი-
მამაც უფრო მოუმატა ამ ყოყმანში და
გავბედე:

— მზეხა, ბედი გწამთ?

ცოტა დადარაჯდა, მაგრამ მაინც და-
ჯერებულმა მომიგო:

— მწამს.

— რამ შეგვყარა ჩვენ აქ ერთად,
ეგეთი ლამაზი შენა და...

შეიმაჩთა.

— თან ეს წვიმაც რატომ არ იღებს?
წამოდგა, მოსახვევი ჩამუჭა.

მეც წამოვდექი.

— არ მომიახლოვდე!

— ღმერთი გაგვიწყრება, მზეხა.
ღმერთი არ გვაპატიებს... ვიძახდი სოფ-
ლის სცენის ტრაგიკოსივით.

— არ მომიახლოვდე, თორემ...

მე ვიფიქრე, — რა თორემ? თუ ჩემი
მიახლოება არ უნდა, რაღას დგას,
გაიქცეს, განა წვიმა რაა?! მართლაც,

ისე იდგა. თითქოს ჩემსკენაც კი აპირებდა წამოსვლას.

— მხოლოდ ერთი კოცნა, ამ მთების, ამ წვიმის სამახსოვროდ...

და მივეტანე.

ერთი ეს ვიგრძენი, რომ მშვილდივით გადალუნული წვრილი, მაგარი წელი ჰქონდა, ერთი ესა თქვა თავუქანგადაწეულმა:

— კაცი მეგონა ეს ყოლი...

და ცივად ამივიდა ქვემოდან ზემოთ რალაც მკლავში, იმდენად ცივად, ის მკლავი დამიდუნდა, მზეხა გამისხლტა და გავარდა გარეთ. ხომ არ მეჩვენებამეთქი, ყოყმანით ვქანაობდი. ხელში წვეტიანი დანა ეჭირა. მკლავიც გამიხურდა და ვნახე რომ ზედ მოკიდებულ თითებზე სისხლი ჩამომდიოდა. ცოტაზეც წავიდა უკან-უკან და იქიდან მიყვირა.

— ჩემი ვედრო გადმოდგი და გაიწიე იქით!

რეები აღარ თქმულა ჩვენს ქალებზე დასაბამიდან დღემდე, მაგრამ ამგვარი რამე არც წამიკითხავს, არც გამიგონია. თვალები მშვიდი ჰქონდა, ის დიდი, გოზგოზა თვალები, მშვიდი. დაკვირვებული. თითქოს იმას აკვირდებოდა, ხომ კარგად გავუყეთე ჩემი გასაყეთებელი. მარტო თმა აბურძგნოდა ცოტა.

დაჭრილი ხელით ავიღე ვედრო, შიგ ჩავდე ძირს დავარდნილი ყვავილებიანი თავსახვევი, გავდგი გომურის გარეთ. წავედი უკან და მივჯექი გომურის უკანა კედელთან გაღიმებული. აიღო ვედრო და წავიდა იმ წვიმაში უკანმოუხედავად.

მეცა მქონდა დანა. შემოვიჭერი მაისურის ბოლო, შევაცალე შინდს ხმელი ხავსი, მოვსრისე, დავიყარე ჭრილობაზე სქლად, დავადე ზემოდან რამდენიმე პირად დაკეცილი ცხვირსახოცი და შევიკარი მაისურის ნახევით. შინდის ხმელი ხავსის უებრობაც ჭრილობისთვის, მთაში მაქვს ნასწავლი. მივჯექი ისევ გომურის სიღრმეში და ვიჯექი იქ მშვიდად. საოცარია. არც მეშინოდა, — ხომ შეიძლებოდა, წასულიყო გოგო და

ქვეყანა დაეცა ჩემთვის თავზე, — არც მეშინოდა, არც ცულ გუნებაზე ვიყავი პირიქით სულ მელიმებოდა.

სანამ წვიმამ არ გადაიღო, არც წამოვედი. მასპინძელთან ვთქვი, ტოტი ჩამომიტყდა და ჩანაყაფზე ჩამოვაგემეთქი მკლავი. მეორე დღისთვის კი აღარ დამიციდა. ნაშუადღევზე მზე გამოვიდა, მიწა სწრაფად ააშრო და ავიბარგე ქალაქისაკენ.

ესაც გასაოცარია, ესაც ბედი იყო ნამდვილად. მე რომ თავქვე მივდიოდი, მზეხა ბილიკზე ჩამოვიდა ხევის მარჯვენა მხრიდან. შარვალი კი ეცვა, მაგრამ ქურთუკი გაეხადა. გრძელი წვრილი მკლავები მხრებამდე შიშველი ჰქონდა. დამინახა და შეჩერდა. მე ზურგჩანთა მეკიდა და იმით თუ მიხვდა, რომ სოფლიდან სულ მივდიოდი. ჯერ იდგა ისევ მშვიდი, ხელეზწინდაწყობილი. მერე ერთი ხელი მხრამდე ასწია და იქ გაატოკა თითები რალაცნაირად უმწეოდ და ასევე უმწეოდ გაიღიმა. მეც ის დაჭრილი ხელი ავუწიე, თან მეორეც შევაშველე იდაყვთან, მეც გავუღიმიე. არც ერთს არ ამოგვიღია ხმა, ისე დავშორდით ერთმანეთს.

სამი წლის შემდეგ თიანეთში შევხვდი, მუცელგაბერილს, სახეზე მჭრქალ-ჭორფლგადაყრილს, მაგრამ ახლა უფრო ლამაზს — სრულს, ღერებით, შუქებით გამდიდებულს. დინჯად მოდიოდა, ამაყად, განიცრად.

— გათხოვდით? — ერთი ეს ვკითხე.

— ეს მეორეა. — ღიმილით დახარა თვალები.

და წავიდა, ისევე დინჯად, ამაყად.

მე სიგარეტს ვუკიდებდი.

და უცებ — თითქოს რალაცა ფეხი წამოჰკრა. ზურგიდანაც კი შევამჩნიე, როგორ გაწითლდა, გაწითლდა...

ტყეში რომ ვყოფილიყავით საღმე, ღრიალს მოვრთავდი...

ახლა თქვენ განაგრძეთ იმ მზეხაზე ფიქრი, კალმის ადვილად მოწრაპინეო, მე მგონია. ღირს, მე დამქანცა ამოდენა წერამ...

თეთრი ლეჩხი ოთხი წლის ჰატინოს

შენს პაწია გულს,
რა დარდ-საფიქრალი შესძენია
ძილში რომ ლაპარაკობ, შვილო?
— დედაჩემს ვკითხე და
ანგელოზებს ესაუბრებო — მიპასუხა.
— ვითომ?
მე კი მგონია
შენმა პატარა მხრებმა
უკვე გაჰკრა ფრთები
— ქართველობის სიმძიმეს.

პირველად რომ ჩამესმა, ნამძინარევს
— ჩემი სახელი,
ვიფიქრე: მომეყურა.
ისევ რომ განმეორდა,
კარში გამოვედი და შენ შემრჩი...
გაბრაზებული გიყურებდი, შენ კი —
თითებით ქოჩორი ამიწეწე
და გაიქეცი სიცილ-ხარხარით...
— ჩემი სახელი ვინ გასწავლა, ქარო?

ერთგულუბა

ბედღურებო!
ნუთუ,
თქვენც ჩემსავით გიყვართ თბილისი?
თუ უფრო მეტად?
თქვენ ხომ ხანდისხან —
თბილისური ზამთრის ნახვისთვის,
სიცოცხლესაც სწირავთ —
მაშინ როდესაც,
გათბობის წნევას უჩივიან აქაურები...

სულ მალე, მერცხალი,
გაზაფხულის ფრაკიანი მაესტრო,
გამოვა სცენაზე —
აიქნევს ფრთებს და
ამღერდებიან ღვთიური ფერები —
— სულ მალე!

ბავშვობის ლაქვარდებს,
როცა თავს ვახსენებ —
ქიშკრიდან მამის დაძახება
თითქოს მრცხენია:
ვიძახი: — „დედა“-ს —
— დამიძახე: გაფუჭებული პატეფონი,
მოშლილი არღანი, გინდ თუთიყუში,
რაც გინდა!
— ოღონდ დიდხანს მაძახებინე
— ეგ სიტყვა, ღმერთო!

— თითქოს ღმერთს ომი გამოუცხადე:
ისე მითხარი:
„იცი? — მე ჭერაც მოუნათლავი
გახლავარ — მენდე!
და არც აკენის მახსოვს თასმები...“
— ეგრეც ვიცოდი!
რომ არ გძულდა სახელი დღემდე,
ბოლოს და ბოლოს
ვინმეს სახელს მიეტმასნებო...

გუშინ საღამოს,
შველი ვნახე ვაჟას გამზირზე,
სხვას რომ ეთქვა,
ალბათ არც-კი დავიჯერებდი:
ფართო თვალებით და,
დამფრთხალი წამწამებით —
გასცქეროდა ავტობუსიდან
— შემოდგომის შრიალა სევდას...

იწვა მიწა ნაზამთრალი,
იშუშებდა იარას.
უცებ ქართლის გულ-მკერდზე —
სიომ ჩამოიარა.
ამწვანებულ თვალეში —
გაკრთა სევდის ფილა,
მაგრამ ხვალის იმედი
გულში ჩაეტია რა!
მთებისაკენ გასწია
გასწია და იალაა!

მადლობა სიზმრებს

მადლობა სიზმრებს, დამეულ
სტუმრებს,
რაც მე დავკარგე, მათ შერჩათ თურმე

და ხარებივით მოაგორებენ
ჭრელი ზღაპრებით დახუნძლულ
ურმებს.

ერთი წუთი

ერთი წუთი, ერთი წუთი —
ჩვენ რა ცოტა გვეგონია,
მაგრამ ზოგჯერ ერთი წუთიც
საუკუნის ტოლია.
ერთი წუთი მრავალ ათას
წუთში გამოერევა,
ისეთი რომ სიცოცხლეში
გყოფნის ბედნიერებად...
ხშირად წელიც ისე გავა —
თითქოს არც გიცხოვრია,

მაგრამ ზოგჯერ ერთი წუთიც
უკვდავების ტოლია...
ასეთ წუთებს ვეთაყვანე,
ასეთ წუთთა სიმრავლეს,
აღმაფრენას სულისა და
ფრთათა ჩვენთა სილაღეს...
დავიჩოქებ შენს ჭიშკართან,
შენს ხატის წინ ვილოცებ,
შენს სიცოცხლეს ენაცვალის
ჩემი წუთი — სიცოცხლე.

დავდივარ ხშირად სევდამორეული,
დამყვება ფრთხილად ჩემი ორეული.
ლანდო, მე ვიცი, შენ არ გამეცლები,
ვიდრე მეც ჩრდილად აღარ დავეცემი...
შენ რა გაქვს თავად, ან რას გაიმეტებ,
კიდევ მაშინებ და კიდევ მაიმედებ...
შინზე უერთგულესს მაინც ვის

შევხვდები, —
ვიცი — ბოლო დღემდე ერთმანეთს
შევრჩებით.
სიცილის, კენესის, ცრემლების
თანხლებით
ჩვენ გავჩნდით ერთად და ერთად
გავქრებით...

სული შერჩათ ზღაპრებს ნორჩი,
არ გასვლიათ ყანდი,
ყვირას მთაზე ოჩოკოჩი
ოჩოფებით დადის...
მთები მთებზე მიყრილია
დატორილი დევთა,
ნისლი — მთების იდილია,
წუხილი და სევდა...
იისფერი წვიმა აწვიმს
ჩემს ლჰკადას ზურმუხტს.

გადმოლახავს ტობავარჩხილს
თუთა — არამზუტუ...
მიაჭენებს ცხენს მარქაფად
ქარში ფაფარაყრილს,
ნისლისთმება ტყაში მათა
ტყე-ტყე, ხევ-ხევ დაჭქრის...
სული შერჩათ ზღაპრებს ნორჩი,
არ გასვლიათ ყანდი,
ყვირას მთაზე ოჩოკოჩი
ოჩოფებით დადის...

შამი მზის მკვინვარებისა

დასავლეთისაკენ გადახრილ მზეს გავარვარებინა ბრჭყვიალა, ვერცხლისფერი მდინარით გაყოფილი, გახუნებული მიდამო: ბორცვები, გორები, კლდეები, პატარა ხეობები, კანიონები, ხრამები და უკიდუგანო ტრამალები; გაყურსულიყო არე-მარე.

მოყავისფრო-ყვითელი გადაჰკრავდა ველებზე ჭარბად ამოსულ ურო ბალახს, რომელსაც აქა-იქ შერჩენოდა ავშანი, ჩარანი, შორაქნის ცოცხი. რუხი ფერი ედოთ კანტიკუნტად მდგარ, დავაღულ, ჭუჭა ხეებს, კუნელებს, მათ ქვეშ კი გაბარჯული ჯაგები და წვრილფოთლება ძეძვები ამოსულიყვნენ ასეთივე ნარ-ეკლიანი ბუჩქები უფრო უხვად იდგა ამომშრალი ხეობების ფერდობებზე და კლდინების გაყოლებით.

თიხისა და ქვიშაქვის ქანებით აგებულ მთათა ფრიალოებში მოყოლილი, სიცხისაგან გადახურებული კენჭები მჭახედ სკდებოდნენ დროდადრო — იზარებოდნენ, ინგროდნენ კლდეები და ნაშალი ჩახრიალდებოდა ხოლმე ქვემოთ.

დიდი მნათობის ცხელისებრ მხურვალეობას შენივთებოდა: კრიჭინების გაუთავებელი კრიჭინი, კულმაკრატელა, აღმა-დაღმა მონავარდე კლდის მერცხლების ევილ-ჟრიაფული, ტოროლების გალობა, კვირიონების კრაული, შაშვების იშვიათი ჭახჭახი და ბულბულების სტეენა:

ერთ-ერთ ყველაზე მიუვალ, ლევა ჭრაფის თავზე უდაბნოს გველიჰამია არწივს მოეწყო უშველებელი ბუდე, იქვე ჩამომჯდარიყო თვითონაც — თვალებბრიალა, დინჯი და ამპარტავანი. ყომრალი ბუმბული ჰქონდა, მოკა-

უჭებული ნისკარტით ველის გველგესლას კისერი ეჭირა, ხოლო ქვეწარმავლის გარეთ დარჩენილ, კლაკნია ტანს ახლად შებუმბულუი მართენი გლეჯდნენ, ერთმანეთსაც სტაცებდნენ პირიდან და ხარბად ყლაპავდნენ მოზრდილ ლუკმებს, თან წიაქობდნენ.

აქ მზე თითქმის უკიდურესად მიახლოებოდა დედამიწას, ასე ფიქრობდა ჭაღარაშეპარული, შეგვგრემანი, ცისფერთვალეა, ხმელ-ხმელი კაცი, გაცრეცილი შარვლის ტოტები წინდებში რომ ჩაეტანებინა და ფეხებზე ქალამნები ამოეკრა — გველი ვერ უტებნდა შალისაგან ნაქსოვზე.

ბეროს (ასე ერქვა კაცს) ოფლის რამდენიმე წვეთი ჩამოსვლოდა სახეზე, კომბალს დაბჯენოდა და რუხბუმბულიან, ნისკარტმორკალულ და ყელტიტველა ფრინველებს უყურებდა, ძროხის ლეშს რომ მისეოდნენ და გამალებით ძიძგნიდნენ.

ველზე ივრის წყლით უხვად დარწყულებული ნახირი გაშლილიყო და ბალახს ძოვდა. შეწუხებული პირუტყვი კუდით იგერიებდა შეტევაზე გადასულ მსხვილ ბუხს — ბორას ეძახდნენ აქაურები — ეს ფუტკრის ოდენა შავი მწევრები მაინც ახერხებდნენ ცხოველების ტანზე დაჯდომას და სისხლის ამოწოვას გრძელი ნისკარტებით.

მენახირის გვერდით მოზრდილი ნაგაზი, „ბრაზო“ წამომჯდარიყო, მგლების კბილებისაგან დასაცავი, ეკალშემოვლებული რკინის საყელური ეკეთა კისერზე, სიცხისაგან აქასქასებულს უშველებელი, წითელი ენა გადმოეგდო და ფხიზლად გასცქეროდა ხვასტაგს. შორიახლოს კი ბეროს ჩალისფერი ცხენი

ძოვდა. მასაც არ ასვენებდნენ ბორები. მზის სხივებისაგან აელვარებული, მწვანედ მოხასხასე ივრის ქალიდან ყავისფერი ცხოველი გამოვარდა, ყელი და მუცელი თეთრი ჰქონდა, მორკალული რქები უკან გადაეხარა და თითქოს ელის .პირზე მიფრინავდა, ალბათ, ნადირმა თუ შეაშინა. მსრბოლელმა მალე გადაიბრინა მინდორი და ნახირს შეერია. „ბრაზომ“ ყველა აუტეხა ქურციკს, რამაც უფრო გააფიცხა იგი და ვრცელ ტრამალზე გაცილებით ჩქარა გაქროლდა.

უკვე დაპატარავებულ ჭეირანს მიშტრებული, გაღმებული ბერო არაფერზე აღარ ფიქრობდა. იგი მთელი არსებით შერწყმოდა ამ გარემოს, მისჩვეოდა და ახლა აღარც ის აკვირვებდა, თუ საიდან გრძნობდა, რომ ცაში მონავარდე ფრინველები, მიწაზე მცხოვრები ცხოველები მასში იყვნენ. იქაც გადაშლილიყვნენ ალაგ-ალაგ გორებად და კლდეებად, სხვაგან კანიონებად და ხრამებად ჩაზევებული, ფართო ტრამალები. კაცშიც დიდი გიურზასავით მიიკლავებოდა მზეზე ვერცხლისფრად მბზინავი იორი და მდინარესავით მიედინებოდა მთელი ნახევარუდაბნოეთის ცხოვრება, რომლის საფუძველიც სიცოცხლისათვის ბრძოლა იყო.. და ბერო შეიგრძნობდა იმ დიდ ერთიანობას, რაც გამოფიტული კლდეების ლაპარაკს აკებინებდა. მდინარის დღუღუნშიც ესმოდა სიტყვები, მარად მდუმარე ქვებსაც ჰქონდათ თავიანთი საწუხარი და გასახარი. და მწყემსს სახელი ვერ დაერქმია ამ დიდი თანხმირებისათვის, თუმცა ეს არც სჭირდებოდა — იგი უზომოდ ბედნიერი იყო და სულის რომელიღაც უღრმეს კუნჭულში ამ ჰარმონიის დაკარგვის ჩუმი შიშიც დამალულიყო.

შემადლებული გორიდან მდინარის ხეობაში ჩასავლელ გზაზე თეთრი ცხენი ჩადიოდა. რომელზეც შავწყვრიანი ჭაბუკი იჯდა. კისერზე ღურბინდი და ფოტოაპარატი ეკიდა, მხარზე კი — კარაბინი.

დიდი ღრო გასულიყო მას შემდეგ, რაც ივრის ქალები და მისი შემოგარენი სახელმწიფო ნაკრძალად გამოცხადდა. რამდენიმე თვის წინ თბილისიდან ჩამოსული, ბიოლოგიის ფაკულტეტადმთავრებული ჯავახი აქაური ბუნებრივი პირობების, ფლორისა და ფაუნის, მათი დაცვის საკითხების შესასწავლად იყო ჩასული და შეთავსებით ნაკრძალის მცველად მუშაობდა. ახლა შემოვლიდან ბრუნდებოდა იგი.

ჯავახმა ცხენი შეაყენა, ღურბინდი მიიტანა თვალებთან და მიდამოს გახედა. მიმოხვეული გზით მიდიოდა ვერცხლისფერი იორი და იქით, დასალიერზე, სადაც ერთდებოდნენ ცა და მიწა, ცისფრად მოჩანდა — თითქოს ზეცისკენ მიდიოდა მოჩქაფუნე მდინარე, ასე სჯეროდათ აქაურებსაც. ხოლო ქალისპირა მინდორზე ბერო მიუყვებოდა ნახირს და ჭაბუკმაც მისკენ წაიყვანა თეთრი ბედაური.

ნაგაზმა შორიდანვე შენიშნა მათკენ მიმავალი მხედარი და გაავებული ყეფით ამცნო პატრონს მისი მოახლოება.

იცნო ბერომ მომავალი, ვისთან ერთადაც ხშირად უსაუბრია სხვადასხვა ცხოველთა და ფრინველთა ზნე-ჩვეულებებზე, ნახევარუდაბნოს ცხოვრებაზე. ჯავახი ჰკვიანი კაციოა, — ფიქრობდა ხოლმე მწყემსი.

მენახირემ ხმამალა შეუძახა ძაღლს, გააჩუმა და მოსულს მიესალმა:

— გამარჯობა, ჯავახ!

— გაგიმარჯოს, ბერო. — უპასუხა მხედარმა.

— შუადღისას წყლის დასაღევად ივრის ქალაში ჩამოვრეკე ნახირი. სამონადირეო სახლში გამოვიარე, ვერა-ვინ ვნახე.

— მარტო მე დავრჩი, გიორგელას სიმამრი მოუტედა და იქ წავიდნენ ყველანი.

— ეეჰ, საცოდავი..

— დღეს ყვავის საყდარი ვნახე აფთორის ხეში. ინგრევა.

მიხო მოსულიშვილი

შაში მზის მშვენიერებისა.

— ვინ არის მიმხედი! — გაბრაზდა ბერო, მერე ჯავახის შეხვეული ხელი დაინახა. — ეს რა მოგვცლია?

— გუშინწინ კურდღელზე ნადირობდნენ მანქანით, მისვლა დავაპირე, მესროლეს და გაიქცენ. შორს ვიყავი და რამდენიმე საფანტმა გამკაწრა.

— იფრთხილე, ჯავახ, თორემ ხომ მოგიყვები ყროყინა თამბი როგორ გაგეყდა.

— მაგათი არ მეშინია, — მტკიცედ თქვა მხედარმა. — სადაა ახლა ის საბრალო?

— რძე წაიღო სოფელში, ხელ შუაღლისას ამოვა უკანა წერილზე არ იდარდო, თუკი ფოსტაში დახვდა, აუცილებლად მოგიტანს.

— ბერო, ის სვავები ძროხას ძიძგნიან. არა?

— ჰო, გიურხას ეკბინა...

— წავალ, ახლა ქალას დავივლი. ამ დღეებში გესტუმრებით ფარეხებში, საზამთროს ამოგიტანთ, თორემ შეგვიტამეს მგლებმა და ტახებმა.

— მაღლობთ, ჯავახ, გელოდები იცოდე.

— ნახვამდის, ბერო!

— კეთილად გეცლოს! — ჩუმად დაადევნა მწყემსმა გაქენებულ ბედაურზე მჯდომ მხედარს და თავისი ჩალსფერი იაბოსკენ მიმავალმა გაიფიქრა: „ძლიერია ჯავახი, საქმის კეთებაც უყვარს.“

მწველი მზის მხრიდან, საითაც ცას მოყვითალო-მეწამული ფერი შეჰპარვოდა, გამოჩნდა რეაქტიული თვითმფრინავი. მისი მოტორის შორეულმა ხმაურმა მიადწია ამხედრებულ ბერომდე და მაღლა აახედა.

ლაინერის ყრუ ხმა თანდათან გუგუნად იქცა;

მინდვრის თავიკი სასწრაფოდ ჩაძვრა რამდენიმე ხერელიან სოროში.

თვითმფრინავის გუგუნმა ნელ-ნელა იკლო და მალე კვლავ შორეულ, მოგუდულ ხმად იქცა.

უკვე დრო იყო, გაერეკა ნახირი, რა-

თა შებინდებამდე. მზე რომ ზონტს მიუახლოვდებოდა, ფარეხებში შეერეკა მოსაწველად.

— წავიდეთ, ჩაღავ! — უთხრა ბერომ ცხენს და ხელზე ჩამოკიდული შოლტი ხმამაღლა გაატყლაშუნა.

აღმოსავლეთ საქართველოს მწირი, გახუნებული ნახევარუდაბნოეთის. გამოფიტული კლდეების, მოყვითალო გორების, წყალდამშრალი ხევების, ქვიშიანი კანიონებისა და თვალუწყდენელი ტრამალების ზემოთ, დღე-ღამეში რამდენჯერმე, ყოველთვის ერთსა და იმავე დროს რეაქტიული თვითმფრინავი გადაიფრენდა ხოლმე, რომლის გუგუნი აქ მცხოვრებთათვის საათის მაგივრობას წევდა.

ხოლო ფერგაუსვლელი, ვერცხლურა იორი ზეცაში ადიოდა და ყველაფერი, რაც რგვლივ ხდებოდა, მაღლა მიჰქონდა, სამყაროს შემოქმედთან, — ასე სჯეროდათ აქაურებს...

ტრამალებზე მტვრიანი შარავზაა — ორი პარალელური, მზეზე თეთრად აპრილებული, ავტომობილთა თვლები-საგან გატყეპნილი, მსხვილი ბილიკი — გადაივლის გორებს, ბორცვებს, ხევებს, ველ-მინდვრებს, მერე ქვევით დაეშვება — გადავა ივრის შენაკადის, მდინარე ლაბის ხილზე, საკოლმეურნეო ვენახებს გაუყვება და შემდეგ სულ აღმართ-აღმართ, მოასფალტებული გზით ტყიან სოფელში აღის.

ამ გზაზე რძის ბილონებით დატვირთულ ორთვალას ნაცარა ვირი მიაჭრიალებს, ხოლო გვერდით კი — გაოფილილი, ერთობ თევზატარა კაცი მიჰყვება — ეს ყროყინა თამბია, ბეროს ნახევრად შესული თანამემწე, იგი ასე ესაუბრება ვირს:

— „დიდო ნაცარა, ქვიანი სახედარო, გელაპარაკება თამბი, თამბი, თამბი — მოუსმინე თამბის, ყროყინა თამ-

ბის, თამბის, თამბის... თამბის მზეებითა და მთვარეებით ევსებოდა თავი, სცხელოდა და სციოდა, შიოდა და სწყუროდა, კვებოდა და არავინ იყო მისი მშველელი. ადამიანებმა გაწირეს თამბი თამბი, თამბი... იგი, ეძახდა ცხოველებს და ფრინველებს და ხეებს და მდინარეს... ენოდა, ყიოდა, კაკანებდა, ბლოდა, ყეფდა, ჩუხჩუხებდა, შრიალებდა, ყმუოდა, სტვენდა, კიოდა, სისინებდა — ყველას თავ-თავის ხმაზე ეძახოდა, ბოლოს აყროყინდა და შენც გადარჩინე ყროყინა თამბი, თამბი, თამბი... სამი მზე და სამი მთვარე ჩავარდნოდა თავში და დაბრძენდა იგი, გახდა კეთილი და აპატია ადამიანებს დანაშაულო, შეიყვარა ყველა და ყველაფერი, ნაუ, ნაუ, ნაუ... ხომ არ შეშინდი, ჩემო ნაცროკო, ზარივით დავრეკე... გცხელა?... ხომ არ დაილაღე?... თუ გინდა გაგართობ, გინდა მდინარესავით ვიღუღუნო ანდა ხეებივით ვიჭრიალო?... არა, მე არ მცხელა... თამბის თავი მზეებითა და მთვარეებით აქვს ავსებული. და ჩემო კარგო სახედარო, თამბი უფრო აცხელება ამ მიდამოს, ვიდრე ის საწყალი მნათობი. სამჯერ სჯობია. რას დააკლებს ყროყინა თამბის, თამბის, თამბის... ახლა დაუყროყინებ მაგ ჩერჩეტ მზეს (ყროყინი). მოდი, გამოგიშვას თამბი მძიმე ორთვალისა და სოფლამდე თვითონ წამოიღოს...”

ცოტა ხნის შემდეგ გალიმებული ცი რძის ბიღონებით დატვირთულ თვალაში შებმულიყო და ნახევარუნთში მილიღინებდა: „მე თამბი ვარ, ყროყინა თამბი, თამბი, თამბი...”

ამ უცნაურ ტვირთშიდაც გვერდით სახედარი მისდევდა და ბალახს სძოვდა...

ხვალ, შუადღისას უკან დაბრუნდება ყროყინა თამბი, ნაცარას წინ გაუსწრებს აცეკვებული და პირმოცინარე, გახარებული ცალკე ფარეხებში დაბრუნებით და ცალკე ჭავახისათვის განკუთვნილი წერილის მოტანით... იქნება ჟამი სიცოცხლისა...

...და მერე ერთბაშად შეზარავს თამბის ამდენი გარდაცვლილი ადამიანის დანახვა. დაურბენს ყველას, ზოგს ყურს დაადებს გულზე, სხვებს მაჯას გაუსინჯავს, ცოცხალი ხომ არ არის ვინმეო, მაგრამ არ გაუმართლდება მოლოდინი. მწარედ აქვითინდება შემოლილი. და ჩამოდგება ჟამი ტირილისა...

ამ ხმაურზე გამოიღვიძებს პატარა ამირანი და რაღაცას ამოილულულულებს გაურკვევლად. აიყვანს ყროყინა თამბი სასაწყლეთ ცოცხლად გადარჩენილ ბავშვს და სასწრაფოდ გააშორებს ამ კრულ, დწყვევლილ არემარეს — წაიყვანს ძალიან შორს, ტყიან სოფელში... და დადგება ჟამი მშვიდობისა...

ჭავახი ადამიანთა იმ მცირერიცხოვან ჯგუფს ეკუთვნოდა, ვისი არსებობაც ნამდვილი, უკომპრომისო ცხოვრებაა. გამუდმებული ძიებაა მისი ჭეშმარიტი არსისა...

ამასთანავე მასში ძალუმად ფეთქავდა დაუცხრომელი მოგზაურის, ბუნების დიდი ტრფილისა და ნამდვილი ვაჟკაცის სისხლი. ასეთები პირველნი ეშვებიან უღრმეს უფსკრულებში თუ მღვიმეებში, ახალი მარშრუტებით იპყრობენ ურთულეს მწვერვალებს, მარტომარტო ნაოსნობენ ოკეანეში, აბორგენული ზღვისა თუ ბრიალა ცეცხლის სტიქიონებს არ უშინდებიან, რათა სასიკვდილო საფრთხეში ჩავარდნილი მოყვასი გადაარჩინონ. ჩვენთვის, უბრალო მოკვდავთათვის. ამგვარ ძლიერ პიროვნებათა სიცოცხლე ხშირად მაგალითის ძალას იძენს...

ჭავახის დაკრძალვის შემდეგ, ივრისპირეთის ნაკრძალში ჩამოსულმა, სამონადირეო სახლს მივაკითხე, მისი ნივთები მინდოდა წამო-

მელო... დადუბულის ოთახში, ფანჯარასთან, რომელშიც უკვე გამხ-
მარი, ბებერი ნეკერჩხლის ხის მიმოხვეული და დაკორძილი ტოტე-
ბი მოჩანდა შორეული კლდეების ფონზე, იდგა წიგნებით სავსე მა-
გიდა, რომელზეც თბილისში გასაგზავნი წერილი ვნახე, რასაც ჩე-
მი გარდაცვლილ მეგობრის ნათელი ხსოვნის წინაშე ბოდვის
მოხდითა და მოტევების იმედით, სიტყვა-სიტყვა გათავაზობთ
ქვემოთ.

აბტორი.

„ძვირფასო მაკა, იმ სამი თვის მან-
ძილზე, რაც ნაქრძალში ვიმყოფები, შე-
ნგან მოსული თითოეული წერილი, რო-
მელთაც თან მოყვება შენი წაბლისფე-
რი თმების სურნელი, მწვანე თვალების
შორეული სევდა და ძველი თბილისის
ქვაფენილიანი ქუჩაბანდების მოგონე-
ბა, სადაც ბევრი გვიხეტიალია ერთად,
დიდი ჯილდოა ჩემისთანა „მაწანწალასა-
თვის“, როგორც მიწოდებ ხოლმე.
კვლავ რამდენჯერმე გადავიკითხე ბო-
ლო ბარათი და გიგზავნი პასუხს, რომ-
ლის დაგვიანებაც ალბათ უკვე მაბატე
— შენი საყვედურით სავსე წერილი
ჯერ კიდევ არ ჩანს...

ძალიან მიხარია, რომ ჩემგან გამოგ-
ზავნო, გადახრუკული ტრამალის სუ-
რათს უყურებ ხოლმე ძილის წინ და
წარმოიდგენ, თუ როგორ მივაქენებ
იქ თეთრ ბედაურს...

მაკა, თუ თქვენებმა გადაიფიქრონ
ჩვენი დაქორწინება, შემატყობინე, მი-
ხოს გავაგებინებ და ჩემთან, ნაქრძალში
ჩამოგიყვანს — გვეძებონ მერე...

ჩემო ქურციკო, კარგად აგწყობია
საქმე. — უნივერსიტეტის ბიოლოგიის
კათედრაზე სადისერტაციო თემა დაუ-
მტკიცებიათ შენთვის. ყოჩაღ, ძვირფა-
სო...

მოთხოვდი მომეთხოვ აქაურ ბუნება-
ზე. წინა წერილით ნაწილობრივ შეგი-
სრულე ეს სურვილი, ნახევარუდაბნო
დაგიხასიათე. ახლა, ივრისპირა ჭალაზე,
ტუგაიზე მინდა გაიმბო.

ჩემო მშვენიერება, ხომ იცი, შენი
მაწანწალა სად აღარ ყოფილა — მთაში
თუ ბარში, კლდეში თუ ღრეში, მაგრამ
აქაური ტყის მაგვარი რამ არა თუ უნ-
ახავს, სიზმრადაც არ მოლანდებია.

ივრისპირა ჭალის ტყეები მზისფე-
რია ვერხვების, ფშატების, კოწახურის
ხეების ბრდღვიალა ელვარებით და ყა-
ყაჩოსფერია წვრილი, წითელბუსუსე-
ბიანი იალღუნის ბუჩქებისაგან, თუმცა
საერთოდ მწვანე ელფერი აქვს...

სამონადირეო სახლის მახლობლად
დგანან ფშატის ხეები, ტირიფებივით
რომ დაუხვრიათ ტოტები. მათ ყვითელ
ყვავილებს საოცარი სურნელება უდის.
მაყვლისა და ასკილის გაუვალ ბარდებ-
თან მორიგეობენ ქაცვის ბუჩქები, რო-
მელთა ნარინჯისფრად დამწიფებული
ნაყოფი ფრინველთა საყვარელი საკვე-
ბია, მდინარის პირებზე იზრდებიან ჩა-
ლა-ლელქაშები.

ტუგაიში შეხვდები: ეშვებიან ტახე-
ბსა და მოჭყვრიტნი გოჭებს, ფერადქა-
თიბიან შვლებსა და ქორბულდა ირმებს,
ნაცრისფერ კურდღლებსა და მურა მა-
ჩვებს, გრძელკუდა მელოებსა და რუხ
მგლებს, ზოლებიან აფთრებსა და გაქ-
უტულ ტურებს...

ივრისპირა ჭალაში დანავარდობენ
თითქმის ყველანაირი ელფერის სუბ-
ტროპიკული ფრინველები — კვირიო-
ნები, ყაყაბები, ქედნები, ხოხბები,
ღურაგები, კაკბები, გვრიტები, ბულბ-
ულები, შაშვები, ჩიტბატონები, ქორე-
ბი, ძერები...

ათასნაირ ფერთა ციალითა და საღე-
ბავთა ციმციმით შექმნილ ამ ბრწყინვა-
ლე კარნავალს აერთიანებს მდინარე
იორი — ვერცხლისფერი, მოდუღუნე,
მღვრიე — აქაურების რწმენით ცისკენ
რომ გაუწევიან, რათა ღმერთს აუტანოს
მიწაზე მომხდარი ამბები...

ზურმუხტის თვალეზიანი ქურციკო,
ალბათ გახსოვს მენახირე ბეროზე და

მის ცოლ-შვილზე, ლელაზე და პატარა ამირანზე რომ მოგწერე — თუ როგორი პატიოსანი, მშრომელი და მოსიყვარულე ოჯახია. ამჟამად კი გიამბობ მათთან შეკედლებულ, ნაკრძალის ყოფილ მცველზე, ყროყინა თამბიზე...

აქ ლამ-ლამობით ბრაკონიერები იპარებანი ხოლმე მანქანებით, პროექტორებით ანათებენ ტრამალებს, ჭალას და ხოცავენ ხოლმე ნადირ-ფრინველს. თუ ვინმე გაბედავს ამ უკეთურთათვის ხელის შეშლას, ამ გადაკარგულში ვინაა გამკითხავიო, ფიქრობენ და ესვრიან...

თამბის მოუნდომებია წინ აღდგომოდა ავმონადირეთა თარეშს, მაგრამ ვინაა თვალჩუბინს ცხენი მოუკლავს მისთვის. შემდეგ მანქანით უღევნიათ, რომ გაეტანათ. ნაკრძალის მცველი იძულებული გამხდარა ახლოს მიეშვა მოგუგუნე რკინის მხეცი და მერელა ესკუპა გვერდით. ბრაკონიერებს მალე მოსწყენიათ ამგვარი გართობა, დაუჭერიათ გადაღლილი კაცი, კარაბინი წაურთმევიათ და ეკლიან, ჯუჯა ხეზე მიუბამთ თოკით... სამი დღის მერე ნახირს გაყოლილ ბეროს ვირს მიეგნო მისთვის, თურმე სახედარივით ყროყინებდა წყურვილით, სიცხით, შიმშილითა და შიშით გაწამებული, უკვე ჰქაუზე შეშლილი თამბი. ახლა მას ჰგონია, რომ იმედი სამი მზე და სამი მთვარე აქვს, სულ ნაცარასთან ერთადაა, ყოველდღე აბანავებს ხოლმე იორში, მის მაგივრად შეებმება ხოლმე ორთველაში, სახედარი კი არხეინად დაჰყვება უკან. საკვირველია, იმ სამი დღელამის განმავლობაში როგორ გადარჩა დამბული კაცი. „ალბათ ნადირმა იმიტომ ვერ შეჭამა, რომ ათასნაირად გაჰყვიროდაო,“ — მითხრა ბერომ.

ამ ამბის შემდეგ ორი-სამი ნაკრძალის მცველია დარჩა აქ, დანაჩრჩენები წავიდნენ.

მაკა, ჩვენ ხშირად გვილაპარაკია იმაზე, რომ ადამიანი ბუნების ნაწილია — ისევე, როგორც ბალახი,

კლდე, ბუჩქი, კრიჭინა, ხე, მდინარე და ასე შემდეგ. მაგრამ თვითონ გიჟი ნია, რომ სხვებთან შედარებით უკეთესად აზროვნებს — ამიტომ უნდება პრეტენზია: კი აღარ იყოს შემადგენელი მთლიანისა, არამედ მოიცვას, დაეუფლოს და გაბატონდეს მასზე — ეს კი საფუძველშივეა მცდარი, რადგან ადამიანიც ბუნების შვილია და ამ დიქტატორობის სურვილით იმ ბუჩქს ემსგავსება, ტანძლიერ ბერძენად რომ მოუსურვებია გადაქცევა.

ხომ არ დაგღალე, ჩემო საყვარელო ქურციკო?...

ნეტავი მალე მოვიდოდეს შემოდგომა, რომ ჩამოვიდე და გინახულო. უამრავ სლაიდებს ჩამოვიტან, მექნება აგრეთვე ცხოველ-ფრინველთა მაგნიტოფონზე ჩაწერილი ხმები — დაუსწრებლად გამოგზავნებ ნახევარუდაბნოეთში და მას ისევე შეგაყვარებ, როგორც მენახირე ბეროს უყვარს. თუმცა 'არა, არ მოხერხდება, მან არ იცის, რომ უყვარს ეს არე-მარე — უბრალოდ, ცხოვრობს ნახევარუდაბნოსთან ერთად, ხოლო როცა ვინმესთან დიდხანს ხარ, უკვე აღარ იცი, რომ გიყვარს იგი, იმდენად შეჩვეული ხარ, მხოლოდ ხანგრძლივი დაშორება მოგაგონებს ამ გრძნობას...

ისე შეგაყვარებ, როგორც მე მიყვარს...

გამომშვიდობების წინ გიგზავნი იორზე წყლის დასალევად ჩამოსულ ნამდვილი ქურციკის სურათს და თან მოვაცოლებ ნახევარუდაბნოურ, ტუგაის ხეთა, ბუჩქთა და ბალახთა სურნელებითა და ფრთოსანთა ათასგვარი ხმიანობით შეზავებულ მოკითხვას.

შენი ჯავახი.

P. S. ამაღამ ტრამალებზე გავდივარ და ჩემთვის ვიტოვებ ზარნაშოთა, იგავე ბუკიოტთა კივილს, მგლები ყმუილს, აფთრების ხარხარს, ტურების ჩხავილსა და გიურზების სისინს — შენ შეგეშინდება ამ ხმების...

მდინარე იორის მარცხენა მხარეს. ერთ-ერთი გორის ფერდობზე ხის ძელებით შემოზღუდული, კრამიტით გადახურული საქონლის ორი სადგომი იყო მოწყობილი. მათ შუაში კი დრო-ჟამისაგან დაძველებული, დედაბოძებზე დაყრდნობილი, ორფანჯარიანი საცხოვრებელი სახლი იდგა.

მზე ჰორიზონტს ეფარებოდა, როცა ძროხის წველას ამთავრებდნენ ბერო და ლელა. მყუდრო ოთახში კი, დედის საწოლზე, პატარა ამირანს ეძინა, ტუჩების კუთხიდან დობილი ჩამოსვლოდა, ხოლო ბუნჩულა, ჩვილი სახე ოფლის წვეთებით დაჰფარვოდა.

მზე ჩავიდა. იღრუბლებოდა. მოლურჯო ბინდისფერი დაედო ბუჩქებითა და ჭუჭა ხეებით ადგილ-ადგილ მოფენილ გორებსა და ველებს, რომელთა მოყავისფრო ერთფეროვნებაც სიშავეში იძირებოდა ნელ-ნელა. ღამედებოდა.

ქალი წყალს უსხამდა წელზევით შიშველ კაცს. ფრუტუნით რომ იბანდა სახეს, კისერსა და წელს; შემდეგ პირსახოცი გაუწოდა ლელამ. სახეს იმშრალეზდა ბერო, თან ფარეხებისაკენ იყურებოდა, რაიმე ხომ არ დაგვრჩა უწყსრიგოდ.

საქონლის ბინებს ფხიზლად სდარაჯობდა „ბრაზო“, სიბნელეში გაიღვეს მისმა თვალებმა. მოშორებით „ჩალა“ ება და ურო ბალახს სძოვდა.

მზის მცხუნვარება შერჩენოდა ღამეს...

შიგნით შესულმა ლელამ ჭრაქი ანთო და კუთხეში მიდგმულ მაგიდასთან ჩამომჯდარ, დალილ მენახირეს საჭმელი მიუტანა.

უხმოდ ჰამდა კაცი.

ლელა ატირებულ პატარასთან დახრილიყო, საკინძეს იხსნიდა. ჩვილ ყრმას ძუძუს აწოვებდა მკერდმოღეღილი. ყველაზე და ყველაფერზე უმშვენიერესი, განწმენდილი, ამაღლებული ქალი, თეთრ სახეზე მშობლიური მზრუნველობა რომ აღბეჭდოდა. ამ

დროს მისთვის უჩინარდებოდა. გავრცელებული სამყარო, თითქოს ჭმრის არსებობაც ავიწყდებოდა და იყო მხოლოდ შვილი. თითოეულ მის მოძრაობას რომ აღიქვამდა მარტო მშობელი დედისათვის გასაგები იმპულსებით.

მწყემსის ღრმა სულს ლელადან მომდინარე სიყვარულის ოქროსფერი სხივები უფრო და უფრო ანათებდა, ერთიანად ათბობდა.

ჭრაქის რბილი, ნაზი შუქით ავსილიყო ოთახი. რაღაც უცხო იდუმალებას მალავდა თითოეული ნივთი — მოჭრილ მაგიდა, თუნუქიკ ღუმელი, სამფეხა სკამები, ჭურჭლის კარადა, საწოლები, პატარა სარკე, კედელზე დაკიდული ორლულიანი თოფი... მწყემსის მეუღლისაგან გაწმენდილი, ხელგაღსმული და ადგილმჩინილი ყველა ნივთი წყნარდებოდა, სპეტაკდებოდა, უბრალოდებოდა და ხდებოდა ჰარმონიული, აქ მცხოვრებ ადამიანებზე შეყვარებული.

ოთახში იყო მშვენიერი ქალი, ლელა და პატარა ამირანი — უსუსური, გასაზრდელი, მჩხვანა, ახლა რომ იღვამდა ფეხს და კარგი განწყობისას გაურკვევლად ბუტბუტებდა უცნაურ სიტყვებს. ამჟამადაც — ნაჭამი, კმაყოფილი ბავშვი ბეროს შესცქეროდა და გვრიტივით ღუღუნებდა. ალბათ მალე ჩაეძინებოდა...

ლელა საკინძეს იკრავდა, ღიმილი ეფინა სახეზე, შესცქეროდა ჭრაქის მოყვითალო შუქით განათებულ კაცის მუქ სილუეტს, მის გარუჯულ სახეს. „მზეო, მზიანო ღამე, სიცოცხლე. ჩემო!“ — ფიქრობდა ქალი და გრძნობდა მორეული მწყემსს უახლოვდებოდა, მხცით მოსილ თმებზე გადაუსვამდა ნაზ ხელისგულებს; ბეროც მიიზიდავდა, თაფლისფერ თვალებში ჩახედავდა ცოლს, ღრმად შეისუნთქავდა მისი თმების გათიბულ ბალახისმაგვარ სურნელებას და განუზომელი სიყვარულით დიდად ბედნიერი, ამაღლებული, დიდხანს ჰკოცნიდა.

თავისით ქრებოდა ჭრაქი.

ლამის ნახევარუდაბნოს თავისი შეჩვეული ხმები ჰქონდა: ისმოდა გაბმული ჭრიჭინი, სადღაც, ღრანტეებში გაბმულად აყმუვლდებოდა მგელი, ბაყაყების ყიყინი და ბულბულების გალობა ამოდიოდა ჭალიდან, კივილით მოსთქვამდნენ ტურები და აფთრების ხარხარიც გაისმოდა ზარნაშოთა კივილთან ერთად ჟამიდან ჟამზე. ხანდახან თვითმფრინავის გუგუნე გადაუვლიდა არემარეს.

მაგრამ ხმა, რომელიც შორიდან მოისმოდა, არღვევდა მიდამოს მყუდროებას. იგი აღმართზე ამავალი მანქანების ღმუილი იყო. წინ მიმავალი „ვილისის“ ორი გაბრღვიალბული თვალი შუჭის კონუსებს ჰრიდა კუნაპეტ ღამეში, ანათებდა ველ-მინდვრებს, ბუჩქებს, ჯუჯა ხეებს, გორებს, ხევებს და ფარეხებისაკენ მიდიოდა პირდაპირ. უკან კი მეორე მანქანა მიყვებოდა.

ნახევარუდაბნოს ღამის ცხოვრება შეწყვეტილიყო — ვისაც როგორ შეეძლო, ისე ემალებოდა საფრთხეს, ავტომობილთა ძრავების ღრენა და ღმუილი რომ იუწყებოდა.

საქონლის სადგომებთან მოახლოებულ „ვილისებს“ იქვე ჩადარაჩებულმა „ბრაზომ“ აუტეხა ყეფა, თან აედევნა. მწყემსის სახლის წინ, გვერდი-გვერდ შეჩერდნენ მანქანები. მათმა ფარებმა დედაბოძები, ფანჯრები და ხის კარები გაანათეს. ყეფდა და ღრენდა გაცხარებული ნაგაზი. მოტორები ისევ მუშაობდნენ. დაასიგნალეს, მჭახედ გაისმა ეს ხმა. უფროვე იყეფებოდა ძალლი და ავტომობილებს ურბენდა გარშემო. სიბნელიდან ცნენაც დაიჭიხვინა. სახლში სინათლე ანთო.

— არ გამოდის, კიდევ დაასიგნალე, ტურიელ! — თქვა ერთმა იმ სამიდან, პირველ მანქანაში რომ ისხდნენ.

ამ დროს კარმა გაიჭრიალა და მასპინძელიც გამოჩნდა. სახე მოიჩრდილა ბერომ, რადგან თვალები მოსჭრა ოთხმა ბრღვიალა ფარმა, შემდეგ გაავებული ნაგაზი დატუქსა, გაჩუმდა ძალლი

და კუდამოძუებული გაიქცა სახლის გვერდით.

— რომელი ხარ? — იკითხა მწყემსმა.

— აქეთ მოდი, ბერო! — გადმოსდახა იმ მძლოლმა, ვისაც წელან ტურიელა უწოდეს.

მასპინძელი მანქანისკენ წავიდა. „ვილისის“ უკანა კარი გაიღო და იქიდან ჩამოსულის წელზე შემორტყმული სავაზნეც გააჩრია დამხვდურმა.

— რაზე შეწუხებულხარ, აფთარქიო? — იცნო ბერომ მოსული.

— ამალამ უნდა გვანადირო, ბერო!... — ღვინის მსისხმა ხმა დაბუთებოდა სტუმართაგანს, მთვრალი იყო, ჰო.

— რამდენჯერ მთხოვე, როდის გამოგყოლივარ? — დინჯად შეეკითხა მწყემსი.

— კაცო, ტურიელ, გადმოდი, იქნება შენ მაინც შეაგნებინო რამე, თორემ ამისი ნერვები არა მაქვს! — მუქარა ერია აფთარქოს დაძახილში.

ფიცხლად ჩამოხტა მძლოლი „ვილისიდან“, მოლაპარაკებთან მიიბრინა, ორივეს მკლავში გაუყარა ხელი და მოშორებით გაიყვანა.

— კაცო, ბერო, — დაიწყო ტურიელამ და ანთებული სიგარეტი ხელმოუხმარებლად ტუჩების ერთი კუთხიდან მეორეში გადაიტანა. — ძალიან დიდი კაცი გყავს სტუმრად, ჩემს მანქანაში მიზის...

— მოდი, ნახე, თუ არ გჯერა...

— დამაცადე, აფთარქიო... ჰოდა, აუტეხია ქურციკი ან ჭიჭირანი უნდა მოვკლაო. აი, ამან, იორს აქეთ მხარე კარგად იცის, მაგრამ ჩვენ იქით გვინდა გავიღეთ. იმ ადგილებს შენზე კარგად არავინ იცნობს და გამოგვეყვი, გვანადირო და მერე ხალხი ვართ ჩვენ, დაგვაფასებთ.

— მაშ რას ვიზამთ, შენ ოლონდ წამოდი, — ღვინის სუნს აფრქვევდა აფთარქიო.

— გვიჭირს, ბერო, დანა ყელთან გვაქვს, თორემ არ გთხოვდით. — ამბობდა ტურიელა.

— ჩემთან ვერ გასკრის ეგ თქვენი თხოვნა.

— ბერო, — ლელაც გამოსულიყო გარეთ. — რა ამბავია?

— არაფერი. შედი შენ შიგნით! ქმრის უხეშობით გაწბილებულმა ქალმა კარი უხმოდ მიიხურა.

— ჰოდა... ბერო, იქნება შევაბათ ექვანი, ჰა?... —

— მოიცა — მეთქი! — შეუღრინა ტურიელამ, — თუ შენ არ წამოხვალ, აფთარჭიომ უნდა გაგვინათოს... ნუ, ნუ გაგვწირავ, ბერო, მაგის ამარა, თორემ მთვრალია და გადაგჩენხავს სადმე. — დაამთავრა მძლოლმა და უცხოური სიგარეტის ნამწვი წყიბით შორს ისროლა.

— არა ვარ მთვრალი, — იწყინა აფთარჭიომ, — მომეცი შენი იარაღი და ბეჭედში გავაძვრენ ტყვიას ორმოცი ნაბიჯიდან.

— რა დროს ეგ არის... წამოხვალ, ბერო?

— არა-მეთქი, ვთქვი და გავათავე! — გამკაცრდა მწყემსი.

— მომეცი და გავაძვრენ! — თავისაზე იდგა აფთარჭიო.

— მაშ, კლდეებში გადასაჩენად გვიმეტებ, არა? — ტურიელას გაუცბიერდა ხმა.

— არ მოდის, ტურიელ? — კაბინიდან სტუმარმა გადმოიხედა, თავზე თეთრი ნაჭრის გრძელკარტუზიანი ქუდი ეხურა. — მოკიდეთ ყურში ხელი და შემოათრიეთ მანქანაში! — ბრძანა მან.

— განა ტყუილად ამბობენ, გველის მწვადი ურჩევნია ირმისასო. წამოდი, წამოეთრიე, თორემ აქვე მიგაძაღლებ, შენი... — ტურიელამ რევოლვერი იძრო და ბეროს შუბლთან მიუტანა აკანკალებული ხელი.

— მოკალი, ტურიელ! — ამოისლოკინა აფთარჭიომაც.

შავად მოკრიალე იარაღის ლულიდან სიკედილმა გამოიხედა და მკაცრად ჩახედა მწყემსს თვალებში. სიკედილის არასოდეს შინებია ბეროს, მაგრამ იმ წამს უპატრონოდ დარჩენილი ლელა და ამირანი დაუდგა თვალწინ. ამ

მოგონებამ ერთბაშად შესძრა მგზნობრივ მერე თანდათან დათრგუნა, მოტეხა და მოადუნა.

ტურიელას ხელი აღარ უკანკალებდა...

— კარგი, წამოვალ!.. — ბერომ კი არა, ვილაც სხვამ თქვა.

— ხომ მინც მიგვეყავხარ, შე აქოთებულო! — ჩაიხიტიხითა აფთარჭიომ და პირველი „ვილისისაკენ“ გაუძღვა.

ბეროც მიჰყვა, მანქანაში ჩაჯდა და კარი მიიჯახუნა.

მათ უკან აღევნებულმა ტურიელამ სატყესთან დაიკავა ადგილი.

ავტომობილები ზათქითა და გრილით მოწყდნენ ადგილს, აამტერეს შარაგზა და თან გაიყოლეს ლელას შემინებული მზერა. „არ მოკლან, არ მოკლან!.. შენ დაგვიფარე ღვთისმშობელო!..“ — ჩურჩულებდა აფთარჭიებული ქალი.

ვარსკვლავები არ ჩანდა ღრუბლებ-ნამძლავრ ცაზე. საიდანღაც ანათებდა შავი მზე...

ნახევარუდაბნოეთის ჩვეულ ხმაურს „ვილისების“ გუგუნი და ღმუილი ახშობდა.

ბეროს პროექტორი მისცა აფთარჭიომ.

„თუ ვნახავ, რომ სადმე ვიჩეხები, ჯერ შენ მოგკლავო“, — გულგრილად უთხრა ტურიელამ, თანაც ხელიდან რევოლვერი არ მოუშორებია, ისე მიჰყავდა ბრეზენტგადახდილი მანქანა.

„ის გამოშტერებული ყოყინა თამბი აი, ამ ხელებით მივაბი ხეზეო!“ — დაიკვება შეხარხოშებულმა აფთარჭიომ.

„მთვრალია და ბოდავსო!“ — ირიბად გადახედა ბეროს შეცბუნებულმა მძლოლმა.

„გეყოფათ ამ პატიოსანი კაცის შეშინებაო!“ — ირონიულად ბრძანა მინისტრის ტოლმა და შემდეგ თავისი ძვირფასი თოფითა და მარჯვე სროლით იწყობტრაბახი.

ამასობაში ივრის ფონი გადაიარეს და ქალასაც გასცდნენ.

„ვილისის“ ძარიდან დიდი კაცი წამოიმართა. ქარს რომ არ შეეწუხებინა, შზის სათვალე გაიკეთა და თოფი მოიმარჯვა. შუაში ბერო დადგა პროექტორით. ხოლო მარცნივ, უკანა მხარეს, აფთარქიომ გზიდან ავარდნილ მტვერს შეაგება აწითლებული სახე და თოფი დაუდევრად მოიგდო ხელში. მეორე მანქანის ძარაზეც გამოჩნდნენ თოფიანი ფიგურები:

ნადირობა დაიწყო.

„ვილისები“ აღმა-დაღმა, წინ და უკან სერავდნენ ტრამალებს, გორებსა და ბორცვებს. თუ კლდეებსა და ხრამებს მიუახლოვდებოდნენ — ბერო პროექტორით იმ მხარეს ანიშნებდა ტურიელას, საითაც უფრო უზიფათო იყო გავლა. მეორე მანქანაში მჯდომი გამნათებელი მხოლოდ ნადირს ანათებდა. — გზა არ იცოდა. კურდღელი რომ შეეფეთებოდათ, ცოტა ხანს დააბნევდა ექვსი გაბრღვიალებული ფარი, შემდეგ გრძელ ყურებს გადაიკრავდა უკან და გარბოდა მთელი ძალით. ასევე სრული სიჩქარით დაედევნებოდნენ ბრაკონიერები. წინ ქალაქელი სტუმრის მანქანა მიჰქროდა, ოდნავ უკან კი — მეორე „ვილისი“ მიჰყვებოდა. ჭერ დიდი კაცი ესროდა ნადირს თოფის ორივე ლულიდან, თუ ააცდენდა, მეორე ავტომობილიდანაც ატეხავდნენ ბათქაბუთქს, თუ ვერც ისინი მოჰკლავდნენ ცხოველს. აფთარქიო ისვროდა მაშინ — გამოცდილი იყო ოხერი, აქი ხშირად დადიოდა სანადიროდ ამ ადგილებში — მისი ძველი თოფიდან ნასროლი ტყვია უძლიერეს კავშირს ამყარებდა ადამიანსა და მინარბენ ნადირს შორის, და ეს იყო სიკვდილი...

ნახევარუდაბნოეთში მოდიოდა ქამი სიკვდილისა...

მანქანის ჩქარი სიარულისას აღძრული ქარი ბეროს ცრემლით უვსებდა თვალებს, ყურებშიც გულისწამლებად უწიოდა, შეციებულ ხელში პროექტორი ეჭირა, ანათებდა გარემოს და ხანდა-

ხან გახედავდა ხოლმე ტურიელაზე რაღომმარჯვებულ მარცხენას, ზარმაცულსა და ლიც საჭეს მართავდა. მწყემსს შეეძლო კლდეებზე გადაეჩნება მანქანა, თვითონ კი გადამხტარიყო. მაგრამ მეორე „ვილისიც“ ხომ იქ იყო და ეგეც არ იყოს. საკუთარ თავს აღარ ეკუთვნოდა ბერო — ცოლ-შვილის დარდი ეძალებოდა... და ხნავდა ძალა აღმართს, ემორჩილებოდა მოძალადეებს. თითქოს აწრიბინებული მინდვრის თავგები ხრავდნენ მუნახირის გულს, ხოლო მთრთოლვარე ტვინს კი — გიჟრზა უგესლავდა რაღაცას, ძალიან დიდს უშვებდა ჭერ საკუთარ თავს, მერე ჯავახს, მთელ ნახევარუდაბნოეთსა და სრულიად ქვეყანას — ეს საკვირველად ჩაბუნდოვანებული და დანისლული, ბოლომდე გაუაზრებელი შეგარძნება მკაცრად უქმუნინდა სახეს, ნაოქებით უღარავდა და ივრისპირა, დანაპარალიანებულ, გახუნებულ და გამოფიტულ — ჯოჯოებიითა და მორიელებით, ხელიკებითა და გველებით სავსე კლდეებს ამგვანებდა მწყემსს. გარიყული და მარტოსული იყო იგი, მთელი სამყარო შემოსწყრომოდა თითქოს. ჩუმად იდგა ბერო... და იყო ქამი დარღვევისა, ნგრევისა, წყლულებისა, ქვათა განყრისა წარწყმედისა; ხომ „ყოველთათვის ქამი არს და ქამი ჩანს ყოვლისა საქმისა ცასა ქუეშე“.

თოფებმომარჯვებულ ავმონადირეებს ურთიერთგადამდეგი, მხეცური გახელება დაუფლებოდათ და ყოველივე ცოცხალს, მოძრავს, გაქცეულს მსხვილ საფანტს ესროდნენ და, თუკი მოკლავდნენ, გახარებული ველურებივით ხაოოდნენ, ცეკვით გარბოდნენ მკვდარი ნადირისკენ, იღებდნენ და მანქანების ძარებზე ყრიდნენ. შემდეგ ერთმანეთს კარგ ნასროლებს უქებდნენ.

თუ დიდი სტუმარი ააცდენდა გამომხტარ ნადირის ან მინაფრენ ფრინველს. ტურიელასა და აფთარქიოს გინებით უტრიალებდა მკვდარსა და ცოცხალს. თქვენი ბრალიაო. ისინი ჭერ გაჩუმდებოდნენ, მერე კი „ეგრე ტბილად ვი“

ჭუჭქუკოთო!“ — მოთნედ პასუხობდნენ და ჩუმად ჩაიცივებდა ხოლმე ისიც...

წვრილად სვრიდა. ოდნავ სველდობდნენ, მაგრამ ვერ გრძნობდნენ.

„ვილისების“ ძარაზე ეყარა: კურდღლები, მელაები, მგლები, ღურაჯები, კაკები, ხოხბები...

იღგა ჟამი სიკვდილისაჲ...

აფთარჭიომ ივრის ქალაში შესთავაზა ნადირობა აბუზღუნებულ დიდ კაცს, რატომ ქურციკი ვერ ვნახეთო და ახლა იქით გასწიეს.

ერთგან პირველი „ვილისის“ ძრავა ჩაქრა, ჩახტა მანქანიდან ტურიელა და მოტორს სარქველი ახადა, საიდანაც ბული ამოვარდა. მეორე მძღოლმაც გააჩერა თავისი ავტომობილი, არ ჩაუქრია და დასახმარებლად მივიდა.

ქალაქელი კაცი გაბრაზდა, თათხავდა ყველას, ეჩქარებოდა ნადირობის გაგრძელება.

„აი, რამდენი დაეზოცეთო!“ — აჩვენებდა აფთარჭიო დახოცილ ნადირფრინველს.

„ქურციკი ან ჭეირანი უნდა მოვკლა, ჩქარა გააკეთეთ მანქანაო!“ — ყვიროდა უძღვები სტუმარი.

„ღამითაც ცხელა ტრამალებში, ქალაში ჩავიდოდა კურდღელიო და ქურციკიც იქ...“ — აშოშმინებდა გამოცდილი ავმონადირე.

„კურდღელი რა შუაშია, მე ქურციკი ან ჭეირანი უნდა მოვკლაო!“ — ხმას უწევდა დიდი კაცი.

„ჰოდა, ეგენიც იქ იქნებიანო!“ — უყვავებდა აფთარჭიო. — „მაღე გააკეთეთ მანქანაო!“ — ყვიროდა მერე.

სხვები კი — მანქანებთან მირბი-მობოდნენ, მაგრამ რა უნდა გაეკეთებინათ, სულის შეებრვით ხომ არ გააცივებდნენ გახურებულ მოტორს.

ამ დროს ფარანი აენთო შორიდან და ჭიანჭველებივით მოფუსფუსე ადამიანები გაანათა. შუქი შუბივით იყო, მიაპობდა სიბნელეს, ჰკვეთდა ღამეს და ბრაკონიერებს ამჟღავნებდა.

— ვილაც მოდის! — დაიძახა აფთარჭიომ, — გავიქცეთ!

— აი გიორგელას სიმამრის მცველები? — ში არიან ნაკრძალის მცველები? — იკითხა სახეზე ოფლმომსკლარმა, აკანკალებულმა ტურიელამ.

— ის ახლად ჩამოსული მეცნიერია იქნება, — ივარაუდა აფთარჭიომ.

ყველანი მანქანებში ჩახტნენ, თოფები მოიმარჯვეს.

ტურიელა მთელი გულმოდგინებით ცდილობდა „ვილისის“ ამუშავებას. მოუთმენლად ელოდნენ მეორე ავტომობილში მსხდომნი, რათა ერთად გაქცეულიყვნენ, მაგრამ ამოად.

ხოლო ღამეული წკვარამის ლახვარივით მკვეთელი სინათლე, რომელსაც მზის სხივის ფერი ჰქონდა, ახლოვდებოდა.

აფთარჭიომ პროექტორი გამოსტაცა ბეროს და გაანათა მომავლი.

თეთრ ცხენზე იჯდა შავწვერიანი, კარაბინმომარჯვებული მხედარი და მოდიოდა.

— დამნებდით, დაყარეთ იარაღი! — ხმამაღლა ყვიროდა იგი.

„არც დაგნებდებით და დედასაც გიტირებთ, თუ ახლოს მოხვალო!“ — აქედან გაეპასუხა აფთარჭიო.

მომხვდურმა ისროლა. ცალი ფარი ჩაუღეწა მეორე „ვილისს“.

„არ მოხვიდე, თორემ გესვრითო!“ — უქანასკნელად სცადა მისი შეჩერება ტურიელამ.

ნაკრძალის მცველი მანქანებისაკენ განაგრძობდა გზას...

ამ დროს ბერო შეირბა, ხელი წაატანა რევოლვერს, რომელიც ტურიელას ეჭირა, მაგრამ ამ უქანასკნელმა მკერდზე მიაბჯინა იარაღი და შედგა კიდევე ერთხელ დამარცხებული მწყემსი...

პირველად დიდმა კაცმა ესროლა ჯავახს, მერე აფთარჭიომაც მიაყოლა ორივე ვაზნა. სხვა თოფებმაც იგრიანლეს...

ყალყზე შედგა თეთრი ბედაური, განწირულად ატიხვინდა. ჰაბუჯი მიწაზე დაეცა. ხოლო გაგიჟებული ცხენი კი ადგილს მოსწყდა და ტრამალებში გაქენდა მთელი სისწრაფით.

„ცხენიც უნდა მოგვალთ, თორემ ნახვენ და გაგვიგებენო!“ — გაპყვიროდა აფთარჭიო და ტურიელას ანჭლრევდა. — „ჩქარა დაქოქე მანქანაო!“

ბედად ძრავაც ამუშავდა.

„ვილისები“ ადგილს მოსწყდნენ. დიდი სიჩქარით მიჰქროდნენ ბრაკონიერები და მალე დანახეს შორს გაქენებული თეთრი ცხენი, რომელსაც შემოესმა მოტორების ღმუილი და, რაკი სიკვდილის მოახლოება იგრძნო, თავგანწირვით გაქროლდა ტრამალებზე.

ცალფარჩამსხვრეული მეორე „ვილისი“ ფრიალო კლდეებს მიუახლოვდა, ბედაურის დევნით გატაცებულმა ავმონადირეებმა ვერ შეამჩნიეს საფრთხე, რადგან მეპროექტორე დევნილს ანათებდა შუქს და... ხრამში გადაიჩეხნენ... რამდენიმე დღის შემდეგ იპოვეს დამტვრეული მანქანა და მგლების, აფთრებისა და ტურებისაგან გამობრული ადამიანების ძვლები, ლეშეპამია სვავები რომ წიწყნიდნენ.

მეორე ავტომობილის დაკარგვა არც გაუგიათ თბილისელი სტუმრის მანქანაში, სრული აზარტითა და გახელებით მისდევდნენ ცხენს, რომელიც უკვე დაღლილიყო; შემდეგ წამოეწია რკინის მხეცი, თითქმის ზედ შესდგა და დიდმა კაცმა მიყოლებით ესროლა ორივე ლულიდან, დაიჭრა — წამიერად თითქოს პაერში გაიყინა ფეხმარდი ბედაური, გულგამგმირავად დაიჭივნინა, მაგრამ მაინც განაგრძო სირბილი.

ახლა აფთარჭიომ დაუშინა ტყვიები.

თეთრი ცხენი დაეცა, — უკანა ფეხებზე ჩაიჩოქა, მერე წინა ფეხებით ნელ-ნელა ჩაეკეცა და მიწაზე გაიშოტა. აღარ ჭიხვინებდა, ჩუმად ხვიხვინებდა მხოლოდ და სისხლში მცურავი, არაფრის მომლოდინე, სულს ლაფავდა. ტურიელამ რევოლვერი დაახალა თავში. თვალები დახუჭა განაწამებმა ცხოველმა.

„ვილისმა“ გზა განაგრძო. სტუმარმა მეორე მანქანა მოიკითხა. დიდხანს იარეს აღმა-დაღმა, ხშირად ჩერდებოდნენ და აყურადებდნენ, საიდანმე ხომ არ ისმის მათი ხმაურიო.

— ალბათ ჯავახის მოკვლამ შეაშინათ და სოფლისკენ მოუსვენეს! — დაასკვნა ბოლოს აფთარჭიომ.

— ვითუ, ვერ მოგვალით?! — იკითხა ტურიელამ.

— გაჩუმდი, სისულელეს ნუ ჩმახავ!... — დაიღრინა გამოცდილმა ავმონადირემ.

— ლაჩრები ყოფილან, თუკი გაიქცნენ! — დასკვნა უშიშარმა ქალაქელმა. — ჩვენ განვაგრძოთ ნადირობა, ვერავინ ვერაფერს დაგვაკლებს!

— შეიძლება ბენზინი გავვითავდეს, უკან წავიდეთ! — თქვა ტურიელამ და სიგარეტი ამოიღო, მოუკიდა.

— ოო, ეს კი საშიშია!.. — შენიშნა აფთარჭიომ.

„მოვიდნენ სროლითა და სიკვდილით. დახოცეს ნადირ-ფრინველი. ეს არ იკმარეს და ავკაცობას უარესი ბოროტება დაუმატეს — ჯავახი მოკლეს... იქნებ არ მომკვდარა? ტურიელასაც შეეპარა ეჭვი... ეგებ ცოცხალია?.. ხომ შეიძლება დაჭრილი იყოს?!...“ — ფიქრობდა მწყემსი.

ბეროს ფარეხებისაკენ მიმავალმა ბრაკონიერებმა სინათლეზე გაშტერებული ქურციკი მოკლეს — ერთდროულად ესროლეს დიდმა კაცმა და აფთარჭიომ. გზაზე კინალამ ჩხუბი მოუვიდათ, ვერ შეთანხმდნენ, რომელმა მოინადირა მხეცი. „შენ მოკალიო!“ — არწმუნებდა აფთარჭიო და „შენ რაღად ესროლეო?!“ — ეჭვობდა პატივსაცემი კაცი. ისიც ველარ გაარკვიეს, მსხვერპლი ქურციკი იყო თუ ჯეირანი.

ბერომ კი იცოდა, რომ ორივე ერთი და იგივეა, ჰო...

ნადირობის უინდამცხრალი ბრაკონიერები თანდათან მიჩუმდნენ. ყველა თავის საფიქრალს მიეცა. „ვილისი“ საქონლის ბინებთან ბრუნდებოდა.

— დავჩრეთ აქ ამალამ? — ჰკითხა აფთარჭიომ სტუმარს.

— ოცი ლიტრა ღვინო წამოვიღე, საქმელიც აქვეა, თან ნანადირევის მწვადსაც შევწვავთ! — ამბობდა თითქოს გახარებული ტურიელა, მაგრამ მის არ-

სებას თანდათან ეუფლებოდა დამორგუ-
ნელი, ნაცრისფერთვალებიანი შიში,
რომელსაც რატომღაც ბენზინის სუნი
ჰქონდა. ასე ფიქრობდა იგი: „ვაითუ გა-
გვივონ?... ან იმ გაქცეულებმა გაგ-
ვთქვან?... არა მგონია, საკუთარ ტყავს
გაუფრთხილდებიან!.. თუ გაგვიჭირდა,
გვიშველის ვითომ დიდი კაცი...“

— ხო-ხო-ხო, რა კარგია მინდორში
ქეიფი! — ხელებს იფშენეტდა მინისტ-
რისხელა ქალაქელი.

— გველიჭამისაც დავალევინოთ.
ჩვენთან ერთად ინადირა მაგანაც. —
ამბობდა აფთარჭიო, რომელსაც ავაკ-
ცობა ბევრჯერ შერჩენოდა და არც ამა-
ლამდელი აშინებდა, თუ გასთქვამდა
ვინმე, მაინც მონახავდა გამოსავალს,
დიდი კაცის იმედი ჰქონდა, დამეხმარე-
ბაო.

— არა, არ მინდა, — ეპასუხებოდა
ბერო.

— დალევ, კიი! — ეცინებოდა გამო-
ცდილ ავმონადირეს, თან მუჯლუგუნს
ჰკრავდა საქესთან მჯდომ ტურიელას.
აქაოდა, ესეც უნდა გავისტუმროთ
მოუსაველეთშიო.

ფარეხებთან მისულ მანქანას საწვა-
ვიც გაუთავდა. ამ აუცილებელი სით-
ხით საესე სათადარიგო ჭურჭელი მე-
ორე „ვილისში“ ედგათ და არც უფიქ-
რიათ მის დაზოგვაზე.

შინ დაბრუნებულმა ბერომ ძალღი
დააშოშმინა და სახლში შევიდა.

აფთარჭიომ რაღაც ანიშნა მძღოლს
და ისიც აედევნა მწყემსს, იარაღმომარ-
ჯვებულმა კართან დააყურადა.

ლაბადა გადაიცვა მენახირემ, გარეთ
გამოვიდა და ცხენის შეკაზმვა დაიწყო.

— სად მიდიხარ, ბერო? — გარეთ
გამოჰყვა ძილგატეხილი, ფერმკრთალი
მეუღლე.

— გოდორყურს ამოვიღებ იორიდან,
თევზით იქნება საესე! — იცრუა მწყემ-
სმა.

— რა დროს ეგაა... — ამოიოხრა აღ-
ელვებულმა ლელამ და ატირებული ამ-
ირანისაკენ წავიდა.

დიდ კაცსა და აფთარჭიოს გადა-

ეწყვიტათ, მეორე დღეს მძღოლი გავა-
ზავნათ ბენზინის ამოსატანად. ამაზე
ჩურჩულებდნენ თავიანთის. ტურიე-
ლაც მათთან მივიდა.

— აი, უფროსო, გველიჭამია მდინა-
რეზე მიდის, გოდორყური უნდა ამოვი-
ლო! — მოახსენა ტურიელამ.

— გოდორყური რაღაა? — გაუკვირდა
ქალაქელს.

— წნელებისაგან არის მოწნული,
გოდორს ჰგავს, ოღონდ პირი ვიწრო
აქვს, შიგნით მიქცეული. ჩაუშვებენ
მდინარეში და თოკით დააბამენ. გა-
რედან შედის თევზი, მაგრამ შიგნიდან
ველარ გამოდის. — აუხსნა აფთარჭიომ.

— წავიდეს მერე, ჩვენ რას გვიშლის?
— გაუკვირდა სტუმარს.

— რომ დაგვაბეზლოს? — ჩასჩურ-
ჩულა ტურიელამ.

— ჰა-ჰა-ჰა... გულუბრყვილო ყო-
ფილხარ, ტურიელ. თუნდაც ახლავე აქ
გაჩნდეს მილიცია, ვერაფერს დაგვაკ-
ლებს! ჩემი იმედი გქონდეთ! — ხარ-
ხარებდა თბილისელი და თან ფიქრობ-
და: „ამ გადაკარგულში ვის გამოწა-
ხავს ეს მუდრეგი მწყემსი ასე საჩქარ-
ოდ და დრო რომ გავა, აფთრები რომ
გამოხრავენ მკვდარსაც და ცხენსაც,
ხელჩასაჭიდი საბუთები მოისპობა —
გვიმტკიცონ მერე, რომ ჩვენ მოვკა-
ლით...“

— წავიდეს, აბა? — გაოცდა აფ-
თარჭიოც.

— აბა, რა!.. კარგ დროს მოგვის-
წრებს, ძალიან მიყვარს ნედლი თევზი,
ნელ ცეცხლზე შეგწვათ. — უხაროდა
მას.

— მაშინ კოცონს გავაჩაღებ! — თქვა
ტურიელამ.

— შენ კიდეც, ბრაკონიერთა უსტაბა-
შო, ღვინო გადმოიღე მანქანიდან! —
უთხრა დიდმა კაცმა აფთარჭიოს და შე-
მდეგ „ვილისის“ ფარების შუქზე სახ-
ლის წინ გამოსული ლელა შეათვალიე-
რა, ჩალისფერ იაბოზე მჯდომ ბეროს
რომ შესცქეროდა და — უჰ-უჰ, რა ქა-
ლიაო! — ჩაილაპარაკა.

ლაშის წკვარამში გაქენებული ცხენის

ფლოქეთა თქარუნი ისმოდა. ჩქარობდა მწყემსი, იქით მიისწრაფოდა, სადაც ჯავახს ესროლეს, იქნებ ცოცხალისათვის მიეწრო.

აღარ შეჩერლავდა.

უბერავდა ხორშაკი ქარი, დასავლეთისაკენ მიერეკებოდა ღრუბლებს, ცა იწმინდებოდა. ამოგორებულის სისხლისფერი მთვარე და მოციმციმე ვარსკვლავები ცვიოდნენ ნახევარუდაბნოებზე.

ივრის ჭალაში ბუკიოტი კიოდა. მწარედ მოთქვამდნენ ტურები, თითქოს ტიროდნენ. სადღაც ხარხარებდა აფთარი და წყვილიდის მაშუქარით განათებული ლეგლურჯი კლდეებიდან ისმოდა ეული, ხროვიდან გაძევებული, ბებერი მგლის საზარელი ყმუილი.

ხრამში გადაჩეხილ, დამტვრეულ „ვილისთან“ თავშეყრილი, ჩაჩუმებული ტურები გაერეკა მგლის ხროვას, თვითონ ხრავდნენ მკვდარი ადამიანებისა და ფრინველ-ცხოველთა ძვლებს.

თეთრი ცხენისათვისაც მიეგნოთ აფთრებს და მის ზორცს შეეცემოდნენ.

„მთვარის კაცი იყო ჯავახი“, — ფიქრობდა იაბოზე ამხედრებული ბერი და ასხენდებოდა ბევშობაში პაპის ნაამბობი მთვარიდან გადმოსულ თეთრ რაშიან მხედარზე, ხელში მზის სხივებისაგან ნაკეთები ლახვარ-შუბი რომ ეჭირა და ქვეყნის ამომგდებ, საზარელ ურჩხულს ერკვნებოდა, — „ის ზომ არაა ახალგაზრდა მეცნიერი?“ — სწორედ ასეთი წარმოედგინა ზღაპრული ჭაბუკი, — „ეგებ ის იყო, ეგებ!“

ჩალისფერ ცხენს მიაჭენებდა მწყემსი, თან ფარნით ანათებდა გარემოს — სწორედ მიდიოდა, ჰო. ახლა იორს გადაცურავდნენ და გაღმა გავიდოდნენ, სად იყო ფონის მოძებნის დრო. დასცხა ბეროს — მხურვალე ღამისაგან თუ მეტისმეტი მღელვარებისაგან ოფლი მოეძალა.

იაბო მდინარესთან შედგა, ვერ გა-

ბედა წყალში შესვლა, მაშინ მათრახი უცხუნა მხედარმა, ხმამაღლა დასწყვიტა და მთვარის ყვითელი შუქით განათებულ მდინარეში შეაგდო. ტალღებმა ყელამდე უწიეს ცხენს. კაციც ცურვით მიჰყვა და მიაღწიეს მეორე ნაპირს. უხმაუროდ ამხედრდა მენახირე, მაგრამ ადგილზე გააქვავა გალუმბული პირუტყვი და ღამის ხმებს დააყურადა.

ივრის ჭალიდან ისმოდა ბაყაყების გაუთავებელი ყიყინი, კიოდა ზარნაშო და სტვენდა ბულბული. მიშხუოდა იორი.

კლდიანებში აფთარი ახარხარდა. სწორედ ამას ელოდა ბერო. ცხენმა ხმადაბლა დაიხვივნინა. კისერზე მიეფერა კაცი, დააწყნარა.

ლეშიჭამია ნადირი მიჩუმდა. შემდეგ ისევ მოისმა მისი ხმა გორიდან, გადაიარა იგი და ახლა ტრამალებიდან ახმაურდა მტაცებელი, მერე ერთბაშად დადუმდა — აღბათ სახრავ-საკბილო იპოვა...

სწორედ იქით გაეშურა მხედარი, ცდილობდა იქ მისულიყო, სადაც აფთარი გაჩუმდა. ცოტა ხნის ჭენების შემდეგ ფარანმა ზოლებიანი, წელში მოხრილი ნადირი გაანათა, რომელიც მოელვარე თვლებით მიაშტერდა მისკენ მიმავალს, არ ეთმობოდა ნადავლი, მაგრამ ძალიან მიუახლოვდა მომხდური და გაიქცა მხეცი, სიბნელეში ჩაიფარა, თუმცა შორს არ წასულა, მთლად არ მიუტოვებია სისხლის სუნით ნაპოვნი საზრდო.

ტრამალზე სისხლით მოსვრილი, უმოძრაო ჯავახი ეგდო, იქვე კი — კარაბინი და ფარანი. ბერომ სახე გაუნათა, ეგებ სიცოცხლის ნიშან-წყალი კიდევ ვუბოვო — ჯავახის ამღლებული და სუფთა მზერა ცისკენ იყო მიმართული — თვალებლია მომკვდარიყო. მაჯა გაუსინჯა ყოველ შემთხვევისათვის, — აღარ ფეთქავდა...

ნახევარუდაბნოსავით სულგადახრუკულმა მწყემსმა ცხენზე გადაჰკიდა მკვდრის, მძიმე, უკვე გაქვავებული სხეული, თასმით კარგად დააკრა უნაგირზე, რათა არ გადმოვარდნილიყო, შემდეგ

ჯავახის სისხლიანი კარაბინი მხარზე გადიოდა, აღვირს მოჰკიდა ხელი და უკან, ფარეხებისაკენ დაადგა გზას...

ტრამალებზე გადმოკიდებულ მთვარეს უფრო დასტოვობდა სისხლისფერი. საღაც ენთო შავი მზე და მიწაზე ცვიოდნენ ცის მუქლურჯ კაბადონს მომწყდარი ვარსკვლავები. აღმოსავლეთიდან ისმოდა შორეული გუგუნი, ინთებოდა და ქრებოდა ერთი ვარსკვლავი — რეაქტიული თვითმფრინავი მიფრინავდა ნახევარუდაბნოეთის თავზე, მისი ძრავის ხმაური უვლიდა მიდამოს.

ხანდახან დაიჭიხინებდა ზოლზე მძიმეტირთაკიდული ცხენი, აღვირით რომ მიჰყავდა მწარედ ჩაფიქრებულ ბეროს. იორის ფონზე, საღაც თავთხელი იყო, შეჩერდნენ ღამეული მგზავრები. მწყემსმა განბანა გარდაცვლილი, თვლები დაუხუჭა — მიჰქონდა იორს ჯავახის სისხლი და თავისდაუნებურად დაბანოლი კაცისა და ცხენის ოფლი... მერე სიარული განაგრძეს. მიდიოდნენ და მოდიოდნენ, შორი გზა ეღოთ წინ...

ბუკიოტის კივილი ისმოდა ივრის ქალიდან. გაჩუმებულიყვნენ ბულბულები...

დასავლეთისკენ გადასული მთვარე ატყობინებდა ბეროს, რომ გათენებამდე დიდი დრო აღარ იყო დარჩენილი. აღმოსავლეთით უკვე ჭიატობდა ცისკრის ვარსკვლავი...

გორებში გაუთავებლად კრიჭინებდნენ კრიჭინები.

ისინი კი — მიდიოდნენ და მიდიოდნენ — და მივიდნენ.

საქონლის სადგომებთან მიახლოებულ მწყემსს ძაღლის ყეფა რომ არ შემოესმა, ძალზე გაუკვირდა, მერე „ვილისის“ მახლობლად მოჰკრა თვალი — „ბრაზო“ სისხლის გუბეში ეგდო.

თხემიდან ტერფებამდე რაღაცამ მტკივნეულად დაუარა ბეროს. შემდეგ იმგვარად გააურყოლა, მინაზე დანის გაფხაჭუნებისას რომ მოგივა — ცუდი უგრძნო გულმა...

სახლისკენ გაქცეულმა რაღაცას წამოჰკრა ფეხი, წაიქცა. ისე წამოხტა, არც

გაუაზრებია, რა ეტკინა. კარდონი ბინა და შესხნა.

კოჭზე მიმაგრებულ კუჭზე თოკი იყო ჩამოხმული, მისი მეორე ბოლო ლელას შემოსქეროდა ყელზე — ეკიდა ტანსაცმელშემოძარცვული, ნახევრად შიშველი, მკერდდალურჯებული ქალი.

გონებადაბინდული ბერო მუხლებზე დაეცა, პირზე აიფარა ხელები და რომ არ ეღრიალა, ტუჩი მოიკვნია, სისხლის გემო იგრძნო, დაწყნარდა ოდნავ...

ოთახში, ფანჯრის რაფაზე მინავლული ჭრაქი ბუუტავდა. ირგვლივ ყველაფერი მიმოყრილი იყო: მაგიდა — გადაყირავებული, კარადა — მინებრამსხვრეული, თევზები — დამტვრეული და მიმოფანტული, თოფი — აღარ ეკიდა კედელზე...

პატარა ამირანს შიშველს ეძინა საწოლზე — მშვიდად სუნთქავდა, თუმცა თვლების უბებში ცრემლების ნაკვალევები დაუნახა ჭრაქით თავზე დამდგარმა მწყემსმა, მამამ...

ბეროს ჩამოხრჩობილისკენ გაექცა მზერა, გონება კვლავ უბნელდებოდა, ლოყა ჩამოიკაწრა — ეშველა თითქოს...

„აღბათ ჩამოახრჩეს...“ — ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ფიქრობდა აზრებარეული კაცი. — „თითქმის შიშველია, ეგებ ძალადობდნენ... ოთახი არეულია... თავი ჩამოიხრჩო... ნამტირალევია ამირანი... საბრალო ქალი, არც იკივლებდა და გინდ ეკივლა, ვინ გაიგებდა!...“

ბერომ ჯავახისეული, სისხლიანი კარაბინი ჩამოიღო მხრიდან, გარეთ გაქცევა დააპირა, საღაც ნაბდებში გახვეულ დიდ კაცს და აფთარჭიოს უღარდელად ეძინათ — ახალაა აღადგინა მწყემსის გახურებულმა გონებამ წყლან დაწული. ერთბაშად შედგა. ასე ხომ არ დატოვებდა მკვდარს.

ხანჯალი მოძებნა მწყემსმა, ჩამოჭრა თოკი, მკლავები მოხვია მიცვალეზლის სხეულს და ჯერ ბავშვის გვერით უპირებდა დაწვენას, მერე გადაიფიქრა, გარეთ გაიყვანა და ფრთხილად დაასვენა სახლის წინ, თოკის დარჩენილი ნაწილი კი დედაბოძს მოაბა — ლე-

ლას სული რომ არ გაფრენილიყო ცაში (ესეც სწამდათ აქაურებს), — და ეამბოროა მეუღლეს. წამოწეულმა კინაღამ იღრიალა ისევ, დიდ კაცსა და აფთარჭიოს რომ მოჰყრა თვალი — ნებისყოფის არანორმალური დაძაბვით შეიკავა თავი.

მძინარეებს იქით ღვინის გატეხილი ბოცა, მწვადიანი შამფურები, პურის ნატეხები და ჭიქები ეყარა.

ქარი აღარ ჰროდა.

თენდებოდა.

გაუფრებულიყო მთვარე.

სახლის უკან, მოფარებულში გასულიყო ბერო, თან წაეღო ბიდონი, საიდანაც სათლში ასხამდა კამკამა წყალს და თავზე ივლებდა — ტანსაცმლიანად იბანდა, სისხლიანი კარაბინი არ გაურეცხავს, კედელზე მიეყუდებინა. გამშრალ, დახეთქილ მიწაზე ჩუმი ჩხრიალით ჩადიოდა მტვრიანი სითხე და მერე საიდან მოვიდა ის საოცარი სიმშვიდე, ერთიანად სველ მწყემსს რომ დაეუფლა, თვითონაც ვერ გეტყვოდათ.

შემდეგ წინ გავიდა კარაბინმორჩვეული ბერო, ნასუფრალთან დაგდებული თავისი თოფი აიღო და ფარეხების იქით ისროლა. უკეთურებს არაფერი გაუგიათ, ისევ, რიგ-რიგობით ხვრინავდნენ.

გაქვლევებული კაცი მძინარეებს მიუახლოვდა და კონდახი ჩაარტყა ერთსაც და მეორესაც.

— გველიჭამე, რამ გადაგრა! — იყვირა მუცელზე ხელეხმიჭერილმა აფთარჭიომ და შეათვალიერა მწყემსი.

— აბა, აბა, თავს ნუ გაგივიდა, თორემ ჩაგაძაღლებ ახლავე! — იყვირა ძილგამკრთალმა ქალაქელმა.

— აღეკით! — თითქოს ციდან ჩამოდიოდა ბეროს ხმა.

— აფთარჭიომ თოფისკენ გააპარა თვალი, ნასუფრალთან ეგულებოდა — აღარ ჩანდა — ცუდად იყო საქმე...

მენახირის კარაბინმა იქუხა და ფეხზე წამოყარა ისინი.

გასროლის ხმაზე „ვილისში“ მძინა-

რე ტურიელას გაეღვიძა. საქარე მძინარეებიდან გაიჭყიტა გარეთ და დაინახა დაიჩოქილ დიდ კაცსა და აფთარჭიოს იარაღმომარჯვებული ბერო ადგა თავზე — ღვთის რისხვას ჰგავდა. ძალიან დაიბნა ტურიელა, ერთიანად აცახცახდა. გამალებული ფიქრობდა — ველარ გაეგო, მიხმარებოდა თანამზრახველებს თუ აქვე დამალულიყო... მისი ჯერიც მოვიდოდა იმათ მერე... დიდი კაცი რომ მომკვდარიყო, ხომ ყველაფერი დაიღუპებოდა. გველიჭამია უნდა მოეკლა, კი. რევოლვერი მოიძია ტურიელამ, საღდაც დაჰკარგვოდა, ძებნას შეუდგა — ფრთხილობდა, მწყემსს რომ არ გაეგო...

— ნუ მოგვეკლავ ბერო! — ევედრებოდა ფერდაკარგული აფთარჭიო.

— არ მომკლა დაროგორც კი თბილისში ჩავალ ასი ათასს გამოგიგზავნი! — ეხვეწებოდა დიდი კაცი და ვერ დაეჯერებინა, რომ მისი მოკვლა შეიძლებოდა.

— ნადირი ზოცეთ! ჯავახი მოკალით! ცოლი გამოუპატიურეთ! — კბილებში ცრიდა ფერდაკარგული მწყემსი.

— მე არ მიქნია ბერო, — დაიჩხავლა აფთარჭიომ, — ამის გაკეთებულა ეგ საქმე!

— შენ რაღად დაადექი ბავშვს ხანჯლით, თუ არ დავგვმორჩილდები, მოგიკლავთო? — პირში ეცა დაბეზლებული ქალაქელი.

— ხმა ჩაიკმინდეთ! — ხარივით დაიღმუვლა ბერომ.

აფთარჭიო გამოსავალს ველარ პოულობდა და ნატრობდა, ნეტავი ახლა ჰიანჭველად ვიქცეო.

— მილიონს მოგცემ!.. — უცებ აუწია მზხანდა დამფრთხალმა თბილისელმა.

პასუხად ჯავახისეულმა კარაბინმა იგრიალა და დიდი კაცის შუბლზე წითელ ყაყაჩოდ ამოვიდა სისხლი.

აფრათქიომ კი, რადგან ჰიანჭველად ვერ გადაიქცა, ღრიალით მოკურცხლა, ხსნას ეძებდა. კვლავ იქუხა კარაბინმა. ფარეხებსაც კი ვერ გასცდა გულნატყ-

ვიარი ავკაცი, დაცხრილულ „ბრაზოს“ დაეცა, მერე წყლიდან ამოყვანილი თევზივით ასხმარტალდა — პირქვე მოკვდა.

აქამდე დაკარგულ რევოლვერს ეძებდა მძლოლი და რაკი ვერ იპოვა, თოფი გატენა, „ვილისის“ კარი უხმაუროდ გააღო და დაბლა ჩამოსვლისას იქვე გალურსულ გიურზას დაადგა ფეხი, მაგრამ ამ შეფერხებისათვის აღარ მიუქცევია ყურადღება — ბეროსათვის უნდა ესროლა, ამაზე ფიქრობდა მხოლოდ.

მწყემსმა ხმაური გაიგო, ტურიელასკენ გაიხედა.

წელიწადის ამ დროს, გიურზები თითქმის გონებადაკარგულები არიან. მათ აღარ ეშინიათ ადამიანისა და ძალზე აგრესიულობენ. თუ გაღიზიანდნენ, ხმამაღლა ასისინდებიან, მაგრამ ამას როდი იკმარებენ — ისინი სხეულის მთელ სიგრძეზე (დაახლოებით მეტრნახევრამდე) ხტებიან — როგორც ჰორიზონტალურად, ისე ვერტიკალურად...

როცა ტურიელას თოფის ჩახმახისთვის საჩვენებელი თითი უნდა გამოეყარა, ჰაერში მყისიერად იელვა მორკალულმა სხეულმა, გიურზამ კამარა შეჰკრა, ფართოდ გააღო ხახა და შხამიანი კბილებით ჩააფრინდა ყელში. ბრაკონიერმა გამოსწია ჩახმახს, მაგრამ თოფი დაბლა დაეშვა და ისე ისროლა მწყემსისკენ, შემდეგ გადაადგო იარაღი და ყელზე ჭრელი ჰალსტუხივით ჩამოკიდულ, კლავნია, სლიპინა სხეულს ჩასჭიდა ხელები.

გიურზა ასე იკბინება: მსხვერპლს ჩასობილი კბილების ძირები ყბაში მოთავსებულ შხამიან ჯირკვლებს აწევა და მათში არსებული ვიწრო არხით ჭრილობაში გადადის მომაკვდინებელი სითხე.

ტურიელამ ვერაფრით ვერ მოიშორა გააგებული გველი, მიწაზე მოადინა ბრაგვანი და ასე, ცივ ალერსში ჩაძირულმა განუტევა სული.

მძლოლის დაშვებული თოფიდან ნასროლი ტყვია მუცელში მოხვდა ბეროს.

ათას ტკივილად შეიჭრა მის სხეულში მსხვილი საფანტი — თითქმის ტკივილის წვიმა მოდიოდა მთელ ორგანიზმში, შემდეგ იკრიბებოდა და აბობოქრებულ ნიაღვრებად მიედინებოდა პირდაპირ გულისაკენ.

კარაბინი გაუვარდა მწყემსს, დედაბოძთან მიბარბაცდა, მკლავები მოხვია — სასწაულით შეიკავა თავი. ერთხანს ასე იდგა და გზას გასცქეროდა, არავინ ჩანდა. მერე იქვე დასვენებულ მეუღლესთან ნელ-ნელა ჩაიკეცა და მუცელზე მოიკირა ხელები.

ბერომ ლელას მოკიდა ხელზე სისხლიანი მარჯვენა და გადაღლილმა, მწყურვალმა, დამშეულმა მალლა, ცას გაუშტერა ცისფერი თვალები — ჭავახივით უნდოდა მომკვდარიყო...

აღმოხდომილიყო მზე, მაგრამ ჩვეულებრივ, ციდან კი არ დანათოდა ნახევარუდაბნოეთს, პირდაპირ კლდეებზე, გორებზე და ველ-მინდვრებზე მოგორავდა. იდგა ჟამი მზის მძვინვარებისა და გახელებული, განრისხებული დიადი მნათობი თავის გზაზე სწვავდა, ბუგავდა, ნაცარ-ტუტად აქცევდა ჯუჯა ხეებსა და ეკლიან ბუჩქებს, ცხოველთა და ფრინველთ. ჰაერი წითელ-ნარინჯისფრად ვარვარებდა და ყველა სულიერი ცდილობდა გაქცეოდა მდეგარს. მრისხანე მსაჯული კი პირდაპირ ფარეხებისკენ მიდიოდა, ბლაოდნენ შემინებული ძროხები, უკვე ჩაიჭროლეს ქურციკებმა, მგლებმა, კურდღლებმა... გადაიფრინეს ხოხბებმა, დურაჯებმა, მერცხლებმა... ხდებოდა გაუგონარი რამ, მიწა იწვოდა. მათკენ მიგორავდა მძვინვარე მზე — ნათელი იყო, ისე ღვთიურად ნათელი, რომ ფერიც აღარ ჰქონდა. ბეროს დავიწყებოდა ტკივილი და შეშინებული ლელას ხელს ბლუჯავდა — მაინც მკვლელი იყო. მზე მოვიდა საქონლის სადგომებთან, გადაუარა „ვილისის“ და ფერფლად აქცია, მერე მკვდრებიც დაბუგა და დაანაცარა.

...და ისევ უკან-უკან წავიდა გორებ-გორებით, მხოლოდ ამირანი მიჰყავდა თან...

„ამირანი“ — უნდოდა ეყვირა ბეროს,
მაგრამ საკუთარი ხმა აღარ გაუგია.

ქვეშ — ტურიელა, რომელსაც გიურზა
ჩაფრენოდა ყელში.

სახლიდან ბავშვის ტირილი ისმო-
და.

მზე იყო ჩვეულებრივი — ნათელი
და მშვიდი.

ყორნები, სვავები, ორბები და ძერები
დაფრინავდნენ ფარეხების თავზე —
სისხლის სუნი ეკრათ.

ურო ბალახებში მოიძურწებოდნენ
ტურები და აფორები, — იქით მიისწ-
რაფოდნენ, სადაც ლეშიჭამია ფრინვე-
ლები ტრიალებდნენ.

...და ამავე მხარეს მიაჭრიალებდა
ნაცარშემობმულ ორთვალას კოფოზე
კოხტად წამოსკუპებული ყოყინა თამბი.
ბავშვმა ტირილს უმატა, მაგრამ მალე
ჩაჩუმდა. მერე სახლის ზღურბლზე გა-
მობაჯაქდა ტირილით დაოსებული,
დედაბოძამდე მიაღწია, ხელი მოჭიდა
და პირიც გააღო სატირლად, მაგრამ
უცხო გარემოში მოხვედრილიყო —
არე-მარე სულაც არ ჰგავდა ოთახს და
პატარამაც გადაიფიქრა ტირილი. ისეთი
ინტერესით გაიხედ-გამოიხედა, იმდენ
ხანს იყურებოდა ცაში, თითქოს ახალი
შექმნილი ყოფილიყო სამყარო და თვი-
თონ კი — პირველი ადამიანი, ვინც ეს
სილამაზე იხილა.

შემდეგ გზა განაგრძო პატარამ. ერთ-
გან კარაბინის კონდახს წამოჰკრა ფეხი,
წაიქცა და ისევ ატირდა, ვინ მიაქცევდა
ყურადღებას, თავისით გაჩუმდა. წამო-
დგომა სცადა, მაგრამ უშედეგოდ, თავი
მალა ასწია, მიწაზე რომ არ დაეცა.
პირადმა გადმობრუნდა, წამოჯდა. ბუზი
დააჯდა სახეზე, ხელი მოუქნია და გააგ-
ლო.

ფეხზე წამოდგა ამირანი, ცოტა კი-
დეც გაიარა და ისევ წაიქცა. ახლს აღარ
უტირია, ყურადღებით ათვალიერებდა
გარემოს და მიფორთხავდა. გზად გიურ-

კვლავ დასავლეთისკენ გადახრილ-
იყო ვარვარა მზე.

ჰაერი არ იძვროდა.

პრიკინებდნენ პრიკინები.

წყნარად მოედინებოდა ვერცხლის-
ფერი მდინარე.

ივრის ჭალისათვის შეეფარებინათ
თავი ცხოველ-ფრინველებს, რათა სალ-
ამოს დადგომამდე სიგრილეში ყოფილ-
იყვნენ.

კოწახურის ხის კენწეროზე ფერადი
ბუმბულებით მორთული ფრინველი
იჯდა და ყაპყაპებდა.

ქაცვებთან მოგოგმანე ხოხობს მელია
წამოეპარა. ტუგაის დედოფალმა შეი-
ფრთხილა და საგანგაშო კრიახით წი-
თელბუსუსებთან იალღუნის ბუჩქებში
შეფრინდა. გაწბილებულმა კუდაგრძე-
ლიამ თვალი გააყოლა მხოლოდ.

იორის ორივე მხარეს გადახრუკული
ნახევარუდაბნო იყო. იქ, ცაში დანავარ-
დობდნენ კუდმაკრატელა კლდის მერ-
ცხლები, კვირიონები, ძერები და სვავე-
ბი.

ერთ-ერთი გორის ფერდობზე ხის
ძელებით შემოსაზღვრული, კრამიტით
გადახურული ორი ფარეხი იდგა. მათ
შუაში კი დრო-ჟამისაგან დაძველებუ-
ლი, დედაბოძებზე დაყრდნობილი საც-
ხოვრებელი სახლი.

ბლაოდა მოშეებული ხვასტაგი.

ხანდახან კიხვინებდა ჩალისფერი
ცხენი, რომელსაც ზურგზე მკვდარი
ჯავახი ეკიდა.

სახლის დედაბოძზე ქალი იყო თოკით
მიბმული. მის გვერდით ბერო მომკვდა-
რიყო.

„ვილისის“ წინ შუბლგახვრეტილი
დიდი კაცი ეგდო, ხოლო მოშორებით,
მკვდარ ნაგავთან, პირქვე ჩამხობილიყო
აფთარკიო, მანქანის გაღებული კარების

მიხედვით

შამი მზის მშვენიერებისა

ზას გადაეყარა, კინაღამ ხელი წაატანა, ისე მოეწონა მისი ფერადი სხეული. მაგრამ სწრაფად გასრიალდა სისხლით გამაძლარი ნახევარუდაბნოეთის რისხვა.

ამირანმა ცოცვა განაგრძო. მოულოდნელად დედის სხეულს გადააწყდა. იცნო მშობელი, ტუჩები გააწყლა პუნა, ძუძუს თავი მოძებნა პატარა ხელებით, ამ უდიდესი აღმოჩენით გახარებულმა განუმეორებლად გაიღიმა და წოვა დაიწყო, — მოშიებოდა.

რეაქტიული თვითმფრინავის გუგუნმა დაარღვია სიჩუმე, დროებით დააფრთხო ლემიჰამია ფრინველნი, რომელთაგან ზოგიერთი უკვე ძიძგნიდა მკვდართა გვამებს, მაგრამ პატარას ამ ხმაურისთვის ყურადღება აღარ მიუქცევია.

აღმოსავლეთ საქართველოს მწირი, გახუნებული ნახევარუდაბნოეთის: გამოფიტული კლდეების, მოყვითალო გორების, წყალდამშრალი ხეების, ქვიშიანი კანიონებისა და თვალუწვდენელ ტრამალების ზემოთ, დღელამეში რამდენჯერმე, ყოველთვის ერთსა და იმავე დროს რეაქტიული თვითმფრინავი გადაიფრენდა ხოლმე, რომლის გუგუნში აქ მცხოვრებთათვის საათის მაგივრობას წევდა.

ხოლო ფერგაუსვლელი, ვერცხლურა იორი ზეცაში ადიოდა და ყველაფერი, რაც ირგვლივ ხდებოდა, მაღლა მიჰქონდა, სამყაროს შემოქმედთან, — ასე სჯეოდათ აქაურებს...

ოლონდ ოცნებად დამირჩი

...იყავი ჩემგან ისევ შორს,
 ისევ სხვა ღმერთი გწამდეს,
 ოლონდ მე შენი სურვილი
 სამარადისოდ მწვავდეს,
 ოლონდ არ ჩაქრეს ამ გულში
 შენი თვალების ცეცხლი, —
 — არ მინდა მე სხვა სიმდიდრე,
 მე სხვა ოქრო და ვერცხლი,

ოლონდ ოცნებად დამირჩი,
 ტრფობის არ ჩაქრეს ალი,
 ანათე სხვის ტაძარში და
 სხვისი იყავი ქალი,
 მე შენი ნატვრაც მეყოფა,
 შენი სურვილი მწველი —
 — სხვა ყველა წარმავალია,
 ოცნების ფერხთა მტვერი.

მე ამ ქალაქში შემთხვევით მოვხვდი

მე ამ ქალაქში შემთხვევით მოვხვდი
 და მარტოობის ვარ გრძნობით სავსე;
 — მე მალა მთაში დიდ ჩანჩქერს
 მოვწყდი

და უსახელოდ აქ უნდა დავშრე;
 მთიდან ფუფუნების ისმის ბლავილი,
 მოწყურებული მეძებს ამოდ;
 — მთაში უჩემოდ ხმება ყვავილი
 და საცოდავად ქარში ქანაობს.
 თუმცა ვერვინ დამდებს ბრალს მე
 ღალატში
 და ვერ ჩამაცმევს იუდას ხალათს,

— მაინც, აქ ჩემთვის უცხო ქალაქში
 ტყუილად ვეძებ სიცოცხლის ძალას...
 ქუჩის ხმაურში ფერმკრთალი ლანდი
 ისე თრთის, როგორც პეპელას
 ფრთები —

— ჯერ კიდევ გუშინ ვილაცას ვგავდი,
 ჯერ კიდევ გუშინ მე მგავდნენ სხვები.
 თითქმის ჭუჭყიან საცვლებს რეცხავენ
 და ზიზღი ყელში ყულფივით მიჭერს...
 ...მადლობა დიდი რომ არ ეცადეთ,
 რომ ახლაც არვინ არაფერს მირჩევთ...
 მე ამ ქალაქში შემთხვევით მოვხვდი...

ვაი თუ...

შენ, ჩემო ლექსო ლამაზო,
 სევდავ და გულის ტკავილო,
 სხვისთვის მტირალა შეველო და
 ჩემთვის დაჭრილო მიმინოვ!

ვაჰ, თუ ჩვენს სავალ გზაწვრილზე
 ბედმა არ გაგვიღიმილა,
 თუ სადმე შევერჩით ფრიალოს,
 სამარადისო ტკივილად.

გელის ირონია

ლობინი და ჭირი
 ამა ქვეყნის,
 არად უჩანდა
 და ყველაფერზე,
 ყველაფერზე
 თვალებს ზუჟავდა.

მოკვდა და... ვაგლახ,
 ღია დარჩა
 ცოდვილს თვალები.
 — ვერ დაუხუჟეს,
 ვერას გახდნენ
 კაცნი წვალეებით.

ჩაძირული ვარ შუქის მორევში,
ჰაერი წმინდა, ზეცა მარადი...
შენთან ზეციალს ველარ მოვეშვი,
ვერც მოვეშვები კუბოს კარამდი.

მარად იგივევ, შენ გეტრფი ასად,
შენს ლამაზ კალთებს მისთვის ვედები,
აქედან წასვლა აღარ მსურს არსად,
ეს ადგილია ჩემი ედემი.

სხვა არაფერი მინდოდა ქვეყნად,
შენში ნაპოვნი სიმშვიდის მეტი,
მოგონებები გულს აწევს ეკლად,
დამსხვრეულია ანძა და ბედი.

სულისთქმას ვცდილობ თუ მართლა
ვიწყებ,
ოცნებათა ძველს ვიხსნი იარებს,
სად დავეწაფო ნუგეშის სიბრძნეს,
სინანულების მემატიაენ.

ისევ გაყვითლდა სამყარო მწვანე
და ანგელოსთა ჰკნება ნაკვთები,
სინანულები ფერფლსაც კი წვავენ,
მე კი ჩაფლობის ნაცვლად ვმალდები.

შენ უნდა მითხრა, ყველა ვერ მეტყვის,
არა აქვს ყველას უფლება ამის,
რომ მომავლონ წვიმით ან სეტყვით,
აელვარება ძვირფასი წამის.
თავჩაქინდრული ვდგავარ ამიტომ,
დაულაგებელს ვაწყობ სტრქიქონებს,
იანვარია ჩემს ირგვლივ ვითომ?
გული კი სეტყვის ხმაურს იგონებს.

მძიმე ფიქრების შემდეგ მოხვედი,
გაზაფხულების შუქო მცინარო,
კრიალა ცით და მწვანე ნოხებით
შენთან მსურს თავი მოვიმძინარო.
ნაზი ხილვებით ცხადისგან მიხსენ,
გათენებას და შუაღლეს შორის,
მზე მიიფრქვევა ცის სიმაღლისკენ,
თითქოს საკუთარ სიმდიდრეს წონის.

მზისგან დამჰკნარი ხავსია მხოლოდ,
გზა საით მიღვეს ეს სულერთია,
დამძიმებული შუაღლეების მოჩვენებები
სისხლში მერთვიაან.

სიმწვანეც სულ დუმს, არც შრიალია,
არც ჩურჩულია
და არც მისნობა,
გახურებული ქვეები მღერიაან
და თვალებს

ახელს მარადისობა.
მადლობელი ვარ განგების ძალაც,
რომ მომივლინე წუთი ნეტარი
დავიწყებებმა მოიცვა ყველა,
ჩემი ფიქრი და ნამოქმედარი.

განგების ძალამ ცერად და ნავსად,
რად მომანიჭა ეს ნიჭი ნეტავ,
მასხოვხარ, გული მეპობა ასად,
გივიწყებ, კიდეც ათასჯერ მეტად.
რალას ველოდო კიდეც ამის მეტს,
რა ხმა ჩაუწყდა ნუგეშის ზარებს,
წარსულის ხმები გულს რომ ჩაგიწყვეტს,
რა გამათელებს ამნაირ ბზარებს.

კ ა ც ი ღ ა მ ხ მ ც ი

ნახევარზღაპარი

სოფელი არ იყო დიდი, მაგრამ კაციან-ცხვარიანად გვარიანად მდიდარი კი გახლდათ.

მამაკაცების ნაწილი ბარში საშოვარზე დადიოდა, ნაწილი ფარას მწყემსავდა, დედაკაცი კი სოფელში და გვარს ამრავლებდნენ. ცხოვრობდნენ ერთფეროვნად, მაგრამ მშვიდობიანად.

მათ ფარას ნადირი შეეჩვია, შეშფოთდა ყველა.

სოფლის თავაკები დასხდნენ და ბჭობა გამართეს, მგლის ნახელავად არ მიიჩნიეს (მგლების არ ეშინოდათ). ეტყობა, სხვა, უფრო დიდი მხეცი უნდა ყოფილიყო.

მწყემსები თოფებით შეიარაღდნენ, მაგრამ შიშით სული სძვრებოდათ მაინც. მხეცი არც ერთს არ უნახავს, თუმცა ნაკვალევს წააწყდნენ ჭალაში და შიშის საფუძველიც ჰქონდათ.

თითო-ორთა ცხვარი თითქმის ყოველდღე იკარგებოდა. მწყემსები თოფებს ჰაერში სცილდნენ, იქნებ ახლოს იყოს სადმე ის ოხერ-ტიალი და დაეფრთხოთო.

ვერ დააფრთხეს...

ჩერომ გადაიკიდა თოფი მხარზე, აიღო ხაფანგი და მხეცს დაუწყო ძებნა.

მალე აღმოაჩინა კიდეცა...

მხეცს ერთი ადგილი ჰქონოდა ამოჩემებული, სადაც თავის მსხვერპლს მიათრევდა და შეეჭეოდა. მახლობლად მთის მდინარე მოგელავდა: კლდეებს შორის ვიწრო გასასვლელი იყო, იქვე კი — ერთი ციკქნა მდელი, ძვლებით მოფენილი.

ჩერო ხეს ამოეფარა და ჩასაფრდა.

მეორე დღეც დადამდა. მხეცი არ ჩანდა. ჩეროს მოშივდა. შეწუხდა, საგ-

ზალი რომ გამოეღია, ვიწრო გასასვლელში ხაფანგი ჩადგა და შიმშილისაგან გამგებებული სოფელში დაბრუნდა.

იმ ღამით ცხვრის ხორციტ გემოზე დანაყრდა საკუთარ სახლში. მეორე დღეს ბლომად ხორცი წამოიღო საგზლად (ვინ იცის, რამდენი დღე მომიხდება ლოდინიო).

ხის ჩრდილში იწვა ჩერო და ელოდა. ჩასაფრება ნებივრობად გადაეჭკა და ისიც თვალს ატყუებდა ხოლმე.

...ერთხელ ღამით მხეცის ღრიალმა გამოაღვიძა და თოფი ხელში მოამარჯვებინა. სიხარულითა და შიშით აკანკალებული ჩერო ნელ-ნელა მიუახლოვდა იმ ადგილს. საიდანაც ლაწა-ლუწი ისმოდა.

კაცი ხედებოდა, რომ მხეცი ხაფანგში გაება, მაგრამ „სიფრთხილეს თავი არ სტკივარ“ — არ ავიწყდებოდა.

ვიწრო გასასვლელს რომ მიატანა, გაუკვირდა, ხაფანგი ვერ მოიძია. მხეცის ღრიალი მოშორებით ბუჩქნარიდან ისმოდა. ჩერო მიხვდა, ღონიერ მხეცს ხაფანგი თან აეთრია.

ცოტაც წაიწია ბუჩქნარისაკენ. მთვარის შუქზე გაარჩია, მხეცი ზურგზე გორავდა, ღრიალებდა და ცდილობდა, ფეხში ჩაჭერილი ხაფანგი როგორმე მოეშორებინა.

ჩეროს ამის დანახვაზე შიში მთლად გაუქრა, თოფი მოიმარჯვა და ესროლა. ღრიალი შეწყდა. გახარებულმა მონადირემ შესძახა, „ხერხი სჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიგონებსაო“ და მხეცისკენ გაიქცა.

პასუხად მყარალი გინება მოესმა. ბუჩქნარში შესულ ჩეროს მხეცმა ერთი

მაგრად შეუკურთხა, მერე თვალს მიეფარა.

ჩერო შეცბა, მაგრამ არ დაბნეულა, ხელახლა გატენა ორლულიანი და გამოულდა.

მხეცი წინ მირბოდა ღრიალითა და ლაწალუწით, ჩერო მისდევდა მალვითა და მიპარვით, ესროლა ალაღბედზე, თან საკუთარ თავს აფრთხილებდა „ასი თვალი და ასი ყური გამოიბიო“.

მხეცმა ტყეს მიაშურა, ისევ ღრიალებდა და ხაფანგს ბრახუნით მიითრევდა. ჩეროს ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა თავ-პირზე, ისროდა და იმედს არ კარგავდა.

დაიღალნენ ორივენი, მხეცი ხაფანგის, ჩერო კი — თოფის თრევით. მხეცი შეჩერდა სულის მოსათქმელად, ნებისყოფა მოიკრიბა, სძლია ტკივილს და გაინაბა.

ჩერომ გაისროლა, ხელახლა მოინდომა თოფის დატენა, მაგრამ ბედმა უმუხთლა (ტყვია-წამალი გამოლეოდა), ერთხელაც მოსინჯა სავაზნე, დარწმუნდა საკუთარ უძლურებაში და შეშინდა. შიშმა თავზარი დასცა და ფეხის თითებამდე გაატანა. კაცის ტვინი გამალებით მუშაობდა, მაგრამ ვერაფერი მოეფიქრებინა. ინსტინქტი თავისას ჩასძახოდა, როგორც ყოველთვის, „გაიქეცი, გაიქეცი!“.

ჩერო წელში მოიხარა, ხეებს შორის გაძვრა და უხმაუროდ სცადა მიმალვა. მონადირე ნადირის ღლეში ჩავარდა, იმ თოფს კიდეც ლაზათიანი კეტი სჯობდა უკვე.

ბნელოდა.

კაცი მხოლოდ ერთ რამეს ფიქრობდა, ოღონდ ამ ადგილს მოეშორდე, ოღონდ ამ ადგილს მოეშორდე და მიიპარებოდა.

მხეცმა ითმინა, ითმინა, ველარ მოითმინა და დაიღრიალა, ტკივილისაგან შეუჩხებულმა. ჩერომ ახლა კი ველარ შეიკავა თავი და მოკურცხლა. მხეცი მიხვდა ყველაფერს, აითრია ხაფანგი და ღრიალით გამოულდა.

ირბინა ჩერომ და ბოლოს ძეძვებში გაიხლართა.

მხეცი თავს წაადგა ბრდღენით, მერე ცნობისმოყვარეობამ სძლია, ტკივილი დაავიწყდა და კაცი შეათვალიერა, რომელსაც თავ-პირიდან, ოფლთან ერთად, სისხლიც თქრიალით სდიოდა, ტანსაცმელი შემოჰფლეთოდა, ხელში კი თოფი ჩაებლუჭა, თოფი უტყვიოდ — უკანასკნელი იმედი.

მხეცმა ჩაიმუხლა და ხმადაბლა უთხრა, გამოდი მაგ ეკლებიდან, ორი სიტყვა მინდა გითხრაო.

ჩერო აკანკალდა, თოფს თითები მოუჭირა, მაგრამ ფეხი არ მოუცვლია.

მხეცმა ღრიალით გაუმეორა ნათქვამი (ხაფანგი თავისას შვრებოდა) და დაუმატა, არ გერჩიო.

კაცმა, როგორც იქნა, გაბედა, ეკლები მოიშორა, თავი გაითავისუფლა (შისისაგან მუხლები ეკეცებოდა), ჩაცუქდა მხეცის შორიახლოს და თოფს დაეჭინა.

მხეცმა მართლა ორი სიტყვა უთხრა, ხაფანგი მომხსენიო, დაწვა გულალმა და ფეხი მიუშვირა.

ჩერომ შეხედა გასისხლიანებულ ფეხს (ხაფანგის ეშვი ფეხის ტერფში იყო ჩარჭობილი, მაგრამ მეორე მხარეს ვერ გაეტანებინა). მხეცი იწვა გულალმა, წინა თათები თავქვეშ ამოედო, თვალეები დაეხუჭა და ტკივილისგან კბილებს აკრაჭუნებდა.

ჩეროს თავში გაუელვა აზრმა, ავიღებ და კონდახს შუბლში ვხეტქავო, გადაიფიქრა — „რომ დამასწროს?!“

კაცი დაემორჩილა ბედისწერას, თოფი გვერდზე გადადო და ხაფანგს ჩაეჭიდა. ღიღხანს წეალობდა ჩერო, ხაფანგი არ ემორჩილებოდა. მხეცი ღმუროდა, კბილებს აკრაჭუნებდა და საყვედურობდა, „ცოტა ფრთხილად! ფუჰ, რა უხეში ხარო!“.

ბოლოს, როგორც იქნა, ხაფანგი დანებდა კაცს. მხეცმა იმავე წამს იტაცა ხელები მტკივან ფეხზე და ზელა დაუწყო. ჩერომ სისხლიანი ხელები შარავალზე შეიწმინდა, მერე თუთუნი შესთავაზა, — კრილობას მოუხდებო (მოკლედ რომ ვთქვათ, გთამამდა).

მხედის ჩაეცინა, შენ თუ თამბაქოს მო-
წვეა გინდა, მოსწიე, ჩემ კრილობას
ახლა მევე მივხედავო.

ისხდნენ ასე წყნარად: ჩერო ეწეოდა,
მხეცი კრილობას იხელდა და ფოთლე-
ბის საფენებს მალიმალ იცვლიდა...

თენდებოდა, როცა მხეცმა კაცს სხვა-
თა შორის ჰკითხა, რას მერჩოდო.

კაცი ხელახლა აიტანა შიშმა.

მხეცმა გაუმეორა, რას მერჩოდო.

ჩერომ აუხსნა, ასე და ასე: ცხვრები
დავკარგე, სხვებმაც დაკარგეს. თურმე
შენ შეგიჭამია და თოფიც ამან ამაღე-
ბინა ხელშიო.

მხეცი დაფიქრდა. მერე მოუბრუნდა
და ეკითხება: „შენ რა, ცხვარს არ ჰამ?“

„როგორ არა!.. მაგრამ... მაგრამ მე
ჩემ გაზრდილ ცხვარს ვჭამ და... ასეა
საერთოდ: ყველა თავისას ჰამს“, —
უპასუხა კაცმა.

— ეგეთია თქვენი წესი, ხომ? —
იკითხა მხეცმა.

— ასეთია! — დაუმოწმა ჩერომ.

— ეგ წესი მე ხელს არ მაძლევს,
კაცო!

— ვითომ რადაო?

— იმიტომ, რომ მხეცი ვარ და სხვას
უნდა მოვტაცო. ასეთია ჩემი ცხოვრე-
ბის ნირი.

— ...

— ცოლ-შვილი თუ გყავს, კაცო?

— არა!

— ჰმ! იოლად ცხოვრობ თურმე. შენ
რომ დაცოლშვილდები, რომ დაგჭირდე-
ბა და არ გექნება, მხეცი არა ხარ, მაგ-
რამ იქნებ შენც წაეტანო სხვისას, ჰა?.

— მე ნამუსის ქუდი მხურავს, არ წა-
ვეტანები!

— შენ არ მოიტაცებ, სხვა მოიტა-
ცებს, რა, ეჭვი გაპარება?

— მთავარია, რომ მე არ მოვიპარავ.
ზოგიერთები რას აპირებენ, ჩემი საქმე
არ არის. პრობლემა დიდია, ჩემი ტვი-
ნი — პატარა...

— ისე, ძალდი თუ უვლის ცხვრის
ფარას, შენ რა, ვერ შესძლებ, ვითომ?
გამოზარდე ცხვარი და ჰამე, რამდენიც
გენებოს!

— მასწავლი, ხომ? სულ ერთია, ვერ
ვისწავლი მაინც.

— ლაპარაკი იცი (გისწავლია)... ის
ხომ უფრო ადვილია?... ჰო, მართლა, ლა-
პარაკი ვინ გასწავლა, მხეცო?

— მართალს ამბობდი, კაცო, „ჩემი
ტვინი პატარააო“. შენ თვითონ ვინ გას-
წავლა?

— დედა!

— ესე იგი, მე ვინ მასწავლიდა, აქე-
დან გამომდინარე?

— ...

— მიხვდი?

— ჰო, ვხვდები, — დაიბნა ჩერო.

— წყლის ნაყვა არ შემიძლია, კაცო!

— არც მე! არცა აქვს აზრი.

— ჰოდა, მისმინე და დაიხსოვ. თუ
არ გინდა, იზარალო, შენს ცხვარს ნიშა-
ნი დაადე და სხვას მოვიტაცებ, აღარ
შემეშლება. ესეც იმიტომ, რომ მარტომ
შემომბედე თოფით. გაიგე?

— ჰო, გავიგე?

— წადი ახლა. ხომ ხედავ კაცურად
გექცევი. შენ ცხვარი დაკარგე, ხომ
ასეა? მე კიდე, შენი ხაფანგის წყალო-
ბით, დავკოჭლდი. ბარიბარში ვართ!..
წადი და კრინტი არ დასძრა ჩემზე, სულ
ერთია, არავინ დაგიჯერებს.

— ...

— ეს სატკაცუნო წადი, გამოგა-
გება. ერთ თვეში ვაეიშვილები შემე-
ძინება, ტყულები. გამოდი შენი სახლის
აივანზე შუალამისას, გატენე და ისრო-
ლე ჰაერში. ერთ კვირაში ჩემი ცოლიც
მოიკეთებს. აქვე შემხვდი! ოჯახში წა-
გიყვან; იმიტომ, რომ დაიმსახურე!..

ჩეროს ჩრდილში უყვარდა ყოფნა ყო-
ველთვის. შინ იჯდა და თავ-პირს იშუ-
შებდა. ასე რომ არავის უკითხავს, სად
დაიკარგე, რა მოგივიდაო. სოფელში
მისთვის არავის სცხელოდა. ყველანი
თავკაცების კრების გადაწყვეტილებას
ელოდნენ მოუთმენლად.

გადაწყდა: ვისაც თოფის ხმარება შე-

ედლო, ყველანი შეკრებილიყვნენ და წასულიყვნენ მხეცზე სანადიროდ.

ჩეროს მიაკითხეს, წამოდით.

პასუხად უარი მიიღეს, შეუძლოდა ვარ — თავის ტკივილები დამჩემდაო. კაცებმა შეუჟურთხეს და წავიდნენ.

დილაადრიაანად შეიარაღებული რაზმი მთებისაკენ მიმავალ ბილიკს დაადგა. სოფელში დედაკაციებია დარჩნენ. ქსოვდნენ, ჩეროზე ჭორაობდნენ, დედალიაო და იფურთხებოდნენ...

ყველასაგან მოძულეულ ჩეროს ძილი გაუკრთა, მართლაც თავის ტკივილები დასჩემდა და იტანჯებოდა უხმოდ. გარეთ გამოხედვაც არ უნდოდა, მაგრამ ერთხელ წყაროზე ჩავიდა... შავი ღლე აყარეს სალაყბოდ გამოსულმა ქალებმა: აგინეს, აფურთხეს და უჯიშო უძახეს.

ჩეროს მოთმინების ფიალა აევსო, ადგილს ველარ პოულობდა. დრო გადიოდა, სოფლიდან წასულები არსად ჩანდნენ...

ერთ მშვენიერ დილას ჩეროს მხეცის ნათქვამი გაახსენდა, აქვე შემხვდი! ოჯახში წაგიყვან ჩემთან. იმიტომ, რომ დაიმსახურეო. დაფაცურდა, საგზალი მოიმარაგა, თოფი გატენა, გადაიკიდა მხარზე და მალულად გაიპარა სოფლიდან.

მივიდა მხეცისაგან დათქმულ ადგილზე და დაუწყო ლოდინი: ორი ღლე აკლდა დანიშნულ დროს, ორივე ღამე თეთრად გაათენა კაცმა. ფექრობდა დაუსრულებლივ, ყოყმანობდა, ერეოდა ბრაზი და ბოღმა, მაგრამ გადაწყვეტილება არ შეუცვლია.

...საღამო იყო. გაწვიმდა...

ჩერო ხის ძირში იდგა და იბუზებოდა, ციოდა.

მწუხრის უამი რომ დადგა, მხეციც გამოჩნდა, ისეთი დაღვრემილი და გალახული ჩანდა, კაცს ლამის შეებრალო კიდევაც.

მეისალმნენ ერთმანეთს. მერე მხეცმა შესთავაზა, — მახლობლად გამოქვაბული მეგულება, იქ შევეფაროთ წვიმასო. ჩერო დათანხმდა.

გამოქვაბულში შევიდნენ და პირისპირ დასხდნენ. გარეთ ჭექა, ჭექა და ელავდა.

მხეცმა დაიწყო, „შენთან შეხვედრიდან ერთი თვის თავზე ტყუპი ვაჟი შემეძინა, როგორც ვვარაუდობდი. იმავე ღამეს სოფლის განაპირას ჩამოვედი მთიდან (შუალამისას), შენი თოფის გასროლას ველოდი. არ ყოფილხარ კაი კაცი... არ გაგისვრია, თორემ გავიგონებდი... შინ რომ დავბრუნდი, ცოლი შეუძლოდ დამხვდა. მთელი კვირაა თავს ვადგავარ, თუ სასწაული არ მოხდა, მოკვდება. ბავშვებს კი თვალი არ აჰხელოთ ჭერაც, მთლად ჯანმრთელები არ უნდა იყონ, ეტყობათ“.

კაცი იჯდა და ფექრობდა: „სინოტივემ თუ გაატანა, ტყვია აღარ ივარგებს და ეს თოფი გინდა მქონაა და გინდ — არა, არაფრის მაქნისი იქნება“.

მხეცი განაგრძობდა: „ღლეც, პირობისამებრ, მოვედი, მაგრამ როგორც ხედავ, შენი სტუმრობა თუ სულ არა, ღლეს მაინც უნდა გადავდო“.

კაცმა თოფზე ფექრს თავი ანება, გამოერკვა და უთხრა, „სტუმრობას არც მე ვაპირებ; იმისთვის მოვედი, რომ ბოლო მოგიღო“.

მხეცი ამას არ ელოდა და კარგა ხანს ხმა ვერ ამოიღო.

მერე ჩაიჩინა: ტყუილად არ დანიშნე შენი ცხვარი, ალბათ, ისევ დავაყლდა სათვალავში და იმიტომაც იმუქრებო.

კაცმა შენიშნა, რომ მალე სულ ჩამოხნელდებოდა, უნდა ეჩქარა. მკვირცხლად შემართა თოფი და გაისროლა. მხეცი მიუხვდა, მაგრამ ნახტომი დაუგვიანდა. ტყვია კისერში მოხვდა და სისხლიც თქრაილით გადმოსცდა.

მხეცი ბღღვინავდა, მაგრამ ახლოს არ ეკარებოდა კაცს. ჩერო გამოქვაბულის გასასვლელში იდგა და თოფი ისევ შემართული ეჭირა.

მხეცი იგინებოდა და ღრიალებდა, „ცხვრის გულისათვის მკლავ, კაცი? — ცხვრის გულისათვის, არა?“ მაგრამ ჩეროზე თავდასხმას ვერ ბედავდა, მერევე ლულიდან უეჭველ სიკვდილს ელოდა.

კაცი კიდეც — პირიქით, მხეცის ნახ-
ტომს უფრთხოდა და აკანკალებული
ხმით პასუხობდა, — კაცობის გული-
სათვის გკლავ და არა ცხვრის გამო. კა-
ცი კაცით ცხოვრობს, კაცი მხეცით ვერ
იცხოვრებსო.

მხეცი დაჟინებით უმეორებდა, არა,
ცხვრის გულისათვის მკლავო, და ასე
გადიოდა გაჭიანურებული წუთები. გა-
რეთ ჰქედა, ჰუხდა და წვიმდა.

...ელვის შუქზე ჩერომ შენიშნა, რომ
მხეცმა ჩაიჩოქა. „კვდებაო“, — შეჰყვი-
რა გუნებაში გახარებულმა და თოფი
დაუშვა.

„რა პასუხს აძლევ ჩემს შვილებს,
რომლებსაც ჯერ თვალებიც არ აუხე-
ლიათ, კაციო!“ — ხრიალებდა მხეცი.

„შენ გკლავ და შვილებს კი მე მივხე-
დავ“, — უპასუხა კაცმა.

— „არა, არა! — იბრიალა მხეცმა.
ვიცი შენი მოვლა რაც არის: წაიყვან
ან ცირკში, ან ზოოპარკში. მაჩუქე ის
წყვეული სიკვდილი, კაციო: მესროლე
და გამათავე!“

„მეტი ტყვია არა მაქვს, მხეცო. ერთი
წამოვიღე და ისიც — შენთვის. თუ
აგაცდენდი, შენი მსხვერპლი გავხდებო-

დი და შენ იქნებოდი მართალი. თუ
ლი არ ამიკანკალდებოდა და მოგ-
ლავდი, მაშინ დავმშვიდდებოდი. ასე
ვე იქნებოდი მე“.

რახან ნანატრი სიკვდილიც იგვიანებ-
და, მხეცმა სიმწრით ჩაიციხა და დას-
წყევლა, სულ ერთია, შინ არ მიგესვლე-
ბაო.

კაცი შეცბა, მაგრამ არ შეუმჩნევია.
განთიადისას წვიმამ გადაიღო და
მხეცმა ტანჯვით დალია სული.

ჩერომ სატევარით გაუჭრა საფლავი,
დაჰფლა მიწაში და ჩამოვდა საფლავ-
თან. უცბად იგრძნო, როგორ დაცარი-
ელდა თავისი თოფის ლულასავით. მიხ-
ვდა, რომ აღარ შეეძლო არც მხეცის
ტყულების მიგნება და არც სოფელში
დაბრუნება.

გამობრუნდა. იარა უახროდ... მეწ-
ყერა წააწყდა. ხეობაში ჩამოწოლილი-
ყო ის ტიალი. მთელი მთა ჩამოხვავე-
ბულიყო...

ჩერო მიხვდა, რატომ ვერ დაბრუნ-
და მონადირეთა რაზმი, მიხვდა, რომ
არც მისი დაბრუნება შეიძლებოდა შინ
და გადაიკარგა.

ქატო იქა...

შაბურა არაბული

მეც მაქვს უფლება ბუხართან ჯდომის —
გადავიხადე ტვირთმძიმი ომი...

მეუბნებიან: ბრმა ხარ, ყრუ ხარო...
რაზე საუბრობ, ნეტავ, ბუხარო?

მეც მეტი რა ვქნა, რაცა ვარ, ეს ვარ,
ვცდილობ, მტერს გული არ გაუხზარო.

ის უხარიათ ალბათ ეშმაკებს,
როცა პოეტი ლექსებს აღარ წერს.
თოვა საუბრობს ზეცის შესახებ
და წელსაც მარტო ვხედები ახალ წელს.
თეთრი დღეები გამილეჩაქეს,
ვფიქრობ ვილაზე, ვდარდობ რაღაზე?

ზამთრის პირველი თვე მიდის,
ეს თვეც ბარდება წარსულს.
ვისაც სიცოცხლე არ სურს და
ვისაც სიკვდილიც არ სურს,
იმ კაცმა რა ქნას, მითხარით,
თავი რით შეიქცეოს?
სამარე ამოითხაროს?
...ვეტრფი მშობლიურ სიოს...

გულჯავრიანად ვახველებ ზოგჯერ
და აღარ ვფიქრობ ცხვარზე და ჯოგზე.
ჩემს თავს რამდენი სიკეთეც არის,
ღმერთმა იმდენი სიკეთე მოგცეთ.

მუსიკა ნელი და გულსაკლავი...
ბედნიერი ვარ ახლა და მაინც
თვალს აღარ მიკრავს ციდან ვარსკვლავი
და ცივი ცრემლით დამტირის ცაი.

დავიღალე და დავოსდი კაცი,
ნიაგმა მაინც წამოუბეროს.
სხვას არასა გთხოვ, ძმების ცას ასცდი
და ჩემს ცარგვალზე მოდი, ღრუბელო.

ქალაღს გავენდობ ნანახს და
განცდილს
და გავაგელვებ ულაცს უბელოს.
სხვას არასა გთხოვ, ძმების ცას ასცდი
და ჩემს ცარგვალზე მოდი, ღრუბელო.

შპაროსთან

სოფლის წყაროსთან ვზივარ, ვეწევი,
ქალები რიგში დგანან ღოჭებით.
მე კი მათ გამო მკლავენ ეჭვები,
თუმც მიღიმიან კიდევ ზოგები.
წელამდე მწვდება მწვანე ბალახი
და ღომეზივით ყრიან ღოდები.
ჟამი თქვენია, დაე, გალღოთ,
მე კი ჩემს ამინდს დაველოდები.

ვიღაცამ ჩემი ფიქრი გაიგო
და სიხარულით ალაპარაკდა!
მე კი, მაიკო, ჩემო დაიკო,
დაღონებული ვიქექ არაგვთან.
წვიმდა და წვიმამ არ გადაიღო,
სულს სინანულის სხივი არ აკლდა...

მგელა — კრავი, ტურას, — ქათამი,
შაბურას პური არ შია,
თოვლიან ქედებს ავლია
ნისლის მსუბუქი არშია.
მარტო ვარ, მარტო ვირგები,
თმაგაჩეჩილი ქარშია...
იმ ქალმა ჩემთან სიცოცხლეს
სხვათთან სიკვდილი არჩია...

სარდაფში ისხდნენ მაღალი კაცები,
სვამდნენ და მღეროდნენ.
და მე ვხედავდი სასწაულს —
როგორ გარდაისახებოდა ჭიქა ღვინო
მშვენიერ სიმღერად.

მეჩვენა:
აქვარიუმი იყო ჩემი ეზო,
შიგ ესხა
გამჭვირვალე სიცარიელე.
და იდგნენ
ავგისტოს დაღლილი ხეები.

მუხავ,
შემინახე, გეთაყვა,
აი ეს პატარა ფრთხილადღიანი ჩიტი.
გაზაფხულამდე შემინახე.
ვერ მივუკვლიე ჭრილობა.
კაცი არ უნდა იყოს ბრალში.
შენ ათასნაირი ლოცვა-წამალი იცი.

ვია უნდა ასწავლონ მთებმა სიმღერა,
ან ცხენებმა მთებში ხეტება?
იქ თურმე ბიჭები აღარ იბადებიან.
ვინ უნდა წაიღოს თულუხი წყაროზე
ვინ დაისწავლოს ლექსი ხვარამზეს?
მზექლები აღარ იბადებიან.
იქ სულელები ეძებენ, დედა,
მთის ჭრელა-ჭრულა ყვავილებს
და საფლავის ქვებს ილაშაზებებს.

სოფლის თბილი შუალამეა.
მახლობელ სახლში
მკლავგადაჭდობილმა მეზობლის
კაცებმა

ისე ტკბილად ჩაახვიეს
მრავალყამიერი...
დამფრთხალი ღამე გაფრინდა კარში,
სახლში ჩამოდგა მშვიდი სინათლე.

ნიშავ და წაბლავ,
ღვინიფერო ღვინიავ,
შინდისფერო შვინდავ,
მარდო წიქარავ და ლომავ,
საით წახვედიო, ძმებო?
მიწას კვლავ ასდის
თქვენი ოფლის სურნელი,
ნაღვლიანთვალეებიანო, ტანზე
ოროველა-გადაფენილნო,
პაპის ეზოში დაბმულნო,
შვილიშვილის ზღაპარში
ჩასახლებულნო,

ტაძრებზე გამოხატულნო;
ნიშავ და წაბლავ,
შინდისფერო შვინდავ,
ღვინისფერო ღვინიავ,
მარდო წიქარავ და ლომავ,
როგორ მენატრებით, ძმებო.

რამდენი გვირილა მოვიდა
იმდენი ნაოჭი გამიჩნდა, დედა,
შენ არ შეხედო მწყარალად ყვავილებს.

რად შემიკერე დედა, ლამაზი პერანგი?
ვერ გადავევლე ღობეს,
ვერც ყორის ქვაზე შემოვწექ...
მთელ დღეს ხარობდნენ გოგო-ბიჭები.

სიცოცხლის ხეს ვხატავ,
ჭრელი ფანქრები
რად მინდა დედა?

რატომ გგონია?..

რატომ გგონია, რომ ძლიერი ვარ,
რომ შემოძლია გასვლა დუელში,
მხოლოდ შენზე ვარ შეყვარებული,
და მხოლოდ შენთვის ვიცოცხლე
დღემდე?

მე ვარ სიზმრეთის ლურჯი ღრუბელი,
შემოდოე ქარის მესაიდუმლე,
დავეყურებ მიწას და მიხარია,
რომ შემოძლია კვლავ დავუბრუნდე.
რატომ გგონია, რომ ძლიერი ვარ,
რომ შემოძლია გასვლა დუელში...
არა ძვირფასო, შენ ცდები ძლიერ,
ნე მხოლოდ ლექსთა სასაფლაო ვარ,
და ყვავილები ამომდის გულზე.

სიტყვა და პური

არა,
პოეტებს როდი ეკითხებიან
მწიფე ღრუბლები
დედამიწაზე ჩამობრძანებას.
პოეტის თხოვნით აღარ გაკვანძავს
მარყუქს ელვა და,
აღარც მეხი
დასცემს კარავს მარადიულ
მდუმარებაში,

და არც ბერწ მინდვრებს
შეეფაკლებათ ლაწვები, თუკი
პოეტი იტყვის: „არა გრცხვენიათ?!“
არა,
ყოვლისშემძლე როდია იგი,
მაგრამ მას ძალუძს
მოიხილოს ნისლოვანს მიღმა
მონებიერე არსებები და,
შეატყობინოს;
ჩვენ რომ აქა ვართ;
რომ ჩვენ სიტყვა გვაქვს,
სიტყვა და პური,
პური და ღვინო,
ღვინო. და სისხლი,
სისხლი და... სიტყვა.

ჯერ ხომ ფიქრობენ

ჯერ ხომ ფიქრობენ:
განა იმისთვის მოვალწიეთ აქ —
ჩვენი ჩრდილებით რომ გადავგავოთ
შუადღის ველზე მიმოფანტული
პეპლების ნეშტი;
რომ მოწიფულ წრეს ტაში დავუქრათ,
წრემ თავის წრეებს უბრძანოს როკვა,
ჩვენც შეგვიტყუონ მიღმა სინათლის,
სადაც გიზგიზებს კოცონი შავი,
და გამოსაქცევ გზათა ძეგნაში
შემოგვაღამდეს,

ხმას უმატებენ:
განა იმისთვის მოვალწიეთ აქ —
რომ გავაწითლოთ მძინარე თოვლი,
აღმა გავტრეკოთ მდინარეები,
და ბინარ თევზთა რიტმულ დუმილით
დავიტკბოთ სმენა?..

არა ბატონო!
ჩვენც შეგვიძლია ამოვხტეთ ჭიდან
და გავედევნოთ სვეგამწარებულ დღეთა
ნაკვალევს
და მოთმინებას, —
ფეხისგულებში მოღრეიფე ბავშვობის
ეკალს
გადავუხადოთ: „დიდი გადლოგა“.
ამასობაში,
გაღმა ნაპირზე ასაფლავებენ თავიანთ
ბელადს...
და მტრის ლაშქართა თავის ქალებით
აგებენ მტკიცე ციხე-სიმაგრეს, —
რომ ჩვენებური საგალობლების
და გვრინის ეჭო,
პანაშვიდებზე ჟღერდეს ნიადაგ.

ჯერ ხომ ფიქრობენ...
მერე ამბობენ...
მერე დაწერენ: სისხლარეულ
სიმაართლის ანდერძს...
და მერე მაინც ავიწყდებათ
იმ დალოცვილებს. რომ
პოეტები იყვნენ ოდესღაც.

ფ ა ქ ი ზ ო

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი გო-
ჭი, სახელად ფაქიზო. ფაქიზოს დაცინ-
ვით ეძახდნენ, ისეთი სუფთა და კოხ-
ტა იყო. დედა-ლორი ყოველ ღამე ძი-
ლის წინ, მამა-ლორთან ჩიოდა, ეს რა
გაუგონარი შვილი გვეზრდება, რა უქნა-
რა, ტალახში ჩაწოლაც კი ეზარებო.
მამა-ლორი ამშვიდებდა, ჯერ პატარაა,
ბრიყვია, გაიზრდება, ჭკუაში ჩავარდება
და მერე ნახე, ლაფში რომ ჩაწვება,
აღარც ადგებო. არადა, არ წვებოდა
ფაქიზო ტალახში, ყოველ დილით პირს
იბანდა და კბილების ხეხვაც კი დაი-
წყო. ეს რომ დედა-ლორმა დაინახა, ჯერ
გული შეუწუხდა და მერე მამა-ლორ-
თან გაიქცა, — არიქა, შვილი გაგვი-
გყდა, რამე უნდა ვუშველოთ! დაი-
ბარა მამა-ლორმა ფაქიზო, მივიდა ფა-
ქიზო, ისეთი, რომ სულ კრიალი გაჰქონ-
და, ჯავარიც კი დაეცარქნა.

— შვილო, რა დაგემართა, ავად ხომ
არა ხარო? — ჰკითხა მამა-ლორმა.

— არაო. — უპასუხა ფაქიზომ.

— მაშ, რა ღმერთი გაგიწყრა, ჩვენს
აღათა რატომ გადადიხარო? — გაუბ-
რაზდა მამა-ლორი. — რატომ გვარცხ-
ვენ პატიოსან ღორებსო?

— ჭუჭყი არ მიყვარსო. — გულახ-
დილად აღიარა ფაქიზომ.

— მშობლების უპატიურებელი შვი-
ლი ჯოჯოხეთში მოხვდებაო, არ გას-
წავლიდიო? — გაგულისებით უთხრა
მამა-ლორმა.

— თუ მოხვედრია, არ სჯობია სუფ-
თა მოხვდე. ვიდრე ჭუჭყიანო? —
მშვიდად უპასუხა ფაქიზომ.

— არა, შენ ჩემი შვილი აღარა ხარ!
გასწი, დამეკარგე, მშვიერ-მწყურვალ
რომ გნახო, ერთ რკოს არ გადმოგიგ-

დებ, ერთ პეშვ ტალახს არ მოგაწვდი,
აი, ჭუჭყიანი თუ დაბრუნდი, მაშინ მი-
გიღებო! — თავის ნება გამოუცნადა
მამა-ლორმა.

გააგდეს ფაქიზო. დები და ძმები
ქვებს ესროდნენ — ეგრე მოგიხდება,
ჩვენზე ლამაზი გინდოდა ყოფილიყა-
ვიო?!

წავიდა დაღონებული ფაქიზო, მი-
დის, მიდის, შემოხვდა მგელი.

— გამარჯობა, ბატონო მგელოო. —
მიესალმა ფაქიზო.

— გაგიმარჯოს, მაგრამ ვინა ხარ ვე-
რა გცნობ, დაებერდი, თვალის ჩინი
დამაკლდაო. — სალაში დაუბრუნა
მგელმა.

— ფაქიზო ვარ, გოჭოო. — უთხრა
ფაქიზომ.

— არა, შენ რაღაცას მატყუებ, მე
თუ გოჭს ვერ ვიცნობ, რაღა მგელი ვა-
რო? — დაექვდა მგელი.

— ტყუილი რა საკადრისია, ბატონო,
მართლა გოჭი ვარო. — არ მოეშვა
ფაქიზო.

— ახლა კი ვიცი, ნამდვილად მატ-
ყუებ, ჯერ ერთი, შენისთანა სუფთა
გოჭი სად გაგონილა და მეორეც, რო-
მელი გოჭი უვარდება ძალით მგელს
ხახაშიო? — თქვა მგელმა და კულამო-
ძიებულმა მოქუსლა.

მიდის ფაქიზო ტყეში. შემოხვდა
დათვი.

— გამარჯობა, ბატონო დათვოო. —
მიესალმა ფაქიზო.

— რომელი ხარო? — ჰკითხა დათ-
ვმა.

— ფაქიზო ვარო. — უპასუხა გოჭმა.

— ხბო ხარო? — გაოცდა დათვი.

— არა, გოჭოო. — აუხსნა ფაქიზომ.

— თუ გოჭი ხარ, ეგეთი თეთრი რატომ ხარო? — არ დაიჯერა დათვმა.

— სისუფთავე მიყვარსო. — არ დამალა ფაქიზომ.

— შენ რალაცას მატყუებ, უთუოდ მონადირის მოგზავნილი იქნებო! — უთხრა დათვმა და გაბაჯბაჯდა.

მიდის ფაქიზო ტყეში. შემოხვდა მელა.

— გამარჯობა, ბატონო მელაო. — მიესალმა ფაქიზო.

— ვაგამარჯოს, მაგრამ არ გიცნობო. — მიუგო მელამ.

— გოჭი ვარ, ფაქიზო მქეიაო. — უთხრა ფაქიზომ.

— ეგეთ ქათათა გოჭს პირველად ვხედავო. — ჩაილაპარაკა გაკვირვებულმა მელამ.

— რა ვქნა, ჭუჭყს ვერ ვიტანო. — აუხსნა ფაქიზომ.

— თუ გოჭი ხარ, ტყეში მარტო რას დატყებებო? — ჰკითხა მელამ.

— მშობლებმა დამითხოვეს, სანამ არ გავბინძურდები, არ მიმიღებნო. — უთხრა ფაქიზომ და დანალვლიანდა.

— უი, მომიკვდეს თავი, შე საწყალო, რა დღეში ჩავარდნილობარო, — შეიცხადა მელამ — მაგრამ ნუ გეშინია, მე გიშველი, წაოდი, ლომთან მიგიყვან, მოხუცია, სულსა ღაფავს, შენნაირ ჭკვიან და ლამაზ გოჭს როგორ არ იშვილება და ჩვენი მეფე გახდებო!

— ძალიან კარგო! — დაეთანხმა გახარებული ფაქიზო.

გაუდგნენ გზას. ბევრი იარეს თუ ცოტა იარეს, მივიდნენ ლომთან.

— დიდო მეფეო, სტუმრად მოსვლა გავბედე და მცირედი ძღვენიც მოგართეო! — მოახსენა მელამ.

— ეს რა ცხოველიაო? — განცვიფრდა ლომი.

— გოჭია, დიდო მეფეო. — მოახსენა მელამ.

— არა მჯერა, ეგეთი პირმშვენიერი გოჭი სად გავიწილაო?! — თქვა ლომმა.

— დიდო მეფეო, თქვენ თვითონ ჰკითხეთო. — არ დაიხია უკან მელამ.

— ვინა ბრძანდები, უცხო სტუმარი როო? — ჰკითხა ლომმა.

— ფაქიზო ვარ, გოჭიო. — უპასუხა ფაქიზომ.

— შენ თუ გოჭი ხარ, უთუოდ კუნძულები ხელმწიფის უფლისწული იქნები, ასეთი პირთეთრი და მოხდენილი, ჩვენებური რომ არა ხარ, გუमानით ეგრევე მივხვდიო! — გამოაცხადა ლომმა.

— რას ბრძანებ, დიდო მეფეო, მე ვსულელი გოჭი ვახშმად მოგართეო. — შეჰბედა მელამ.

— რეებსა როშავო! — განრისხდა მეფე — საპატივცემულო სტუმარი და უბრალო გოჭი ველარ გაგორჩევიო, სულ გამოყეყეჩებულხარ, ხმა გაიკმინდე, თორემ დილეგში ჩაგადგო!

გაჩუმდა მელა. ლომმა ცოტა ხანი იფიქრა და ბრძანა:

— მოგზუციდი, მემკვიდრე არა მყავს, უფლისწულ ფაქიზოს ვნიშნავ მეფედო!

გადაბრუნდა ლომი და სული განუტევა. ავიდა ფაქიზო ტახტზე, მელას ელდა ეცა, მაგრამ რალას იზამდა.

— მე, ფაქიზო პირველი, ვბრძანებ, მეფის მოღალატე მელა დილეგში ჩააგდონო! — გამოაცხადა გოჭმა — ვბრძანებ, ტყის ყოველი ბინადარი დღეში სამჯერ იბანდეს ხელ-პირს და კბილებსაც იხეხდეს, ვინც ჩემს სიტყვას გადაუა, იმავე დილეგი მოელისო!

ჩააგდეს მელა დილეგში. გავიდა ხანი ტყე დაცარიელდა, ცხოველების ნახევარი დილეგში იყო გამომწყვდეული, მეორე ნახევარი, მეფის შიშით, ყოველ დილას თეთრ საღებავს იხვამდა პირზე, იქნებ ჭუჭყიანი არ ვეგონო და გადავრჩეო. ფაქიზო კმაყოფილი იყო, როგორც იქნა, სისუფთავე შეეყვარე ჩემს ქვეშევრდომებსო. ერთხელაც, მოახსენეს, ბოროტმოქმედები შევიპყარიო და დარბაზში მოხუცი დედალორი და მამალორი შემოიყვანეს.

— თქვე მურდალო! — გაჯავრდა ფაქიზო — ჩემს ბრძანებას როგორ არ ასრულებთო?!

— ფაქიზო, შვილო, შენა ხარო? —
იქნო ფაქიზო დედა-ლორმა — ჩვენა
ვართ, შენი დედა-მამაო!

— კანონი ყველასათვის ერთია, ჭეშ-
ყიანი არც დედა ვარგა და არც მა-
მაო! — გამოაცხადა ფაქიზომ.

— შვილო, რო მცოდნოდა, ჩემზე
ბინძური ყოფილხარ, სახლიდან არ გა-
გადებდი, კანი თეთრი გაქვს, გული კი

ტალახით სავსეო! — უთხრა
ლორმა.

დაფიქრდა ფაქიზო, იფიქრა, იფიქრა
და ბრძანა, ყველა გამოეშვათ, ვინც
დილეგში იყო გამოკეტილი, თვითონ
კი გაგორდა ტალახში გემრიელად. აღ-
გა და მამისეულ კერას დაუბრუნდა.
მშობლებმა ყველაფერი აპატიეს და
ცხოვრობდნენ ერთად დიდხანს და
ტკბილად.

ლიფსიტა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ლიფ-
სიტა. იმდენად პატარა იყო, სახელიც
კი არ ჰქონდა. ერთ მშვენიერ დღეს
დედა-მამას გამოუცხადა:

— სანამ ჩიბუხს არ მომაწევენებთ,
ვიტირებ და ვიტირებო!

— რა ჩიბუხსო? — გაოცდნენ ლიფ-
სიტას მშობლები.

— აი, იმ ჩიბუხს, მეთევზე რომ ეწე-
ვა ნაპირზეო! — აუხსნა ლიფსიტამ.

— აბა, დაფიქრდი, წყალქვეშ ჩი-
ბუხს როგორ მოწევო? — უთხრეს
მშობლებმა.

— ახლავე ვიწყებ ტირილსო! — და-
ემუქრა ლიფსიტა.

— შვილო, წყალქვეშ ცეცხლი ჯერ
არ დანთებულია და რაღა შენი ტირი-
ლით დაინთებაო? — დაუყვავეს მშობ-
ლებმა.

— მთავარი მონდომებაა, თუ მონ-
დომებ, ყველაფერს გააკეთებო, სულ
ამას არ მიჩიჩინებთო? — შეუტია
ლიფსიტამ.

— შვილო, ცხვირსახოცი თუ დაგ-
ჭირდეს, ბებიასენს მიაკითხო. —
უთხრეს მშობლებმა და გაეცალნენ.

მორთო ლიფსიტამ ტირილი, ტირის
და ტირია, ტირის და ტირის, აივსო
ზღვა ლიფსიტას ცრემლებით. გამლამდა
და გადამლამდა. გაუკვირდათ თევზებს,
მივიდნენ და რას ხედავენ, ერთი ბეწო
ლიფსიტა გულამომჯდარი ჭვითინებს.

— რა გატირებსო, — შეარცხვი-

ნეს — ამხელა ხარ, პატარასავით კი
ირჩები, ზღვას გვიმლაშებო.

— როგორ თუ რა მატირებსო, —
უპასუხა — ჩიბუხი მოვწიე. კვამლი
თვალეებში შემვიდა და ცრემლები
მაყრევინაო.

— აბა რას გვაბრიყვებ, განა შენი
ტოლები ვართ, წყალქვეშ როგორ მო-
წევდიო? — არ დაიჯერეს თევზებმა.

— განა მაგას გეუბნებითო. —
უთხრა ლიფსიტამ — ნაპირზე ავედი,
მეთევზესთან, მოვწიე და უკან დაეზ-
რუნდი, ისეთი გემრიელი ყოფილა,
ალარც მინდოდა ჩამობრუნებაო.

— რისი გემო აქვსო? — დაინტე-
რესდნენ თევზები.

— აი, ცისარტყელა ხომ გინახავთ,
ის რომ გადაყლაპო, იმგვარი გემო აქვ-
სო. — უპასუხა ლიფსიტამ.

— კი მაგრამ, მეთევზესთან როგორ
მოხვდიო? — ჰკითხეს თევზებმა.

— როგორა და იმ ანკესს ავუვიე,
მეთევზე რომ უშვებს ჩვენთვისო. —
აუხსნა ლიფსიტამ.

— მეთევზესგან გამობრუნებული
თევზი ჩვენში ჯერ არავის უნახავსო. —
დაეჭვდნენ თევზები.

— რას ნახავდით, ყველანი ნაპირზე
სხედან და ჩიბუხს გემრიელად აბოლე-
ბენო! — დაჯერებთ უთხრა ლიფსი-
ტამ.

— ჩვენც გვინდაო! — შესძახეს
თევზებმა და ყველანი ანკისისაკენ გა-

ცურდნენ. შემოხვდათ ლიფსიტას დედ-მამა.

— სად მიხვალთო? — ჰკითხეს თევზებს.

— მეთევზესთან, გველოდება, ჩიბუხი უნდა მოგვაწვეინოსო. — უბასუხეს.

— ვინ გაგაგიყათ, ვინ გითხრათ ეგ სისულელეო? — განცვიფრდნენ ლიფსიტას მშობლები.

— ვინა და თქვენმა შეილმაო. — მიუგეს თევზებმა.

— მაგას რას უჭერებთ, პატარაა და შტერიო! — უთხრეს ლიფსიტას დედ-მამამ.

— თქვენი თუ გვერა, თქვენმა შეილმა რა დააშავაო? აი, თვითონ თქვასო. — მიუბრუნდნენ თევზები ლიფსიტას.

— ჩემი თუ არ გვერათ, მეორედაც ავალ, ჩიბუხსაც მოვწევ, მეთევზის ქალსაც ცოლად შევირთავ, მიწაზე დავსახლდები და მერე ინანებთ, როცა მო-

გენატრებითო! — დაიქადა ლიფსიტამ.

— შეილო, რა გეშველება, ვის დაემსგავსე, ამ ხალხს მაინც რა თავგზას უბნევ, რას ერჩი, რას ატყუებო! — უსაყვედურეს მშობლებმა.

— თქვენ რა უნდა გელაპარაკოთ, მარილწყალში ყრიხართ მეავე კიტრებივით, ჩიბუხი არ მოგიწევიათ და კიდევ აქეთ მასწავლით ჰკუასო! — გაბრაზდა ლიფსიტა.

— უიმე, ეს რა გვემისო! — შეიცხადეს ლიფსიტას დედ-მამამ — იქნება ჯობდა, თავის დროზე მართლა გადაგეყლაპა ის წყეული ანკესი, ოღონდ კი ეგ სიტყვები არ დაგცდენოდაო.

— აჰ, ეგრეო, ძალიან კარგო! — გაცხარდა ლიფსიტა — ვისაც ჩიბუხის მოწევა უნდა, მომეყვითო! და ანკესი გადაყლაპა.

მას მერე მეთევზე იჭერს და იჭერს ლიფსიტას აყოლილ თევზებს, იჭერს და იჭერს...

გ მ მ რ ა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი გოგრა. ბაღჩის კუთხეში ესვენა, სანაგვესთან, მწვანე და ბუსუსებიანი. ერთხელაც სანაგვე ორმომ უთხრა:

— რო იბღინძები, რას იბღინძები, დამწიფდები თუ არა, ადამიანი მოგხარშავს და შეგჭამსო.

— შემჭამსო?! — შეიცხადა გოგრამ — ჩემი შეჭმა როგორ შეიძლება, განა არ იცი, მე პატარა მზე ვარ, როცა გავყვითლდები, ცაში ავალ, მაშაჩემთან და ორი მზე გეყოლებითო!

ორმომ ეს რომ გაიგო, ხარხარი მორთო, ისე იცინოდა, მთელ ბაღ-ბოსტანს ჟრუანტელმა დაუარა. იქაურობა ჭუჭყით აივსო, კინაღამ მზეც კი დააბნელა, ისეთი ბული დააყენა. როგორც იქნა, მოითქვა სული და უთხრა:

— ბაქია გოგრები ბევრი მინახავს, მაგრამ იმათი გამობრული ტყავ-ქერქი

ჩემს სტომაქში კილევ უფრო მეტო!

შეშინდა გოგრა. დაბადებიდან მზეს უყურებდა და საკუთარი თავი მოსახარშად არ ემეტებოდა. გადაწყვიტა სასწრაფოდ გაფრენილიყო, ჩაისუნთქა თბილი ჰაერი, უსაშველოდ გაიბერა, გასივდა და მართლა არ მოსწყდა დედამიწას!

ისედაც პირდაღებულმა სანაგვემ გაოცებისაგან იმხელა პირი დააბჩინა, კინაღამ მთელი ბაღია გადაეყლაპა. ბაღ-ბოსტნის ბინადრებს ამის დანახვაზე საერთოდ თვალთ დაუბნელდათ. გაინავარდა გოგრამ, აქროლ-ჩაიქროლა, შემოხვდა მერცხალი.

— შენ ვინა ხარო? — გაუკვირდა მერცხალს.

— ჯერ ერთი, თქვენობით მელაპარაკეო! — გაუჩავრდა გოგრა — ვერა ხედავ, მზე ვარო!

— ცხვარ-პირი გოგრას მიგიგავს, მწვანე ხარ და არ ანათებო. — შეათვალიერა მერცხალმა.

— მაინც მზე ვარ, ოღონდ ყმაწვილიო! — გამოაცხადა გოგრამ.

— მზე ერთი ვიცოი. — მიუგო მერცხალმა.

— მზე ერთია, მაგრამ ცხრათვალო. — არ დაიბნა გოგრა.

— მერე რაო? — ვერ გაიგო მერცხალმა.

— მერე ისაო, რომ ახლავე გასწი და ჩემი სახელით ყველას უბრძანე, იმ ბოსტანში, სადაც გავჩნდი, ძეგლი დამიდგანო! — დაავალა საქმე გოგრამ.

— ამ ბოლო დროს ბევრი რაღაც და ვიღაც დაფრინავს, ყველას ძეგლები თუ დაუდგეს, ბარტყების გამოსაყვანად ადგილი აღარ დარჩებაო! — უთხრა მერცხალმა და გაფრინდა.

დაფარფატებს გოგრა ჰაერში. შემოხვდა ბუშტი.

— ჩემნაირო! — დაუძახა ბუშტმა.

— შენნაირები სანაგვეში მოიკითხეო! — გაბრაზდა გოგრა — მზე ვარ, მზეო!

— შენ თუ მზე ხარ, მაშინ მე მთვარე ვიქნებოი. — გაეხუმრა ბუშტი.

— მთვარე ჩემი საცოლეა, თუ გინდა, ჩემს ქორწილში მერიქიფე იყავიო. — უთხრა გოგრამ.

— ძალიან დიდი პატივია ჩემთვის. — თავი მოიკატუნა ბუშტმა.

— ჩემი სიკეთის ამბავი არ იციო? — შეიფერა გოგრამ — ცალკე ღრუბელზე დაგაბრძანებ და ერთ-ორ ვარსკვლავსაც გიბოძებ, ოღონდ ჯერ წადი და ყველას უთხარი. ძეგლი დამიდგან ჩემს ბოსტანშიო!

— უკვე დაგიდგესო. — მოახსენა ბუშტმა.

— ყოჩაღ, როგორ მოუსწრაითო! — ესამოვნა გოგრას.

— რითი გემსახურო, ჩემო მბრძანებელო? — ჰკითხა ბუშტმა.

მაშინ წადი და ყველას ამცნე, ახალი მზე ამობრწყინდა და ყველამ მუხლმოდრეკით თაყვანი ეცითო!

— ჩემო ბატონო, ძველ მზეს ვუყუთ, ჩავაქროთ თუ დარჩეს ჰკითხა ბუშტმა.

— იყოს, რას ვერჩი, დაბერდა, მალე თავისით ჩაქრებაო. — სულგრძელობა გამოიჩინა გოგრამ.

— მაშ, კარგად ბრძანდებოდეთო. — მოსწყინდა ბუშტს გოგრასთან მასლაათი.

— ჰო, წადი, წადი, საქმეს მოცდენა არ უყვარსო. — დაადევნა გოგრამ გაფრინდ ბუშტს.

— ლევილებს გოგრა ჰაერში. შემოხვდა არწივი.

— არწივო, ჩემი ძეგლი ბაჯალო ოქროსია თუ სპილოს ძელისაო? — ჰკითხა გოგრამ.

— შენისთანა გატიყნულ-გაბიყვინებულს ძეგლს ვინ დაუდგამდაო? — გაელიმა არწივს.

— შე ვიგინდარავ, რეებსა ბედავ, არ იცი, ახალი მზე ვარ, ქვეყნიერების მბრძანებელიო?!

— შენ თუ მზე ხარ, ერთი სხივი მაინც გამოუშვიო! — უთხრა არწივმა და ნისკარტი ჩაჰკრა. გაიბზარა გოგრა, დაიწყო ჰაერმა ნაპრალიდან გამოსვლა, წამოვიდა გოგრა მიწისკენ ტრიალ-ტრიალით და სოკოების ოჯახს დაენარცხა. იქვე ბავშვები თამაშობდნენ.

— მფრინავი თეფშიაო! — დაიძახა ერთმა.

— რაღაც გოგრას ჩამოჰგავსო. — თქვა მეორემ.

— თუ მფრინავი გოგრაა, კიდევ უკეთესიო! — გაეხარა მესამეს — უფრო გემრიელი და ჰაეროვანი იქნებაო!

დასტაცეს ხელი და საღლაე გააქანეს. გოგრამ ისღა მოასწრო, დარეტიანებულ სოკოებს დაუბარა:

— ყველას შეატყობინეთ, ადამიანებმა დახმარება მთხოვეს, ხათრს ვერ ვუტებ, მივყვები, როგორმე გაიჭირვებ უჩემოდ და ჯერ-ჯერობით ძველი მზე იმყოფინეთო!

იჩაბლი ლომოური
სამი მოთხრობა

მ ა მ ლ ა კ უ დ ა

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი მამლაკუდა. მამლაკუდა იმიტომ იყო, რომ მელა იყო და კუდის მაგივრად მამალი ჰყავდა. ანდა მამალი იყო და კუდის მაგივრად მელა ჰყავდა. სანამ პატარა იყო მამლაკუდა, კუდიც პატარა ჰქონდა და მამალიც ჯერ წიწილა იყო, გაიზარდა მელა, გაიზარდა მამალიც. გაიზარდა მელა, დაუდგა ნადირობის დრო, მაგრამ საკუთარ კუდზე როგორ ინადირებდა. იქნა უღრან ტყეში და გარეთ ვერ გამოდიოდა, ვაითუ ვინმე დამინახავს და მასხრად ამიგდებსო, — აბა, სად გაგონილა, მელას მამალი ჰყავდეს კუდის მაგივრად! მამალი კიდეც ისეთი ამაყი იყო, მელას ხმასაც კი არ სცემდა, — აქაოდა, კუდის მაგიერ მელა მყავსო!

ერთხელაც, მობეზრდა მელას მარტო ყოფნა, მიუბრუნდა თავის კუდს, თვალები დაუბრიალა და უთხრა:

— იცი რა, ჩემო კუდო, ან თავიდან მომწყდრი, გამეცალე ან არა-და, შეგაზრამუნებო! გოცდა მამალი, გოცდა კი არა, აღშფოთებისაგან გაიფხორა, დეზი დეზს შემოჰკრა და უპასუხა:

— კუდიც გამიგია და კუდიც, მაგრამ კუდი თავის პატრონს შეკმით ემუქრებოდეს, ასეთი რამ სიზმარშიც არავის მოლანდებიაო!

ახლა მელა განცვიფრდა თავის კუდის თავხედობით. კბილები გააქრაჭუნა და უთხრა:

— მე თუ შენი კუდი ვარ, მით უკეთესი, წადი საქათმეში, ტყეში რას დაყუდებულხარ, შინაური ხარ, გარეული ხომ არაო!

— სადაც მინდა იქ ვიცხოვრებ, მე რომელი მხეცი. მომერევა, კუდზე კბილები მასხიაო! — უპასუხა მამალმა.

— შენ თუ ეგეთი მაგარი ხარ, ერთი საწყალი მელიის არ შეგეშინდებაო! — უთხრა მელამ და მამალს კბილი ჰკიდა.

— მოიცა, მოიცა, იქნება ვცდები, იქნება მართლა შენი კუდი ვარ, დაფიქ-

რდი, რომ შემეჭამო, თავი მოგეჭრება, ხალხი რას იტყვის, მელამ თავისი კუდი ჯერ მოწმედ მოიყვანა, ესეც არ აკმარა და შესანსლაო! — აღელდა მამალი.

— ის მირჩევნია, ჯერ შენ ჩავარდე ჩემს ყბაში და მერე მე თუ ხალხის ყბაში ჩავვარდი, როგორმე გადავიტანო. — დაამშვიდა მელამ.

— რო შემეჭამო, სისხლისგან ხო დაიცლებით. — უთხრა მამალმა.

— აი, მაგაზე კი არ მიფიქრიაო. — დადონდა მელა.

— მოდი, ვიმეგობროთო. — შესთავაზა მამალმა.

— სად გაგონილა კუდთან მეგობრობაო. — აგდებით უპასუხა მელამ.

— მადლობის მაგივრია, კუდი ხარ და მე კიდეც ადამიანურად გექცევიო. — იწყინა მამალმა.

— ჰოდა, ჩუმად იყავი, ჩემი გასაჭირი მეყოფაო. — გაბრაზდა მელა.

— ასეთი უბედური კუდი პირველად ნყავსო. — ჩაილაპარაკა მამალმა.

იფიქრა მელამ, იფიქრა და ბოლოს თავის კუდს მიუბრუნდა:

— ჩემო მშვენიერო კუდო და პატრონო! მოდი, ტყეში თავის ჰკუთით განთქმულ ბებერ მელასთან მივიდეთ, ის იყოს ჩვენი მსაჯულიო.

— კარგო. — დაეთანხმა მამალი, შემოაჯდა ზურგზე მელას და გასწიეს. შემოხვდათ დათვი.

— მელო, მამალი სად მიგყავსო?

— სადა და ჩემ ნათლიამასთანო. — უპასუხა მელამ.

— დათვო, ხო კარგი ცხენი ვიშოვეო? — ჰკითხა მამალმა.

— რა ცხენიო? — გაუკვირდა დათვს.

— ტყეში დატანტალეხდა, შემოვიჩვიე, მოვარჯულე და ახლა სადაც ვუბრძანებ, იქ დამატარებსო. — დაიკვება მამალმა.

— თქვენ ორში თუ გაიგოთ უფროსი რომელია, დამიძახეთ და სადილად

მოვალ. — უთხრა დათვმა და გაეცალა.

მივიდა მამლაკულა ბებერ მელასთან.

— ყოჩაღ, რა ლამაზი მამალი მოგიყვანიაო. — შეაქო ბებერმა მელამ.

— ეს ჩემი კულიაო. — აუხსნა მამალმა.

— არა, ჩემიაო! — დაიჩემა მელამ.

დაფიქრდა ბებერი მელა.

— მე მგონი, შენ მამლის კული უნდა იყო, — უთხრა ბებერმა მელამ ახალგაზრდას — ისე, კი ჰგავხარ ჩვენებურს, მაგრამ ვის გაუგია მამლაკულიანი მელა, უთუოდ შენ იქნები კულიო.

— ეს როგორ? — ეწყინა მელას.

— აკი გეუბნებოდით, — ნიშნი მოუგო მამალმა — ჩემი კულის ამბავი მე არ მეცოდინებოდაო?

— მაგრამ, რომ შევამოწმოთ, მაგით რა დაშავდებაო? — შეაპარა ბებერმა მელამ.

— როგორ შევამოწმოთ? — ჰკითხა მამალმა.

— საქათმეში მივიდეთ, თუ მიგიდეს შენიანებმა, მამალიც შენ ყოფილხარ და კულიც შენა გქონიაო! — უთხრა ბებერმა მელამ.

— მივიდეთ, იქაურ მამლებს სულ თვლებს დავუყენებ, ერთი ვნახოთ, ამხელა კული რომელს აბიაო! — გაეხარდა მამალს.

გაუდგნენ გზას. შემოხვდათ მგელი.

— მელეზო, მამალი სად მიგყავდა?

— ეს ერთი ჩემი კულია, მეორე ჩემი მეგობარია, საქათმეში მივდივართ, იქაურები უნდა გავიცნოთო. — უპასუხა მამალმა.

მგელმა თავის კუდს შეხედა და თქვა:

— კიდევ კარგი, კუდის მაგივრად მონადირე არ მაბიაო...

— შენც წამოდი, რა საქმე გაქვსო. —

დაჰპატიჟა მამალმა მგელი.

— წამოვალო. — დაეთანხმა მგელი და გასწიეს.

მივიდნენ სოფელში, მიადგნენ თუ არა საქათმეს, მამალმა ერთი ომახიანად შესძახა:

— კარი გაგვიღეთ, მამლაკულა მოვედი, მელა და მგელი სტუმრად მოვიყვანეო!

წამოხტნენ ძაღლები, გამოვარდნენ, ბებერ მელასა და მგელს სულ კულით ქვა ასროლინეს, მამლაკულა კი ღობეში გაიჩხირა და გარეთ ველარ გააღწია.

ახლა მამლაკულა ბავშვებსა ჰყავთ სკოლაში, უვლიან, აჭმევენ და ასმევენ, ეთამაშებიან, მოდით და თქვენც ნახავთ.

— ჩემი კულისთვის თავის დროზე ზრდილობა მესწავლებინა, არ ჯობდა, უცხო ოჯახში ყვირილს ხომ არ მორთავდაო! — ამბობს მელა, როცა ტყე მოენატრება ხოლმე.

დღიური

ი ა ნ ვ ა რ ი

ჩაქრა სანთელი, შევეუბერე სული და ჩაქრა.
სული ვაჩუქე, მან კი ქრობით პასუხი გამცა.
აყვავებულს და განათებულს რამდენს მივეცი
სული, და ისიც სანთელივით ენთო და ჩაქრა.

თ ე ბ ე რ ვ ა ლ ი

ნაადრევად ამოსულ ყლორტებს,
მზე რომ აცდენს თბილი სხივებით,
თებერვლის თვეში მზის აღერსი
გაზაფხულად ნუ ეჩვენება.

მ ა რ ტ ი

შედი მზეში,
მზე შემოვა შენში.
მზესთან ერთად მეც შემოვალ,
მეც შემოვალ შენში.

ა პ რ ი ლ ი

სიყვარული ხელის გულზე ამოსული იაა,
გაუფრთხილდი, არ დაგიჰყენს, იაა.
ყველა ყვავილს ანაცვალე თუ გინდა
დარწმუნდე და იგრძნო, მართლა იააა.

მ ა ი ს ი

ხეს დაუსხია ვაშლისას თრობა,
ვარდისფერ ფერთან გრძნობა ნაზდება.
უკაცრიელი ქარი წრეს მავლებს
და ყვავილებში ძოვს მარტოობა.

ი ვ ნ ი ს ი

ისევ სიცოცხლე დამადგა თავზე,
მოვარდნილ ძალით მამცნო სიახლე
მითხრა: რად გინდა ზღვასთან ომები
ან თავგანწირვის ხატვა მიწაზე.

ი ვ ლ ი ს ი

გაუთენებელ განთიადებს ლომის ხახიდან
ამოვიყვან და გავაბრწყინებ სიდიადემდე.
იქ დავმკვიდრდები, სადაც სიცხე ტვინს აადულებს
და ადამიანს ეშინია ბინა დაიდოს.

ა გ ვ ი ს ტ ო

რა მჩატე სიტყვა ყოფილა შიში,
ჩემი შ-უუუ-ები, დევნილი მიჰქრის.
შორს, მთებს გადაღმა, რომ მიძუნძულებს,
ისაა ჩემი ყოფილი შიში.

ს ე ქ ტ ე მ ბ ე რ ი

რატომ გრძნობ ბრმასთან სულიერად უდიდეს შვებას?
რადგან ბრმისათვის ხილული ხარ, გეპყრობა სხვაგვარ?
შენ სიბრაღით შეჰყურებ და ვით გამორჩეულს, უსმენ
და იცი, ვასაყოფი სინათლეს არ გაქვთ.

ო ქ ტ ო მ ბ ე რ ი

ფინჯანი ჩაი სამი ნატეხი
შაქრით მომართვა ოფიციატმა.
ფანჯრიდან წვიმა იცქირებოდა
სველი თვალებით.

ნ ო ე მ ბ ე რ ი

მრავალსართულიანი სახლის სახურავზე
ხის მზარდი ტოტი რას უნდა ნიშნავდეს?
თუ არა ბრძოლას ყოველდღიურ სიცოცხლისათვის.
გარდა იმისა, ქარმა თესლი ააგდო მაღლა,
გახარებაც ხომ უნდა ყველაფერს.
ზოგმა მიწაზე ვერ გაიხარა,
ეს კი შრილებს რა სიმაღლეზე.

დ ე ქ ე მ ბ ე რ ი

წვიმის საღმებრძელო

წვეთავდა წვიმა დედამიწაზე.
ველინებოდა მიწას ბუშტებად.
წვეთავდა ციდან, რეცხავდა სარეცხს
და წვიმა იყო ვინმე მრეცხავი.
რომელიც მუდამ შრომობს და
ზრუნავს.

რომ მიწას ჰქონდეს სუფთა თვალები.
მადლობა იმ წვეთს,
რომელიც დაბლა
მოგვევლინება
შენი სახელით.

ს ი ც რ ც ხ ლ ე მ ი ს ჯ ი ლ ი

რომანი

— ცალი თვლით, პატენი! — წაი-
ჭირჭილა.

გამართლდა თავის გათხრილზე გა-
მოთქმული ანდაზა. იმ დღიდან მწყემ-
სის ბედით დაინტერესდნენ. გაჩხრიკეს.
ფარეზში იარაღის საწყობი აღმოუჩი-
ნეს. მეღორე მოღალატეთა მფარვე-
ლობა-ქონაგობაში ამხილეს და საჯა-
რო გასამართლების მერე რამდენიმე
ოდაბადელთან ერთად შორეულ ციხე-
რის გზას გაუყენეს.

იქ, სადაც წინათ ხარ-კამეჩებთან
ურემს მიმოსვლა უჭირდა, მოსწორდა,
მოხარეშა. აშენებდნენ ჩაის, ციტრუ-
სის პლანტაციებს. ნაღის ბეღელი ემა-
ტებოდა. ჭირნახულს — დოვლათი.
გზისპირზე მალაზიის ფარდულები და
საყოფაცხოვრებო მომსახურების ჭიხუ-
რები ჩამწყობდნენ. ერთგან ყოველ-
თვის იყიდით ფართლეს, ნავთს
და სახლს, კალოშს და ჩექმას, მარლს
და შაქარს, სხვაგან წვერს იპარსავდნენ,
უძიროებს და ხალათებს იყვავდნენ.
ამაზე მეტი სიკეთე მოსახლეობას ჯერ
წარმოედგინა.

ჭრელი ხელსახოცით თავწაკრული
ჭალები და ყაბალახიანი კაცები კოლ-
ექტიურად წავიდოდნენ ყანაში, ბაზრო-
ბაზე, ქორწილში თუ კინოში. მღეროდ-
ნენ მამა-პაპურ საგალობელს „ოდო-
ისა“ თუ სახელდახელოდ შეთხზუ-
ლებს. დაწყებით სკოლაში წერა-კითხ-
ვას სწავლობდნენ მეღრმეები და მწყემ-
სები, ხანდაზმულები და ახლები.

[პატენი (მეგრ.)

გაგრძელება. დასაწყისი იხ. „ცისკარი“, № 1.

სალამობით კვეკვეს ბიკის ბორან-
თან, მამულისხნოვანი ჩინარის ძირას.
ანთარების საფლავების მახლობლად,
ყვევ კარდუხიას გარშემო იკრიბებოდ-
ნენ.

ზოგჯერ, როდესაც ყველაზე ასაკ-
მოყრილის ნაამბობს თუკი რომელიმე
გაიოცებდა, ჰკითხეთ ჩემს ტოლებსო,
დასძენდა. მისი წლოვანების ხომ კოლ-
ხეთში ქვაღა დაგორავდა, ამიტომაც
ბუნებრივია, ხარბად უსმენდნენ მის
მონაყოლს უტუტს ლაშქარზე: კოკთან,
ნაღიმასთან გამართულ სისხლისმღვრელ
ბრძოლებზე, სადაც ომერ ფაშას კუდიტ
ქვა ასროლინეს. ჰყვებოდა ალიხანოვ-
ეფარსკის შემოსევებზე, რომლის მომ-
სწრე მსმენელებშიც ბევრი ერიო. საუ-
ბარს ახალი დროების ქება-დიდებათ
დაასრულებდა.

როცა ყვევ კარდუხია საუბრობდა,
სამოცს გადაცილებული ოდაბადელე-
ბიც კი. ტიტოკანა ბადიშებთან ერ-
თად, ლოდებივით ამოხურცულ ქაღ-
რის ფეხებზე ისხდნენ და სანამ მრე-
ვლი ზეზე ღილივით მიკერებულ რადიოს
მიჩერდებოდა, მოლაპარაკეს ხელისუფ-
ლება დიდი ხნის დალოცვილი ჰყავდა.
ბრძენკაცი მეტოქის შესაძლებლობას
გრძნობდა, ამდენად, სათქმელს დროუ-
ლად მოითავებდა.

ნოეს ნაბოლარა ბიკის სახელს ცკლ-
ვინდებურად არავინ ახსენებდა. შესაძ-
ლოა, უფრო იმიტომ, ჯერ აუთა აბში-
ლახეს, მერე ხახანტი მაკრონისა სა-
ტანჯოში განკურნებამ და მოლოგინე-
ბამ მოღალატე უძღურის ბრალდების-
გან სამუდამოდ გაათავისუფლა. წლებ-

საც თავისი მიჰქონდა. ეგეც რომ არა, დიდი კაცის სიძის სატანჯოსა და ოდაბადეს შორის მათა ჰალიძონხეს ენით-უთქმელი ერთგულება-სიყვარული ხიდივით გაიღო. ბუნებრავია, სიმართლის თქმას ახლებიცა და მსცოვნებიც ერიდებოდნენ, თორემ შინ, კერასთან, ჟინი ანთარაას ყასიდი მოხმობით ბებიები ახლაც აშინებდნენ ონავარ შვილი-შვილებს. მოგვიანებით ჩონგურს მოიტანდნენ და სულისშემძვრელად ამღერდებოდნენ.

სოფელს ეს ჰანგები აბედნიერებდა. იქიდან წარმართული ღვთაებები მოციაგებდნენ. მოქროდნენ ცხენის ფაფარს ჩაფრენილი მუშტისსიმსხო ჭინკები, ლელვის ფოთლისოდენა ყურებითა და მზაკვრული თვალებით. იქ ცის მეუფენი — მესეფი, ელია და ნანაც შეიყრებოდნენ. ხშირად გარდასული საუკუნის სევდა მოჰქონდათ მოზოზინე ჩელასა და ბესკას უღლისგან გახეხილ ქედებს. მისტიროდა თორმეტი წლის ბიჭუნას უიღბლო სიყვარულს, რომლის მტრედი მოშინაურებულ ძერას მოეტაცა — მდიდარს მიჰყვებოდა უქონელი ყმაწვილის სულისდგმა ცირა. კვნესოდა ჭუჭყით გაზინთულ, ააჭერ გათოკილ ძოკოზზე და მის მანუგეშებელ ხარ-კაგზე. ზოგჯერ აკანაში გაკოკრილ ბონდოიას სარწვევლას დაუნანავებდა, ვისაც კამარიდან დედის მკერდის შუქი დაჰნათოდა. ჩაუკვირდებოდა ეამთასვლას, დრომდინარს, ბორჯალს, შეუცდომლად რომ დასწრებოდა სამყაროს წარმოქმნას, მზისგან მიწის მოწვევტას. ხშირად უზენაესს შეჰჭკითინებდა იმ ვრცელი ჭვეყნის გამო, ცხოვრების ნება რომ ყოფილიყო, საბედნიეროდ ყველას ეყოფოდა, მაგრამ, რადგანაც მის სასუფეველს კიბე არ მიედგმებოდა, ადამიანთათვის დაყრუბულობა, ისევ საერთო საქმეებს შეწირულ, ჯარგვალიების მაიმედებელ და ბატონების კინწისმკვრელ სახალხო გმირებზე დაიომანინებდა. დროდადრო მათ თვალწინ სესიას მონური ბუნებაც გაიელვებდა. სხვისთვის მთონხნელს და გამპოროდებელს

უხსნიდა ბატონ-ყმობის გადავარდნით როგორ ატყუებდნენ. აკენიდანვე ქედზე დადგმული შავი უღელი თეთრად შეუფერადეს და მოჩვენებითი თავისუფლებით რა მოხერხებულად დააბრძავეს. იმ ჰანგებს ნოჩო ჰალიძონიაც ბევრჯერ მოუჯდოვებია. ხელს ჩავლებდა ტანაყრილ არდაშელს, აიტატებდა რაქიტთან კოჩიას, ჰადრისძირას მისხდებოდნენ და ფეხმარდი რაშებით კვირას თვე ენაცვლებოდა, თვეს — წელიწადი.

ოდაბადელები ახლა მართლაც ბადუს მზეს ფიცულობდნენ, რადგან აშკარად ამჩნევდნენ მათი კეთილდღეობისთვის თავმჯდომარე თუ როგორ ჩამოდნა, უძიროდ რარიგ ბერდებოდა. ძმისშვილების სიყვარულს რანაირად ემარობდა, რარიგად ანებივრებდა არდაშელს — ჰალიძონიების მომავალ თავკაცს.

არ ეზარებოდა ცარო კიმერელიას მაზლების ტანსაცმლის რეცხვა, მათი გაუთავებელი სტუმრების სადილის გამზადება, მაგრამ სულ გაყრაზე ოცნებობდა. საკუთარ ჭერ-ფუძეს ნატრობდა. არსთაგამრიგეს წითურწვერა მამათილის ცბიერი მზერისგან, გაკაბასებული დედამთილის უსაფუძვლო საყვედურებისგან შორს ყოფნას ევედრებოდა.

უცნაური სიმხნევის სით ქროდა ოდაბადეში. მაგრამ სად თქმულა დღე ღამის გარეშე, ან ბედნიერება — უსიმწროდ?! ავისმოწადინეს რა გამოლევს სოფლად?!

ყველაშთვის მოულოდნელად ბადუს ხალხის მტრობა და მოლაღატე სიძის მფარველობა დასწამეს. უყიარათობა, მავნებლობა თუ კიდევ ვინ იცის, რა დააბრალებს. დაიწყო ჩხრეკვა, ჰიება, დაკითხვები, ენის მიტან-მოტანა. მართალი და ტყუილი ერთმანეთში აიბურდა. აქამდე მოწმენდილ ცაზე რალაც ავისმომასწავებელი ღრუბელი გროვდებოდა

სასამართლოს განაჩენით უკმაყოფილო ყიფამ ცოტნეობა მოიწადინა.

პარტიის მანდატი შუაზე გადახია და პროტესტის ნიშნად მსაჯულებს ცხვირ-პირში მიაყარა. „უტვინო თავი სულელურად წააგო.“

მოსახლეობა ისევ დამუნჯდა. სიტყვა მოზომა. ძველებური მხიარულება გაქრა. კუნტა თუბალიას ცოდვა ეწიათო, მსჯელობდა ხალხი.

დღეს კვირა ენაცვლებოდა, კვირას — თვე.

ყვე კარდუხიას მერხზე ახლა სხვა ბერიკაცები ისხდნენ.

იმ წელიწადს არაღმელ ჰალიძონიამ საშუალო სკოლა წარჩინებით დაამთავრა, მაგრამ ოჯახი შვილის ბედნიერებისთვის ვერ იცლიდა. თან ყველაფერ ამას, როდესაც ზედ კოჩიას ავადმყოფობაც დაერთო, ნოჩო ჰალიძონიამ საბოლოოდ დაასკვნა: დის სასიკვდილოდ გაწირვისთვის ზეციერი საკადრისად ვესჯისო. თუ დღემდე ვსულდგმულობ, ალბათ, იმ ორიოდ მტკაველი ბაწრის წყალობით, საბოღანგაფრენილმა ხელში რომ შემატოვა. იმ სამიოდე თვის ნესვისტოლა ქვის მეშვეობით ზერელედგამონასკეული თოკით ყელზე რომ შევაბო.

უფროსი ვაჟიშვილის იბბალი განსაკუთრებით ცარო კიმერელიას აურუანტელებდა. ფილტვების დაჩრდილვას კოჩია ისედაც მოეთავებინა, მაგრამ საფიცარი არაღმელის ბურუსითმოცული მომავალი აფორიჭებდა.

რასაკვირველია, სნეული ძის განსაკუთრად რძალი ფულსაც ანიავებდა და დედამთილის ნერვებსაც. ღისა კაცკონიძის გინაზე უინი ანთარისთან გაქციულ მუღს აკითხავდა. მიტქმა-მოთქმას წაუყრებდა. სატანჯოელებთან ჰალიძონიებისთვის საბედისწერო ურთიერთობას აგრძელებდა, მაგრამ ვაჟიშვილის ჩაყვითლებულ სახეს არაფერი შველოდა.

დაწყველილ ადგილებში გავლა, ნესტოგამოხრული კაცის ნავში ჯდომა, დანაყული მოლუსკების ხსნარის დაღევაც კი კოჩიას პირველად უხაროდა. ევონა არაღმელივით გაჯანსაღდე-

ბოდა, მერე თავს უბედურება დაატყდათ და შერისხულ ადამიანებთან სტუმრობაც შეწყდა.

„ოჯახის დამაქცევარი“ დედამისი და „ყორანივით მოყრანტალე“ ღისა კაცკონიძე ახლა ყველაფერზე ქიშპობდნენ და რაც დრო გადიოდა, რძალ-დედამთილის უსასრულო მტრობას ჩაკვირვებული კოჩია ჰალიძონია რწმუნდებოდა — განკურნება არ ეწერა.

გამოვიდოდა თუ არა შუკაში, თითქოს წამახული შუბი კეფაში უმარჯვესო, მოლუნული ფეხები თავს მაშინათვე შეახსენებდა.

ყასილად კენჭებს დასწვდებოდა. შარვლის ტოტებს იფერთხავდა. ფეხსაცმლის ზონარს იკრავდა. თხრილის კიდეზე ჯდებოდა, ოღონდ მისი მოძრაობა გოგონების თვალთვალს გამორჩენოდა.

— ადამიანში, შვილო, მთავარი აზროვნების სიმადლეა, სხვა დანარჩენი — წარმავალი და უმნიშვნელო — უთხრა ერთხელ ბიჭის დარდებს ჩამწვდარმა უინი ანთარიამ, თუმცა ეს შეგონება კოჩიას ვერაფრით ერწმუნა. დიახ! ვერ დაეჯერებინა, ვინაიდან მანკიერება დღითი დღე აბეჩავებდა.

მხოლოდ წიგნები ანუგეშებდა. გასაცოდავებულ კიღურებს კვაზიმოდოს კუხს უდარებდა და ესმერალდას მოლოდინში ილეოდა, თუმცა რა მოლოდინი. ის ავერ დაიარებოდა, ოდბადეს შუკებში, ყვე კარდუხიას ეზოში და ფიცრულში, ალისფერთმიანი, თამამი.

სიმახინჯე ვერაფრით დაეჯანა. ვერც ღირსების დასაცავად ამბოხებულებო, რომელიც ყმაწვილს ცოტა როდი გააჩნდა. პედაგოგები ნიჭიერებას საჯაროდ უქებდნენ. მისი რაკრავა ხმა ზოგჯერ ყვე კარდუხიასაც კი ღაფრთოვანებდა. ათას ჯადოსნურ ხელსაწყოს იგონებდა — სამიზნისკენ სწრაფმავალი, ბატისფრთავარტობილი სადგისი იყო ეს, ღელეში დამზრიალებული სათამაშო წისქვილები, ჯიბის სატარბელი რადიო თუ სიგნალებით მოძრავი ციდა ნავები.

სხვების მოსაჩვენებლად მეკლბიან თავზე. თორემ ეტყობა აკვნიდანვე

ყავართ მოძულებულიო, ასეც გაუფიქრია კოჩია ჰალიძონისა. ყოველ შემთხვევისათვის, წამოყვინჩილების მერე ეპყებმა მოსვენება წაართვა. თითქოს მისი ბრალი ყოფილიყოს სხელში მარილების უკმარისობა, სახსრების მუხლებს ქვემოთ მოღრეცვა და აჯა-ბაჯა სიარული. ის, რაც კოჩიას მთლიანობას აკლდა, ერთიანად მიეთვისებინა არდაშელს. ყველაფერს რომ მოვეშვათ, უფროსი ძმა ძუძუშიც კი ჩაეზიარა. ცოტა გყოფნიდა, შემოგვევლე. ავადმყოფს და ტკივილების მოსახსნელად ჩემს ვირუკელას მკერდს ძალად ვაწოვებდით, იტყოდა აქა-იქ მშობელი და ხეიბარს უხაროდა ძმის მშვენიერებაში მის კეთვნილ ლუქმასაც რომ ედო წილი.

ლისა კავკონიძე ვაყების უბედურების გამოვლოვას ერიდებოდა. ცრემლებს მალავდა. შვილიშვილებს ხიფათს აშორებდა. ვინძლო ხალხის მტრებად გამოცხადებული ბადუსა და ყიფას გამოსარჩლებით ოჯახისთვის მორიგი უბედურება არ გამოეჩხრკია.

აივნის ტახტრევანზე მოკალათებულ გახა ჰალიძონიას ოდესღაც ჭიაფერაში ამოვლებული წვერი გაუთეთრდა. მუხლებში ჩაკოსებული ხელებიდან კრიალოსანს აწვეთებდა. ცბიერი, მოღრეცილი ტუჩებით გასცინოდა ეზოს იქით მოფუსფუსე სოფელს, მის აწმყოს და მომავალს.

ზუგდიდიდან გამოგზავნილმა ახალმა თავკაცმაც მათი საგვარეულო რაღაცნაირად ამოიჩემა. „ძირგამომხრელებისა“ და „მაენებლების“ ძმას ტექნიკის უცოდინრობის საბაბით ტრაქტორი ჩამოართვა. დასაყენად დააყენებინა საწყობში.

გრძნობდა ნოჩო ჰალიძონია თუ რანელ-ნელა იღუპებოდა. ყელზე გამომბული ყულფი სულ ცოტაც და, თვალებს გადმოუკარკლავდა. მე ჭანდაბასო, გაზოტყდომია თავს არდაშელის ხვალინდელ დღეზე ფიქრით გასენილი. გადასახლებული ბიძებისა და მოღალატეს მითხოვებული მამიდის პატრონს ხელს ვინ გაუწვდის, ნუთუ მართლაც ორშა-

ბათს დავწყევლივართო, გაუვლელია გულში ძრწოლვით.

როცა ჰალიძონეს ჭიშკარს მეჩაიე გოგონები მიუახლოვდებოდნენ, სიცოცხლის უმატებდნენ. მათ ცირა შვეითონია მეთაურობდა. ტყარცალი ხშირდებოდა ხის ძველისძველ ჭიშკართან, რომელიც მარტვილელ ხელოსანს ბზისგან სამ თვეს ეჩორკნა. ბიცოლა ცაროს ყასიდად ჭით სარგებლობას სთხოვდნენ.

ეს საათნახევრიანი სტუმრობა მასპინძლებს დიდად ახარებდათ. ხილს მიართმევდნენ. სკიდან სახელდახელოდ ამოღებულ ფიჭას ასინჯებდნენ. ქალიშვილები კი ყელს არდაშელის სამცეაღინო ოთახისკენ იღერებდნენ, მაგრამ იქიდან ბაიასფერი კოჩია გამოვიდოდა. კიბის საფეხურზე მოკალათდებოდა.

არდაშელს არაფერში ანდვლებდა ქალწულების შემოკარკაცება. მიმყუდროებულ საძინებელში ბადუს წიგნებს და კონსპექტებს ჩაჰკირკიტებდა.

— ოდაში როგორ ეცხელება ახლა?! — ამბობდნენ ფხუკუნ-ფხუკუნით. საქანელაზე, როგორც წესი, „ცურუ ჰალიძონეს რინტუ მოთა“¹ კონწილებდა, თან აივნის მოაჯირზე გახუტებულ ფარდავივით გადმოკიდებულ გახა პაპას „წიგნებსგადამკვდარ გვარის გამგარძელებელს“ უქილივებდა. ეხუმრებოდა მოხუცს, რომელსაც ქარქარა კაბის კალთებიდან გამომკრთალი მუხლები-ქითა სითეთრე კრიალოსნის მარცვალს რატომღაც ავიწყებდა.

იმ კაბის სინათლე თანდათან ორსართულიანი ოდის ფანჯრებსაც მიატანდა. არდაშელის სამყოფელოშიც შეშუქდებოდა. ბიძისმამისურიანის მხრებს ელამუნებოდა, ეციმციმებოდა, ეკეკლუცებოდა, ვიდრე ეზო გადმოპირქვევებული დოქივით თანატოლების შესვენების საათისგან დაიცლებოდა.

არდაშელი და ცირა პატარაობიდანვე განუყრელად იზრდებოდნენ. საზიარო ვარცლში ბანდნენ. ერთ ლოგინში თავფეხშექცევით აძინებდნენ. სატრფიალო

¹ თხა შვილიშვილი (მეგრ.)

ტირიფებთან მხარდამხარ ქუეშპალაობ-
დნენ ნაყადულში, მაგრამ როცა წამოი-
ჩიტნენ, შენიშნეს, რომ გოგო-ბიჭის
სიახლოვე ნათესაური ურთიერთობის-
თვის უტხო შინაარსს იძენდა. დაშორი-
შორეს. პირველი გამზრდელმა მიისა-
კუთრა, მეორე — გულთმისანმა დედამ.

საქანელა ირწეოდა. ვაჟს კაბის კალ-
თა და ალმური სახეზე ეშხეფებოდა.
ქანაობდა სარწვევლა, ოღონდ, ახლა
ინერციით.

გოგონებს თვალები ებინდებოდათ.
ცარო კიმერელია კალთაში ჩაყრილ
ლობიოს არჩევდა. ხელები საქმისკენ
გზას თავისით იგნებდა. თავალერილი
დებდა ალერსით დნებოდა.

ლისა კავკონიძე მატყლს ჩეჩდა და
ახალგაზრდების ღლაბუცს ეშმაკურად
უღიმოდა.

რაჭიტინი ფეხები დაავიწყდა კო-
ჩიას, ზეწამოიჭრა გაბადრული. ნოჩოს
კი თელის ნაპობიდან ჩოგანის გამოთ-
ლაში გაწაფული მარჯვენა გაუშეშდა.

ხახტომისთვის გამზადებულმა ჯეელ-
მა აივნის სვეტს მკლავები შემოჰხვია.

ახლა კი ეშინოდა ქალწულს. შეჩერე-
ბა უნდოდა. გული ლამის მკერდიდან
ამოვარდნოდა. უნებურად შეიცხადებ-

და. ჯერ კიდევ სუსტად, ოკვანწიას¹
იალ-კიალში ძლივსგასაგონად, მაგრამ

როცა ყრმა ლაფანის კანისგან დაწრაკ-
ნილ, მაჭისისმხონ თოკებს შეაფრინდა,

ზოდესაც ასწლოვანი თელა ფესვებიდან

კენწეროდნე შეირყა, ჩრდილშიმყოფე-
ბი ზეწამოიჭრნენ. ხმის ამოღებას ვერ ბე-

დავდნენ გაფითრებულნი. გასუსულები
შემკრთალი თვალებით მიმოაცილებდ-

ნენ კაბის ქაფში შებიჯებულ წვივებს.
ვაჟი გულშექანებულის შეცხადებას

ცასაბჯენილ წვეროკანასკენ მიაფოფი-
ნებდა. სანაცვლოდ ასულს არდაშელის

კოჭები გათარანებულ ლაჯებში მოემ-
წყვდია. უჭერდა და უჭერდა. თითქოს

ქალიშვილის ფარალალა სიცოცხლე
ახლა საქანელას გამძლეობაზე კი არა

ბოგიშბოგი² ყმაწვილის წვივებზე იჭე-
და.

ოკვანწია თანდათან დაცხრა. ჯერ აივ-
ნის ტახტზე მოკალათებულის ღიმლის
დონეს დაუბრუნდა. მერე კიბის სახე-
ლურს ჩაფრენილი ძმის გაცისკროვნე-
ბულ თვალებს გაუთანასწოროდა. ცოტაც
და შაროსტანა მოჩვენებითი წყრომით
მოლზე ჩამოეშვა.

ცხენის გასაქენებელ ეზოში მეჩაიე
ქალიშვილები ერიამულით მიმორბოდ-
ნენ და ახლა არც ცარო კიმერელიას
წამოკივლებული ხომ არაფერი იტყინე,
ნანა, ესმოდა ვინმეს. არც მცქმუტავი
ნოჩოს წამოძახებული — მიდი, მიდი,
მამა გენაცვალოს!

— უხ, თქვე ასეთებო და ისეთე-
ბო! — განგებ ბრაზობდა არდაშელი.

ხან ვის დაქაჩავდა, ხან — ვის. დანებე-
ბულს³ მყისვე დაეხსნებოდა. უფრო

ფეხმარდებს შეუჩნდებოდა. ღონეგამო-
ლეულები ბალახებში ეყარნენ. სახეზე

ხელებს იფარებდნენ, თითქოს საცაა
ოჩოკოჩი⁴ დააცხრებოდათ. ისიც სულ

წამით შეყოვნდებოდა, რათა მერე
სხვებს მეტი სიფიცხით გამოთებოდა.

ალიაქოთს მხოლოდ გახა ჰალიძონია
და მისი ცოლი გამოთიშოდნენ. ძველე-

ბურად ტუჩმოღრეცილი კაცი კრია-
ლოსანს აწვევებდა. ფიქრიანი ქალი ჯა-

რას ატრიალებდა, მატყლს ართავდა.

ქურციკის სიმაღლე საქანელას ფათე-
რავებს თავდაღწეულის მუხლებსდა

შერჩა. ოდას სამჯერ შემოუბრინეს. ბო-
ლოს ერთიანად წამოყირმინებულნი

ტყვე სიცილგარეული კვნესა-ხვნეშით
მბრძანებლის ფეხდაფეხ წამოლას-

ლასდა, თან აქა-იქ სხვების დასანახად
დამმორჩილებლის ბეჭებს მიუშ-
ტებულებდა.

— ესეც თქვენ! — ეუბნებოდა არ-
დაშელი მეჩაიე გოგონებს — უარესიც

მოგინდებათ! — იტყოდა, მაგრამ მრავ-
ლობითში ნათქვამის უადგილობა თი-

თოეთულმა იგრძნო.

¹ საქანელა (მეგრ.)

² შორეულზე შორეული ნათესავი (მეგრ.)

³ ტყეს კაცი, ოჩოკოჩი (მეგრ.)

ყველა მიხვდა ოციოდ ნაბიჯის ლაფაროს გარბენას აქამდე ფეხმარდები ამდენ ხანს რისთვის მოუწოდნენ. ღონე რალა მანცდამანც იმ მოფარებულში გამოელიათო, ფიქრობდნენ. თვალებს ხუჭავდნენ.

საერთო მხიარულებისგან ერთილა განაპირბულიყო. მაშინაც კი, როცა საქანელას თელის კენწეროს უწვდენდა, მაშინაც კი, რაჟამს ამხანაგები ეზოში წიაქით რბოდნენ, მოლში ჩაცვენილებს ზომასზე მეტად ჩასუქებული სხეული უთახთახებდათ, მშვიდად მართოდნენ მილანდარ მუშუქია იჯდა. ლევას ასული გაქცევის მიზანსაც მშვენივრად ჩაწვდა და ოდის მიმყუდროვებულ კუთხეში გადახდილი ბრძოლის ნაკვალევსაც. აზნაურიშვილის ნაღვლიან ბუნებას ქაფჯაფი ეუცხოვებოდა და როდესაც ჰალოძონიებისას წყურვილის საბაბით შემოსულებმა წელი ვაივიშით ათირიეს, ის ცარო კიმერელისა კოჭებთან დაბნეულ ლობიოს კალთაში იკრეფდა და რადროს ყველანი თელის ჩრდილში მოგროვდნენ, ლობიო დაგპნევიათ ცარო დეიდაო, თქვა ალანძელმა, თან კაბის კალთა წამოიწია, არა იმიტომ მეგობრებისთვის თუ დამხედურთათვის ლამაზი წვივების არსებობა შეეხსენებინა. ეს მოძრაობა ისე ხალასად გამოუვიდა, როგორც ცისკენ ახედვა ან უმიზეზო ამოხზრა.

ცარო კიმერელის ქალიშვილის წამოვაცლვა ეამა. ცირიბიას სითამამე მისმა სიმორცხვემ გააბათილა. შესაძლოა, ქალბიჭამ ჩემს ვაჟს კოცნის ნებაც დართო, დედას გული შეეკუმშა და ეს შიში რომ გაექარწყლებინა, მილანდარის შუბლს ეამბორა და ეამბორა.

ნოჩოს უფროსი ბიჭის მოსანადირებლად ყველა თავისებურად იბრძოდა. ვინ — მალალი მკერდით, ვინ — თეძოებით, ვინ კიდევ მზითვით, ოღონდ, ეს იყო, როცა თელის ჩრდილში შეიკრიბებოდნენ, მხოლოდ ერთადერთს, მილანდარს ეტყოდა დიასახლისი:

— შენს გაზრდას, წაიღე ეს კოკა და ახალი წყალი ამოიტანე ჭიდან.

იმ წუთის ცარო კიმერელის ნამდვილად არ სწყუროდა, მაგრამ შეხმარებით ბედისმამიებელ ქალწულებს, ლისა კავკონიძის რჩეული ცირიბიას ჩათვლით, კუნტრუშის დასასრულს, მოფრთხილებას მიანიშნებდა. გირჩევთ ჰკუას მოუხმით, ტყუილად სიცოცხლე არავინ გაიმწართო, მილანდარის მეტი ჩემსას ვერავინ შემოვაო, ამ ნათქვამის ხმამალა განცხადებას არ დაერიდებოდა შვილებს გადაყოლილი დედა, მაგრამ ქალური ალღოიანობით ცხებულმა შეჩეჩებული ოქროს ფაიცი იცოდა. ამიტომაც შუადღის პაპანაქებას გამოიხიზნული გოგონებით გარემოცული, რომელიმე კაბიანს საძინებელი ოთახიდან წმინდაკბილა სავარცხელს ჩამოატანინებდა. ოცნებაში სარძლოდ ამორჩეულის ყორნისფერ თმას მიუჩოჩდებოდა და ძილისმომგვრელი გალობით ვარცხნიდა.

ლისა კავკონიძე რძლის ჭინაზე, ცირიბიას ჰკვითინას ზეაწეულ, ჩამოქნილ მკლავებზე დარღვეული ნაქსოვის ძაფს ახვევდა, გორგლავდა, გორგლავდა. სულ ბოლოს თანდათან მოახლოვებულ მაჯებს გამხმარ მკერდში იკრავდა.

ცირიბიას სურნელებით გაბრუებულ არდაშელს მილანდარ მუშუქია შესაძლოა ვერასდროს შეენიშნა, მაგრამ ერთხელ, როცა ჰაბუქმა ჩვენს საჩრდილობელ თელას რისთვის შემოსწყვრიოთ, ჰკითხა ჩაის პლანტაციაში მიმავალ გოგონებს:

— მილანდარის მეტს თვალის დასანახავად როგორ ინდომებს ცარო, სად გლგხის და სად აზნაურის სისხლი! — თქვა ალისფერთმიანმა და დაქალების გუნდს აზნაურიშვილი თავაწეული გამოეყო.

არავინ გამოსდევნებია. დუმილით მიაცილებდნენ. ჩამოვარდნილმა სიჩუმემ არდაშელს ქალიშვილებში გამართული ომის სიმძაფრე და ამ ფარული პაექრობის მთავარი საბაბი — მილანდარის ხელთუქმნელი სილამაზე აშკარად აგჩნდობინა. რა შეეშლება კიმერელს, გაიფიქრა მუშუქხეს მოხდენილი სია-

რულით მოხიბლულმა, თუმცა ჭერ-ჭერ-ობით ნოჩოს ვაჟიშვილს მისთვის არ ეცალა. გაპარვის გარდა არაა დარჩენი-
და, ვინაიდან ლაფაროსთან თუ გვიმ-
როვანში უბე-კალთა მოსინჯულ ცირი-
ბიას, როგორც კი სიკვდილამდე შენი
ერთგული ვიქნებიო, ალუთქვა, ამღვ-
რეულ ვაჟს მთელი არსებით მინებდა
ასულს.

არდაშელ ჰალიძონიამ მესამე კვირის-
თაზე ბარგი შეკრა. ოჯახის დანაშოვი
ფულით ზურგგამაგრებული დედაქა-
ლაქს გაემგზავრა.

კვირას თვე ენაცვლებოდა, თვეს —
წელიწადი.

ნოჩო ჰალიძონია კვლავინდებურად
ფრთხილობდა. სიკვდილის მოუცილე-
ბელი შიში დასჩემდა. ეგ რომ არა,
წყვეთი ორმოცდაერთის ივნისის მი-
წურულს ფეხს როგორ გადავიმსხვრე-
დი სამგლე უკანითო, ფიქრობდა თა-
ვისთვის.

ფრონტზე წასვლა აიტეხა კოჩია ჰა-
ლიძონიამ, მაგრამ ფეხის სიმსხო დაუ-
წუნეს. ესეც არაფერი. მამის უკანით
ვახვრეტილი კოჭი მის სინდისს დააწვა.
სწავლის გაგრძელებაზე ფიქრისთვის
ვის ეცალა. ბედს შეურიგდა. ხეობრე-
ბითა და ზრონცებით გარემოცული
თოხნიდა, მკიდა. სოფლის ორღობეში
ველოსიპედს დააქროლებდა. ვის კიბეს
შეუტეებდა, ვის — ჩამოწოლილ სახუ-
რავს. სიმინდის ყანის გამარგვლა-გამო-
როდებაში კარდუხიებსაც წაეშველე-
ბოდა. იქ, სადილის ყამს მსხლის ხეს შე-
ფარებულ ნაღს ცურუ ჰალიძონზე კალა-
თით მოაკითხავდა. ბალახებში ღარიბულ
პურ-მარილს გაშლიდნენ. წყალწყალა
ღვინოსაც მოიძიებდნენ. რანაირადაც
შემჭიდროვებულებიყვნენ ცირიბია შვეი-
თინზე უსათუოდ არდაშელის ძმის
გვერდით აღმოჩნდებოდა. „გაჭირვების
ტალ-კვეს“ ყოველთვის ზედმეტად ელ-
ოლიავენოდა და „ფეხმონგრეულის“
წრიალით გადიასაც, ქალიშვილებსაც
უზომოდ ატარცალებდა. ეს მხიარუ-
ლება კოჩიას მუხლზე მუხლს მიადები-
ნებდა. შვიდიოდე წლის წინანდელ

დღეებს ახსენებდა, როცა ზღვისპირე-
თისკენ წახორხოცებულ ახალგაზრდას
ბას კულში მისჩანჩალებდა, როდესაც
გატიტვლების მოშიშარი ფილტვების
სისუსტეს იმიზეზებდა. ტალღების გა-
მორიყულ კუნძუზე ჩამოჯდებოდა. ფიჩ-
ხებში იქექებოდა. ალისკბილს ეძებდა.
ნოქარას ყურს მიადებდა და საამური
ხმებით ტკებოდა. მერე როდის-რო-
დის ზვირთებში ნავარდით მოშიებული
არდაშელი და ცირა შვეითინია ნაპირზე
გამოვიდოდნენ. აჯიკაწასმულ კიტრს
და პურს ილუკებოდნენ. ქვიშაზედა-
ყრილთა თამაშობებს დაეხსენებოდნენ.
კოჩიას მიეხუტებოდნენ და ხმამალა
ოცნებობდნენ, ოცნებობდნენ. ნაბო-
ლარას გული ეკუმშებოდა, სველ თა-
ვებს კიდურებს გამოაცლიდა. ალიაქოთს
ზურგს შეაქცევდა. იქაურობას მოშორ-
დებოდა, მაგრამ მზერას არავინ გამოა-
ყოლებდა. ისლიანში მიბორძიკებოდა.
ბასრი დანით ჭილს დაჭრიდა და მიჭ-
ნურს ფართოფარფლიან ქუდს უწნავ-
და. ხალათმოსხმული ალისფერთმიანი
კი არდაშელს ხელკავს გამოსდებდა და
სატანჯოს მიმართულებით სილატკეპ-
ნილზე მიიჩქოდნენ.

კოჩია ჰალიძონია ცირა შვეითინეს,
ძმის საკუთრებად თვლიდა, არათუ მა-
შინ, მის მერეც, როცა ქალიშვილი ყა-
ნაში თუ გვიმოროვანში ხან ერთ ოლა-
ბადელთან განმარტოვდა და ხან —
მეორესთან. საოცნებარი ადამიანის
შველა, ჭაობიდან გამოხსნა ეწადა, მაგ-
რამ არდაშელის, ოჯახის, საზოგადოე-
ბის რიდი ბოჭავდა: ამიტომაც საკუ-
თარი უნიათობის გამო მარტოობაში
ხშირად თავსაც ისამართლებდა.

დიდი სამამულო ომი კვლავინდებუ-
რად მძვინვარებდა.

ყველას საკუთარი გასაჭირი ამწარებ-
და, მათ შორის კოჩია ჰალიძონიასაც,
მაგრამ კარდუხიებისთვის სამიოდე
საათით უსათუოდ მოიცლიდა. სერელს
გაიტანდა და მერე მოღვენთილი კოლ-
მეურნეობის ფართობებს მიაშურებდა.

ერთ შუადღეს ცირიბია შვეითინე
თოხის ხმას წამოჰყვა. არდაშელის ძმის

საქმიანობას დიდხანს უთვალთვალა სი-
მინდებიდან. მისმა თავგამეტებულმა
ოფლისღვრამ სული შეუთრთოლა,
ცრემლით დაუსველა ღაწვები. სამა-
ლაგში მაინც იქამდე იყუჩა, ვიდრე
ცხვირწინ აფხიანებული ლითონი არ
აულაპლაპდა.

— წყალი! — სთხოვა შეშინებულ-
დაბნეულმა გამმოროდებელმა ასულს.
თხუთმეტიოდე წუთში მორბენინე-
ბულ დოქს „კარდუხიების კურტანიტ
მისაგათებულმა“ გამშრალი ხახა შეუშ-
ვირა, მაგრამ წაიფროვებული თიხის
ტუჩიდან ერთადერთი წვეთილა მოწყდა.

— ამისთანა ხარტ ჩემთვის! — უთ-
ხრა ქალიშვილმა და ჭურჭლის წართ-
მევა მოუნდომა. ვაჟმა დაუთმო ორკო-
ლი. ახლა აღისფერთმიანის ფეხდაფეხ
ყანის შუაგულში მობობინე მსხლის ხის-
კენ მიაბიჯებდა.

ცირიბია შეკითხნენ კუნძუზე მოკალათ-
და. სურნელოვან ბალახებში მისვენე-
ბული რაჭიტაიანი ბოჯოჯლო ტოტები-
დან შემოღწეული მზის სხივებს ისე
მიაშტერდა, თითქოს ახლო-მახლო თვა-
ლისშესავლები არაფერი იყო.

— თავს მოვიკლავ! — თქვა ძმის
შეყვარებულმა — გადიას რომც გადა-
ვურჩე, სულ ერთია, კოლი მაინც არ მა-
ცოცხლებს — მოსაუბრემ თვალები ნე-
ლინელ იმდენად დახარა, კოჩიას ფე-
რისცვლებისთვისაც მოხერხებით ეც-
ქირა.

მუხლზედავარდნილი ნოჩოს ბიჭი მი-
წას ხელებით ჩააფრინდა.

— ფეხმძიმედ ვარ! — მოსჭრა ცი-
რიბიამ გვარიანი ღუმლის მერე.

დაძაგრული მთოხნელი ისე მოირღვა,
თითქოს კერიასთან ბავშვებისთვის აღ-
მართული სიმინდის ნაქუჩების ხუხუ-
ლა დაშალეს.

— კი, მაგრამ მამა ვინ არის?! —
ეკითხებოდა ჭაბუკი და ისიც ხუთი-ექვ-
სი თვის წინ ომშიწარგზავნილ წვევამ-
დელებს უკლებლივ ჩამოუთვლიდა,
რომელთაგან ზოგი გამოევლოვით,
სხვები ჯერ კიდევ აქა-იქ მოიწერებოდ-
ნენ.

— არდაშელს რა პასუხს აძლევ?! —
გაბედა ბოლოს გულისფანქვალთ.

— რომ ვდომებოდი შენს ძმას, აქ
არა ვყავდი?! — მიაგება ხელად ნაძა-
ლადევი კისკისით — მას, გენაცვალე,
ჩემისთანებისთვის სად სცალია?! ცოდ-
ნის მწვერვალები აქვს დასაპყრობი!
რომ დარჩენილიყო, ამისთანა მდგომარე-
ობაში, იქნება, არც მე ჩავვარდნილი-
ყავი, მაგრამ რა დროს ეგეთებზე ფიქ-
რია. უბედურ დღეს ჩასახული ბავშვის
მამობას თუ აპირებ, თქვი, არადა, ახ-
ლოსაა ენგური — ამბობდა ხმის კან-
კალით. საუბრის ჩამთავრებას ამ გან-
წყობილებით აპირებდა ბოლო წამს
ნერგებს რომ არ ემტყუნათ. გოგნე-
ბულ კოჩიას გაწვდილი ხელებით უბ-
მობდა აქვითინებული და ხეობარმაც
ირწმუნა მონგრეულ კიდურებთან ცი-
რიბიას სულის ნათესაობა. გათამამე-
ბული ისეთ გუნებაზე დადგა, სრულიად
აშკარა იყო, შეკითხნეს გასაბედნიე-
რებლად აწი თავზე დუყლა ანთარაის
დოლბასაც დაიტრიალებდა. ამიტომაც
შეშობლებს შექმნილი ვითარება დაუ-
რიდლად გაუმხილა, რომელ გადაწყვე-
ტილებამაც ნოჩოს კედელზე ჭიკა მიამ-
სხვრევინა, ცარო კიმერელის ბაგე ჩა-
აკვნეტინა, გახას ტუჩები მოუღრიცა,
ლისა კავკონიძეს დედამისი აწყვევინა.

ჰალიძონიებს გლოვის კარავი მოუ-
დიდდათ. ადრე სხვა იყო, სხვა სიანკა-
რე და ხიბლი. ხან ნათესაურ კავშირს
წაებლაუტნენ, ხან — მისი გატეხელი
სახელი და აღვირახსნილობა მოიშვე-
ლიეს, დააშინეს წმინდა გიორგის ხა-
ტით, არდაშელით, არაფერმა გასჭრა.
სწყველიდნენ კარდუხიების საჭაბუნ-
ბელს, მათ ყანას, რომლის სიღრმეში
ცირიბიას ჭიპს ქვევით ნეკისიმსხო
მეჭექებუ კოჩიას გარდა ყველა ოდაბა-
დელ ყმაწვილს ჰქონდა ხელი შენავლე-
ბი. მანქანას გიყიდითო, შეპირდნენ,
ამაზე და იმაზე დაგაქორწინებთო, აღუ-
თქვეს, მაგრამ კედელზე ხორბლის შეყ-
რას განა ოდესმე ჯეჯილი მოჰყოლია?
მოკლედ, მახლობელი ადამიანებისგან
განკიცხული, არდაშელის მხარდაჭერაში

შეეჭვებული. ველოსიპედს მოახტა და მერე კარდუხების სამოსახლოს არც მოსცილებია.

— შვილიშვილი შეარიგებთ — ქაჩილებდნენ სოფლად, მოუსვენარ ყვავანს კი ორი წელი უსრულდებოდა და ბაბუა კვლავინდებურად ჩემს დატვირებას არ ელირებიათ, იქადნებოდა.

კვირას თვე ცვლიდა, თვეს — წელიწადი.

წუთისოფელი ნოჩოს საწუწუნოს დღენიადგა უზშირებდა. დამჩაგრა ბედმაო, იტყოდა თუ არა, ძალადდაკოჭლებულს მყისვე მათას დასჯის კოშმარული ჩვენება აესვეტებოდა. დის ცოდვა მსდევსო. გაიფიქრებდა, თან შიშით მიიხედ-მოიხედავდა, თითქოს ვინმე ნაზრების წართმევას უპირებდა... და ოდაბადე-სატანჯოს შუა მიგრიალებდა ბინდისფერი ენგურო.

კოჩია ჰალიძონია იღბალს ეურჩებოდა. ხელისკერითა და ამდენი გულციკობით შეურაცხყოფილმა მშობლები საერთოდ მიივიწყა. დედ-მამის ჰიშკარს უცხოთაგანთა ჩაუქროლებდა. წყენა თანდათან მტრობაში გადაიზარდა და ნოჩომაც მოხუცები ისე დამარხა, მიცვალბებულები არც კარდუხიებს დაატვირებინა, არც მამიდა ცურუს და, მით უფრო, უღირს შვილსა და რძალს.

კოჩია ჰალიძონია გულში გერად მონათლულ შვილს ანებევრებდა. პატარას კისერზე შეისვამდა და ეზოში დაარბენინებდა. ბიჭს მეზობლებთან და მეგობრებთან სისხლბორცეულად ასაღებდა, მაინც საკუთარ პირმშოს ნატრობდა.

სატანჯოელებს აკითხავდა. სიძეს შველას სთხოვდა. ორი მეწველი კამეჩი ტყუილად გაყიდეს. ცოლი ვერც იქაურმა ექიმებმა მოუტრინეს.

— ამდენი ნათრევი დედობას როგორ შევიძლებ?! — წუხდა ცირიბია. ჩამოდნა. სანთლებს ანთებდა. სასთუმალქვეშ სურნელოვან ყვავილებს ამოიდებდა.

განდევილებს კვირაში ერთხელ უსათუოდ ესტუმრებოდნენ.

ტუმჩოქმული ეინი ანთარია ზეჟეჟიას ცოლ-ქმარს ნავით დაასრიალებდა. უდაბურ კუნძულებზე ახეტიალებდა.

ახლა ხვდებოდა კოჩია მოლაღატე ბიძა ტონობით თავლს საიდან აგროვებდა. უკვე ომიანობის წლებში ქვრივობლებისთვისა და დავრდომილთათვის მოტანილი ზორაგაც ნაკლებად ანცვიფრებდა. ესეცაა, თავიდან ბორანზე გადმოტვირთულ სურსათ-სანოვავებს არავინ ეკარებოდა. თვალს ზიზლით შეავლებდნენ, სამგზის მიაფურთხებდნენ, მაგრამ, როცა ცხოვრება გაჭირდა, ჯერ ერთმა, მერე — მეორემ და მესამემ, მოგვიანებით მთელმა სოფელმა ძღვენს გემო გაუსინჯა. გადავიწყეს რინამისა-ჯებულის ქორწილიდან სამარცხვინო გაქცევა. ბორნის გატაცება და ძმთათვის სამარის საკუთარი ხელებით გათხრა. წაუყრუეს კუდმოკვეცილ და ცურდაფატრულ საქონელს: მერცხლების ტიტლიკინა ბარტყებით სავსე ლაფაროებს; მკვდარი კატებითა და ძაღლებით წაბილწულ ქებს. მიუტევეს — აუთა აბშილახესა და ხახანტი მაკრონის ნამუსის ახდა; კუნტა თუბალიას ქვაბში ჩაყრილი ქოფაკის ხორცი, მართალ-მოგონილი თუ სხვანი.

კოჩია ჰალიძონიამ მამიდისგან შეიტყო ისიც, რომ ენგურის შესართავთან დაბანაკებული ოცეულის მეთაურს ანთარიას სულის ისტორია, სადაც ჯერ არს, მიკიბულ-მოკიბულის გარეშე მიეწერა. ერთხანობას სოფლისადმი მავნებლობაც ეხსენებინა და სამეცნიერო ცდების შედეგებიც. კოლხეთის ფაუნის გამოჩანსალებისთვის მუხლჩაუხრელი ზრუნვა, ძნელბედობის ეამს თანასოფლელებისადმი მედიკამენტებით, პროდუქტით გაწეული ამავიც არ გამორჩენია. ფრონტისთვის გაღებული საკმაოდ სოლიდური თანხა თუ კიდევ სხვა მრავალი, დაწვრილებით შეეტყობინებინა. თან ეთხოვა, განმიმარტეთ, როგორ მოვიქცე, მოყვრად ჩავთვალო თუ მტრად. ამიხსენითო, ემუდარებოდა თურმე ქვეყნის მესაქეს, ეინი ანთარიასანთათვის ხსნა არსებობს თუ არაო და

ყოფნა-არყოფნის წუთების მიუხედავად, პასუხიც დროულად მიეღო. ფოლადის კაცის ხელმოწერას ზევით ერთადერთი წინადადებაა ყოფილიყო:

— ქვეყანაზე ძე შეცდომილისთვისაც არაფერია უფრო ძვირფასი, ვინემ იცხოვრო ადამიანისთვის, იბრძოლო ადამიანისთვის, მოკვდე ადამიანისთვის! ახლა კოჩიას მშობლებს დაობლებული მილანდარ მუშუქია უვლიდა.

ბარბაროსული ომით გაუბედურებულნი სამშობლო იარებს იშუშებდა.

— ასეა, რამდენადაც უნდა გაიწელოს ღამე, მოსასვლელ დილას მაინც ვერ აეფარება! — ისევ ცოცხლობდა ხალხში ყვევ კარდუხიას სიტყვა.

თალხს კვლავ თეთრი შეენაცვლა.

გახას მეთაური ბიჭის თოთხმეტი წლით გაუჩინარებას ვინ ატომური ენერგიის, ვინ — კოსმოსური სივრცის კვლევით ხსნიდა. მისი განსწავლულობის რატომღაც ყველას სჯეროდა. ბიჭების რეაბალიტაციასაც და უკანით კოჭგადამსხვრეულ ნოჩოს ცოცხლად დარჩენასაც რატომღაც „სიბრძნის მწვერვალებს გამოდევნებულს“ მიაწერდნენ.

ქმრის მალაზიას აწაპნილი საჩუქრებით ხელდამშვენებული ცირიბია შვეითინზე სატანჯოში გამგზავრებას უკვე მარტოც ახერხებდა. იქიდან მობრუნებული კოჩიას დასანახავად ათასნაირი ბალახის ნაყენს სვამდა. მოკეთდა. ხორცილთ გაივსო. გაჰაეროვნდა.

ცირიბია ქმარს გასაჰირს უმაღავდა. უშვილობას ძველ ცოდვებს მიაწერდა. სატანჯოს ისლიანებში მოხუცის ნავითაც იმიტომ დასრიალებდა, მორიგი ქარაქურობა აეშორებინა.

შვილის გამჩენელ მამაკაცს ცირიბია როგორ ვერ იშოვიდა, მაგრამ ქალს კოჩიას ერთგულება ეწადა. თავგანწირული სიყვარულისთვის ამიტომაც უმზადებდა ძვირფას საჩუქარს. ამისთვის შეუჩნდა სატანჯოელს. ხან თავს ისაწყლებდა. ზოგჯერ ცრემლებსაც მოიშველიებდა. შვეითინებს უსაზღვრო სიჩიუტეს თავისი გაჰქონდა. განსაკუთ-

რებით დედაქალაქიდან მობრუნებულ შემდეგ, როცა გინოკოლოგა უშვილობა კოჩიასთვის დაებრალბინა.

— სისხლისა და ჯილავის გამგრძელებელს გაჩუქებ — ექტრჩულებოდა წარამარა, თუმცა მკურნალი ცივ უარზე იდგა. „მანკიერი გენების განახლებას“ ერიდებოდა, ისეთისას, როგორიც აუთა აბშილახესთან და ხახანტი მაკრონიასთან ურთიერთობას მოჰყვა. არ უნდოდა ქვეყანას კიდევ ერთი ცოდვილი მოვლენოდა, რომელსაც ჰქონდა კვეკვესავით წვეტიანი ყურები და თმაგაცვენილი კეფა დაჰყვევებოდა, კემესნაირი გადმოკარკლული, ალთა-ბალთას გაქცეული თვლები და კოჭებამდე დათრეული ხელები გამოეხსმებოდა, ან — მამასავით მოჭმული ტუჩები და აფორი-აქებული სული.

— მკურნალობის საბაბით რა ხანია კოჩიას ახლოსაც არ ვიკარებ. სნეულს ქალები აქამდე თუ მახინჯ შვილებს გიჩენდნენ, აწი გამოჯანმრთელებულს მემკვიდრეც სალი გეყოლება — შეუპოვრად სულ ამას შთააგონებდა — შენთვის ხომ არაფერია ერთი მალხაზი მაჩუქო. ვნების გარეშე, უმამაკაცოდ მინდა იგი გავაჩინო — ისე ევედრებოდა, თითქმის ჟინი ანთარია საცაა უმანკო ჩასახვის სცენას გაითამაშებდა. იაჰვესავით სულს შეუბერავდა და მუცელს უძრავდა.

ჟინი ანთარიას გააერჟოლებდა. მეუღლის ფერწასული სახე ახსენდებოდა, როცა მეოთხე ან მეხუთე თვეში გადამდგარს მუცელს მოუშლიდა ხოლმე. უბედურებისთვის წინასწარვე განწირულ ნაყოფს მოაშორებდა.

ვინ იცის ასე როდემდე გაგრძელდებოდა, ცოლს ორსულობა რომ არ დაემალა.

უკვე მისი წამლები დაუძლურდნენ. ღოზის გაძლიერება მაფასაც იმსხვერპლებდა. არადა, მეცნიერმა დანამდვილებით იცოდა, თანამეცხედრე რანაირ მანკიერსაც შობდა.

მათ ჰერქვეშ ფუმფულა, ვარდისფერი კუტი, მამლების გამალებულ ყივილ-

ში დაიბადა. ტახტზე უღონოდ მისვენებული დედა ხმაგაქმენდილი ჩვილისკენ ხელს იწვდიდა, რომელსაც მეანი მამა გულდინჯად ათვლიერებდა. ამოწმებდა „ნორმიდან გადახრილი“ ანგელოზის თავს, კიდურებს, პროპორციას. წარმოიდგენდა ზრდადასრულებულს, ისეთივეებს, როგორი ბიჭებიც ოდაბადეში დაუდიოდა. მოლოგინებულის ხვეწნა-მუდარას ყურს უზშობდა. დიდხანს წონიდა, ზომავდა, მერე „სოფლის საქილიკოდ მოვლენილი“ მდინარეში ქვასავით მოისროლა და თითქოს გული ამოგლიჯესო, სიმწრისოფლნაპკურები დაბარბაცდა. ბედს შერიგებული ყრმა კი ბიბლიური ტაშტით ნილოსს მინდობილივით პერმოდებულ ტალღებზე ტივტევებდა. სატანჯოელს გაბებლილ წვერ-ულვაშს ცრემლი უსველებდა. მუშტისსიმხმო ნათელს სულამორთმეული მიაცილებდა.

უინი ანთარიას ცირიბიას ვედრებანი იმ შემზარავ წუთებს ასხენებდა, შემოჩენილ დედაკაცს უდიერად ხელს ჰკრავდა, მაგრამ მერე და მერე შკვითინხეს საწადელი ქკუაში დაუჯდა.

რას ვკარგავ ამით? ფიქრობდა მეცნიერი. სამაგიეროდ ბებრული გენების სიაკვარგესაც გამოვცდი და პრეპარატების ქმედების უნარსაც. ალისფერთმიანი, ვინიცობაა, სიტყვას გადათქვამს, გასაცოდავებულ შვილს დაინარჩუნებს, ჩვილის სიბეჩავე ხალხის თვალში კოჩიას მიეწერება და არა მე. ქვეყანას ერთი სულელით მეტი ეყოლებათ, ასკვნიდა.

წელში უცნაურად მოღონიერებულმა კვლავ იწყო ადრინდელი ძირხვენიების შეგროვება, ნაყვა, ხარშვა. მათი ნაყენის წრუპვა, მიკროსკოპთან ტრიალი...

დღეს კვირა მიჰყვა და კვირას — თვე. ცირიბია შკვითინხეს სახეზე ჭორფლი მოუშრავლდა, თეძოები დაუმსხვილდა, მკვახეს და მჟავეს მიეძალა, ცოტაც და პაციენტმა მკურნალს ორსულობა გაუმხილა.

თითქოს მოწმენდილ ცაზე მეხი გავარდაო, მალე ოდაბადეს ტანსრული

და დავაჟაცებული არდაშელის მატყლად რა.

ჰალიდონიებს ვაეიშვილის დაბრუნებას ულოცავდნენ. პურმარილობდნენ. ილხენდნენ. კი, მისი იერი მეცნიერების მწვერვალების დამალაშქრავს ნაკლებად ესადაგებოდა — თანასოფლელების ბევრი შეკითხვა დარჩა უპასუხოდ, მაგრამ ჩამოსულის სიღინჯე და საზრიანობა აგრძნობინებდათ, რომ ეს წლები მთლად ბუზების დევნაში არ უნდა მომცდარიყო. ამიტომაც მისი ბედი საიდუმლო სადაზვერვო სამსახურს და მისთანებს დაუთავშირეს. განსაკუთრებით მას მერე, რაც არდაშელმა ცურუ მამიდის სიკვდილი დამდურებული ნათესავების შესაბრისებლად გამოიყენა, ხოლო იქ შემოსული ფული — რაიონის ხელმძღვანელობის მოსაქრთამავად.

ახალჩამოსულმა „გაუთლელი ოდაბადელები“ წესრიგს მიაჩვია.

მდივნად შინაბერა ბიბლიოთეკარი, კუნტა თუბალიას ძმისწული, ბუფლუ, დსავა და ბიძის ცოდვა ნაწილობრივ ჩამოირეცხა.

დიქტაფონი დაამონტაჟა. მუშაობა ლილაკებზე ააწყო.

იმ დილით კი კოჩიამ არც აცია და არც აცხელა, მდივანს სიტყვა პირში შეატოვა, თავმჯდომარის კაბინეტში ქარივით შეიჭრა. სავარძელს შემოუბრინა. ძმას ეამბორა და ეამბორა. ენას სიხარულისგან შემონთებული ცეცხლი უბორკავდა. ნეტარებით მთვრალმა აღმაფრენის მიზეზი — ცირიბიას ორსულობა ძლივს ამოილულულა.

დაუბატიეებელ სტუმარს სოფლისთავმა ცივად ამოხედა. მაგიდაზე თითები ავისმომასწავებლად აარაკუნა.

— დაგლუპავს ეგ ქალი — ეუბნებოდა ძმა — შენ გგონია ცირიბიამ ძველი ცოდვები დაივიწყა?! შეიგნე! ერთხელ დაცემულის გამოსწორება ბავშვებისთვის მოგონილი ზღაპარია. ცოლი ნამუსის შემნახველი უნდა იყო. აბა, აახლე ძველი საყვარლები, თავი მოიმთვრალე და ჩემი სიტყვების სიმართლეში შენითვე დარწმუნდები! —

არაშეღმა შეკრებილებს ისეთი ქედ-
მაღლობით გადახედა, თითქმის აგრძე-
ბინა, ხომ ხედავთ ჩემსას როგორი დღე
დავათენე და თქვენ ვინ მიგდინართო —
საქმისას ხელისშემშლელს, რომ ვერ ვი-
ტან, აქამდე რითი ვერ შეიგნეს, ნეტავი?
— განუმარტა მერე მოთათბირებებს ქა-
ლალში თავჩარგულმა.

კოჩიას ჩამოყრილ მხრებს ბრიგადი-
რები დამფრთხალი თვალებით მიაცი-
ლებდნენ. ნოქარს ახლა რაქიტაინი
ფეხებიც დაეწყნოდა და ცოლის შე-
ტორტმანებული მუცელიც.

მეუღლის მაღაზიის დანაცლის განა-
ვერ ამჩნევდა შკვითინზე, მაგრამ თანა-
მეცხედრის განსაცდელს რატომღაც წა-
უყრუებდა.

პალიძონიები რევიზორებს მოყვრუ-
ლად გაისტუმრებდნენ და ამგვარად,
კოჩიას ვალები წლითი წლობით იზრ-
დებოდა.

დაავრებოდა თუ არა ხეიბარი, ეგ-
რევე მაგიდაზე მიუძინებდა. ძმაკაცე-
ბის მიტოვებულს ოფიციატები ეჭაჭ-
გურებოდნენ, ჯიბეებსაც ამოუცარიე-
ლებდნენ. მაგრამ სახსარამორთმეულს
როცა ძვრას ვერ უზამდნენ, რომელიმე
მეზობლის პირით შენი გაღეშილი ქმა-
რი მოგვაშორეო, შეუთვლიდნენ ცი-
რიბიას.

ეს უკანასკნელიც ლოგინიდან მაში-
ნათვე ყვებანს წამოადგებდა. პატარა
იბუზღუნებდა, მაგრამ სიბნელეს მაინც
აჯობებდა. მამის მოჩეარულ სხეულს
წამოიკიდებდა და ოღრთორო გზაზე
წამობორძიდებოდნენ.

კაცს უყვარდა და კიდევ ეიმედებო-
და სხვისი შვილი, თუმცა ყვებანს ტბი-
ლი ძილის გამუდმებული დაფრთხობის-
თვის, ლოთის ღვინოში ჩახრჩობა ბევრ-
ჯერ უნატრია. ამას უფრო მაშინ გაიფიქ-
რებდა, როცა გატრეტილი უდანაშაუ-
ლოებს შინიდან აძევებდა, ჯამ-ჭურ-
ჭელს ამსხვრევდა, თუმცა, დილით ცხო-
ვრება ჩვეულებრივ კალაპოტში დგე-
ბოდა — დილით მშობლებს უსათუოდ
საზიარო ბალიშზე ეძინათ და ბიჭუნა-
საც სიხარულისგან სული ეგუბებოდა.

კოჩიას გაჭირვებულის გაწბილება არ
შეეძლო. უარაფროებს მფარველობა
მუქთადგებულ ნივთს, რომელსაც
ლაზიის ნესტი და მტვერი აფუჭებდა,
ხალხისთვის დაკარგულად მიაჩნდა, ამი-
ტომაც ქვერივობის საერთო რვეულ-
ში ანგარიშს გაუხსნიდა, რათა ვალის
ნაწილ-ნაწილ გადახდა შეძლებოდათ.
ამდაგვარიც მომხდარა, — რევიზორები
მოულოდნელად მოსულან. ამისთანა
შემთხვევაში ინგირის ან კახათის უკვე
აღწერილი მაღაზიებიდან საქონელს
ინათხოვრებდა. სახურავს შიფერს ააძ-
რობდნენ და საგანგებო ჩასასვლელით
ჩაიტანდნენ.

იცოდა ხალხმა კოოპერატორი მათი
კეთილდღეობისთვის ბედისწერას ეთა-
მაშებოდა და ცხადია, წრფელადიც
უყვარდათ.

ხანდისხან, როცა უკიდურესი წუთი
დაუდგებოდა, გვიტისგან ფულს ისეს-
ხებდა და სავახშო ვალებს ვაქაყურად
უმკლავდებოდა. რა თქმა უნდა, მად-
ლიერი თანასოფლელები ხშირად ზედ-
მეტსაც უტოვებდნენ. ასე რომ, კოჩია
პალიძონიას და ოდაბადელებს რაღაც-
ნაირად გაჰქონდათ ერთმანეთი.

ამის შესახებ არადაშელს მრავალგზის
სმენოდა. მან ისიც იცოდა, თუ ძმის
დაბრუნების დღიდან ცოლს როგორ
აწამებდა ნაბოლარა. ეკვიანობას მი-
ლანდართან ჯვარისწერამაც ვერ უშვე-
ლა. დათვრებოდა თუ არა, წადი
შენს ძამიასთანო, გადაუკრავდა სიყმაწ-
ვილის წლებზე. ვალში არც ცირიბია
რჩებოდა.

— ჰკვიანად იყავი, კოჩია, თორემ
ინანებ! — იმუქრებოდა მრავლისმეტ-
ყველად.

იმის ნაცვლად ქმრისთვის ქარიხვეტია
მეგობრებში ტრიალი დაეშალა, ცურუს
გაზრდილი ყელს მოიდერებდა და გაშ-
ლილ სუფრას ბროლის კბილების ელ-
ვარებით მიუჭდებოდა.

იმ საღამოს კოჩიამ ცოლისთვის მე-

გადი შეტყაობა
სიცოცხლისთვის

რამდენედ მიცემული სიტყვა გატეხა. ძველებურად თვრებოდა, ამხანაგებს მოიპატიევდა. მოუღზენდნენ. სულ იმის ცდაში იყო მეუღლე უზნეო საქციელში გამოეჭირა, მაგრამ ფიზიკურად სუსტს სასმელი მალე წააწყვეტდა კისერს. ტახტზე გაუხდელად მიგდებულს ეღვიძებოდა.

ცირიბიასა და არდაშელის ოდინდელ ფარულ შეხვედრებს უკვე საესეებით ერწმუნებოდა. ჭიშკარს ჭიჭლინით მოიხურავდა. ველოსიპედით ვითომ მალაზიისკენ წახრქაალდებოდა, ყანიდან შემოიპარებოდა და მიმსვლელ-მომსვლელს საათობით უთვალთვალვდა.

მართალია, ომიანობის ჟამს ოდაბადელები ჟინი ანთარიას რამდენადმე მოუღმობიერდნენ, მაგრამ ჭრილობათა მოშუშებამ, გავერანებული ეზო-მამულის აღორძინებამ, სახელგამტყდარი კვლავ ძველი ცოდვების მორევში გადასროლა. ამიტომაც ხალხს ახლა ნამდვილი წყრომით გაუბრბოდა, თუმცა, ზოგჯერ სოფელში შუალამით შემოიპარებოდა. ოჩოფეხებზე შესკუპებულ ოდას მიაცურადებდა, სადაც აუღურტულებულ ბავშვს ცირიბია აკვანს ურწევდა და უმღეროდა. სარკმელს აკრული ნოეს ძე დაბეჯათებით რწმუნდებოდა, რომ ყოველგვარი თეორიის თუ ლაბორატორიული ჩირთიფირთობის საწინააღმდეგოდ ცეცხლისფერთმიანისთვის საღსალამათი მეშვეიძრე ერუქვინა.

ეს აღმოჩენა სიხარულთან ერთად გულს მოუწურავდა მათსთვის წართმეული პირშშოს გამო. მახარეს გაჩენის საიდუმლო წამითაც რომ გამჟღავნდეს, მათა ჰალიძონხე არც თავს იცოცხლებს, არც მე დამაყენებს ქვეყნად და, მით უფრო, ჩემს ფესვს თუ კენწეროსო — კრთოდა სატანჯოელი.

რევიზორების იმ ჯგუფს კოჩიამ ვერაფერი მოუხერხა. არდაშელის დაგეშილ-მოჭრამულებთან რას გააწყობდა უბედური. არეულ დავთრებს დახლიდარი გულდიად ამხელდა, მაგრამ დანაკლისმა ყოველგვარ მოლოდინს გა-

დააჭარბა. უკრდურესად შეტირებულ კოპერატორი ბოლმას ღვინოში ახრჩობდა.

ერთხელ ნანატრი წუთიც დაუდგა. თავმჯდომარემ პასპორტის მივიწყებული სახელით უხმო მალაზიის მოლარედ გაფორმებულ რძალს. რამდენიმე წუთს ჭიშკართან ისაუბრეს. მერე დიასახლისმა ხელი ჩასჭიდა, მაზლი ეზოში თითქმის ძალად შემოიყვანა. ოჯახი დამილოცეო, მისწვდა სიმინდებში დამალულის ყურთასმენას. ცემენტის ქათათა სვეტებზე აწეული ოდას მოფამფალებულ კიბეებზე წინ სტუმარი მიდიოდა, უკან — მასპინძელი.

ბუხრის გარშემო მობორილეს ესმოდა თუ როგორ იხსენებდნენ ყმაწვილობის დღეებს. სატრფიალო ტირიფების ძირას ჭყუმპალობას, საქანელას ფათერაკებს. კაცი იმ სიგეის დასაბრუნებლად ახლაც მზად იყო, მაგრამ თავქარიანობის წლები ჩავსვენაო, კისკისით ამხელდა ქალი.

— გაგიჭირდა უჩემოდ?! — კითხულობდა ხვერდოვანი ხმა.

— უშენოდ სიცოცხლე ვინ სთქვა, გოლვაფირო! — მიაცენესა ცირიბიამ.

— და მაინც მიღალატე!

— სამაგიეროდ შენ ხომ მიერთგულე, თოლიგე! თუ მკლავ, სიყვარულით ბარემ!

ცირა შვეთიინია ჭურჭელს აჩხარუნებდა. ღროდადრო აჩხავლებულ მახარეას აკვანს წამოურწევდა. კოჩიას თვალი კუნძზე დარჭობილი ნაჯახისკენ გაუბრბოდა. მერე იატაკმა მძიმედ გაიჭრიალა. სკამმა გაიბრაგვანა. რაღაც ყრუდ ხათქუნობდა. ბოლოს ყველაფერი მიყუჩნდა. მხოლოდ აკვანი გოგავდა და ეევანი წყარუნებდა.

აქამდე რომ ფიქრობდა, კიბეს ელვისებურად ავირბენო, კოჩიას მოჭრაქუნე საფეხურები დაუსრულებელ სატანჯველად ექცა. ვერაფრით მოენელებინა მის პატარას სინდისგარეცხილი რომ არწევდა.

სახერხეული ძმის შემოსვლამ არდა-
შელს წარბები ააზიდვინა.

საჩუქველას გვერდით ესვენა საწმენ-
დი ჩვარივით იატაკზე დატყეპებული
დედაკაცი.

ქალი ხვდებოდა, შვილის წართმევას
უპირებდნენ. წამოთრეული სხეულით
ჩვილს ეპოტინებოდა, რომელიც უკვე
მამას არტახებიდან ამოეგლიჯა და მაგ-
რად ჩაებლუჯა. მოძალადე კი არხეინად
ილუკმებოდა. ტუჩის კუთხეში გახა პა-
პას ღიმილი გაუკრთებოდა, თითქოს
მიანიშნებდა. ესეც შენი ცირიბია, აი,
ასე გადგამდა ყველასთან რქებსო.

— სად მიგყავს ჩემი თვალისჩინი! —
წამოიკივლა „შეთქმული ძმებისგან გა-
წირულმა“ დედაკაცმა — თუ გგონია
შენგან მეყოლა, ძლიერ შემცდარხარ:
შენ ვინ მოგცა მაგისი შნო და მარიფა-
თი?! — წიოდა და კიბეებზე ჩაფრე-
ნილმა შვილს თავი კინალამ ცემენტის
სვეტზე შეუტაკა, მაგრამ უმანკოდ და-
იქურთულა, შეფრთხილდა, ხელები
აათამაშა და კაციც საბრალოდ აქვი-
თინდა.

ხალხს, როგორც ცირიბია-არდაშე-
ლის, ისე ნოჩოსა და ცარო კიმერელის
თავის მართლებანი უფრო და უფრო
ბოლმავდა.

— განა კოჩია ბეცი იყო, ცუდის-
გან კარგი ვერ განესხვავებინა, ღლა-
ტისგან ერთგულება ვერ განერჩია —
ბჭობდნენ ოდაბადელები — განა ჭინ-
ჭებიდან ხელებათათვებული მახარეთი
უმიზეზოდ გამობღავლდებოდა ჭო-
ფია ანთარიას ბორნისკენ — დავობ-
დნენ დალუქული მალაზიის წინ — გა-
ნა შემოფეთებულებს უსაფუძვლოდ
მოგვაკივლებდა, არავინ მომეკაროს
თორემ ახლავე სულს გავაფრთხოინე-
ბო?! ზეასწევდა პატარას და ჩვენც ღო-
ბეებს ვაწყდებოდით — მეთასედ იმე-
ორებდნენ ერთსა და იმავეს — განა
უარაფროდ ააჩქარებდა კვეკვეს ძეს
გალმა ნაპირისკენ, თან ქვესკნელს დან-
თქმული თქვენი ოჯახიო, ამომწყდარი
თქვენი ფესვი და ყოფნაო, წყევლას თე-
სავდა წამდაუწყუმ კუნძულზე — ვარა-

უდის გასაძლიერებლად გაქცეულის სი-
ტყვებსაც იშველებდნენ.

— მე კი არა, ვალებს გაექცა, ვა-
ლებს, — მწარბოდა ცირიბია შკვითინ-
ზე. დაყიდა ოქრო-ვერცხლი, ბეწვი და
აბრეშუმი. ნოხი და ფარდაგი. მოქუჩე-
ბულ თანხას ზედ სოფლის შეგროვებუ-
ლი ფულიც დაურთო და მალაზიის სა-
ლაროს წონასწორობა როგორც იქნა
აღადგინა.

გალოკილი თითქმის დარჩნენ. გვიტ
ანთარიას სავაშო ვალი კი ძველებუ-
რად უფესკრულივით ამთქნარებდა.

გვიტ ანთარია ცირიბიას მიმწუხრზე
შემოუვლიდა. ხმას ჩაივიწროვებდა. დე-
დაკაცს პასპორტის სახელით მოუხმობ-
და. შალმოხურული მასპინძელი ჭიშ-
კართან გამოვიდოდა, სტუმარი მკლავზე
ფრთხილად შეეხებოდა. თითქოს ანუ-
გეშებდა. პროცენტებს უმცირებდა.
პატარას ფულს ჩუქნიდა.

სოფელში გვიტ ანთარიას მომდუ-
რავს ძნელად იპოვიდით. მეზობელს
ვახშს შეძლებისდაგვარად ახდევინებ-
და. ხშირად ზოგს წაუყვედრებლად აპა-
ტიებდა. სათაფნოს დასჯერდებოდა. და-
ანამუსებდა. მაჯაზე დაიხვევდა და უნე-
ბურად ითაყვანებდა. მისგან სახელგა-
ტეხილი ქალიც ჯერ არავის ენახა, მაგ-
რამ ნებსით თუ უნებლიეთ, ბევრი შე-
ეცდინა. ადრე სხვა იყო, მაგრამ ახლა,
არდაშელის დაბრუნების შემდეგ, ჭიშ-
კართან მევალეს გამოჩენა ცირიბიას
აშკარად აშინებდა.

თუ სიყრმის მეგობარს ძველებური
ურთიერთობის აღდგენა სწადია და
შვილის წართმევის დღეს მომხდარი
შემთხვევითი არაა, განსაცდელში
მყოფს რისთვის გამირბისო, ფიქრობ-
და ჩიხშიმომწყვდეული. გამოსავალს
ამოდ ეძებდა. გვიტ ანთარიას განაწყე-
ნება როგორ იქნებოდა, განსაკუთრებით
მის მდგომარეობაში მყოფისაგან. არა-
და, ერთ შებინდებულზე მევახშემ იდ-
ლიაში ხელი შეუტურა, მკერდზე ციცხ-
ლი შეუწითა. მერე შეწუხებისთვის მო-
უბოდიშა კიდევ. ცირიბია შკვითინზე კი

მთელი ღამე ხან ვედროს ეჯახებოდა, ხან — ჯოკოს.

მაშინ წამოაგდო ლოგინიდან ყვებანი. მუგუზალს დასწვდა და ნამძინარევე გვიტ ანთარიას მეუღლის თვალწინ მუხლებში ჩაუვარდა.

— ხუთი ვაჟიშვილის პატრონი ხარ, შენი ჭირიმე, ყველას ცალ-ცალკე დაასახლებ ალბათ. წაიღე ჩემი ოდა და მიხსენი ვალებისგან — იცრემლეოდა ცირიბია შკვითინხე — შემარცხვენენ გაუბედურებულს სინდისგარეცხილები, შემარცხვენენ — ისე ამბობდა თითქოს აქამდე ღვთისმშობელივით ეცხოვროს — დღემდეც მხარში ედექი ჩემს ოჯახს, ნურც ახლა გაგვწირავ, თორემ ახლოა ენგური — ქვითინებდა ქალი. კვლავინდებურად ოდის წალებას და ვალებისგან გათავისუფლებას სთხოვდა. გამუდმებით სახელის გატეხვას ახსენებდა და ცოლ-ქმარს მდინარის სიახლოვეთ აშინებდა. ბოლოს, როდესაც მასპინძლები დაითანხმა, მკლავები ჩამოუცივდა.

გვიტ ანთარიას გულუხვობა, მისი საწადელი არდაშელისთვის ცასავით ნათელი იყო. ამიტომაც აცლიდა.

ოდა რამდენიმე მეზობლის თანდასწრებით შეაფასეს. თხმელაში წაბლის ხის საფასური გადაუხადა, თელაში — მუხისა, ერთი სიტყვით, იმდენი, ვალიც გაესტუმრებინა და საყველბუროც მორჩენოდა.

ამ ნაბიჯს ცირიბია შკვითინხეს ყველა უშლიდა.

— კიდევ შეგიგროვებთ ფულს — ჰპირდებოდნენ — ამას რას გვიშვრები ოდბადელებს, პატარას ცოცხლად გვაპარხენებ?! — კიცხავდნენ, მაგრამ ჭკუის დამრიგებლებს „სულელი დედაკაცი“ თავაწეული გაეცლებოდა.

არდაშელს ჩემი ბედნიერება რომ სურებოდა, რამედ რომ უღირდეს ოდის მოფარებულში ალერსი, გვიმროვანში კოტრაილი, ქარიშხლიანი კვირა თუ აკვანთან მომხდარი ამბავი, მომეშველებოდაო, ფიქრობდა, ჯიმაიას ზურგი შეეჭკია და უკადურესობამდე გაღიზიანებული

ნებჭულს ღამის საკუთარი ხორცი საკუთარი კბილებითვე დაეგლიჯა. დღეს კვირა ენაცვლებოდა, კვირას — თვე.

არდაშელ ჰალიძონია დასაშლელ ოდას გაჰყურებდა, რომლის უფარდებო ფანჯრებში სიკვდილივით იდუმალ სიჩუმეს ჩაებუდა.

ყვებანის დედამ სახლი რა ხანია დაცალა. ბარგი-ბარხანა გაჰვარტლულ სამზადში შეზიდა. შვილითურთ იქ შემეყუდროვდა, თუმცა გვიტ ანთარია ოდის წალებას რატომღაც აგვიანებდა.

— მომამოვრებდეს მაინც ამ დასაწვავს! — დაიკვნესებდა დედაკაცი თანასოფლების გასაგონად და წამოთქრიალებულ ცრემლებს ლეჩაქის წვერს უმარჯვებდა.

ცირიბია შკვითინხე მოულოდნელ უბედურებას — შვილის წართმევას გაემწარებინა. შურისძიებაც ეწადა. თითქოს არდაშელს ნიშნის უგებდა. აჰა, დასტკბი, შენ, შენ გამაოხრე, აწი წელში ვერავითარი სიბრალული გამმართავს, დასტკბი და ილხინეო.

გვიტ ანთარიამ მეზობელს სულისმოთქმა აღაროვა. მერე ზამთარი მოიმიზეზა, შემდეგ — ჭირვეული მარტი. ოდის დაშლას ყოველწინადად აყოვნებდა.

ცირიბია შკვითინხე მუგუზალს დასწვდებოდა. ვაჟიშვილს საყელოში ჩააფრინდებოდა და ანთარიებს უხმობდა.

— მაინც არ იშლი შენსას, ცირიბია, ხომ?! — ხველებით ეუბნებოდა იგი — ისეთი რა შევცოდე, მამაგაქცეული ბავშვის ცოდვას ზურგზე რომ მკიდებ სიბერეში?! — თავსაც იმოხუცებდა — ყვებანს და მახარეს გაფიცებ, წამოდიყვედრებია ოდისმე ვალი?! იქნებ მოგიჭორეს რამე?! თავს მჭრი ქალო, ოდაბადელებში, ნამუსს და კაცობას მირცხვენ, არა?! მჭირდებოდეს მაინც! რა დროს ჩემი ბიჭების დასახლებაზე ფიქრია, იხვებივით ჭყუმპალაობენ ენგურში და... არ მიჩქენია ის ფული. ნაწილ-ნაწილ დამიბრუნებ, როცა იქნება. მალე ყვებანიც წამოგისწრებს, მერე მახარეც

მხარში ამოგიდგება. ხომ ასეა ჯიჯი?! —
ბიჭუნას ხუჭუჭა თავზე მიუღერსა. მე-
უღლე თვალით შინ შეაუჩინარა. სანამ
ცოლი გაზეთში გახვეული მოსაკითხით
გამოფრუტუნდებოდა, სტუმარი ისეთი
ვნებიანი მზერით დაიგემოვნა, ფეხის
ფრჩხილებამდე დაანაკვერჩხლა.

ქარაგმულმა სურვილმა ცირიბია
შვეითინზე რატომღაც დათუთქა. მკერ-
დზე ვაჟის თავმიკრული სლუჟენ-სლუ-
კუნით ამხელდა:

— უნდა გამიგოთ, სანამ ის სახლი
დგას, ცნობაზე ვერ მოვსულვარ. ხელ-
ფეხი შემიკრა. ჩვენი სიყმაწვილის
წლები მარხია შიგ. მიმძიმს, მაგრამ
მიჯობს თავიდან მოვიცილო! მერე და
იქნებ თქვენი სიკეთე სოფელმა სხვანა-
ირად შეაფასოს?! — დედაცაც საცო-
დავად იცრემლებოდა.

თავქარიანის ჩივილს ირონიულად
შეჰლიმა მევახშის ცოლმა, მაგრამ მაინც
გამოესარჩლა, ქმარს ფარ-ხმალი დააყ-
რევინა.

შეთანხმდნენ. მევახშე შაბათ დილით
ხუროებს მოიყვანდა და ვალის გადაუხ-
დებლობას ცირიბია რადგანაც ასე გა-
ნიცილიდა, გვიტი კუთვნილ ოდას დაშ-
ლიდა:

იმ ღამეს მიტოვებულ დედა-შვილს
მთვარესმიყრდნობილ ოდაში თბილი
ზღვაური შეუძღვა.

იატაკზე ლოგინი დააგო და მემკვიდ-
რეს ძუ ავაზასავით მიუწვა, ცირიბია.
ყვაბანა მალე ჩაეძინა. კრიჭინების კაე-
შნიანი ქორალით ირწყოდა ოდა. გე-
ლისყელიან ხომალდით მიქანაობდა.
სიყვარულის საგალობელს მღეროდა.
თითქოს ყოველ კუნჭულს სული გა-
მოებოდა, თავისი გაფხატუნება იყო ეს
თუ სარტყელს შეეკედლებული მერცხ-
ლების შეეღურტულება. თავლის სან-
თელივით ჩამოქნილი სვეტების ლან-
დი დაცვარულ მოლზე ნაკადულივით
მილიკლიკებდა. ყაჭარს და სამტრედეს
თუთის ხის ტოტი გაეხახუნებოდა. ამო-
იკვნესებდა სახურავი. ნივნივებს და ბა-

ტიყელას გადაეცემოდა ნეტარებაგარე-
ული ჭრიალი. მალლა საიდუმლოდ ჩურ-
ჩულებდნენ დირეები, დგარი და თავზე.
მტკივნეულ მომავალზე ბჭობდნენ. გა-
იტაკუნებდა შეყვარებულთა თითები-
ვით ჩახლართული ნაჭდობი. ძილგამტყ-
დარის აწყვლიანებული მზერა კი აივნის
რიკულების ჭრილში მოჭოთქოთე ჩი-
ტებს და მთვარიანში დარწმუნულ სა-
წუთროს აცოცხლებდა. შვებაგარეული
ცრემლით ეთხოვებოდა დიასახლისი
მზისფერი ღლებითა და ღამეებით დატ-
ვირთულ ოდას, ბედნიერების აცერე-
ბულ წუთებს. ერთი მტკაველისხელა
ღამეც და მარტოქალობის ხელ-ფეხის
ამხსნელი უკანასკნელი ტვირთიც ჩამო-
შორდებოდა. სანამ ახალს ააგებდნენ,
დედა-შვილს გამჭურული, მიმჭრალი
ცეცხლის ალით მოვარაყებული სამზა-
დიც დაიტევდა. გაჭირვებისგან ის დაი-
ფარავდა. ახლაც კი, აგერ, მის ბიჭუკე-
ლას, სახეზე გაღასდიოდა მშობლის ნა-
თელი, ესოდენ ბურუსიანი, ჯიუტად მო-
კუმული ტუჩებითა და ეკალშესეული
ძილით.

დილაუთენია მოაყენა მათ ეზოს ჯან-
დულ თუბალიას მანქანა გვიტ ანთარიამ
მასპინძელმა ბეოლის ძირას მრგვალი
მაგიდა დადგა. ქათქათა სუფრა გადა-
ფარა, სკამები შემოულაგა, ყოველივეს
საზეიმო ელფერს ანიჭებდა, დაფრინავ-
და თითქოს, მაგრამ იისფერ ფარდებს
აქრული არდაშელისთვისაც და თავჩა-
ლუნული გვიტისთვისაც დიასახლისის
მიმოსვლა ძვირად ფასობდა.

კიბეები ერთმანეთზე მიაჭედეს.

ჯერ კიდევ მკერდზე დაეკრიფა ხე-
ლები ცირიბიას, თუმცა როდესაც გაზი
ესტუმრა ლურსმანს, როცა აჭაფაწყადა
იჭაურობა, მუხლები მოეკვეთა. იმნაი-
რად ჩამოუცვივდა მკლავები, თითქოს
საყაჭე თუთის ტოტი ჩამოსხებესო.

მეზობლის თეთრპერაგნიანი, უნიფ-
ხო გოგონა ღნაოდა. კალთაზე შეაბო-
დებოდა, თუმცა ცირიბიას მობარებუ-
ლი ბავშვისათვის არ ეცალა. სატვირთო
მანქანა წახრიალდებოდა. ცრემლიან
მზერას გააყოლებდა ქალი. არდაშელის

უმეტველო ფანჯრებს შეაცივდებოდა, თან აღმაცერად შეათვალიერებდა სკამის საზურგეს მისვენებულ გვიტ ანთარისა.

მეზობლის გოგონამაც ბაზარში წასული დედა მაინცდამაინც ამწუთას გაიხსენა. წვრილ ხმაზე გაბმულად უხმობდა მშობელს. შკვითინხემ მეტს ვერ გაუძლო. აიტაცა ქირვეული. წაუთქა ერთი, მეორე, გაშტერებულ ყვabანს მიაჩეჩა და ოდას ცხედრის წინ გახევებულ ქირისუფალსავით მიაცივდა. თითქოს ოქროსფერი კედლების ელვარებას, ზმორებისნაირ კრიალს, ღრუბლიანი მზის შუქზე იასამნისფერ მტვერს სამუდამო გზაზე მიაცილებდა. ეთხოვებოდა სიცოცხლის ნახევარს და ახალ, უფრო წახრილ, მოეკლიანებულ ნაპირს ხელს ართმევდა.

ცისკენ წაწეულ ოდას ჯადოქრული სისწრაფით აქრობდა გედე ჭანას კურთხეული მარჯვენა. ცირიბიას ოცნება ნელინელ დაბლდებოდა. ბუხრის მრუდე ალიბქე თანდათან ჩონჩხდებოდა.

წვიმის გაკრიახებამ და მერცხლების ფორიაქმა დამდულრა ქალი.

წიაქებდნენ კუდმაკრატელა ჩიტები. სახეზე ეხლებოდნენ ხუროებს. თავგანწირვით იბრძოდნენ ყვითელნისკარტა, მოჰყოლონინ ბარტყებისთვის. ღნაოდა კაბის კალთაზე წაბლაუქებული ტიტლიკანა ჭაკურია და ამ სურათის შემსწრე ოდის მყიდველმა უწინაფრო ქუდი მიწაზე დაათხლიშა, თითქოს საჯაროდ დაწიხლეს ან გულში ხანჯალი დაუტრიალესო.

ათიოდე ბუდიდან ბარტყები ეკალსნაირ კისრებს საცოდავად იწვდიდნენ.

— ჰალიძონიების მერცხლებს ვერ წაეყვან მე! — ჩაიღუდღუნა გვიტ ანთარიამ და არყიან გრაფინს უნებურად წაეტანა.

სარტყელი ორკაპა სარებზე შეაყენეს. გადაყვარეს, რათა ბუდეები მომძლავრებულ წვიმას არ ჩამოერეცხა, მათი პეშვისტოლა ბედნიერება არ წაეღეკა და ცისქვეშეთი მორიგი უბედურებისგან ეხსნა.

სამზადის ისლის სახურავზე ამავალი კვამლი თავსხმამ ფეხქვეშ გაიგდო. ჯანდუ თუბალიას სატვირთო მანქანა უკანასკნელად ახრიალდა.

ყველამ დაცალა თითო სასმისი. გადაკრულ არაყს ზოგმა ჭყინტი ყველი მიაყოლა, ზოგმა — თხილი.

ფიცრულის ნაქდობს სახითმიკრულ, მოქვითინე ყვabანს გვიტმა აჭრელებული მუშტები უპეებიდან გამოაცალა, თითები ძალად გაახსნევინა და თუთისფოთლისხელა, თუმნიანები მოამუჭვინა. ნუ გეშინიაო, ჩასჩურჩულა ყურში. თავზე აკოცა. ცირიბია შკვითინხეს კი დაუმშვიდობებლად გაეცალა.

კოკისპირული წვიმა დიასახლისს კვლავინდებურად უჟაუუნებდა. მალე ეზო-კარს ნათურქალი სოფლის გრძნობა დაეუფლა..

ლაფაროში მივიწყებული ვედრო თქემს სანახევროდ გაეცსო და ყოველი ახალი ნაკადი სანთლისფერ ხაპს ახრიალებდა. სამზადის აკაციის დავგარჯლულ სვეტებს შორის დაქიმულ თოკზე ჩირი კონწილობდა. ნაფოტები, შპალერის ნაფლეთები ეყარა ირგვლივ. გადახრილი ბუხრის გარშემო ცხენოსანი კაცის სიმძლის თორმეტი მასიური სვეტი ქათქათებდა და დარჩნენ გაჭურღულ ეზოში ცირიბია შკვითინხე, ყვabანი, მეზობლის ბავშვები, ბეოლა, სახლწართმეული საყრდენები, მერცხლები, რომელთა ჭერიც საგრძნობლად დადაბლებულიყო, მაგრამ მოთქარუნე წვიმის ჯიბრზე მაინც ჭიკჭიკებდნენ და ქალა მოულოდნელად უჩინარი ყავარჯნები შემოეშველა. არდამელის ფარდაგაწეული ფანჯრების მიმართულებით თავი ამყად აღმართა. სახეზე წვიმიანი ცა ეფეთქა ვალმოხდილს. ცრემლისშემმუსვრელმა გრძნობამ შვების ნერწყვი მოუბევრა. მერე რა, ქარვისკალთებიანი ოდა დაშალეს?! გააზატებული დედაკაცის სახლის სვეტებზე თავგამოდებული ეგლეტი ბროლის სასახლეს თხზავდა, სწორედ ისეთს, როგორის ზეაწევასაც ლამობდნენ ცირიბია შკვითინხეს მოვლილი ხელები. თითქოს აღმოჩენამ გაა-

ოცაო, ცურუს გაზრდილმა პირველად დახედა მათ. ჩვილს რომ სჩვევია ისე, სახესთან ნელ-ნელა მიიახლოვა. რამდენჯერმე შეატრიალ-შემოატრიალა. სოხანეზე თუმნიანების გარშემო ბავშვების სიმრავლემ გაბადრა. ააჩქარა. ოციოდე ნაბიჯი ეუსასრულა. შეაფრინდა. მელაგები შემოჰხვია ღვიძლს თუ გარეშეებს. სწორედ იმგვარად, ოქროსფუჩიჩიან სიმინდის ღეროებს შესაკონავად რომ ჩაიხუტებენ ხოლმე და ჩემო დიდრონთვლიანებოის ჩურჩულთი გაქვამულ სამზადისში შეაუჩინარა.

კვირას თვე ემატებოდა, თვეს წელიწადი.

სოფელის დღითი დღე სძულდებოდა არდაშელი. ეს განხეთქილება განსაკუთრებული ბავი ანთარიამ დააჩქარა.

— ჩემი მითქვამს და რახან ამოგიჩემებიათ, რალა გავწყობა? — ფართოდ გაშლიდა ხელებს თავმჯდომარე, როცა ანთარიებთან კამათით ვერაფერს გააწყობდა. იმ დღეს კი მოდავეს აშკარად წაუესპიტა. — როდესაც ამქვეყნიდან წაკვანჭალდება, ბაბუაშენსაც კაკლის ხე დაეუბრკოთ, არა? — წამოცდა, მაგრამ გვიან იყო თითზე კბენანი.

— რატომ, არდაშელის ჭირიმე, მაშენივით ღობის ქვეშ გაძვრომისას თოფი რომ არ გავარდნია, მისთვის?! — მიაგება ხელად. ნოჩოს კოჭლობის მიზეზები თავივით კატის თათებში დააბზრიალა. მოკლედ, ღობის ქვეშ ფორთხვისას ორლულიანის დაქუხებამ და იმ ზათქით დამოკლებული ფეხის ხსენებამ მეტი მოიმოქმედა, ვინემ საათნახევრის ბჭობა-ძიძგილმა.

არდაშელი გაისუსა, ვინიდან ომში-დაკარგულის შვილს შესაძლოა უარესი წამოეყვებინა.

მართლაც, შინმოუსვლელთა პარკის გაშენებაში საჩოთირო რა იყო, მაგრამ რადგანაც არდაშელს არ მოაფიქრდა, ვინიდან კომკავშირის მდივანმა აქაც აჯობა, ხეივნის მოწყობას შემორიალური დაფის გახსნა და ობელისკის აღმართვა დაუბრისპირა. ჭაბუკმა მისი წინადადება მყისვე უარყო.

— ჩვენ, ახალგაზრდებს ყორე ვი არა, სულის მოსაბრუნებელი საჩოთირო ღობელი გვჭირდება, რომლებიც ფელს ზენა ქარებისაგანაც დაიცავს — თქვა და როცა ტოლებმა ერთხმად აუბანეს, როდესაც წინამძღოლს უკანდასახევი გზა მოუჭრეს, იდგის მთლიანობაში ვერდამჯანბნება, რალაც მისეულის მიტმასნება ამჯობინა. ახლების საწადელს მიეხმატებოდა.

— კარგი მაშინ, ომშიდალუპულების სახსოვრად თითო ჭადრის ხე დაეზგოთ. ჯერ ერთი, ჭადარი მალე იზრდება და რაც მთავარია, თანხებსაც დაეზოგავთ — ბრძანა, მაგრამ კოვზი ნაცარში ჩაუვარდა.

— ხედავთ, ოდაბადელებო, მომჭირნე გახდა უცებ ჩვენი ნოჩოვეჩიჩი? გადავყარეთ თუ არა ფული გზის რემონტზე? გადავყარეთ! ვის ჩავურიცხეთ აბანოს ასაშენებელი თანხები?! ცხადია, არდაშელის ჯიბეს! რკინა-ბეტონის ბოჭები დაეუკვეთეთ და გაფისული ძლივს მოგვაშავეს! იქნებ ვაჭრობას გმირებზე საუბრისას მაინც მოვეშვათ! — ჭკუას ასწავლიდა თავკაცს ბავი ანთარია — რას მიქვია ჭადარი და თხმელა. ჩვენი ქვეყანა ამ ეკალუცობამაც მოინელა გარკვეულწილად. მიმატება კი არა გაშენებულები ძირფესვიანად ამოსათხრელია. არავითარი წყავი და ნაძვი. მხოლოდ კაკლის ხე, ხალხო — დაასვენა.

დამსწრე საზოგადოება დიდ-პატარიანად აუჯანყდა.

შორს წავა ეს მამაძაღლო, გაიფიქრა არდაშელმა.

თავმჯდომარემ ბავი ანთარია ვერც ადგილის გამოყოფაში დაიყოლია.

— ამხანაგებო, მეტი წინდაუხედაობა თუ გსმენიათ?! — გაცეცხლდა ბავი — შინმოუსვლელთა პარკს თუ სოფლის ჩრდილოეთით, ყველაზე ნოყიერ მიწებზე გავაშენებთ, მერე ყანებს სად მოვთხოვით, ნეტავი?!

განგებ ხრიოკსა და უნაყოფოს ჩააიცივდა. სასაფლაოს გაგრძელებაზე, ანთარიების მარმარილოთა გაყოლებით მდებარეს.

— გმირთა სახელები სტუმარს წესი-სამებრ, ჰიშკრიდანვე უნდა შეეგებოს — ძველებურად მკერამეტყველებდა ჭოფიას შვილიშვილი — ეგეც, რომ არა, ჯაგნარ ადგილებსაც ეშველოს იქნება რამე, ჰიჭე კვეკვეს თვალბსაც რომ უჭირს გაღწევა. თანაც პარკი მისაბამ მაგალითად მოგვევლინება ერთმანეთთან თავგადაკლული ჯიბრით რკინა-ბეტონს გადაყოლილი ჰირისუფლებისთვის.

სასაფლაოს აუგად მოხსენიებამ ახალგაზრდას აქამდე ერთსულგონი მრევლი გაუნაწყენა, მაგრამ მამაჩემის ჯიბრის ფესვს მოეშვითო, ახიხინდა ჰიჭე კვეკვე და სასწორიც მყისვე მისკენ გადახარა.

ბაგი ანთარას სიტყვა მაშინ აიტაცეს ერთხმად.

— შინმოუსვლელთა პარკი ენგურის პირას გაშენდეს! სასაფლაოს გაყოლებათ! კაკლის ხეებით! — იძახდნენ და არდაშელსაც ხელების გაშლისა და მხრების აჩეჩვის მეტი რაღა დარჩენოდა.

სასაფლაოსგან განსხვავებით კაკლოვანში მალე სულ სხვა სიო დაირწა და რამდენადაც ტოტი ტოტში იხლართებოდა, თავმჯდომარეც სოფელს უფრო გაემიჯნა. სამგიეროდ ბაგი ანთარია აღზევდა. ახლა პარტიბუროს თუ ოდაბადეს საჭირბოროტო საკითხებს ის განაგებდა.

ცოტა ხანში „ჯიბრშიჩამდგარ ბერბი-ქას“ ცირიბიას წამოჩიტიული ვაჟიც დაემატა და არდაშელის აქამდე უზრუნველ ცხოვრებას წყალი შეუღვა.

ყვებან ჰალიძონიას ბიძასთან გასაყოფი რა უნდა ჰქონოდა, მაგრამ ჰორები თანდათან გონებას უწყამლავდა. უკვე მშობლის სიტყვებს ნაკლებად ერწმუნებოდა. ძმისა და მამის გადაკარგვას არდაშელთან ერთად ცირიბიასაც აბრალებდა. ასეთ საშინელებას უმიზეზოდ არავინ ჩაიდენსო, ასკენიდა. ცირიბია შკვითინხეს კი შვილის რჩენასუსტი ხელებით უხდებოდა. უკვე ჩაის პლანტაციიშიც ტრიალებდა. კოლმეურნეობის კანტორასაც ალაგებდა. ყანასაც უვლი-

და და ბალ-ბოსტანსაც. არდაშელმა ბინეტში ჰოთნის ყვავილები შეჰქონდა. ყოველ დილით და საღამოთი რწყავდა. განსაკუთრებით მას მერე, რაც არდაშელი ბენტერა ბუფლე თუბალიას შემოსწყრა. „ბატევისცემის ვერშემფასებელი“ ბიბლიოთეკის მტვერსა და ჩრჩილს მიუბრუნა. მის ადგილზე „ყურუ ბლანამ მენდული“¹ ცირიბია დასვა.

ეს ზედმეტი ყურადღება ყმაწვილს ძარღვებს უწყევდა. ახსენებდა მთვრალი მამის სიტყვებს — „წადი შენს ძამისთან!“ მშობელს სამსახურის მიტოვებას სთხოვდა. მიზეზად ხალხის რიდს მოიშველიებდა.

მოგვიანებით ბიჭის კილო უფრო გაჰყავდა. ის კი არა, ერთხელ კოჩიას სიტყვებით შეამკო, რისთვისაც გამაზრდელმა სილა გააწნა. მერე ქალი ყვებანის ხუჭუჭა თავს ჰკითხინით მკერდში იკრავდა. ნესტოებიდან წამოკლავნილ სისხლს სველი ტილოთი წმენდდა. ვაჟი დედის ხელებს მინებდა, თუმცა მათ ოდინდელი მიმზიდველობა დაჰკარგეს.

მამაგაქცეულის სიამაყე თანდათან ითვლებოდა. არდაშელთან შეხვედრისას ცირიბიას უკვე თვალები უცისკროვნდებოდა. კეკლუცობდა.

ბიჭი თავს შეურაცხყოფილად გრძნობდა, რადგანაც მაზლის კაბინეტის ფანჯრის ფარდებს ღიღინ-ღიღინით აუთოვებდა რძალი. საეჭვო ურთიერთობაში ერთხელაც ვერ შეასწრო.

დუყლა ანთარას წისქვილში ყვებანი ურიკას წააყანალებდა. მშობელი გვერდით მისდევდა, მაგრამ ძველებურად საყელოში არ ეჭიდებოდა.

შეზინდებისთანავე გაჰვარტლულ სამზადში დაწვებოდნენ. შვილი თავს მოიმიჩინებდა, ნაჯაფარი დედა კი წრილებდა. კენესოდა. გმინავდა.

სწორედ ამ შინაგანი ღალატისთვის ასამართლებდა მშობელ დედას.

— ზეზეულად რისთვის ჩამომანდე, შვილო?! ყველაფერში კოჩიას რისთვის

¹ ჰქუა რომ არ მოეკითხება იმისთანა ბავშვის პატრონი (მეგრ.).

უნდა დაემსაგავსო?! ნუთუ ჩემი სისხლის წვეთიც არ გირევია?! — ეგდრებოდა, მაგრამ „უსაფუძვლო ეჭვებით გატანჯული“ დამბადებლის მუდარას არაღ ავადებდა.

მალე ცირიბია მავლის კაბინეტის მისაღებში ტექნიკურ მდივნად მოკალათდა და ამან ყვებანი, როგორც მშობლის, ისე ჭიმადის მიმართ ათმაგი შურისძიებით აღავსო.

ჯერ იყო და ნოჩოეიჩის კაბინეტის ფანჯრის მინები ჩაულეწა. მერე დანით ვერცხლისფერი ფარდები აუკუწა, რაფიდან ყვავილნარები გადმოუყარა. ეს ყველაფერი მეორე დღეს თავმჯდომარემ ხალხის გასაგონად ქარს გადააბრალა. სტიქიას დასწამა, თორემ იგრძნო, ძმისშვილი რა უკმეხურადაც დაუპირისპირდა.

რამდენიმე კვირაში ქარბორიამ ფანჯრები ხელმოვრედ ჩაამსხვრია, თან გალაქულ მაგიდაზეც დაუწვიმა და დავთრებზეც.

მოგვიანებით ნოჩოს სანაქებო კამეჩებმა და ძროხებმა კულები ერთბაშად დაჰკარგეს. ეს ზარალი ჭიმაიამ უკვე ვირთხებს გადააბრალა. შემდეგ პაპისეულ ვენახს ვიღაც უსულგულომ წალდი მოუწაცვლა. დაზარალებული უჩინარ მტერს ეძებდა. ვისზე არ შეეჭვიანდნენ, მაგრამ ყვებანის სახელი არავის უხსენებია.

დღეს კვირა მოსდევდა, კვირას — თვე, მაგრამ არდაშელისა და მილანდარის სარეცელი ძველებურად გათიშულიყო. ყოველ შემთხვევისათვის, უცხოებს თუ არა, შინაურებს მაინც უხილავთ მრგვალი მაგიდის გარშემო მობეგნალი ცოლ-ქმარი.

— თუ მომეკარები, თავს არ ვიცოცხლებ! — იმუქრებოდა მუშუქების ასული. როდის-როდის ულაცოვით კუთხეში მიიწყვდევდა დედაკაცს არდაშელი. ხელს დასარტყმელად აღმართავდა, მაგრამ მილანდარი უმწიკვლო თვალებით დაუხვდებოდა და განიარაღებული კაცი დედის კალთისკენ წალასლასდებოდა.

— რატომ საუბუროდ არ დამეხუტები უღირსი რძლის გამომძებნელი თვალები — ეფერებოდა მოხუცი მემკვიდრეს, მიტევებას ითხოვდა შვილისგან. მერე მილანდარსაც უტკებოდა. მოამაგე მეუღლის არდალუპვას, თანადგომას, მტრების ჭინაზე ცილისწამებით მოწამლულის გამხნევენას ეჩიჩინებოდა.

— ნურც შენ გაიმწარებ სიცოცხლეს — არიგებდა რძალს, — ნუთუ ვერ ამჩნევ ძმისთვის გაწეული სიკეთე ხალხმა როგორ ჩამოართვა?! ჩემი იოტისოდენა ხათრი რომ გქონდეს, ვაჟიშვილს არ დამიღუპავდი. აბა, კარგად გაიხსენე, იმთავითვე რანაირად ამოგარჩიე, გულზე მოგიხუტე. წყალში მიყრი შენზე დამყარებულ იმედებს. ნუთუ ასე მალე დაივიწყე არდაშელის სიყვარულით ჰკუთარეული ქალიშვილების გარემოცვაში რაფერ გვარცხენდი. დათმე სიამაყე. შეურიგდი შენს ღვეტერია! ქმარს. ოჯახის მზრუნველი მამის ლოგინი გაიზიარე — გამუდმებით ამას ეხვეწებოდა.

მილანდარ მუშუქია კი ქვითინებდა, ქვითინებდა.

უსაზღვრო ერთგულების ცრემლები ცარო კიმერელიასაც კი შეძრავდა, თუმცა შვილის განსაცდელი გააჭიქებდა.

— თუკი არდაშელს რამე დამართა, ჩემივე ხელებით მოგიღებ ბოლოს — ემუქრებოდა — სატრფოს ამდენ ხანს იმისთვის მოელოდი, რომ, მერე ერთბაშად დაგელუპა?! უბოვარი შეგითვისე. უარაფრო შეგივრდომე. გასვი და გაჭამე. ჩაგაცვი და დაგახუტე. ანგელოზ შვილს შეგრთე. კარგად მიხდი სამაგიეროს ღმერთმანი! — ანაშუსებდა „სახლიდან გასაძევებელს“, მაგრამ მილანდარი ყოველგვარ დამცირებას მორჩილად ითმენდა. ბოლოს დედამთილი ცირიბია შკვითინხესაც გადაწვდებოდა. სწყევლიდა კარდუხიებსა და ჰალიძონიებს შორის კედელივით აღმართულ „ცურუ გაუხარელს“.

მეტოქის სხენებაზე მილანდარი ამაყად წამოიმართებოდა. უმცროს ქალიშვილს თუთურისა დასწევდებოდა.

— წადი, წადი, უკეთეს ადგილას მიბრძანდებოდეთ იქნება! — აქ ზრდილობითი ფორმა რძლის აზნაურული წარმომავლობის დასამცირებლად იყო მომწველებული — სიბერეში მაინც ვის წავლე ჭკუა. არდაშელის შესაფერისს აწი მაინც გამოვძებნი! — ცოფებს ყრიდა ცარო კიმერელია, მაგრამ გაძევებული სანამ კიბეს ჩაათავებდა, სახლს გადაუხგავს ჩემი გიჟი შვილიო, გაიფიქრებდა და დაშინებული მუშუქებს ფერებ-ფერებით მოაბრუნებდა.

ყვებან ჰალიძონია ტანს იყრიდა. ხმა უბოხდებოდა. მაჯა უმსხვილდებოდა. სკოლა მიატოვა. დუყლა ანთარისა შეეკელა.

მამაგაქცეულმა მისაც მოუხშირა. „ძმის მოლატეს“ სოფლის ცენტრში სახალხოდ აგინა. წაძიგდებოდნენ. თავმჯდომარემ მამლაყინწას შესაშინებლად იარაღი დაუძრო, მაგრამ ვაჟის უმსგავსო საქციელს ცირიბიას არასდროს საყვედურობდა. ერთგულებას უთქმევლად უმტკიცებდა. თავსაფრიანიც მონღოებით ამიტომ უპრაილბდა ფანჯრის მინებს, იატაკს, მაგიდას. ამისთვის ზრუნავდა უფროსის სულიერი სიმშვიდისთვისა და ნოყიერი კვებისთვის. და, ახლა, როცა მილანდარ მუშუქიასა და არდაშელის საზიარო ლოგინი რამდენიმე წლის დაშორებული გახლდათ, როდესაც ამაღლებული ბუნების ქალმა მეუღლეს თავლაფდასხმა არ მიუტევა, შერცხვენილ სიცოცხლეს ენგურის ტალღებთან ჭიდელში იცხრობდა, მამაკაცობაში შესული მაზლიშვილი რა ხანია ლანდივით დასდევდა. სინდისგარეცხილ ბიძის სამაგიეროს უხდიდა.

ერთხელ ტანსაცმლის დამალვაც გაბედა და ნაპირზე გამოსული ალი, როცა ყურშიშეყონილ წყლის გამოსადენად ცალ ფეხზე ხტუნავდა, ეტაკა, თუმცა გულშეჭანებული ბიცილა მკლავებიდან კალმანივით დაუსხლტა. მდინარეში შეასწრო.

მხოლოდ გამთენიისას მოუბრუნდა ოჯახს გონებაარეული, ენაწართმეული და გასაცოცხლებელი მილანდარ მუშუქია.

თუთურია ყვირილის ხმას აჰყვა. უფროსი დის სხეულს გადააბობდა. დედის საწოლს ხელი მოუფათურა, მაგრამ როდესაც იქ აღმზრდელი არ დაუხვდა, წამოტირებული საძინებელში საღამურისამარა შემოტყავუნდა, უდროოდ გამოღვიძებული ბავშვი მუშტით თვალებს ისრესდა. მიზეზიანობდა. მისი მზერა პირველად არდაშელის გაბოროტებულ სახეს შეეფეთა. დაძარღვული ხელები კი ლოგინზე გაშოტილ დედამისს ყელში უჭერდნენ, ახროტინებდნენ, ენის ამორთმევას ცდილობდნენ.

— ჯობია შენითვე თქვა, ღამე ვისთან გაათიე! — ემუქრებოდა გადარეული.

რძალს ცარო კიმერელია თმას უწეწდა. ხელჯოხს აძგერებდა ნოჩო ბაბუა.

თუთურია განსაცდელში მყოფისკენ წივილით გაექანა, მაგრამ ბებიამ გზაშივე დაიჭირა.

— ჩემო ანგელოზო, შენ უჯიშოს ხორცი უნდა მოგეკაროს?! — ეუბნებოდა. გოგონა კი იკლავებოდა. ბრჭყალავდა. თავის დაღწევას ცდილობდა. არაფერს დაიშურებდა, ოღონდ დედის მკერდს ჩახუტებოდა.

მამა გაფაციცებით ათვალეირებდა ქალის სხეულს. ზურგისკენ შეატრიალებდა. თუთურისათვის დაფარულ საბნის სიდრემში იჭვრიტებოდა. მკლავებს მიმოუტრიალებდა. რალაცას ეძებდა. წამოიზარდა და მერე მიხვდა — თურმე მამაკაცის ხელების ნაკვალევის აღმოჩენას ლამობდა, მაგრამ მილანდარი უმწიკვლო იყო მთის წყაროსავით.

ნოჩო ჰალიძონია ყალიონს გამართავდა. რძალს მიმინოსებური ელდით გაზომავდა. უთვალთვალებდა ქალს, როგორც ცხოველი შარავანდედი გამოცლოდა. მკერდზე ციდა ბავშვი მიეკრა და ჭერს მიშტერებოდა. გახას ძე არარსებულის ამოკითხვას ცდილობდა. მართლაც მილანდარსაც ცირიბიასავით

მანდილი შეერცხვინა, არდაშელის კაცობა შეებარბაცებინა თუ ყველაფერი შემთხვევითობის ბრალი იყო.

ოდაბადელი დედაკაცები ყვავებებით კუთხეში მისხდებოდნენ. თუთურობის სმენისთვის მიუწვდომელს ჩურჩულებდნენ. ცეროდენა ატყობდა — დღეები და მოყურადენი დედის სილამაზეს შეუბრალებლად ძარცვავდნენ.

ცარო კიმერელიას გარშემო იკრიბებოდნენ პირმოკუმულები, თვალჩაცვნილები, ცხვირდაჭეჭილები. ასე ტურების ხროვა შემოერკალბა ხოლმე დაჭრილ ქორბუდას. ფეხაკრეფით, სამძიმრებით მოფუსფუსებდა და მოიღუნებოდა ნაცნობ-მეზობელი. მოჩვენებითი თანაგრძნობით თავებს გააქნევდნენ. ბალიშქვეშ ხელს შეაცურებდნენ. ან იქით, სასტუმრო ოთახში გაშლილ მაგიდაზე ძღვენს ახვავებდნენ. იმ სასთუმალს ბებია მოაკითხავდა. მომუჭულ ფულს ხალათის ჯიბეში გააქანებდა და მერე ქსოვაგაჩაღებულ შავოსან ქალებს საჩუქარს ერთითად მოაჩვენებდა.

მას შემდეგაც, რაც მილანდარის სისპეტაკეში ყველა დარწმუნდა, როდესაც უბედურების კვირისთავზე დამესხენი, ყვებან, დამესხენიო, წამოაბოდა სნეულს, როცა სასამართლოს ექსპერტის მუყაითობის და მოძალადის ცილისწამებაში მხილების მერე მუშუქხეს შებღალულ პატიოსნებას სამარცხვინო ბრალდება ჩამოშორდა, დიდება წვეტიანი ნიკაპითა და სისხლიანი თვალეზით კვლავინდებურად იმავკუთხიდან იმზირებოდა.

— რძლის არჩევანში შევცდი — სულ ერთსა და იმავეს ეჩიჩინებოდა ღამისმთევლებს — ქორწილის პირველივე თვიდან ჯან-ღონით სავსე მეუღლის ლოგინს გაურბოდა — ურცხვად აშიშვლებდა ცოლ-ქმრის საიდუმლოს. ათას მაგალითს იხსენებდა, რაც მისი მტკიცებით, არდაშელს დღითიდღე აგოებდა.

— ჩემი ბიჭის თავდაჭერილობის ამბავი საქვეყნოდ ცნობილია, თორემ ციკისისხლიანი ცოლის პატრონს ძუ-

ნა — გავარდნილი ცირიბიასკენ ხელწაცდენოდა გასაკვირია?! — ატანტალებდა გამუდმებით ენას.

კოჩიას ბიჭი მართლმსაჯულებისგან დაძვრომას არც კი ცდილა. პირიქით, იმ დამეს განზრახული სინამდვილედ გაასაღა. იუსინდისა. წმინდანს ჩირჭი მოსცხო.

ცოფისმყრელმა არდაშელმა ბრალდებულის ჩვენების შემოწმება მოითხოვა და როდესაც სასამართლოს ექსპერტმა ცნობამხიდილის სხეულზე ძალადობის ვერავითარ კვალს მიაგნო, მოძალადის სიტყვები ყალბად ცნეს.

— ეტყობა შიშისგან არ მიძალიანდებოდა — ურცხვად ირწმუნებოდა ყვებან ჰალიონია.

— არდაშელმა ცოლის ახდილი ნამუსი ფულით გამოსყიდა — ხიხინებდა ჭიჭე კვეკვე. მოკლედ, ასე იყო თუ ისე, პროცესმა შურისმაძიებელი გაამტყუნა და მილანდარის გაუბატურების მცდელობისთვის, უმწიკვლო ქალის ცილისწამებისთვისა და გაუბედურებისთვის ათი წლით, თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა.

თავმჯდომარეც ამ წუთს უცდიდა. ახლა გაირკვეოდა ცირიბიას რანაირადაც უძვერდა მისთვის გული.

— სიცოცხლე გაგიმწარე, ჩემი რეგენი შვილით — ეცრემლებოდა მუხლზედაცემული ქალი არდაშელს.

— მდგომარეობამ მაიძულა, თორემ შენს სისხლს და ხორცს საციხედ გავიმეტებდი განა? — ეჩურჩულებოდა ყურისძირას ფეხზეწამოყენებულ მიჯნურს. თან ხელები ჩვეული რბილი ადგილებისკენ გზას თავისით იგნებდნენ. ცრემლით სველ უბეებს უკოცინდა.

— აწი ჩვენი თანამშრომლობა უხერხულია — უთხრა დაყვავებით, როგორც კი გრიგალმა გადაიარა. სამსახურიდან დათხოვნაზე განცხადება დააწერინა.

— შენ სასჯელად ჩვენი უიღბლო სიყვარულიც გეყოფა — ეუბნებოდა და ტყავგადაკრული კარებისკენ ფერებ-ფერებით მიაცილებდა.

ადრეც, ამჟამადაც არდაშელის იქით ცირიბია შკეითინეს გზა არ ჰქონდა.

შვილების ამბის გასარკვევად „უბედური დედა“ ხან სატანჯოში მიდიოდა, ხან — რაიონულ ცენტრში, სადაც ერთგან თოფს უბათქუნებდნენ, მეორეგან — წრესგადასული ვნებით ნაცრავდნენ.

წლების მანძილზე „ნიჩბებით მოხვეტილი ფული“ ნელ-ნელა სარბიელს პოულობდა თავმჯდომარის მამულში. კრამიტი თუთიით იცვლებოდა, აგური — მარმარილოთი.

უფროსი ასულის მომავლისთვის განსაკუთრებით ზრუნავდა. ზოგჯერ ყურადღების ნამცეცებს სწეული მეუღლის მომვლელი უმცროსი ქალიშვილისთვისაც იმეტებდა. ათასში ერთხელ კოჩია ჰალიძონიაზეც ფიქრობდა. დროდადრო მილანდარის უნუგეშო მდგომარეობაც აწუხებდა.

— იბადებიან სიყვარულის მონები — იტყოდა ხოლმე და ამაყოფდა ამ გრძნობის სათავე თვითონ რომ იყო.

ხანტურის გამო ნემსის ყუნწში ძვრებოდა. აქედანვე უმაღლესი სასწავლებლისთვის ამზადებდა.

გარეგნობას არდაშელ ჰალიძონია დიდად უფრთხილდებოდა. სხეულს დილის ვარჯიშებით იკაუებდა. აუზში ცურავდა. ხანტურს მომცრო კორტზე ჩოგბურთს ეთამაშებოდა. დანა-ჩანგალს მოხდენილად აწკარუნიებდა. ყანაში და პლანტაციაში გახუნიებული ტანსაცმლით დადიოდა, სამსახურში — ჯინსის შარვალ-ხალათით. დედაქალაქის სტუმრებს თუ ზემდგომი ორგანოების წარმომადგენლებს კი ცალმავად განასკვული ჰალსტუხითა და მის ტონალობას შეხამებული კოსტუმით ეგებებოდა. სიფრთხილე, ზომიერება, თავდაპყრილობა, აი, სიტყვები, რომელიც არდაშელის თითოეული მოძრაობიდან გამოსჰქვიოდა.

კვირას თვე ემატებოდა, თვეს — წელიწადი.

ნოჩო ჰალიძონიას ფეხის ტკივილის მოხშირებასთან ერთად წლების სიმძი-

მეც დაეტყო. შვილი სულ „დიდუქიშვილს“ თანა“ წაყვანას ჰპირდებოდა. სოფლის დალაქებს კოკო მუშუქიას ან პახვალა ჭანიას გააპარსვინებდა. ქალაქად გამგზავრების მოლოდინში მოხუცი სკამზე ჭიშკრის პირდაპირ ჩამოვლებოდა. ქუთუთოჩამოზიდულ თვალბში ცრემლი უბრწყინავდა. თავს აჭიციებდა.

— მაფას ცოდვა ამიდულდა და ამიკვარჩხალდა — ბუტბუტებდა წარამარა და ისე გააპატიოსნა ჭიქე ძეკვამ, სულ შეპირებული უკვდავების წამალი ელანდებოდა.

მასობაში კოჩიას პირშომ ფეხიც აიდგა, ადამიანთა ენაზეც ატიტინდა. თვალსა და ხელს შუა წამოჩიტულ შვილში მსგავსებას ეძებდა. სატანჯოს წივილ-კივილით მოახლოვებულ ნაცოლარს თოფის ბათქა-ბუთქით აშინებდა. ყანებში ჭიანჭველებს აბინავებდნენ. სკებს, კამეჩებს ამრავლებდნენ. ყანებს თოხნიდნენ.

კოჩია ჰალიძონია ბიძის ლაბორატორიულ საქმიანობას შიშით უთვალთვალდებდა. ის და მოღალატის მიერ ბუტბუტით მონათლული მახარე ჭაობნარში ცხოვრებას ნელინელ ესისხლხორცებოდნენ.

მაფა ჰალიძონეს შინ დასტოვებდნენ. მამა-შვილი სატანჯოელს უკან მიჰყვებოდა. სახელოზე წატანებულ ეკალს ძმათამკვლელი ცერით მოსინჯავდა, ფრთხილად შეატრიალებდა.

— რას ვერჩით ამას?! — იტყოდა ყრუდ — კაცი როდია, იმთავითვე გვიმჟღავნებს ხვაშიადს. ხელი არ მახლოო, გაფრთხილებს შორიდან და მისი რა ბრალია მხარს თუ წაჰკრავ?! მერე ვუწყრებით ხოლმე — დავწალდავთ! — თავს გააქნევდა. გაოფლილი ნაოჭმრავალი შუბლიდან ბანჯგვლიანი მაჯით თხმელის ბიბილებს და მტვერს მოიწმენდდა.

ბრეზენტის უკაბიშონო საწვინმრანს უპერანგო მკერდი მძიმედ უმოძრავებდა. შეუმჩნევლად სუნთქავდა, თითქოს ბუნებას მისი ფილტვები სხვანაირად მოუშარათაო.

სატანჯოს გააზატებულ ძალებს ულ-
რანისთვის ფერმკრთალი ტყვრი შემ-
ჰიდროვებინა. წაბლის ხეების გვერდით
ირწოდნენ მუხები და აკაციები. ჩამი-
ჩუმობდნენ ოდესღაც გიგანტი, ახლა
დაჩაივებული გვიმრები და მინც ეს
სამეფო თხმელას ეკუთვნოდა.

ავ სენს სატანჯოელისთვის ბაგე თით-
ქმის გოჯით წაეჭამა. უჩინარ მატლს
ცხვირის მარჯვენა ნესტოც გამოეხრა.

თენების მთრთოლვარე შუქზე წამოზ-
რდილი ყვრიმალეები უბზინავდა. ჭაღა-
რა წვერი მკერდამდე სცემდა.

ტყეების დამატობელ სურნელს ახე-
დავდა. კენწეროებს ძლივს ელაციცებო-
და დილისხმა, მაგრამ აქ უკვე საცდელი
ფუტკრები ბზუოდნენ.

ფუტურო კუნძთან შეყვანებული ჭი-
ანჭველების ფუსფუსს დააკვირდებოდა.

— მალე დაფრინდებიან. ჩვენი ბუ-
ტუტიც ასეა — იტყოდა.

შვილის გახსენება კოჩიას შეაკრთობ-
და, მწარე ნალველი მოშხამავდა.

წყალში თევზივით სრიალებდა ხეიბა-
რის მემკვიდრე. ჩაყვინთავდა და ფსკერ-
ზე იმდენხანს გაწეებოდა, მოყურადეს
სუნთქვა შეუგუბდებოდა.

ფაფარში ჩაფრენილი უბელო კვი-
ცებს დააგეღვებდა. კამეჩს კულზე ჩაე-
ჭიდებოდა და ზღვაში დასალიერამდე
შეცურავდა.

ნაყარ ფუტკარს გეჯაში პეშვით გადა-
იყვანდა. სანადირო თოფს წაიღებდა,
პანტა მსხლით ჩანთაგამოტენილი კი
მობრუნდებოდა.

მამა-შვილი აქამდე წარმოუდგენელ
ცდებს აყურადებდნენ. ვარდისა და ჭინ-
ჭრის შეზავებას უთვალთვალდნენ.
გამოჰყავდათ ალბინოსი კამეჩები და
ცერისიმისხო ჭიანჭველები. კუნძულებს
შორის საწნახელისმაგვარი ნაგებით
მიმოცურავდნენ, სადაც ზოგან სიმიდს
თესდნენ, ზოგან — სელის კანაფს და
ხაშხაშს. ერთგან სამკურნალო მცენა-
რებს ახარებდნენ, სხვაგან — სკებს,
თახევებსა და გიურზეებს.

თექვსმეტი წელი მიიწურა მას შემ-
დეგ, რაც კოჩია ჰალიძონია სატანჯო-

ლებს შეეყვანა, მაგრამ აქაურ ჩანახ-
შირებულ აკლდამებზე უფრო ცხვირ-
პირმოჭმული ბიძის ეშინოდა. მისი გო-
ნების მაგიურმა ძალამ იმთავითვე მო-
ნუსხა.

დრო გადიოდა და ნოჩოს ვაჟიშვილი
თანდათან რწმუნდებოდა, რომ მთელი
ეს პერიოდი მტკნართვალეა მოხუცის-
თვის უსუსურ ჭიანჭველასავით საცდე-
ლი არსებანი იყვნენ. ამ ზეგავლენამ
განსაკუთრებით ბუტუტი მოიცვა.

მკაცრი კვების რეჟიმი დაუწესა. თვე-
ობით მხოლოდ თაფლეულს და თევზე-
ულს აჭმევდა. თხემიდან ტერფამდე
გულისწამლები ცხიმებით ზელდა. ფე-
ხის ადგამდე ნაკადულს მიაჩვია. კიდუ-
რებს და თავისქალას უზომავდა. წო-
ნიდა. საწადელსმილწეული ხელებს იმ-
ტვრევდა და ის დღე ჯაგებში ბნედი-
აწივით დაშლივინებდა.

ასე და ამგვარად, კოჩია ჰალიძონია
დამხვდურის ორანამ უმტკივნეულოდ
დაიძინა. ჟინი ანთარიას ძალაუფლების
ჩრდილში შეეუყუღმა მორჩილების
უღელი თვინიერად მოირგო. ხსოვნი-
დან ძმის გაღრმავესებული უნდობ-
ლობა ამოეძიკვა.

ხვალინდელი დღის იმედად და ნუგე-
შად მარტოოდენ ბუტუტიდა შთენოდა,
მაგრამ ნელ-ნელა ისიც ერთმეოდა.

შვილს ძველებურად უმაღლავდა შერ-
ცხვენას. ცხოვრება ვერ მოუწამლა და
სიყრმიდანვე გამოგონილი წარსულით
ეცრუებოდა.

— ტუპუს ელოდა თურმე დედაშენი —
ლურსმანივით აჭედებდა მის გონება-
ში — დიდხანს გვაწამა უშვილობამ,
გავვიჩინე და — წამოდულებულ
ცრემლს ხელისგულს უმარჯვებდა —
რანაირი წამებით დალია სული?! მეო-
რეც გადამიჩინე, ძმა არ წაერთვას
ქმასო, მთხოვდა უბედური — ამისი
ხსენება და მალხაზის მოხუტებაც ერთი
იყო. ბუტუტის თმას ცირიბია შვეითინ-
ხეს მკერდის სურნელი დაჰკრავდა —
გავთავდი კაცი, ცოცხალია ორთავე-მეთ-
ქი, ვუმტკიცებდი, მკვდარ შვილსაც
საღსალამათად მოვაჩვენებდი. ხელიდა

გაიწვდინა თქვენკენ — არწმუნებდა წარამარა. ის მკლავი მერე ცისარტყელასავით ეკიდა ყმაწვილის სიზმრებით მოჭედილ ცაზე. შემდეგ მსმენელის თვალწინ ჩაივლიდა აჩხავლებული ჩვილის ზვინში ჩაკვებების სცენა. ჩაირონინებდა მამის მიერ ატატებული ცოლ-შვილის აკაციის ტევრში დაკრძალვის სურათი. იმ დღიდან გამოგონილ სამარეს ველური ყვავილები არასდროს მოკლებია.

— რატომ არ დამიშრეტდა მაცხოვარი თვალებს? რატომ არ ამომართმევდა სულს? ო, ბუტბუტი, შვილო, როგორ ფართოვდება უბედურება მარტოაკისთვის, ან რა წყეული ნაპირები ჰქონია დასაქცევს?! — აკაციის იქით ჩაცისფრებულ სივრცეს მიაჩერდებოდა პატარა. მეჩხერწვერიან ნიკაპზე თითებს მიუცატუნებდა — მზემ მაინც გამომიტყუა აკაციის ტყიდან — განაგრძობდა კოჩია ზღაპრებს — მაინც მომაბრუნა შინსკენ. გზაც რომ ჩვეული სიმაღლივით იკლავებოდა?! არავითარი ნუგეშისცემა! ეს ჩვენ ვესადაგებით ხოლმე ბუნებას და ვტყუვდებით — გვემოწყალაო კალთა მისი. არ ვიცი, რისთვის გადავევლე ნაკადულს და ტყუირივით რად გავარღვიე ძეძვების ხლართი?! მზის შუქი დასდგომოდა თივის ზვინს, შუქი და მერე როგორი?! დედამიწასთან გადაწულს დილის ცვარნამი აეოროტლებინა, ბოლავდა და ცისარტყელდებოდა საკვირველად. ხოლო წაბლის ტოტს ახალგანაყარი ფუტკარი დასეოდა. მზეს უღიმოდი ჩემო თვალისჩინო. ხელები ამოგეცოცებინა ჩერებიდან, თითქოს სამყაროს ეფერებოდი, თითქოს მათკვდავებელ ნექტარს ისრუტავდი და ავტირდი. ასეთი ქვეითი ალბათ, მიეტევება კაცს — თვალგაშტე-

რებულ ბიჭს მამა ამგვარად ეხატებოდა. მერე ერთგან შვილმა დედის აღნაგობის აღწერა ითხოვა.

კოჩიამაც ვარდისფერ-რძისფერში მარწყვი შეურია. ცირიბიას სახე იმ საღებავით შეაფერადა. თმა მინდვრის ყვავილების თაფლივით გაუოქროფერა. შუბლი გაუსპეტაკა. ყელი გედივით მოუღერა. ცეროდენა კი არ კმარობდა. დედის სხეულის ზედმიწევნით აღდგენას მოითხოვდა. მხრებისა და ხელების მოყვანილობას ახატვინებდა. ნესტოებს აძერწვინებდა. ტანს აქანდაკინებდა. ხმას აცოცხლებინებდა და კოჩია პალიძონია შვილის სურვილებს შეძლებისდაგვარად უმკლავდებოდა. შვეითინხეს დაძახილს სატანჯოს სამრეკლოს ზარუკელას უნათესავებდა, რომლის შემდეგ მარტოდშენილი ბუტბუტი ჩამამბული და ჩაჭინჭრული საფლავების გავლით აკლამებისკენ წაბობლდებოდა. ძელზე მოვალაღე ზარს ჯობ-რკინას შემოჰკრავდა. ფოლადის მოგუდული კენესა უმაღლე უსიერით შთაინთქმებოდა. ისევ მიურაყუნებდა და გამჩენელის ხმას მერამდენედ გამოიტყუებდა. ამასობაში სამარხებიდან ჩხრიალა წიწილებს ამოასხამდა. კაცთამოდგმისაგან წყეული ტაფობელაზე დაიგრაგნებოდა, ირწეოდა. ონავარს შთაგონებული ცეკვა გაახალიებდა. აჲ მეორდებოდა დღითიდღე. მერე გარინდულთა მიფერებაც გაბედა. ბექობზე ამოდწეულ კოჩიას შიშისგან ენა წაერთვა.

— უხსენებელი დასვი! — სასოწარკვეთით გაიღო ხმა.

შვილმა თხოვნა შეუსრულა. როგორც კი საშიშროება ჩამოშორდა პირმშოს, რაჭიტაიანს ხმაც დაუთბა, ხელებიც. სიფითრებამც მალე გადაუარა.

სტანისლავ რასადინი

სირთულე ნარმოსახვისა

მოვიყვან ციტატას თამაჲ ჭილაძის ესეიდან ნიკო ფიროსმანზე — ფიროსმანაშვილზე, როგორც მას ეძახიან ქართველები, პედანტურად რომ გაურბიან შეეცვაკას, რაც ჩვენთვის ბუნებრივია, მაგრამ მათი სმენისთვის, ეტყობა, მეთისმეტად საყოველღეღო-საშინაოა.

„...არ შეიძლება არ მოვიგონოთ მისი ორი სურათი: „გლეხის ქალი და ბავშვი“ და „გლეხი და ბავშვი“.

პირველ სურათზე — დედას ხელში ყურძნით სავსე კალათი უჭირავს, მეორეში — ერთი მტევანი ყურძენი. ბავშვი ყურძნისკენ მიიწევს, რომეცო, ევედრება, მაგრამ დედას არ ესმის, სადღაც შორს იცქირება.

მეორე სურათზე ბავშვი დოქს აწვდის მამას, მაგრამ მამა ვერ ამჩნევს, ვერ ხედავს მას, არ ესმის მისი. ორივე სურათზე ერთი და იგივე ბიჭი ხატია, ეს თვითონ პატარა ნიკოა! დედა არ მისცემს ყურძენს და იგი ვერ დააღვივნებს წყალს მამას, რადგან ყოველივე ეს სიზმარია, ტილოზე გადატანილი ორი სიზმარია. იშვიათად შეიძლება ნახო ასე ზუსტად გამოსახული სიზმარი, განიცადო მარტოობის ასეთი სიმწარე, ამო ვედრებისა და ძახილის სიმწარე. ესაა ჭაღარა, ცხოვრებისგან დაღალული კაცის სიზმრები, ცდაა, გამოსტაცოს დავიწყების ყველაზე ძვირფასი ადამიანების სახეები...“.

თამამად მინდა ვივარაუდო, რომ თავად ფიროსმანს ასეთი რამ თავში არ მოუვიდოდა და თუ მოუვიდოდა, ფიროსმანი ფიროსმანი აღარ იქნებოდა და მისი „ტილოების“ (მუშაობის, გენიალური სისადავე, — ის კი არაა, ბავშვობასთან ერთად ბუნებრივი გულუხვობით ყველას რომ აჩუქებ, არამედ მოუხედავად ყველაფრისა გადარჩენილი, შენარჩუნებული, — თავის განსაკუთრებულ ადგილს დაუთმოდა რაღაც ხულ სხვა რამზე, რასაც ექნებოდა გააზრებული ტრაგიკული კვიტიქსტი,

რთული სიმბოლიკა, საკმაოდ დახვეწილი კომპოზიცია.

მაშინ რად არ დავინახოთ ფატალური განდგომილება მოქიფე ვაჭრების ან თავადების წერაში, რომლებიც იმისთვის კი არ იკრიბებიან, მეგობრულად უყურონ ერთმანეთს ან ხარბად გააპარონ თვალი მწვადებისა და შემწვარი ქათმებისაკენ, ხელში ყანწები უჭირავთ და „სადაღაც შორს“ იცქირებიან, მაშასადამე, პირდაპირ ჩვენ, მათ მაცქერლებს გვიყურებენ? მაშ, რად არ ვივარაუდოთ, რომ კიდევ რამდენიმე სურათზე გამოსახულ მრგვალოფეხა და დიდთავლება ბავშვებს შორის „თვით პატარა ნიკოც“ იგულისხმება?

არა, მართალი გთხვართ, სრულებითაც არ არის ძნელი თამაჲ ჭილაძის შეეკამათო, რომ საქმე ამა თუ იმ სურათის კონკრეტულ ჩანაფიქრში როდია, არამედ ეს ფიროსმანის პოეტიკის საერთო და უცვლელი თვისებაა, მისი აშკარა ფორმალური კომპოზიციაც, ისაა, რომ მხატვარს... მაინც არ მინდა ვთქვა არ შეეძლო მეთქი; მაგალითად, ხომ ჰქონდა იმის უფლება, არ სცოდნოდა და არ დამოაჩნდებოდა პერსპექტივისა და განათების აკადემიურ კანონებს, ბოლომდე გამოეძეოდა თითოეული ბავშვის, თითოეული კლასის, თითოეული თავადის, კინტოს ხასიათი — უბრალოდ, განესხვავებინა ისინი ერთიმეორისაგან.

შეკამათება არ გაძნელებდა, მაგრამ არ იქნება საინტერესო. ყოველივე შემოთქმული მხოლოდ განმარტებისათვის იყო საჭირო.

„მოდით, გულზე ხელი დავიდოთ და პირდაპირ ვთქვათ, — გულახდილობისკენ გვიბიძგებს თამაჲ ჭილაძე, — ფიროსმანაშვილი რომ ცოცხალი იყოს და მასზე ლგენდა არ დადიოდეს, ახე სახელგანთქმული არ იქნებოდა, ჩვენს წინაშე იდგებოდა ჩამოკონკილ-ჩამოგლეჯილი, გამხდარ-გამხდარი, გაუპარსავი კაცი, ვინც ილაპარაკებდა რაღაცნაირ, საყოველთაო,

უცნაურ სახლზე, მხატვრების ძმობაზე, ერთ კი-
ქა ჩაიწე გამართულ საუბარზე, გვიჩვენებდა
თავის სურათებს — მახვილიან ღომს, ჰიპნო-
ზიორისებულმა ჟირაფს — განა ასეთ მხატ-
ვარს შევუკვეთდით სურათებს და საგამოფე-
ნოდ მივიღებთ?

შეგვიძლია ვუთანაგრძნოთ ფიროსმანაშვილს,
როგორც ადამიანს, მაგრამ ჩვენდა უნებურად
მადლობელი არა ვართ იმ წრის, რომელმაც
„აიძულა“ იგი ასეთი გამოსულისყო?

ღიას, ასეთია ენისტი მახვილისტყვაობით
კი არა, თვით ცხოვრებით შობილი უსინარუ-
ლო პარადოქსი: „ჩვენ... მადლობელი ვართ იმ
წრისა, რომელიც არა მარტო უკვეთდა მხატ-
ვარს დუქნების ფირინშებს და მოხატულო-
ბას, არამედ ნებს გრთავდა დალოცვით საქა-
რთხელოში გაჭირვებით გეცხოვრა, გეშმიშო-
ლა და, მგონი, სწორედ შიშვილისაგან მომკვ-
დარაყვავი.

Он жизнь любил не скупо,
Как видно по всему...
Но не хватило супа
На всей земле ему.

ბულატ ოკუჯავა
„სიმღერა მხატვარ ფიროსმანზე“

ლიტვინას ფიროსმანზე, მის ბედ-ილბაღზე
და იმან, რაც მერე ამაზე მოიგონეს — აურამ,
როგორც ახლა იტყვიან ხოლმე, მართლა არ
შეიძლება გავლენა არ იქონიოს მისი სურათე-
ბის ჩვენებულ აღქმასა და ღამის მათ ობიექ-
ტურ შინაარსზეც ეს სრულებითაც არ არის
სიახლე. შეიძლება დაერკებით ვთქვათ, რომ
უდიდესი ლიტერატურული ქმნილების —
ტრაგედია „მამლუტის“ უჩვეულო, ამოუწურა-
ვი, სიღრმისეული სირთულე ის სირთულეა,
რომელიც ახალ-ახალი გააზრების საშუალებას
იძლევა და, სხვა ღირსებების გარდა, დანიის
უფლისწულს უკვდავების გარანტიას აძლევს;
ეს სირთულე არ არის დამოკიდებული ზოგი-
ერთ გარეშე მიზეზეზე? მაგალითად, იმ ტექს-
ტობრივ წინააღმდეგობებზე, რაც არ შეიძ-
ლებოდა არ წარმოქმნილიყო მხოლოდ იმის
გამო, რომ იმ დროს არაფერი გაეგონათ ტექს-
ტოლოგიის მეცნიერებაზე? თუნდაც იმის გა-
მოც, რაც, როგორც ჩანს, დამტკიცებულია: შე-
ქსპირის ტრაგედიაში გაითვალისწინა და გამო-
ყენა — ან შეიძლოა გამოყენებინა — თავისი
სხვადასხვა წინაშორების, იმ ავტორების თა-
ნამოსახლელ პიესების სიუჟეტები, რომლებიც
ჩაუღალა სამართლიან-უსამართლო ისტორიამ?

ყველაზე ვიცი, რომ „მამლუტა“ გენიალურია
და ამაში ოცობს ოდენადაც არ ცდებოთ;
ცხვებით მართალი ვართ, როცა შექსპირის გენიის
უდავო გამოვლინებას იმ წვრილმანებშიც ვხე-
დავთ, რასაც მე-17 საუკუნის ინგლისელი მა-
ყურებელი (თავისებურად მართალიც იქნე-
ოდა) დაუდევრობდა და უფლოგიობად მიიჩნე-

ვდა. შექსპირმა გაიმარჯვა და ეს
ტოტალურია.

ასე შემდეგ და ასე შემდეგ. განა მოვაცი-
ლებთ „ამბავი იგორის ლაშქრობისა“-ს მის აუ-
რას, მის ლტენდას, რომელშიც საშუალოდ
შესულია ზელნაწერის აღმოჩენის გარემოება-
ცა და მისი დაღუპვა მოსკოვის დიდ ხანძარში,
პუშკინის დავაც კარენოვსკისთან და ახსნა-გა-
ნმარტებისა და თარგმანების ცდებს, რომელ-
თაც ბოლო აღარ უჩანთ? ან თუნდაც „ოსტატი
და მარგარიტა“ ავიღოთ, რომანი, მკითხველ-
თან ათეული წლების დავიანებით რომ მი-
ვიდა და ახლა უკვე ამ შოკავალმნიშვნელოვანი
შესვენებისგან — ყოველ შემთხვევაში დღევან-
დელი აღქმით — განუყოფელია?

სება აქაც. ნიკო ფიროსმანის ტანჯული ბედი
გვაიძულებს მის სურათებში დავინახოთ, რომ
სიცოცხლე ძალუმაღ უყვარდა, მათ შემხედ-
ვარებს უნდა გვახსოვდეს წვნიანი, დამშუვლის
გვერდით რომ გაატარეს, გვახსოვდეს ბედნი-
ერება, მის მწუხრავად გულს რომ განზე ჩა-
უარა. ვიცოდეთ, რომ ჩვენს წინაშე მარტოხე-
ლა „მატიმისტია“. ასეთი სათაური ჰქონდა
ოღენდაც „იუნესკოს კურიერში“ მასზე დაბე-
ჭდელ წერილს. ოპტიმისტია, მაგრამ მარტო-
ხულია, სული და გულია, თავისი გამძლეობა
რომ დაამტკიცა. ამ აზრით აღიქვამს თამაშ კი-
ლაძე საქართველოს ყველაზე ნათელსა და გა-
საჯებს, ყველაზე „ბუკოლიკურ“ ფერწერს,
ვინც, ხალხური ზღაპრისა არ იყოს, ისეთ სი-
უჟებებს ირჩევდა, მომქანცველ შრომასა და გა-
ჭირვებას კი არ გამოხატავდნენ, არამედ ბედ-
ნიერებასა და კეთილდღეობას ამკვიდრებდნენ.

ქართული ფერწერა, ქართული პოეზია, ქა-
რთული პროზა არასოდეს არიდებდნენ თავს
სამხიარულო, ბუკოლიკურ სიუჟეტებს, — სხვა-
თა შორის, გაუგებრობების თავიდან ასაცილე-
ბლად გაიხსენოთ, რომ ბერძნულად „ბუკო-
ლიკური“ მხოლოდ და მხოლოდ მწყემსურს ნი-
შნავს, მშაშადამე, ხალხურ-ბუნებრივს, ნამ-
დვილს ნიშნავს, და მხოლოდ მოგვიანებით,
ჩვენს დროში შეიძინა ამ სიტყვამ ირონიული
ელფერი, რაც სავსებით შეუფერებელია ბუ-
კოლიკისათვის თავისი პირველი, პირდაპირი
მნიშვნელობით, როგორც თეოკრიტის ესმოდ-
თეოკრიტესათვის არაკადია გეოგრაფიული, მე-
ვიტყობი, სოციალური რეალობა იყო, რადგან
იქ სახლობდნენ მწყემსები, საქონელს რომ მწყე-
მსავდნენ, და მწყემსი ქალები, რომლებიც
ყველა და მაქვს იღებდნენ. განა ტყუილად
აფრთხილებდა მკითხველს თეოკრიტის რუსი
მთარგმნელი გენდრიჩ (საწესწაროდ, მან ზე-
ლი შეუწყო იმას, რომ ტლანქი ძველი ბერ-
ძენი მოგვიანებით ერთ პანაფთა ვინმედ იქ-
ცა), ბერძენი იდილიებს იმიტომ ქმნიდა,
მეფის კარის ბრწყინვალეობისათვის, სადაც იგი
ცხოვრობდა, უბრალო, ხალხური აზროვნება
დაეპირისპირებოდა.

ასეა თუ ისე, დღესასწაულის წილი ქართულ ხელოვნებაში უკველთვის დიდი იყო, — ამის ერთ-ერთი მიზეზი გასაცდარი არტისტებისა, რაც მართო რჩეული როდი მოხდებოდათ, ჰო, ალბათ, ყველას და საითაოდ, — სუფრის რიტუალიდან დაწყებული ტრადიციული მჭერმჭედეულის ჩათვლით. ეს დიდებულია, თუმცა საქმარისი არ არის; სხვათა შორის, ეს თვალნათლივ გამოჩნდა დიდი ფილოსოფიის იდილიებისა და ბუკალიების რეტროსპექტურ ზედახლა გააზრებაში.

მარმონის უარყოფაზე არ არის ლაპარაკი — პირიქით მარმონისკენ მიგვიწევს გული. იმ რთულ მარმონის კი არ ვგულისხმობ, რომელმაც დასძლია დისმარმონია, ქაოსი, არამედ ყველაზე უბრალოს, პირველყოფილს, ბუნებრივს. სხვა საქმეა, რომ ჩვენ და ჩვენ გამოცდილებას მარმონია თავისებურად ენაშურება, როგორც ბედნიერი ფონი, როგორც შუქმფინარი კონტრასტი, რაც სიმრუმეს, რამ ტრაგიკულს გვაგონებს. აი, ვთქვათ, უახინს უსულივის ლექსში რომ არის:

А наяву мир не будили трубы
Не строились во фронт ефрейтора.
И венский обыватель Шикльгрубер
По-прежнему подручный маляра.

...Мне снилось, что прошли все
беды мимо.
Я тихо спал в траве, и снилось мне:
Прах Хиросимы, печи Освенцима —
Все это с миром было лишь во сне.
(«Я спал в траве однажды».)

თუ ჩავუფიქრებთ, თითქმის ნიკო ფიროსმანის სურათებზეა ლაპარაკი მთარგმნელად, ვარტერადღეულ სამყაროზე. აი, სწორედ ეს სურათებია „ბუკალიური“, გამჭვირვალე, ბავშვური, თითქმის სიზმარიად, მაგრამ თვით მხატვარს კი არ სძინავს, არამედ მთელ კაცობრიობას; ეს ჩვენი სიზმრებია, გულს რომ გადააყოლებს, მაგრამ ვერ გადააყოლებს, ვინაიდან ამ სიზმრებშიც კი თამაშ ჭილაძეს უკანა თვალით და უკანა რიცხვით არ შეუძლია არ დაინახოს დრამატული ჩანაფიქრი, მწარე ქვეტიკის, სინამდვილეში კი ამ სურათების შემქმნელის ბედისა და ჩვენი საერთო გამოცდილების ანარეკლი.

ბავშვობასთან კაცობრიობის, ხელოვნების, თითოეული ადამიანის დამოკიდებულება იოლი როლია, საერთოდ დაბლართული თუ არაა. ბავშვობას, მის აუმღვრევლ სიცხადეს რომ ვუბრუნდებით, ამით სურულებითაც არ ვიძინებ იმ გასაცდარი უნარს, რასაც ფანტასტიკურ პროზაში. ან შეიძლება, არა მართო პროზაში, ახერხებულად „თვითტელეპორტაციას“ უწოდებენ, (წაშვი იქა ხარ!) გზას მივიკვლევთ ჩვენი გვიანდელი გამოცდილების დანაშრევებში, მათ

შორის ნაღვლიან დანაშრევშიც, ამიტომაც ეს დაბრუნებული ბავშვობა უკვე „ის აღარ არსებობს“, თუმცა პირიქითაც: „ის“ გამაფრთხილებელი, იდეალურებული, გადაჭარბებული „ისაა“, რაც გვინდოდა დაგვენახა და რაც შეიძლება ის არ იყო, — მიზეზი, რა თქმა უნდა, იგივეა: სულს უნდა დაესაზმოს მაინც ხელუხლებელი მარმონია, ის, „რამაც ყველა უბედურებას ჰყარდა...“

„უკვე ბუკალიკებამდე მივიდით...“ — ამბობს ერთ ლექსში დავით სამოილოვი, და განმარტავს, რატომ მივიდით და რატომ უნდა მივსულიყავით: „...რადგან გზამ ძალიან გავგაზაფრდა, და საშინელი იყო დროსთან კამათი“.

ისევ წავიფიქროთ დავით სამოილოვი:

Я б вас позвал с собой в мой
старый дом...
(Шарманщики, петрушка — что за
чудой!)
Но как припомню долгий путь
оттуда —
Не надо! Нет!... Уж лучше не
пойдем!..

მიპატიებებზე უარი კი გვითხრა, მაგრამ მაინც „გვეძახის და მივეყვართ“ იქ — თავის საყვარელ, პირვანდელ ბუკალიკაში; უფრო სწორად რომ ითქვას (დროა ითქვას და წერილის ძირითად მასალას მივეუბნოვდით), გვეძახიან და მივეყვართ: ეს მისწრაფება საერთო ადამიანურია, მაშასადამე, საერთო პოეტურაც უოფილა.

ზემოთ აღნიშნული „მასალა“ შოთა ნიშნინიძის ლექსებია, თუმცა მონოგრაფიას არ ვწერ. სტატია მომცროცაა და არც ამოდენა როლი აკისრია, ვინაიდან საერთოდ არა აქვს იმის განზრახვა პოეტის გაუზნარავი და მრავალფეროვანი განსაკუთრებულობის ყოვლისმომცველი პორტრეტი გამოქრწოს. მაგრამ ამასთან, არ დავშალავ, სტატია შეიცვლება რაღაცით მონოგრაფიას აქობოს, ყოველ შემთხვევაში გამოვიდეს მონოგრაფიის გონივრულ-განსაზღვრული ფარგლებიდან, — საქმე ისაა, რომ შ. ნიშნინიძის პოეზიაში, საქართველოს ერთ-ერთი გამორჩენილი პოეტის, იმ თაობის წარმომადგენლის, რომლის ბავშვობა, როგორც იტვიან ზოლმე, ომიოთა შეტრუსული, მოკვეთილადა გამოხატული თანამედროვე ქართული ლიტერატურის განვითარების ზოგიერთი ტენდენცია, ისე მშაფრადაა გამოხატული, პოეზიას რომ ძალუქს, განსაკუთრებით კი ლირიკას — „უპირატეს პოეზიას“ (ბელინსკის გამოთქმა).

და მაინც თუკი ამ წერილისთვის მონოგრაფიული ამბიციები იქნება ნიშნინიძის (რის-

სტანისლავ რასხაინი
სირთულე წარმოსახვისა

განაც თავს არ ვიზღვევს). ეს იმიტომაც მოხდებოდა, რომ უამისოდ არ გამოვა ლაპარაკი: თავის სამშობლოში ფართოდ ცნობილი პოეტი, საერთო-საკავშირო აღიარებაც რომ მოპოვებოდა, — არა მარტო რუსთაველისა და გალაკტიონ ტაბიძის პრემიები, არამედ სსრკ სახელმწიფო პრემიაც მიიღო, — უნდა ვაღიაროთ, ნაკლებად ან ცნობილი რუსი მკითხველისათვის, რაც სხვათა შორის, არ არის სასაუვედლო გამო-ნაკლისი. სასაუვედლო — არის, გამო-ნაკლი-სი — არ არის. ვინაიდან: განა საკმარისად წარ-მოდგენილი გვაქვს ოთარ ჭილაძის პოეტური სახე (პოეტური და არა პროზაული — როგორც პროზაიკოსის, სახელმწიფოდ გაუმართლა რუსულ კრიტიკაში)? თამაშ ჭილაძე, ოთარის ძმა და ესთეტიკური ანტიპოდი? მორის ფოც-ხიშვილი? ჩანსუდ ჩარკვიანი? ტარიელ ჭან-ტურაია?

დაახლოებით მხოლოდ ერთი თაობის პოე-ტები ჩამოვთვალე, მხოლოდ ერთი თაობის, რომელიც განმტკიცდა, ხორცი შეისხა, ბევრ-წილად განსაზღვრავს ქართული პოეზიის დღე-ვანდელ ხასიათს.

მეტი ადგილი რომ მქონდეს ჟურნალში, ვეც-დებოდი, ამ წერილისთვის თუნდაც ერთგვარი ჭგუფური პორტრეტული ხასიათი მიმეცა, ყო-ველ შემთხვევაში ზოთა ნიშნაინიძის პოეზია ისე მეჩვენებინა, რა თანხედომა და რა კონტრასტე-ბი აქვს პოეტის პოეზიასა და მისი თანატოლე-ბის ლექსებს... ან შეიძლება, არა: ხანდახან ცოცხალი შესაკრები მეტს ლაპარაკობს ჯამზე, ვიდრე თვით უთუოდ გაუპიროვნებელი ჯა-მი: ჰოდა, ჩვენც თავი შევიკავით. მაშასადამე, მთლიანობისა და სიცხადისათვის, თავის შე-ლუღვას თან დასდევსო რომ ამბობდეს, ანა-ლიტიკურად შევჩერდეთ იმ მასალაზე, რომელ-საც ერთ-ერთი პოეტი მოგვავწყდის.

...ასე და ამგვარად, თავდაპირველი პარმო-ნია, იდილია, ბუკოლიკა — და ის სიტყვა, რაც უვლადფერ ამასთან დაკავშირებით თავში პირ-ველად მოგვივა (ფიროსმანზე რომ ვლაპარა-კობდით, მაშინ მოვიდა): ბავშვობა.

მარტო ამისათვის, სასიამოვნო ცნებისათვის — თავიდანვე ასე გვეჩვენება: განსაკუთრებით სახიზარო ცნებისათვის — ღირდა შ. ნიშნი-ანიძის ლექსებისათვის მიგვემართა, სწორედ მათთვის მიგვემართა. იმიტომ, რომ პოეტი პირდაპირ ერთი აზრითაა შეპყრობილი, გრძო-ბადი დამოკიდებულება მქონდეს ბავშვობის გაუზნარავ, შენეულ მსოფლმეგობრებასთან:

ვინ ჩაღირებს ამ ტყეებში — ჭინკები
თუ სულები?
მართლა უიარ გვაძინებენ ამ ბოლო
ღროს სრულებით.
მთელი დამე ამოწმებენ ტყის მხიარულ
საყრავებს,
ტყისპირებზე გაზაფხული კრელ აფიშებს
აქრავენ.

მეც გავყურებ ამ გალოპირლ ხის ტოტებს
და ღეროებს,
როგორც არფებს,
სალამურებს,
კონტრაბასებს,
ჩელოებს,
საცა არი, მათ სხეულებს სულს
შობაგრავს განგება
და ხასხასა მწვანე ფოთლებს მოისხამენ
პანგებად,
და ფესვიდან კენწერომდე მოყიენი
კვირებად
ვნება ამოქუჩქუჩდება, რიტმი

ო გამოიმტკიცება...

ეს ფოთლები, ბალახები, ეს ჩიტები,
მწერები

მოხტუნავე ნოტებია თუ მფრინავი ბეგრები?
მიხალგებება სრული გარდასახვით შთავრ-
დება, როგორც ნამდვილ გარდასახვას შეიფრ-
დება, თვდავიწყებითა და გათქვეფით, უღარ-
დელად და უზრუნველად ბუნებასთან სრული
განსაუებით: კაცმა რომ თქვას, საიდან აქვს
საზრუნავი მას, ვინც ბუნებაში გაითქვეფა?

დავინთქები ტყით და ღრუბლით, მდინარე
და ხეივანით,
როგორც ერთი ამოსუნთქვა,
ერთი ექო,
ბილიკი.

და წალკავს მთელ სამყაროს უფლის
სამაღლობელი —
გაზაფხულის მწვანე ჰიმნი,
მწვანე საგალობელი.

(ვინ ჩაღირებს ამ ტყეებში...“)

უბრალოდ რომ დავაკვირდეთ შ. ნიშნიანი-
ძის შედარებებსა და მეტაფორებს, ავტორის
დამოკიდებულების ამ წერტილებს, პოეტის მი-
სწრაფების საგანს, მივხვდებით...

თქმეცა, აი, რა უნდა დავსძინო. თავისთავად
სტრიქონს, ცალკეულ სახეს, მეტაფორას ბევ-
რი არაფერი შეუძლია გვიოხრას პოეტზე, მის
ნიჭიერებასა და მით უმეტეს ხასიათზე. ხშირ-
ად წარმოთქმული კება-დიდება: ამა თუ იმ
პოეტისგან, აი, ეს სტრიქონიც რომ დარჩენი-
ლიყო, მაშინაც ცხადი იქნებოდა, რომ ის პო-
ეტიყო (ხშირად გულუხვად დაუმატებენ, ხოლ-
მე: დიდი, უდიდესი), მეტი რომ არა ვთქვათ
სანუგეშო შეცდომა. ჩამონგრეული კიბისგან
შემთხვევით გადარჩენილ საფეხურ-სტრა-
ქონს მაინც შეუძლია წარმოდგენა მოგვიცეს მას-
სალაზე, თუ გნებავთ სტილზე, მაგრამ არამც
და არამც კიბის სიმაღლეზე, და რაც მთავარია,
ვერ გვიტყვის, სად აღიოდა კიბე.

და მაინც ჩაცეებით არჩეული მხატვრული
ღირებულების შედარებები და მეტაფორები
უკვე პატარა სისტემას შეადგენენ, რომელიც
ვხეუბნება საითკენ უქცევს პოეტი. და, გული
რაზე მიუწევს.

ზოთა ნიშნიანიძის ლექსებში ყვავილი, თავზე

ქვა რომ დასწოლია, ზმორებით წამოდგება
გოგონა მშობლების შუაში ისე გარბის, როგორც
ნაკადული ნაპირებს წორის. ჭრანისთი
კლდე სუნთქავს, და როგორც ქოუკას პაპანა-
ქება სიცხეში, „ჩანჩქერის თეთრი ენა გადმო-
უდგა“. „სიცხეს ფრაფივით წაუგრძელებია
კისერი და აივანს ყნოსავს“. „სწრაფად, რო-
გორც სახელოდან ხელი, ისე გამოსხლტება მა-
ტარებელი გვირაბიდან“. ყველაფერი ეს მე-
ტაფორები, მოუხელთებელი და აშკარად ბავ-
შეური მეტაფორები, რომლებიც შორს არიან
მოსწრდელი ადამიანის განსაკუთრებული გო-
გონაპყრობითობისგან, რაც ცნებათა შეპირის-
პირებასა და აზრობრივ თამაშს ემყარება, —
ვთქვათ, მარშაკის დიდებული შედარება, ოდე-
სლად მიაქოვსკი რომ მოხიბლა: «По прово-
локе дама идет, как телеграмма» — ეს შედა-
რება გადაჭრით და შეუცვლელად მოწიფული
ადამიანისა, თუმცა საბავშვო ლექსიდანაა აღ-
ებული. განსხვავებულია იმავე მარშაკის სტრი-
ქონებიდან ზოოპარკის პიპოპტამზე «Лягу-
посажены в бинокли, а рот раскрыт, как
челюдан».

აი, უმეტდომო მხედველობითი სიზუსტე, ინ-
ტელიგენტური ოჯახიდან გამოსული პატარა მო-
ქალაქის დამახასიათებელი მშვარი, მცირე, მაგ-
რამ გარკვეული გამოცდილების გამოვლინება;
უცბე რომ გადაიღო ბემეოთის სურათი; ჩემო-
დანი და თეატრალური ბინოკლი თუ გიქნება,
შეგძლია შინ ითამაშო ბემეოთიდანა.

ბალახი თავს მაღლა ასწევს და იზმორება ან
მატარებელი, როგორც ხელი სახელოდან ისე
გამოსხლტება, — რა თქმა უნდა, ამ არის სპე-
ციფიკური სახეები, არ არის განსაკუთრებუ-
ლი სახეები ბავშვებისათვის, როგორც პაპანა-
ქება, გრძელკისრანი ფრაფივით რომ ყნო-
სავს აივანს. ფრაფივ იმავე ზოოპარკში შეიძ-
ლება იავშმა დაისოსა, მაგრამ შეუმჩნევლ-
სა და უხილავ სიცხეს ეგზოტიკურ ნადირთან
უკვე მოსწრდელი ადამიანის აბსტრაქტული აზ-
როვნება ადარებს. ბავშვობა მხოლოდ მონაწი-
ლეობს საშუაროს გარწმობადი აღქმის პროცეს-
ში და ეს პროცესი ჩვენს მხერგის სწორედ ამ
მეტაფორული შედარებებით წარმოუდგება, მა-
გრამ ბავშვობა უთუოდ, აშკარად მონაწილეობს
ამ პროცესში.

არცთუ იშვიათად ბავშვობა არ კმაყო-
ფილდება ამ პროცესში სანახევროდ მო-
წილეობით, და მაშინ, მაგალითად, კიაშაის
გასაოცარი გარდაქმნა „აპრილის საეჩიქი“,
„ცელქი გოგოს კაბის ღილაკი“, ძალიან კონ-
კრეტულად იქნება მოტივირებული: გიტყვიან,
ღილი მისდა უნებურად მოწვევბა მოსწრდმა,
ეტკოს თავისი თავი იმ მოზარდად მიაჩნიაო.
იმერეთის წვიმიან ამინდზე დაწერილ ლექსში
არის სტრიქონები ხტურად ჩამოსული, უფრო
სწორად, შინ დაბრუნებულ ქალაქელ კაცზე.

კარგია გარეთ ექორწილ გამოსვლა,
თითქოს შედიხარ ბუნების ფორში,
სადაღაც გარჩენილ კენტი წაბლისთვის
ქვის სროლა, მერე თითების დასვრა,
ეს მაშინ, როცა ოღაში, სხვენზე,
გაქვს დარჩეული თხილი და წაბლი
რამდენიც გინდა, როგორც გინდა!

(„გამთენიდან თქორავს და თქორავს...“)

აი, საიდან ჩანს, კაცი არა მარტო ჩამოვიდა
ან გამოიარა, არამედ სულით და გულით დაბ-
რუნდა მშობლიურ სოფელსა და თვის ბავ-
შვობაში. ეს ბავშვები ბედავენ სხვის ბაღში
გადაძრომს — არა, ანგარებით კი არა, საში-
შრობის გულისთვის — თუმცა მისი ბაღი ვა-
შლითა და კომშითაა დახუნძლული. ამ ჩა-
მოსული კაცის სახლის პერი წაბლითაა სავსე,
მაგრამ მას ეს აღარ ახსოვს, წაბლი გირნახუ-
ლია და არა საშოვარი, თავისთავად წაბლი კი
არ არის საცდური, არამედ მისი მოპოვება. ეს
ძლივდღივობით მოპოვებული წაბლი მოგო-
ნებითაა ტკბილი, მისი ტაშა კი არა, გათხუპნა
უფრო გასამოვნებს.

ვიმეორებ, ეს ბავშვობანს თამაში როდია,
არამედ ზღრინდელ შეგრძნებათ გრძნობადი
დაბრუნების ბედნიერი უნარია.

თუმცა, შესაძლოა, ნაწილობრივ თამაშიცაა?
მერედა, ეშმაკმა დალაზეროს, რატომ ნაწილობ-
რივ, რა მორიდებული თქმაა? პოეტს თუკი
ეჭვირფასება ბავშვობასთან შიახლოება, განა
მისთვის ძვირფასი არ იქნება, გააცოცხლოს
უცვლილი ბავშვობისგან გაწეშორებული იმის
უნარად მთელი არსებით ჩაერთოს თამაშში,
თამაშით ცოცხლობდეს? თამაშობდეს და ცოც-
ხლობდეს?

„ბავშვებისათვის თამაში სინამდვილეა... —
წერდა ოდესღაც უშინსკი და განმარტავდა: —
თამაში აცოცხლებს ბავშვს, და ამ სიცოცხლის
ნიშნები უფრო ღრმად რჩება მის არსებაში, ვი-
დრე ნამდვილი ცხოვრების ნაკვალევი, რომე-
ლშიც იგი ვერ შევდა ცხოვრებისეული მოვ-
ლენებისა და ინტერესების სირთულის გამო.
სინამდვილეში ბავშვი ბავშვია... მოთამაშე ბავ-
შვი კი უკვე მოწიფული კაცი, ძალას სცდის და
დამოუკიდებლად განაგებს თავის ქმნილებებს“.

შესანიშნავადაა ნათქვამი. იმდენად შესანი-
შნავადაა, რომ შეიძლება უფრო ფართოდ გაი-
გო და თამაშად მიუხადავო მოსწრდელი ადამიანს,
რომელიც უკვე დიდი ხანია „ბავშვზე მეტია“
და, ცხადია, კარგად შეეგუა სინამდვილეს, მია-
ათანაირ სირთულეს, ამასთან შეინარჩუნა უნ-
არი (ან დაიბრუნა) ყველაზე უფრო უცნაური
და თავისებური ფაქტაზიით ეგრძნო და ემოქ-
ნება ამ თამაშის წესების შეურყეველი რწმე-
ნით, იმის რწმენით, რომ „თამაში სინამდვილეა“,
ლ. პანტელევის ქრესტომათიული მოთხრობის
„პატრონის სიტყვის“ ბიჭვითაა, სათამაშო
ადგილი რომ ვერ მიუტოვებია, — რაკი ათამა-
შეს, ღაფიკა, აქედან არ წავალო. ან იმ გოგ-

ონას ჰგავს, ვისზეც მოგვიტორობს ჩუკოვსკი წიგნში „ორიდან ხუთამდე“. იგი ბიჭებთან თამაშობს ომობანას, კეთილსინდისიერად ასრულებს ჭარბიკაციის როლს, როცა ეტყვიან ქმარი მოგვიკლსო, სოფელში დედაკაცივით იწყებს ღმუილს. აღარ გაათავა ღმუილი. აწყნარებენ ეს სულ თამაში იყო, ყველაფერს განზრახ გეუბნებოდით, ბორია ცოცხალიაო.

— მერე რა, რომ ბორია ცოცხალია? ქმარი მომიკლეს!

შევნიშნავთ, ამ ბავშვურ თამაშში „ნამდვილი ცხოვრების“ კვლია აღბეჭდილი, რაც თამაშად იქცა და თამაშად დარჩა. თამაში არ უპირისპირდება სინამდვილეს, ერთმა მეორე შეიწოვა.

იმასაც ვიტყვით, რაც ძნელია არ თქვა: ასეთი თამაში მისი სინამდვილის რწმენითა და მოთამაშის უნარით, ამ სინამდვილეზე დახარჯოს სულიერი ძალეობი, ზელოვნების ანალოგია საერთოდ; განა ეს უცნობი გლეხის გოგო ნათესავად არ ერგება დიდ ბაღჯაკს, მხოლოდ იმიტომ რომ გულზე მოუვიდა, მამა გორიოს სიკვდილის დრო დაუღდაო?

შოთა ნიშნაინძის შეუძლია ასე ითამაშოს:

1

მოცარტი ომში წაიყვანეს,
ხვალინდელი, მომავალი მოცარტი...
მუზებო, განა იოლია
ღმერთბიჭის ომში გაშვება?
სულში უფრობილებს სიმფონიად
ბუღბუღლიადონი, შაშვები.
მშვიდობით, ნოტებო, წიგნებო,
ოქროს დროე ამურის მშვიდობის.
მშვიდობით, მსოფლიო დიდებავ,
ლამაზო ფროლიანი, მშვიდობით!
ხიტი აზუზუნდა ანტენად
და ჰანგებს მოსხამს დღეიდან,
სულ შაშვის ჰახახით დატენა
შაშხანა — ეშმაკის ფლეიტა.
მარშ-მარშ და... სიკვდილის ალყაში
ჩკინის ჯვრებს ველით და ვირჯებით.
მაგიერ: ყვავილები ყაყაჟი,
ხის ჯვრები...
ხის ჯვრები...
ხის ჯვრები...

2

თენდება... და ჭალა გუგუნებს,
იღვიძებს ათასი ფრინველი,
ატრდა რუსული გუგული,
ათასი ვაების მხილელო.
თქვენ გინდათ ტყის კონცერტს დაესწროთ?
თენდება... მზემ პირი იბრუნა...
— თქვენ პოსტი დატოვეთ, მაესტრო!
— მაესტრო, თქვენ ელით ტრიბუნალს.

ზალბი ზალბს მიჰყვა და მიჩუმდა...
პატრული წავიდა ქვეითად...
ტყვიით დაცხრილული ბიჭუნა
ჰგავდა დაღუპებულ ფლეიტას...
(„მოცარტი ომში წაიყვანეს“)

რუსი მკითხველისთვის უპირველესი სმენითი ასოციაცია ბულატ ოკუჯავას სიმღერასთანაა: «Мощат на старенькой скрипке играет... Не оставляйте стараний, маэстро...» კიდევ უფრო ნაკლები სიახლოვეა დ. სამოილოვის ლექსებსა და წერის მანერასთან; ვფიქრობ, ამან ინტონაციური ზემოქმედება იქონია — სახაყვედურო კი არაფერია — ამ ლექსის მთარგმნელ ნ. გრებნევეზე. მაგალითად (მომყავს ერთი ნაწყვეტი):

Был старик Державин лысiec и
скарעד.

И в чинах, но разумом велик.
Знал, что лиры запросто не дарят.
Вот какой Державин был старик!

ან რაღაც სხვა...

მაგრამ ინტონაციურად ერთი მეორეს ეხმაურება, ამაში როდია საქმე, თუ უაზრობაა, ამაზე უკველთვის შეიძლება იდავო.

დ. სამოილოვი ისტორიული „რომ, თუ რომის“; ყველაზე უფრო დაუჭერებელი (მისი დამარწმუნებელი მონათხრობი დამატებული ჩანს) ვარაუდების ოსტატი, „მეისტროა“. „სტრუფიანიში“ იგი, როგორც ფხიზელი საუკუნის სპეტაციოსი შეილი, ასხაფერებს ლეგენდას მოხუც თეოდორ კუშმინზე. „ბებერ ღმერთიანიში“ იგი ტირის დ მოლინას, მოლიერის, პუშკინის, ბლოკის კვალად სხვაგვარად აფასებს დიდ მაცდურს, მისი სიკვდილისა და შურისგებას ხსიათს. „მოხუც დერეჟინზე“ ლექსებში იგი ფიქრობს სამოილოვის ტალებში ვის გადასცა მან ღირა. „ჰანბალზე სიზმარში“ პუშკინის წინაპრის ბედის საკუთარი ვერსია შექმნა და მისი პირადული დრამის პერიპეტები აღწერა, სამოილოვი ექვობს, ვაითუ ნდობით აღსავსე მკითხველის არსებაში ის გრძნობა არ აღძვრავს.

«А может статься, вовсе я не гат аран полуопальный? Мне все равно...».

ერთი სიტყვით, მწვავე ინტელექტუალური თამაშია! ჰო, თამაშია, იოტის ოდენადაც არა ჰგავს ბავშვურ თამაშს, ამ თამაშს ისე უპირისპირდება ირონია და სკეპსისი, როგორც სასიკვდილო რამ, როგორც მომავლდინებელი შხამი. რუსულ თარგმანში აღძრული ასოციაციური მსგავსება მაღავს, — თუმცა არა, როგორც ხშირად ხდება ხოლმე — ხსნის, ზაზ უხვამს ძირეულ განსხვავებას, წინააღმდეგობობას; შოთა ნიშნაინძე, დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, ერთხელ რომ თქვა: „მოცარტი ომ-

ში წაიყუანესო“, თავისი პარტიზანობის ერთგუ-
ლი დარჩენა, პანტელეონის მიწისა არ იყოს,
პატროსანი სიტყვა რომ მისცა:

Думал он о ратной славе мало,
В карауле он дремал, бывало,
Или трогал мысленно струну.
В чем и усмотрел его вину
Приговор суда иль трибунала,
Короля, магистра, генерала
Или что еще там было в старину.
Слишком быстро совершилось дело:
Грянул залп, померкнул белый свет.
Мальчик, он лежал после расстрела,
Словно продырявленный кларнет.
И сегодня, через двести лет,
Мы не слушаем его токкаты,
Не были сочинены сонаты.
Мы не плачем в сладком их плену,
Потому что в некий день когда-то
Моцарта призывали на войну.

სიუჟეტი, როგორც ჩანს სრულებითაც არ
არის თავსამტკრევი, ასევე უბრალოა მისი
„ანტისამხედრო“ მორალი, არც ირონიული
დახვეწილობა და არც პარადოქსული მოუ-
ლოდნელობა, გამოსტერებულ მკითხველს რომ
დადარაჯებია, ბავშვების თამაში — ომობანა
ან დედა-შვილობა თუ გინახავთ, იმასა ჰგავს.
როგორც ცნობილია, ბავშვები წინასწარ დათ-
ქვამენ ხოლმე: „შენ ამასა და ამას იზამ, მე კი
ამას გავაკეთებ...“ შენ იტყვი... მე ვიტყვი...“
მოლაპარაკებულები კი არიან, მაგრამ მაინც
გატყებთ თამაშობენ, თამაშში არიან დანთქ-
მულნი, ყოველთვის ხელახლა განიცდიან მოძ-
ველებულ კოლონიას, სჭერათ, რომ „ქმარი
მომიკლეს“.

სრულებით არ მინდა იმის თქმა, თითქოს სა-
მოილოვის ბრწყინვალე სკეპსისი არ იყოს გამ-
თხარი, — ეს მართალი არ იქნებოდა. „ჩემთვის
სულ ერთია“, — მტკიცედ იტყვის იგი „მანი-
ბალზე სიზმრის“ ბოლოს და როცა აღმოჩენის,
რომ მისთვის ყველაფერი სულ ერთი არ ყო-
ფილა, დაუმტებს: «Гречанку жаль. И я ни
женщине, ни веку не судья...» ამისი ფარ-
დია ესა თუ ის სიუჟეტური ვერსია, რომლის
უტყუარობაში, ამდენი ხნის შემდეგ შეიძლება
ეჭვი შეიტანო (სწორედ ამ მიმართებითაა
პოეტი დაუდევარი და სკეპტიკური), მაგრამ
ყოველ შემთხვევაში «гречанку жалко». სიუჟე-
ტი თითქმის ყალბია, ყალბი არ არის ადამიანუ-
რობის ჩარევა.

სამოილოვის ისტორიული და სიუჟეტური ექ-
სცენტრიზმი ეს ლირიკის ირონიით გამოცდაა.
რამ შეურყეველის ცვალებადით, ჩამოყალიბე-
ბული გრძნობის წამიერი ჰირვეულობით, პა-
თოსის სკეპსისით გამოცდაა. გამოცდა სიმტკი-
ცეა, ამასთან დაცვაცა,

«...Ибо путь наш был слишком горек
и ужасен с временем спора».

შოთა ნიშნაიძის ლირიზმი სხვანაირია, არც
ირონიითა და ცუდით და არც ექსცენტრიკით,
იგი უფრო გულუბრყვილო და, ალბათ, მეტად
გულთბილია; ამჯერად ეს იმის ვარაუდია, რაც,
მადლობა ღმერთის, არ მოხდა. აქ უფრო შევითი-
ამონასუნეთია და არა ტრაგედია, თანაგანცდა,
რაც უნდა გულწრფელად და მომხიბვლელად
იყოს ნათქვამი, ტრაგიკულობამდე, რა თქმა
უნდა, ვერ მაღლდება და ვერც მაღლდება.
რასაპირველია, პოეტი იმის პოეტია, იგრძნოს
ადამიანების ტიკილი, შორეული ან გამოგონი-
ლი ხალხის მდგომარეობა, მაგრამ ყველაფერს
აქვს ზღვარი და ზომიერება; „გახვრეტელი
კლარნეტი“ სულ არ არის საშინელი, ის ისეთი
კლარნეტია, რომელიც ამას მტკივნეულად არ
განიცდის, ამასთან სწორედ გახვრეტელი უნდა
იყოს.

როცა დანაკარგებს ითვლიან, რომელსაც
ვერ აცდება ცხოვრებაში ადამიანი, პოეტი:
„წიგნები, მე რომ ველარ წაიკითხავ, სიმღერე-
ბი, მე რომ ველარ შევთხზავ, ადამიანები, მე
რომ ველარ შევხვდები. აუზდენელი მოლო-
დინი, განუბორცხილებელი სიზმრები, დაკარ-
გული ბედნიერება“ — ეს სევდიანი ჩამოთვლა
სულაც არ არის შემზარავი, ამაში მხოლოდ
სიმწივიდ იგრძნობა. გასაკვირია: „დაკარგულ
ბედნიერებაზე“ კი არ არის ლაპარაკი, არამედ
აუზდენელ ბედნიერებაზე, ბოლომდე აუზდე-
ნელზეა სიტყვა და არა იმაზე, რაც წაიღეს.

იმას, ვისაც შეუძლია ცხოვრებისეული გაუ-
მადლობით, ეჭვნეულობით გამოთვალოს ყო-
ველივე დაკარგული, ბედნიერი კაცია. ყოველ
შემთხვევაში, იმ წამს ასეთი შეგრძნება ექნება,
თუნდაც გაუპირდეს ამის აღიარება.

(შევადართ, როგორ ჩამოთვლიდა ხოლმე
ყოველივეს უაისინ ყულივო, ემალიერებოდა
თავის ბედს, კი არ წყევლიდა: «Спасибо, что
за все мои грехи меня ты не лишила
дара слова, что ветром разнесенные
стихи ты помогла собрать и вспомнить
снова. Что ты вернула мне, пока я жив,
снега Эльбруса и рассвет Чегема, за
то, что были я только молчалив в те
дни, когда другие были немые».

სხვა თაობაა, სხვა ბედ-ილბადი, სხვა წარ-
მოდგენა ბედნიერებისა და უბედურებაზე).
ლეკი სოცარტე, ვინც შეიძლება ადრე
დაღუპულიყო (მაგრამ არ დაიღუპა, პირიქით,
თავისი ბედნიერი გენიით გავავებნიერა), მა-
ინც თავისებური ბუკოლიკაა, რასაც ნამდვილი
ტრაგედია ვერ ეკარება, თუმცა მისი აჩრდილი
აზნელებს ბუკოლიკურ ნათელს, სინათლეს კი
შეუძლია კონტრასტულად მოგვაგონოს — და
გვაგონებს კიდევაც — რომ არსებობს ტრაგე-
დია, რომელიც სრულებითაც არ არის მოგო-

ნილი. რაც გინდათ ის თქვით და, უკანასკნელი და, სამწუხაროდ, წამდელი ომის წლებში მარტო მწერალს, ალბათ, არ ექდა კალმის წვერზე, თავში გაუჩივებდა; გულში ფიქრობდა, რამდენი მოცარტა და პუშკინი იქნებოდა ჩვენს ჯარისკაცებსა და ოსვენციმისა და ტრებლინის მსხვერპლს შორის; სულ ამას ფიქრობდა, არ შეეძლო არ ეფიქრა, — ამას ტრაგიკულად უწუბოდა ხელს ამნაირი ვარაუდების ბნელი „კონტექსტი“: სისხლით შეგროვილი მოკლულთა ციფრები, თავზარდამცემი საგაზეთო ფოტოსურათები, საკუთარი, ნათესაური დანაკარგი.

შასოვს, ჩემი ბავშვობის ნახატები სულ საზრჩობელბით იყო გავსებული...

თავისთავად ცხადია, ამით სასაყვედურო არაფერი სჭირს შოთა ნიშნაიძის ლექსს, დარღიანად დახვეწილსა და დახვეწილად დარღიანს; უბრალოდ, ხელოვნებაში, როგორც ყველგან ყველაფერს, თავისი ადგილი უნდა მიუჩინო, და — მომიტყვეთ ბანალობისა და ტაქტოლოგიისათვის — თამაში თამაშია. „ქმარი მომიღვინო“ — მაგრამ „ქმარი“ საბედნიეროდ, დიდებულიად გრძნობს თავს; პირობითადაც კი არაფერი გაუჭირდებოდა, თუნდაც შესულიყო ან გაოსულიყო თამაშიდან. მეორე მხრივ კი ცოდვია დასცინო, ქედმაღლური უნდობლობით შეურაცხყო ასეთი უღავო პირობითობის ბავშვური რწმენა; ამ თამაშს, თუ იგი გულწრფელი და გაბედულია, თამაშის წესებით მკვეთრად განსაზღვრული ტერიტორია აქვს, სადაც სჭირათ ტკივილისა და დაღუპვის, მოჩვენებითად კი არა, წამდელიად სჭირათ. მაშასადამე, არსებობს ზნეობრივი, მტკივნეული დასაურდენი, როგორც ბავშვების ომობანას თამაშისათვის, ისე იმ მოცარტზე ლექსებისათვისაც, ვინც თეთჟოს სწორედ (ასეთსავე) ამ ომში წაიჟანეს. ეს უკვე სხვა საქმეა, როცა თამაშისა არ გაჭრა.

„—სალამი, პანტომიმა — სალამი, პანტომიმა — ღრუბლების პანტომიმა! წვიმის პანტომიმა! ზეების პანტომიმა ჩრდილების პანტომიმა ქე-ჭოლა, ქიქურათა ზორები, განდაგანა, ხანდახან ჩქიქრავდაც, ნელინელ ხანდახანაც. მოსხივდა, მოგალობდა, რა ღმერთთან მარტონი ვართ, არფათა, ორღანოთა, მუსიკის პანტომიმა.“ აი ასეთ ახალ თამაშს იგონებს შოთა ნიშნაიძე.

დიდრომ ოდესღაც ასეთნაირად დაბატა „ჩვენი სამყაროს დიდი ფერხული“: „მეფე უპაზოი დგება თავისი საყვარლისა და ღვთის წინაშე. იგი პა-ს აკეთებს თავისი პანტომიმოდან. მინისტრი კარისკაცის, ლაქიისა თუ მთხოვრის პა-ს აკეთებს ხელმწიფის თვალწინ. მინისტრის პატივმოყვარეთა ბრბო შემოხვევია...“ და ა. შ. სარკაზმი, როცა იცი, ვინ სად და რისთვის დავრა. საოცრად მთლიანი სახეა. მხოლოდ ერთი კაცი არ მონაწილეობს სამყაროს ფერხულსა და ურთიერთთავდებობაში: „ეს ფილო-

სოფოსია, მას არაფერი აბადია და არაფერი უნდა“.

პანტომიმაში, რომელიც შეთხზა ქართველმა პოეტმა და რომელშიც, საერთოდ, იგივე სიტყვებია: „ადამიანთა ფერხულია“, მონაწილეობენ მიწიდან ამოსული კანაფის ყლორტები, ხვიარა ვაზი, გასაავთებული ქალი, მლიქვნელი, უფროსი ვაჟი, რომ აცემებს, ყველა მონაწილეობს, პასაც არ ეტარება, გაუზრუნველდოლნად წარმოსახვამ არ უღალატოს, სახეებს რომ ასხამს. წარმოსახვა კი არ ღალატობს, სულ პატარა რამაა საჭირო, რომ ისევ აინთოს; და აი, ძალღელის გამოფენავე პოეტი იგებს, რომ ნაგავს დოვგენს ეძახიან, დაბერმანს — კლეოპატრას, მისთვის უცნობი ჯიშის ქოფაკს — ცეზარს და თავისუფლად იყენებს სკოლისა და უმაღლეს სასწავლებელში მიღებულ ერთუცისას: აქ დოვგენის კასრიც გვხვდება და მისი ფარანაც, რა თქმა უნდა, ცნობილი საუბარია ალექსანდრე მაკედონელთან; ძალღელს — ცეზარში მაშინვე მოგვლანდება ადამიანი, სახელგანთქმული კლეოპატრა, „ბოროტებისა და სიძვის სიმბოლოდ“ რომ დარჩა.

საინტერესოა შესაძლოა, ასეც იუოს, მაგრამ მერე რა?

განა არის ამქვეყნად სხვა რამ, წარმოსახვასავით რომ სწირდებოდეს თავისუფლად ფრენა, ლილითი? ეს კი ასეა, მაგრამ წარმოსახვა ბედნიერი, ამასთან ვერავი ნიჭია, მთლიანად თავდასხნილი, — მათი მტკივნეული საყრდენისგანაც, იმ გრძნობაზე ადრე რომ იშვა, რომელსაც თვითონ იგი უნდა წარმოექმნა და გაემართლებინა, კარგავს ჩვენს ნდობას. და აი, შ. ნიშნაიძეზე წერს, როგორ აიფარებს ბოლშე სხვადასხვა ნიღაბს სულიერი დაღლილობისას: „ღარიბი კაცის ნიღაბს ვიკეთებ, არც ძუნწი კაცის ვთაკობო ნიღაბს, რათა სიძუნწე ანდა სიკეთე ვიხილო სხვათა თამაშის მიღმა. უხატოო კაცი ვარ ძიულებით, რომ გამოცვალო სხვაც ჩემი მსგავსი, მეგობრის ღალატს თუ ერთგულებას რომ უფრო მეტად გავუგო ფასი.“

— კითხულობ ამას და უცებ გახსენდება მარსელ მარსოს ერთი დრამატული პანტომიმა (ისევე პანტომიმა!): ბიპს უნდა ნიღაბი მოიხსნას, მაგრამ ისე შეზრდია, ვერ იძრობს! თუმცა რას ვაქნევთ ბიპს: კორნეი ჩუკოვის არ აფრთხილებდა ოდესღაც საშა ჩორნის, ეს უბედურება არ შეგეპაროსო და ამით ხსნილად შეურაცხველი იგი...

ნამეტან შარს ვდებ, ხომ? კი, ალბათ, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს გამოვანებ თავისუფალი დრო, ვიღაცას შარი მოვდო, — თავისუფალი დრო, როცა საყვარელ თამაშში არა ვარ ჩაფულული. განა ჩემი ბრალია? განა მინდა ეს? წარმოსახვის დადგენილი წესებისა შეურყევლად რომ მწამდეს, უფრო მშვიდად, მორჩილად დავიქვრდი თავს, ამ წვრილმანებზე კი არ ავტყნობი დავას.

რაც დადგა სიმარჯლე სიცრუის პირისპირ,
ჯავრი არ მასვენებს ბარეორთა
და სეკუნდანტივით ჩამძახის სინდისი:
... ბარიერთანს!
... ყალბო გვირგვინებო, დრო არი
... გაესწორდეთ,
... ჯავრი არ მასვენებს კადნიერთა.

... ჩემია, ჩემი
... პირველი გასროლა,
... ბარიერთან-

... აი, ასეა — ჭეშ ბოლომდე არ წაგვივითხავს
და ბუზლუნს კი ვიწყებთ. განა ასე არ ბუზ-
ლუნებს ის ხალხი? უველა საბავშვო თამაში სი-
ნულთღერ რომ გვგონია? არა, უფ ასე არ გგონია...

... „ჩემია, ჩემი, პირველი გასროლა!“ მაპატი-
ეთ, ეს ვინ არის, ზრძოლაში რომ გამოუწვივია
და პირველმა უნდა ესროლოს თავის შეტო-
ქებს? „უველაფერს თავისი კანონი აქვს...“ „ის
ტენისადმდეგება წესებს“ — ამას ამბობდა
შტაბს-კაპიტანი „ჩვენი დროის გმირიდან“ და
ამჟღად ის არ შეცდებოდა.

მაგრამ მე განა სადღეულო კოდქისის ცოდნა-
ზე ვაშბობ რამეს, უბრალოდ, შეიძლება გრძ-
ნობამ არ აუწყუო მხარი წარმოსახვას? იმ გრძ-
ნობამ არ აუწყუო მხარი, რომელიც ინდივიდუ-
ალური — განსაკუთრებულად კი არა, საერთო
პოეტურად ჩაითვლება. ეს ის გრძნობაა, რო-
მლის ქონა შეიძლება კი არა, არ შეიძლება არ
გქონდეს. ეს გრძნობა, გნებავთ, წესია, მაგრამ
თამაშისა კი არა, პოეტური პიროვნების რეა-
ლური სინამდვილისთან ურთიერთდამოკიდებუ-
ლებისა — რეალურის რეალურთან ურთიერთ-
დამოკიდებულებისა, ამიტომაც აუცილებელი
წესია პოეტმა არ უნდა აიცილოს დარტყმა და
ტაქვილი.

... „ჩემია, ჩემი, პირველი გასროლა!“... არ არის
ცუდი, თუ ლაპარაკი დუდღზე კი არა, ბრძო-
ლაზე, მაგრამ პოეტს ჭარისკაცისათვის პოე-
ტად დარჩება, მეორემ, მესამემ და მეოცემაც
რომ გაისროლოს. თუკი იგი მესამე ან მეოცე
იგრძნობს სხვის სატყვიარს, მაშინ იგი, ალბათ,
პოეტია არ იქნება...

... შოთა ნიშნაიძე პოეტია.
... ეთხელს მზარის წინ ვიპოვე ლექვი,
გრძელბეწვიანი ლექვი ტანჯული
და ონკანისქვეშ კარგა ხანს ვრეცხე,
როგორც ფართხუნა ღრუბლის ნაქერი.
და რომ გვექონოდა მტერი მსგავსება
ზნით, გარეგნობით, თუნდაც სვე-ბედით, —
ტკივანი ლექვი თავს იბავშვებდა,
მეც რა თქმა უნდა, თავს ვილეკვებდი.
და ერთხელ როცა ავადმყოფობა
კოლოს ქშეილით თავს დამბრუნავდა,
წაქმუტუნთან ერთად სიცხის ობობა
მორიგებოდა ჩემს სასთუმალთან.
ღამის ათეულა ლექვი ლოგინთან
და შეყმუღა ცის დასალიერს,

გოროზ ანგელოზს ფრთებს უღოკავდა
— მე წამოყვანე ბიჭის მაგურ...
მკერებლობა ხომ არ იქნება (მკერებლობად
ხომ არ მოგვჩვენებათ) თუკი „მისტიკური ლე-
კვის ბალადას“ „ბალადას პროფესორ ფორდა-
ნიას გმირობაზე“ შევუპირისპირებ? მოითმი-
ნეთ.

მეორე ბალადა ბევრისთვის ცნობილი ქართ-
ველი ექიმის ტრაგიკული ამბავია, რომელმაც
„ბოინგში“, ოკეანის თავზე ციცილი რომ გაუ-
ჩნდა, თავისი საშველი რგოლი ამერიკელ გო-
გონას მისცა: უკანასკნელი ამოსუნთქვით გაბე-
რა და დაიღუპაო, ამბობს შ. ნიშნაიძე. იგი
არ ამბობს იმ გოგონას — ეხლანდელი მისის
-ის საყვდიურს, აბა, რისთვის უნდა უთხრას.
მხოლოდ ერთ რამეს სთხოვს: არ დაიფიქროს.
თვითონ მისთვის სთხოვს, თორემ თავის სამ-
შობლოში ყორდანაის ისედაც არ დაიფიქვებენ.
აღამიანად რომ დარჩეს, ეს მართა უნდა ახსოვ-
დეს.

პოეტს როცა თავის თავზე წერს, ჭკუის და-
სარიგებელი არაფერი სჭირს. მას ახსოვს, თუმ-
ცა ეს დანაკარგი აღმზიანურ დანაკარგთან შე-
დარებით არაფერია. იგი არ უსაყვდიურებს
მხსენლა მხსვერპლის ფასად გადარჩენილ ამერი-
კელ გოგონას, თავის თავს, გადარჩენილს ეუბ-
ნება საყვდიურს, მოგონება სტანჯავს. თუმცა
გადარჩენაცა და დაღუპვაც მოგონილი რამაა.

ეს მოგონება — მცირე და ძუნწი,
ავადმყოფური თუ მისტიკური.
ვერ მოვიშორე და სისხლსაც მწუწნის,
ვით ლექვის ტანზე ტუჩა მკერული.
და როცა ციდან დარდის ამშლელი
ჩამოდის წვიმის მელანქოლია,
ყველა ფართხუნა ღრუბლია ნაქერი
ჩემი საწყალი ლექვი მგონია.

ხომ არ მისტიკის ის ლექვი წარსულს,
ამ ცოდვილ მიწას როცა ჩამოჰყვდეს,
როგორც დაქარგულ (კაცურს თუ ძალღერს).
მაგრამ ერთადერთი ნამდვილ სამოთხეს.

და ბოშამ ახსნა ყავის ნალექზე
სილოეტები ვარსკვლავთა, ყვავთა:
— ის ლექვი აუღაც არ იყო ლექვი.
სული იყო და მფარველად გყავდა.
და სამოთხეში ვინც კი მოხვდებოდა,
ის იქ დაგვდებოდა სამოთხის კართან,
არ გააწვდილოთ, თუ მელოდება
და: ანუ გეშეთ მოკითხვის გარდა.

ამ გულწინააწვედომი ლექვის გულთთადი,
სულიერი რეალობა ლეგენდად ქცეული საწყ-
ალი ლექვი კი არ არის, არამედ სული, გონი,
სინდისი, სიბრალულისა და სხვების აღმზიანუ-
რი ნიჭი; საერთოდ, ასეთივე რეალობაა ბა-
ლადაში გმირულად დაღუპულ ქირურგზე, რო-
გორც უნდა განსხვავდებოდეს ჩვენს თვალში
დაღუპვისა და მხსვერპლის ფასი. ბავშვობა,
პოეტი რომ შეიგნოდა, არ ავსებს მას იმ ბედ-
ნიერი ხიზნუშუქით. როცა შეგიძლია თამაში

წამოიწყო და ათამაშდებ; ბავშვობა წამიერად
გაციხროვნებდა გონებაში, როგორც ხელუ-
ლებელი ბუკოლიკა, ტანჯვითა და წამებით
ბრუნდებდა უკან. დაბრუნების პროცესი კარგა
ხანს გრძელდებდა, გახანგრძლივებული, მტან-
ჯველია, მთავარი მაინც ისაა, რომ პროცესია
და არა წამი.

დროს ისე ვფურცლავ... ნახანძრალბს
ფიქრით გაეწვდები,
გზებს სიკვდილისა მოვებრუნებ სიცოცხლის
გზებად.

წამოდგებიან დაკარგული ჭარისკაცები,
შეუღლებიან მივიწყებულ სახლ-კარის
ძეხანს.

ლობეს მოადგა საღამოზე მგზავრი გვიანი
და წნულს ქიშკარს სიცილით ალებს,
გახარებული და ცრემლიანი
მხრებზე შეგვისვამს ფეხშიშველ ბალღებს.
(„ჭარისკაცის დაბრუნება“)

ახლოდღეობა რეალობად გვეჩვენება ჭარის-
კაცის დაბრუნება და აქ ყველაფერი რთულად,
დანამდვილებითაა დახატული. „ნელდება ში-
შის ბავშვური განცდა, მოსულს ვერგვით და
ვერც ვერგვით, ის კი ცახცახით იჩივებს ქს-
თან და ქის წყალს პირზე ისხამს ჰემევიით...
თვითი... თვითი... „შედგება ხბოსთან...“ მე-
ორე მხრივ, თვით სიხარული, რომ ყოველივე
ეს ურწმუნო მოზრდილების არყოფნაში მოხდა,
განუყოფელია მწარე უკვებისგან. ნაცნობარი
დაბრუნება მერყევი და ხანმოკლეა, სანამ უფ-
როსები გამოჩნდებოდნენ. და განა თვითონ
ბავშვი დაინახავდა დაბრუნებულ ჭარისკაცს,
მოზრდილები მის გვერდით რომ ყოფილიყ-
ნენ? განა ეს სასწაული შეიძლება მომხდარიყო
იმ ყოვლისმცოდნეების თვალწინ? გამოცდილე-
ბა, რასაც იგი მოგვიანებით შეიძენს, სწორედ
ის გამოცდილებაა, რომლითაც პოეტი „იქით
მიემგზავრება“, მომავლიდან უკარანახებს ბავშვს
(ჭრეტკრობით ბუნდოვანად) იმას, რასაც იგი
დიდობისა მხედვება და პირდაპირ იტყვის:

აქეთ, ეზოში, ოცნება დამკვიდრებული
და ზმანებათა ფერთა თოვა შეუწყვეტელი.
ქიშკართან იცდის სინამდვილე
წარბებშერეული,
როგორც სასტიკი ზედამხედველი.

„ნახვის დრო მორჩა, ჭარისკაცო, აბა,
წავიდეთ,
გიციდან ძმათა სააფლოზე“,
ხელსა ჰკრავს ბიძის და წინ გაიდგებს,
როგორც ბებერ ხარს გაიდგებენ
სასკალასკენ.

მიდის და გზებზე მწუხარება წვება
ჩრდილებად,
მიდის და ფეხებს ველარ მიათრევს,
და ბიძის ყელზე საბელით წაეჭირება
გზები, განვლილი ამ ქიშკრად.
გერმანიადღე.
(„ჭარისკაცის დაბრუნება“)

თვით ყოვლისშემძლე, თამაშის მამოძრავე-
ბელი წარმოსახვა წინააღმდეგობას წააწყდა და
იგრძნო, რომ უმწეო იყო აუცილებელი და
გამოუწორებელი ტრაგედიის წინაშე.

ეს მოწიფული კაცის ნორმალური თვით.
შეგრძნებაა, რაც არაერთხელ განუცდია და
გაუზარებია შოთა ნიშნინიძის სხვადასხვა
ლექსში, სხვადასხვა მიჯნურთ. ხანდახან მას
გახსენებდა მიქაელანჯელოს „მოსე“ და ჩაუქ-
რდებდა: „მერაში უტხო სიბრძნის სხვია, მოკ-
ვდავი ვერც კი ახსნის უბრალოდ. მოსე თუ
ასე ღვთაებრივია, შენ რაღა უნდა იყო უფა-
ლო“ — მაშასადამე იგრძნობს, რომ მოკვდავი
კაცის წარმოსახვას საზღვარი აქვს. განა ამს-
ვე, თუშე ნაწილობრივ, არ გულისხმობდა ალ-
ექსანდრ ბლოკი, როცა არა იმდენად სინანუ-
ლით წერდა, აღნიშნავდა ორი რეალობის, პი-
რველისა და მეორის იერარქიას:

«Чтобы по бледным заревам
искусства
узнали жизни гибельной пожар!»

ეს თვითდამცირება კი არის, ვინაი-
დან იმედიანად, სრულიად დარწმუნებული
ამბობს: «Чтобы... узнали» უბრალოდ.
როგორც ჩანს ხელოვნებისათვის უკეთესია —
თავისთვის უკეთესია, საკუთარი შესაძლებლო-
ბების შესაცნობად, ილუზიებისა და თვითგმა-
ყოფილების თავიდან ასაცილებლად, მიხედ-
რა უხასრულო გზა გიძევს წინ... მისი (შ. ნიშ-
ნინიძის ვუბრუნებები) ერთი შეიდეცაიური
ლექსის გმირი კითხვით დაღლილი გამოდის
ბიბლიოთეკიდან და თავს კითხვას უსვამს
დროზე, რომელიც „ურთ ქშეილით მიჰქრის“.
„...მავრამ საით მიიჩქარის? ვინ თქვას მისი
მიმართულება?“ და თვით ირრინულად უბა-
სუბებს: „მარადისობისაკენ! — იტყოდა პოე-
ტი. ბრძენი დუმილს არჩევდა“.

„მარადისობისაკენ!“ — წარმოსახვა უკარანა-
ხებს თუ წარმოსახვას უკარანახებს. ასეა თუ
ისეა, ყალბი პასუხია, დამაჭერებელი იუოსო,
ბოლოში მფორული ძაბითი ნიშანი რომ და-
უსვამთ. ბრძენკაცის სოკრატული დუმილი უფ-
რო პატიოსნურია. აზრისთვის სრულებით არ
არის სამარცხვინო დაიფანტოს სამყაროს უს-
აზღვრო და უხასრულო სირთულის წინაშე,
ისევე; როგორც ხელოვნებას არ მართებს თავ-
დაჭერებულობა მაღალი მიწების წინაშე, თა-
ვისთვის რომ ისახავს, იმ დაბნეულობის წინა-
შე, რაც შესაძლოა ახლოს იყოს ფაუსტურ
მშვიდსა და სერიოზულ დამოკიდებულებას-
თან, ყველაფერი ამასთან ერთად მაინც სულე-
ლად დაგრჩიო.

ფაუსტურ და, ასოციაციებს თუ გავამრავ-
ლებთ, შეიძლება ცხოვრებისადმი პუშკინიზ-
ულ დამოკიდებულებასთან იყოს ახლოს. „ბო-
ლოს უხასრულო ხელოვნებაში მივადწიე მა-
ღალ მიწას“ — ამბობს „პატარა ტრაგედი-
აში“ სალიერი, ხედება, ხელოვნება უხასრულო-

აო, მაგრამ იმას კი ვეღარ ჩასწვდომია, რომ უსასრულოდ ხარისხი და საფეხური ბევრს არაფერს ნიშნავს.

(შეიძლება დიდი ჰქუა არ გქონდეს, მაგრამ იმდენი ჰქუა მაინც, რომ იგრძნო შენი შეზღუდულობა).

ეს იმიტომ მომავლდა, რომ შოთა ნიშნია-ნიძეს აქვს ლექსი — „იუბილარი“ — ზეიმის მიზეზზე, სიტყვასავით რომ აყრიან ლამაზ-ლამაზ სიტყვებს, ღმერთმა მას იმდენი სიბრძნე მისცა, რაც მიუწვდომელი აღმოჩნდა დიდ რაციონალისტ სალიერისათვის:

ზის სავარძელში იუბილარი,
ზის ბედნიერი, სახემლიმარი.
ტანად მომკროა თუ მაღალია,
მკდომარე კაცზე ვერავინ იტყვის;
ბევრი კი აქვს, რაც მართალია,
ოლიმპიელად შერაცხეს თითქმის.
იუბილარო, არსთა გამირიგემ
თუმცა შეგამო დაფნის ფოთლებით,
სიმაღლეს შენსას მაშინ გავიგებთ,
მაგ სავარძლიდან რომ წამოდგები.

(„იუბილარი“)

ცხადია, რუს მკითხველს აქ არ შეიძლება არ მოგონდეს: «Быть знаменитым некрасиво. Не это поднимает ввысь... Цель творчества — самоотдача, а не шумиха, не успех... Но быть живым, живым и только, живым и только до конца».

ამტერად, ჩემი ფიქრით, საქმე მხოლოდ ის კი არ არის, რომ მთარგმნელს მოავლინა ეს, რუსული პოეზიის გულში იჭდა და არ შეიძლებოდა არ მოგონებოდა. აქ უფრო მეტი მსგავსებაა, უფრო სიღრმისეული ნათესაობა. იუბილარიც ქართული ლექსიდან ძალიან ბევრს ლაპარაკობს სულის შეცნობადობაზე, და რამდენიმე ისეთი უბრალო კემშიარბიზებს ჩაწვდა, რომელთა წარმოთქმა უხერხულიც კია. თუმცა იუბილარი, ბრძენკაცი, „ბავშვი“ მათ არც წარმოთქვამს; ძალიან მორიდებულია პასტერ-ნაკის ინტონაცია: „...некрасиво... Не надо заводить архива...» ესაა არა იმდენად თანდაყოლილი ინტელიგენტობის ინტონაცია, არამედ ასე ვთქვათ, ინტელიგენტურობისა, იმ კაცისა, ვისაც არა მარტო გენიალური ლექსების წერა შეუძლია, არამედ ძალუძს არ დაუთმოთ ქალს ადგილი ტრამვაში. თავისთავად მორჩილება იმის წინაშე, რასაც ნამდვილად „მაღლა აყავარ“, სინდისიერებით მკაცრად შეზღუდული ღირსების გრძნობა...

შოთა ნიშნაინიძე თითქმის თავისი ლექსის გმირისგან სწავლობს.

მისი წარმოსახვა, რომელმაც იგრძნო, რომ სიჩვევილიც კია იყო განუხველი, ყველაფრისგან თავისუფალი, არაფრისთვის პასუხს არ აგებდე, ნელინდლ იკრებს ძალას. თავპირის-

მტვერვით კი არ გარბის, მიმე-მიმეღიქოს და ღელავს.

„იუბილარი ჩრდილი“ — ასე თვალნათლივ წამიერადაა დანახული ომიდან დაბრუნებული ცალფეხა ჯარისკაცი, განსაკუთრებით ნათელი და წამიერია ბავშვური ხედვა და ბავშვური თანაგრძნობა. ამოდ არ აღბეჭდილი შორეული, საკუთარი, ბავშვური ხედვა, ამოდ, ალბათ, არც ის მომხდარა, რომ მაშინვე მომავლად მოლდაველი გრიგორე ვიერუს ორმაგად ბავშვური, ბავშვის თვალთახედვით დაწერილი საბავშვო ლექსი:

Непросто dedu моему
Ступать за шагом шаг;
Война оставила ему
Всего один башмак.
Непарный след, другого нет.
Судьба его тяжка —
Всю жизнь тоскует левый след
Без правого дружка.

ამ ბავშვს არ გაჩნია ომთან დაკავშირებული საკუთარი გამოცდილება და პოეტი უღვიძებს გრძნობას, ევერღება საწყის გამოცდილებას, ფეხის ადგმისთანავე რომ უჩნდება უკლავაშენად შობილს; ლექსის გმირი ხედავს, რომ ბაბუამისის თოვლზე ნაკალდევი არც მისას ჰგავს და არც სხვისას. მაშასადამე რაღაც მოუშალა იმთავითვე განსაზღვრულ, ბუნებით დაწესებულ წესრიგში.

დასახიჩრებელი, ცალფეხა ჩრდილი იმდენივე ემოციური და ახაკობრივი წარმოსახვის სახეა; მწერა იქითენაა მიპურბილი, რაც უპირველეს ყოვლისა, თვალში გვხვდება და ამ აჩრდილს ყველაფრისგან, მაგალითად, საკუთარი აჩრდილისგან განასხვავებს.

ბავშვი თავისი ბუნებით ცენტრისკენულია, ყველაფერს თავის თავს ადარებს; ყოველივეს თავისი საზომით ზომავს. როცა ის ომში დასახიჩრებულ კაცზე იწვევს ლაპარაკს, ვინც უკვე დიდი ხანია ბავშვი აღარ არის, არც აპირებს „იქით“, თავის ბავშვობაში წახვლას; ის, ვინც, პირიქით, ცენტრიდანული ძალითაა დიქლოდებული, საშუაროსა და ადამიანს მათ მრავალფეროვნებაში, სხვადასხვაობაში ხედავს, იმ ძალითაა დაქოლდებული, გარკვეულ-უაროდან თავის თავსა და მისნიარს რომ კერ გამოარჩევს, მაგრამ თავს განაცალებს, თანაგრძნობასა და ხედვას გიწილადებს, მისი პოეტური წარმოსახვა მიმეღ, ავადმყოფურად მუშაობს. სხვათა შორის მთავარი სიტყვა აქ „მუშაობს“ ირქება, როგორც ყოველგვარი გარჯის დროს დაძლეულ უნდა იქნეს არა რკინის, ხის, მიწის წინააღმდეგობა, არამედ საკუთარი ტანჯვა-წამება:

აგერ ყავრჯენბს ჰკილია კაცი,
როგორც ღამეებს დღე ნომარი,
როგორც ჰკილია ხოლმე სიკოცლე

დაბადების და სიკვდილის თარიღს;
(„ყავარჯინანი“)

„როგორც ღამეებს.“ — ომ, ცუდია. ისე გაურკვევლად და მოუქნელადაა თქმული, თითქმის პოეტი ჭერ კიდევ არ ჩაწვდომია მის არსებობაში ქობილ ცარბაზს და ვერ ქუპია მისი სახელი სიტყვა; თუმცა „თითქმის“ გარეშე ვთქვათ: ვერ ჩაწვდა, ვერ იპოვა საჭირო სიტყვა? შემდეგ გასაგებადაა, უფრო გასაგებად, თითქმის წრითადაა იწმინდება მჭრქალი მინა, ვიდრე ნათლად, ბილულად არ ითქმება ის, რაც ბავშვური ნაბეჭდი გეგონება, მაგრამ სულიწმინდის თანაგრძნობით, ვინერებ, ცუტრიდადნული სწრაფვით კარის შობილი და იმ კაცის ღმრთიან გამოსაძვს, რომ უნდა მომკვდარიყო და გადარჩა, გაიწია და სიკვდილს გაუსხლტა;

ყავარჯინებს ისე ჩასქიდებია,

თითქმისდა ღია სამარადიან ამოდის

ფორთხვით.

მიმიდ, მტანჯველურად მუშაობს წარმოსახვა, რაც უკვე განუყოფელია თანაგრძნობისაგან, უფრო მეტიც, თანაგრძნობითაა იგი ქმნილი. ეს თვისება შოთა ნიშნისიძის ლექსებისა, სულ სხვადასხვა რომაა, იმ ლექსებისა, საუკეთესო რომ მგონია და ყველაზე მეტს ლაპარაკობენ მათ ავტორზე.

სწორედ ამას ლაპარაკობს მასზე გრძელსათაფრიანი ღერძი: „ომი და მამის დაკარგული საფლავი ზურგში“.

მიხედვით, რომ ძველია ეს ტყვილი, არ გეშვება, მაგრამ მაინც გაღაუწყებელია ჩვენ გავიზიარონ; მთხრობელის კილი — სწორედ მთხრობელისა — მართლაც თხრობითის მისხლაგება:

თურმე ომის წინ მომკვდარა მამა, გამწვარალა ჩვენზე ბედი მოწყალე და მაინც: ომმა წაგვართვა მამა — მკვდარი მოგვცალა, განა ცოცხალი: თურმე ვიღაცა ნასაღდითარი ხისფენიანი, ხეიბარ ჩრდილით...

აი, ესეც, ეს „ხეიბარი ჩრდილი“, თანაგრძნობის გამოვლინება, ბავშვური ხედვისა და ბავშვური სულიერი გამოცდილებისათვის რომ არის ნიშნული, მაგრამ გამოვლინება გამოვლინებად დარჩება იმის ხანმოკლე მოგონებით ან შესხენებით, რაც მამის საჩინო იყო და იგრძნობოდა. მთხრობელი კი გვიანი გამოცდილებით დატვირთული და სამართლიანი ფიქრის შენელებული უნარით დაჭოლდომული კაცია.

მამა, განვარდობ:

კუკის გზებზე იყო გამდგარი ყოველ აღდგომის მეორე დილით, მთელი დღე მთვრალი ეგდო ძეძვნართან და მერე მკვდრის მხეს იღებდა ციდან, ცარიელ ბოთლზე მიაჩქებდა და სააღდგომო კვერცხებით ფტქენდა. ის იპარვდა საფლავის ლოდებს, —

ფულს შოულობდა, არ იყო ბოივეტი, და ფხაქორბდა ჭიბეში ბოთლი, ერთ ფულურში ჩამოსვლი ცოცხი. გასაცარი რამაა იმაზე ლაპარაკი, ვინც მამის საფლავის ქვა მოიპარა, მოიპარა და ამით კიდევ ერთხელ გააუბედურა დაოზებუი ოჯახი; ლაპარაკია ტყვილზე, დღემდე რომ სტანჭავს: „ასე მგონია მამის სამარე დღემდე უჩინარ კუთხეით დამაქვს. მამა სიზმარში მისმენს გულდინჯად, თავს ვიმართლებ და... ვნანობ... მრცხვენია...“ თავის თავს თვითონ სჯის, თვითონ, რომელიც მხოლოდ იმაშია დამნაშავე, რომ შიმშილობის წლებში მის ოჯახს არც ცუტრი აღმოაჩნდა და არც იმის ძალი, რომ საფლავის ქვა დაედგა. იგი მათი უბედურების ერთადერთი, მთავარი დამნაშავეზე გვიყვება — მოვუსმინოთ, მაგრამ ნუ განვრისხდებით. პოეტი თითქმის თანაუგრძნობს, წამით, მაგრამ მაინც მიაპყრობს ხეიბრის ჩრდილის სიბრალულით აღსავსე მზერას. იგი ეპიკურად ფლობს თავს და არ გაუშვებს იმის შესაძლებლობას, სააღდგომო წითელი კვერცხი მზეს შეადაროს (ან მზე — კვერცხს) მამა, რამაც აიძულა ღმრთი საფლავის ლოდები მოეპარა; მწარე ბოთლი სავსებით მშვიდობიანადაა შედარებული ტყის ნადირთან, რომელიც არაფერშია დამნაშავე და საერთოდ დამაინაურში ბრალი არ მიუძღვის.

რატომ? — იკითხვთ.

მიტომ, რომ, დამნაშავე ერთადერთი, მთავარი არ არის, საერთოდ, დამნაშავე, კი? ერთი უბედური სხვას აუბედურებს — უბედურება მათი გამაერთიანებელი. უბედურება ერთია, ყველას კისრზე აწევს, ზოგს უფრო მეტ ტრავმა და ზოგიერთს საფლავის ქვას ართმევს. და თუ რისხვა მაინც თავს ვერ შეიკავებს და ამოხეთქავს, საწყალ ქურდს თავზე სულაც არ დაატყდება:

იყო შიმშილი... სიცოცხლე ვერთოდით... პოდა ცხოვრება ჭირდა დღით დღე. მოგვკარება მამის საფლავის ლოდი, მაგრამ ახალიც ვეღარ ვიყიდეთ... იქნებ სიმარე შთათქა დროებამ და რკინის მესრით შემოღობილი ზედ დღევანდელი ფარაონების აკლამა ფშვინავს — სფინქსის

პროფილით?

თუ ეს ქვეყანა ჭრელია დღიად და ეამი არუცხა ბედის საწყობებს, ნეთუ ამქვეყნად ღირბის და მდიდარს სიკვდილიც ვეღარ აწონასწორებს?

ისევ საერთო უბედურება, საერთო საზრუნავი, უსამართლობა, მარტო ერთ ოჯახს რომ არ ეხება, ტყვილი, რასაც მანამდე ვერ გააუფრებ, სანამ ყველგან სამართლიანობა არ გაიჩაჩვენებს. და თუკი ბოლოს რადაცნარადა პათეტიკურად გაიფრებებს: „...საწყალმოკმედ გამოცხადებად თავს დაატრიალებს მამის არ-

რდილი... სანამ ვიქნები, ამაყად გეტყვი, შენი ცოცხალი ძეგლი ვიქნები! — არაღმარებელი წამოძახილი დაამტკიცებს, რომ ყველაფერი არ დამთავრებულა, მრავალი წერტილი უნდა დაიხვას. საკუთარ ბავშვობაში აღჩენილი და საკუთარი თავის დაკარგვით შობილი ტკივილი, დღემდე არ განვლევულა. არც არასოდეს გაუუჩნდება, იგი ხომ მხოლოდ საკუთარი ტკივილი აღარ არის; გარემოებათა გამო ძნელად მოპოვებული, ბრძოლით დაბრუნებული ღეჭის გამარჯვებაა, ამით აიხსნება ისიც, რომ შეუძლებელია ღეჭის დასრულებას და დაგვირგინდეს იმ ფიციით, პოეტმა მამას რომ მისცა.

დანაკარგის რეალობა, ნამდვილი გაცდის რეალობა, რაც ვოლფგანგ ამადეო მოცარტზე დაწერილ თბილსა და გულის ამაჩუყებელ ლექსებშიც იგრძნობოდა, წარმოსახვას იმი-სადმი თანაგრძნობის ატმოსფერო უნდა შეექმნა, რაც, საბედნიეროდ, არასოდეს ყოფილა, ეს რეალობა აძლევს ბიძგს თანაგრძნობის მძიმე პროცესს, რითაც შოთა ნიშნაიანის საუკეთესო და, ჩემი ფიქრით, ნიშნეული ლექსებია აღსავსე. ამასთან ეს რეალობა მიქნას უდებს მას, ღეჭის წერის პროცესს უსაზღვრავს, მიწანწარაფულს ხდის პოეტს, ფუჟად არ ამუშავებს.

ამ პოეზიით დაყურსულ და, რასაკვირველია, ეგრეთ წოდებული მეორე რეალობის ყველა წესის მიხედვით გარდაქმნილ ქვეყანას პირველქმნილი, მახვილკუთხა მოხაზულობა აქვს. თუმცა რას ნიშნავს: აქვს? თითქმის ასე იოლი იყო, თავიდანვე, პატაროდანვე ეძლეოდას პოეტურ ნიჭთან ერთად...

მეოთხე-მეხუთე ათეული წლების ზღვარზე, სიწიფის ხანაში, შოთა ნიშნაიანებმ დაწერა ღეჭის მშობლიურ რიონზე, ცხენების რემასავით აქეთ-იქიდან მთებშემოქარული ზღვისკენ რომ მიედინება; განძზე, რაც ბავშვებს მდინარის გაღმა-გამოღმა ეგულებოდათ; ალბზე, როგორც ცნობილი იყო, მთვრალი ბიჭი რომ დახარჩევს; დაუვიწყარ ნიკორაზე; „მადლად კორომზე“ — ახლა უკვე გაუჩნხავ საკუთარ სიჭაბუკეზე. ღეჭის პოეტმა ტკბილი მოგონებით დამთავრა, ნაშინდელი მსოფლადქმა დახატა:

ადგილის უედაო, დამიფარე, გული
დამიყენ საგულის,
შენი ქირნახული მიწილად, შენი
მყუდროება მარგუნე.
ჩემო საყვარელო ადგილებო, ჩემო
მოკიხვინე რიონო,
როცა დაებერდები — სიბერესთან უნდა
შენებურად ვიშმო.
დიახ, ალბათ, ასე ფიქრობდა ან უფრო
სწორად, ამას გრძნობდა სიჭაბუკისა. შ. ნიშ-

ნაიანი ჩქარობდა მაღლიერებით დაებრუნე-
ბინა უკან — რა თქმა უნდა, ჭირ კიდევ ყვე-
ლაფერი არ დაეგროვებინა — საიდანაც
წამოიღო!

იმასაც კი, რაც „წამიდერეს“, უბრალოდ,
პირდაპირი მნიშვნელობით, მდინარემ თუ არა,
აღამიანებმა, როგორც დაპირებული იყო,
პოეტი დაუყოვნებლივ „მთლიანად“ აბრუნებ-
და უკან.

ჩვენი პატარა მდინარეები მორბიან
მინდორ-ველად,
მოიჩქარიან, მოიმღერებენ: ოდელა-დელი,
დელა-

თავის შეკვება, რა თქმა უნდა, ძნელი
იყო, როცა ქართული მუსიკალობით ხარ და-
ჭილდოებული, ყველა სიმღერას ეტრფის. შე-
უძლებელია სისხლსორცეულად არ შეიყვარო
ღეჭის, თანდაყოლილი სიამაყე არ იგრძნო,
მშობლიური სახელები, სიმღერები რომ გეს-
მის: „ლილეო“, „ვარადა“ და ა. შ.

სიტყვამ მოიტანა და — პირდაპირ ვთქვათ
— ასეთი რამ სათარგმნელად ძალიან ძნელია,
'ხშირად დაუშლევდელიცაა, არ ითარგმნება.
თვალსაჩინოებისათვის ერთი ასეთი მაგალითი
გამოვდებ.

უურნალსიტი — საერთაშორისო სამართლის
და პოლიტიკის სპეციალისტი ვლადიმირ ცვი-
ტოვი თავის ნარკვევებში იაპონიაზე სხვათა
შორის ლაპარაკობს იაპონელების ოდინდელ
თემურ თვითშეგნებაზე, ტრადიციულ ჭკუფურ
ფსიქოლოგიაზე, და იქიდან იწყებს, რომ მათ
ენაში სიტყვა „ძიბუნი“ ჩვენი „მე“ ანალოგი,
ჩვენთვის გასაგებ „ინდივიდუალს“, „პიროვნე-
ბას“ კი არა, სულ სხვა რამეს; „ჩემს ნაწილს“
ნიშნავს. იაპონელს თავისი თავი რომელიდაც
საზოგადოების ნაწილად მიაჩნია და შეუძლე-
ბელია არ აისახოს პოეზიაში. აისახება კიდე-
ვაც!

„მე-17 საუკუნის უპოვლარები იაპონელი
პოეტის მაცუო ბასეს ყველა მაიკუ როდა
ითარგმნება უცხოურ ენაზე, — წერს ვ. ცვი-
ტოვი; — მაიკუ, თემური შეგნების კაცმა რომ
უნდა გაიგოს, გაუგებარია, და ვინც ამ შეგნე-
ბის არ არის, სასაცილოდ აიღებენ.

O, Maцycka!
O, Maцycka, o!
Maцycka, o!

მართლაც რა არის პოეტური ასეთ ღეჭსე-
ში? ჩვენი აზრით — არაფერი. მაგრამ მაშინ
რად არიან აღტაცებულნი იაპონელები, ამ მა-
იკუს რომ წარმოუქვამენ? ღეჭსები ჭკუფს
ქვდნება. ვისაც უნახავს მაცუსიმა — უსათუ-
ოდ, ყველაზე ლამაზი ადგილი მთელ იაპო-
ნიაში, — იმას მისი აღწერის წაკითხვა აღარ
დასჭირდება. მას მხოლოდ ერთი სიტყვა
„მაცუსიმა“ გააგონება ააღვლევს, მით უმე-
ტეს, რომ ამას ოდღი ბასე ამბობს“.

არა, საქმე იაპონური ფსიქოლოგიის

განსაკუთრებულობაში როდია, — ჩვენი პეტრე ვიპოვეს მე-18 საუკუნის რუსულ პოეზიასთან დაკავშირებით აღნიშნავდა, რომ თანვისათვის მხოლოდნილი გვარები ორლოვისა, პოტიომკინისა, რუმინცევისა, სუვოროვისა, რადცინარი კეთილშობიანებას ანიჭებდნენ რუსულ ლექსს. უმეტესად არსებობს საკუთარი სახელების პოეზია, — მტკიცებდა ვიპოვეს. — დერჟავინმა ეს იცოდა და ამის დასამოწმებლად დატოვა „ჩანჩქერის“ ერთი სტროფი:

...Екатерина возрыдала!

საკუთარი სახელებისა და წმინდან შედგენილ ლექსში... დიდი პოეტური გრძნობაა. ეს ლექსი, უმეტესად, მხოლოდ და მხოლოდ რუსული ლექსია, ამასთან ერთად რუსული სურათიცაა. ბედნიერია პოეტი, რომელსაც შეეძლო წინასწარ გამოეცნო შთაბეჭდილება და ორი სიტყვისგან პოეზიის ცეცხლი აენთო“.

მართლაც ბედნიერია, მაგრამ გააგებინებ ამას უცხოელს, ვინც რუსეთის ისტორიასა და დიდებულ ისეთი გულისწმირებით არ ეპყრობა? ან იმასვე დავუბრუნებთ, რაზეც ვლაპარაკობდით, როგორ გაბეგს ან დაიწვას ქართული ლექსების რუსი მკითხველი „პოეზიის ცეცხლით“, რაც ყოველი ქართველისთვის ინთება ორი ან სამი სიტყვის შეხამებით? „ლილეო“, „ვარადა“, „პოპულა“ — ვაი, რომ ჩვენი დიდი უმრავლესობისათვის ბეგრათა ეს ნაერთი მხოლოდ მიგვანიშნებს რაღაც „იმათეულზე“ და მტკი არაფერი.

ისიც უნდა ითქვას, რომ ეს „ქართული სურათი“ „ოჰ, მაცუხიშასგან“ შორს არ დგას, ვერც შენიშვნები გაშვების და ვერც განმარტებანი.

ეს ცმცხლი თარგმანშიც რომ დაინთოს, ძალიან იშვიათია, ამიტომ განსაკუთრებით საგულისხმოა; აი, მაგალითად, ვლადიმერ ლეონოვიჩი, თავის გალაკტიონ ტაბიძის თარგმანში ქართულ გაუგებარ მოსამღერს „დოვინ-დოვლის“ რომ ინარჩუნებს, რუსულ ლექსს უშუაგებს:

«Довин-довли... Дева, дева, поглядите-ка налево...»

აღდა ხელშეუხებლად ტოვებს ლექსის ბჭარს: „ო, შენ, მერცხალო...“ აბა, ხომ არ თარგმნიდა

«О, ты ласточка...»

— საერთოდ აღარაფერი დარჩებოდა — და ისევ მდიდრულ რითმას მიმართავს, რომელიც მორჩილად ეხმარება ქართულ სიტყვას და თითქმის თვით იძებს აქცენტს: „მერცხალო“.

ოსტატურია, კარგია, და მაინც აქაც ვერაფერს იზამ კაცი: ეს სიტყვები ხალხის საკუთრებაა, ბავშვობიდან ცნობილია ყველა ქართველისათვის: „ო, შენ, მერცხალო...“, მაგრამ ეგზოტიკურ საკაშმად გვეჩვენება.

ვიმეორებ, ეს უთარგმნელი და დაუშლევ-

ლია, და როცა ვლაპარაკობ შოთა ნიშინაძის იმისკენ მისწრაფებაზე, რაც მას თუ მისი „არსებობის“ და რაც ამკვეთად მის მოსვლამდე დიდი ხნით ადრე იმდერეს, ამით არც მას ვუსაყვედურებ და არც სხვას, მით უმეტეს, არ ველოდები პოეტისგან ლექსის წერისას უცხო ელემზე იფიქროს და თავიდანვე ეშაადგომდეს გასაგები იყოს მათთვის, ამასთან არც მაცდური ეროვნული კოსტუმი დაიფიქროს, — ამაზე უფრო (სხვათადაც მოსდის) არაბუნებრივი არაფერი იქნებოდა.

ეს სულ სხვა რამეა.

ეგზოტიკა, რაღაც სულ უბრალოდ იქცევა თარგმნისას ხალხური სიმღერების სტრიქონები და საქმეში ჩაუხედავი მკითხველისთვის გაუგებარი სახელწოდებები და გვარები, მგონია, რა უცნაურობადაც უნდა მოგეჩვენოს, უკვე გვხვდებოდა შ. ნიშინაძის ახალგაზრდობისას დაწერილი ლექსებში, რომლებიც ჯერ არ თარგმნილა. დიახ, ასეა და ამაში იგი სულაც არ არის დამნაშავე, არც სხვისგან გამოირჩევა. ეს ბევრ ვინმესთვის საერთო ასაკობრივი ამბავია.

ახალგაზრდა პოეტი „მთლიანად“ და დაუყოვნებლივ აბრუნებდა უკან იმას, რაც ზღაბრებდა, სიმღერებმა, წიგნებმა და მშობლიური ისტორიის პირველმა გაკვეთილებმა მისცეს. როცა მას ეჩვენება, რომ ზეცა თანაუგრძნობს ვიღაც დედაბერს და ტირის, ამ ტირილმა აუცილებლად უნდა მოგაგონოს საწანდარის ხმა. მჭიდლის საბერველი გამობრუთული დევის გახსოვებულ მკერდს მოგაგონებდა, — არა, იგი უნდა გვანებოდა დევის მკერდს, ვინაიდან უკეთეს შედარებას ვერ ნახავ.

მეტაფორული სიმარტივეა? უუნარობა? არა, შოთა ნიშინაძის, მისი ქალი პოეტისა არ იყოს, ახალგაზრდობიდანვე ხომ ბევრი რამ შეეძლო, ხელგაშლილად ავლენდა ამ უნარს. ეს იყო მხოლოდ, მის შემოქმედებაში ჯერ კიდევ სჭარბობდა მშობლიური სამყაროს აღფრთოვანებული, ზერედე ხედავ — აღფრთოვანებული, ზერედე უნდა ყოფილიყო და იმით — და იმის სურვილი, რომ ქება ეთქვა, წამოეყვარა, გადაეჭარბებინა, ეს წინ უსწრებდა იმ სურვილებს, რომელთა დრო ჯერ არ დამდგარიყო:

იქ, როინზე სანაოსთან ბონდის ხილი

ქანაობდა...

გავდიოდი გაღმა მხარეს და ჯადოსნურ

ლერწმს ვთლიდი,

თურმე ბეწვის ხილი იყო, მე მეგონა ბონდის

ხილი.

ვილაც ქალი ბეოლას სხეობა

და ეახს უმაგრებდა ქიგოს,

მე მეგონა გლეხის ქალი, თურმე

ლვთისმშობელი იყო...

ვილაც შებლზე ხარს კოცნიდა და

მთესიარად ხნულს მისდევდა,

თურმე ქრისტე-ღმერთი იყო, მე მეგონა
გუთნისდელა.
იქ ერთ ბიჭთან ვჭიდაობდი, ხატის არ
მიტეხავდა ისიც...
თურმე ამირანი იყო, ძმა ბადრის და
უსუსპისი.
(„ქართული ზღაპარი“)

ერთი სიტყვით: „წადი, შვილო, და რაც
ნახე, ქართული ხმით იგალობე!“

გასაგებია, რომ შოთა ნიშნაიძის ლექსში
ილია მურომეცზე თვალში გვხვდება რუსული
კოლორები — ოდნავ გადაჭარბებულიც კი
(სახატო ქლაქი, დენპირი, კულიკოვის ველი,
ბილინები, ბარბითი, ვაციწვერა, ქვათეთრი
კედელი...), ხოლო ტარას ბულბაზე დაწერილ
ლექსში არის წიწკიანი ზორილიკა, საქვეყნოდ
ცნობილი შარვალი, მამეკი და მისთანანი. არა-
ფერია გასაკვირი თუკი „უფერულ არსებო-
ბას“ ასეთი რამ შეცვლის:

ო, ხალისო უშრეტლო,
თავსაც მოვიფარავებდი,
ის დრო სამი მუშეტერის,
მზიარული საფრანგეთის!
ღრო ბიფათთა სიიოლის,
ძალვის, არა უძლურების,
ღრო რუსოს და ვიიონის,
საიდუმლო კენძულეების.

ნებისმიერ პოეტს სრული უფლება აქვს
ბურჟუიან წარსულში წარმოადგინოს ოქროს
საუკუნე, თუნდაც რამდენიმე; ეს იმას სჩვე-
ვია, ვინც შორიდან, გარეშე თვალით იყურე-
ბა, ვისაც გამცილებლებად ძველ საფრანგეთსა
თუ ტარას ბულბას სერში წიგნები ჰქავს პი-
რადი შთაბეჭდილებებიც მერყევი და
მავე მიზეზით საბაზრო, თვალში საცემი გა-
მოადგება.

ეს სხვაზეა ლაპარაკი; ზნორად კი მაინც ისე
ხდება, რომ შენეულს, მშობლიურს, მხურვა-
ლი სიყვარულს... არა, რასაკვირველია, გარეშე
თვალით კი არა (სხვა სიტყვაზე) ვუქვით, თით-
ქოსდა სხვა თვალით შეხედავ. სიყვარულით
აღსავსე მწერაა, საოცრად გაოცებული, აღტა-
ცებას რომ ეშურება. თუმცა ასეა სინამდვი-
ლეშიც: საქმარისად რომ დატყბე, ერთი
ნაბიჯით უკან უნდა დაიხიო.

პოეტ შ. ნიშნაიძის გზა აღმასვლაა.
თუმცა უმჯობესი იქნება თუ ვიტყვით: სიღ-
რმეშია. იმის გაგებისა და შეგრძნების მზარდი
უნარი აღმოაჩნდა, რომ ნამდვილ დიდ ომში
შენი სახლიკაცის, მეზობლის, უბრალოდ, უც-
ნობი კაცის, „უბრალო კაცის“ დაღუპვა უფრო
ძლიერად განიცადო, ვიდრე ვისიც გინდა —
გინდ მოკარტი იყოს; ასე თუ ისე ცოდვილი
ქართველი ბიჭი შეიძლება თავისთავად კარგი
და საინტერესო იყოს, და თუ ასე არ არის,
ცუდიც რომ გამოდგეს, როგორც „უბრალო
ბიჭს“ ისე უნდა უთანაგრძნო, გინდ ამირანს

მაგდეს, გინდ ავთანდილსა და თავად ღმერთს,
ან შეიძლება მას სულ არ ედროოდეს.
„უბრალოდ... უბრალოდ...“ — ვიმეორებ და
ვინ ვერ მიხვდება, რომ ხელოვნებაში უკელა-
ზე რთული სწორედ ეს არის?

უადრესად მნიშვნელოვანი.

მე ერთ ლიტერატორზე ვლაპარაკობ; სხვის
შემოქმედებაში საერთო კანონზომიერებანი, რა
თქმა უნდა, სხვანაირად, თავისებურად გამოვ-
ლინდება, მაგრამ საერთო იქნება. იმისათვის,
რომ ნამდვილად ქართველი პოეტი გამხდარი-
ყო — ნამდვილი პოეტი და ნამდვილი ქარ-
თველი პოეტი — შ. ნიშნაიძე უნდა გას-
ცლოდა, დაეძვრა, დაემარცხებინა თავის არსე-
ბაში მომხიბლავი „ზეიმური სტადია“. თავის
არსებაში, ასევე (სხვა ბევრ რამესთან ერთად,
რაცაც სიტყვა არ ითქმება) მის მშობლიურ
პოეზიაშიც და უკან მოეტყუებინა თავისი პო-
ეტური და ეროვნული თვითგანმტკიცება. უფ-
რო მეტი, სწორედ ამ აზრით, პირველ ყოვ-
ლისა იმ აზრით, რომ შ. ნიშნაიძის პოეტუ-
რი გზა ძალიან ნიშნეული მგონია თანამედ-
როვე ქართული ხელოვნებისათვის. ბუნებრი-
ვია, მთელი ხელოვნებისათვის თავისი საუკე-
თისო, სისხლსავსე გამოვლინებებით.

წერილის დასაწყისში დიდხანს ვილაპარა-
კე ქართველების ესთეტიკური ყოფისა და
შეგრძნების უმშვენიერეს თვისებაზე, დღე-
სასწაულზე, არტისტოზმზე და ა. შ. ისიც
ვთქვი, ეს საქმარისი არ არის, მაგრამ მაინც
მშვენიერია-მეთქი. ახლა, მგონია, შეიძლება
ამ აზრის შებრუნება: მშვენიერია, თუმცა საკ-
მარისი არ არის.

ის შესაშური ღირსებები, ხალხს საამაჟოდ
რომ მიანჩნის — ეს სიმსუბუქე და არტის-
ტიზმი, ყოფილი პროზის რიტუალად და ადათ-
წესად გადაქცევა, — ადვილად მოპოვებული
არ არის ისტორიისგან, ამისათვის ბევრი, ბევ-
რი რამის დაძლევა იყო საჭირო — ყოველივე
ამან ბოლოს და ბოლოს შექმნა ლამაზი ილუ-
ზია, თითქმის ქართულ ხელოვნებაში ათასნაირი
ყოფილი სიხარულის გამო ერთგვარი უდარდ-
ლობა, გაუთავებელი აღტაცება სუფევდის.
ნუ დავიწარებთ და გუნებაში გადავჩხრკოთ
რუსი ლიტერატორების მოგზაურობის ჩანა-
წერები (ახალი ჩანაწერები, „არზრუმში მიგ-
ზაურობას“ ხელი არ ვახლოთ), სტუმართმო-
ყვარე საქართველოს რომ ესტუმრნენ და
შეიყვარეს იგი; როგორც წესი, ეს იმ კაცის
შთაბეჭდილებაა, ცოცხალი რომ მოხვდა სა-
მოთხროში და, ცხადია, უპირველეს ყოვლისა, ის
დაამახსოვრდა, რა ნეტარება განიცადა სამო-
თხეში.

მაგრამ სტუმრის შთაბეჭდილება მაინც სტუ-
მრის შთაბეჭდილებაა, საუბლისხმო სხვა რამაა.
ასეთ ილუზიას (ნიმუში ხომ არა, რომ იგი
მართო ილუზია და მართო სსკელობა არ არის?)
შეეკახა თანამედროვე ქართული ხელოვნება, არ

გაუგრძელებია — ეს სიტყვა მეთისმეტად ევოლუციურ-სამშვიდობოა, — ნელინელ ადლორძინა, ხელახლა და თავისებურად ადლორძინა ტრადიცია ვაჟა ფშველადან დაწყებული მიხეილ ჭავჭავაძისათვის გათავებული, იმ მხატვრების ტრადიცია, რომელთა სწრაფვა ჭეშმარიტი პარმონიასკენ გასულიერებული იყო ხალხის ცხოვრების მკვეთრი კრიტიკული ხედვით, თვით პარმონია კი დისპარმონიის დაძლევადა წარმოგვიდგება.

ეს რომ არა, საიდან გაჩნდებოდა თანამედროვე პროზა, მაგალითად, ოთარ ჭილაძისა და ჭაბუა ამირეჯიბის რომანები, მკაცრად, ხანდახან კი უღმრთო სიმკაცრით შეხედეს საქართველოს ისტორიას, ისტორიულ ყოფას (რომლის ბოტბის შესხმის — პირდაპირ და განურჩევლად მისი წარმავლობის გამო ბუნებრივ სიწინაუფლსა და მისი გაიდილობის არცთუ დიდ აღტყინებას იწვევს, — მსურველები ყველგან არიან?) რა მშვენიერი და გონივრულად კანონზომიერია ახალი ქართული კინოს ფენომენი — იმიტომაც მშვენიერი, რომ გონივრულია. სხვათა შორის, სწორედ ისაა კანონზომიერი, რომ ხელოვნება ნამდვილ სრულქმნილებას აღწევს, თავის თავში პოულობს იმის ძალას, თავისუფლებაც და მხნეობაც თქვას, რაც ხალხშია, პირდაპირ უთხრას ხალხს. რუსი პოეტის არ იყოს! „არ მოეპირფეროს, მის წინაშე მიწაზე არ იფორტოს“.

ელდარ შენგელაიას „არაჩვეულებებიც გამო-

ფენა“, თენგიზ აბულაძის „ნატვრის იოსელიანის „პასტორალი“ (სადაც, საშინელია ამათ თქმა, ქართული ყოფის ხელშეუხებელი სიამაყე, სუფრა მოულოდნელად ულამაზოდ, გულსამრევლადაც კი არის დანახული, ისეა დანახული, ზრდილობიანად უკანა მხრიდან რომ უწოდებენ), იმავე ჭურის სხვა უშინარი ფილმები თავისუფალია ეროვნული პატივმოყვარეობისაგან, რაც ხელოვნების, მასშაბადამე, ხალხის სიჭანსაღეს ამტკიცებს, ამ ხელოვნებას რომ ქმნის. აი, სწორედ ასეთი სიყვარული, გამოარჩევს ამ ფილმებს სხვა, შესაძლოა, მიმზიდველი და მრავალი მხრით ღირსეული ფილმებისაგან და, მაინც, საკუთარი თავით რომ ტყბიან, იმით ტყბიან, რითაც ძნელია არ დატკბე. აი, შესაბამისი მაგალითი, თავისთავად რომ ამტკიცებს რა შორსა ვარ, სხვისი დამცირებისაგან: გიორგი დანელიას ნიჭიერი, სიმპათიური, მომხიბლავი ფილმი „არ იღარდო!“...

პოეტ შოთა ნიშნიანძის გზა, ასე ვთქვათ, კერძო შემთხვევაა, მხოლოდ მისთვის ჩვეული თვისებებითა და გარემოებებით გართულბული და გაინდივიდუალიზებული, რომელმაც თავისი განუხრელი თანამიმდევრობით საოცრად ზუსტად აღნიშნა თანამედროვე ქართული ხელოვნების განმასხვავებელი პროცესი — ყოველ შემთხვევაში პოეზიის, პროზისა და კინოსი. ამითაა ეს გზა განსაკუთრებულად, საგანგებოდ საინტერესო. ამითაა ეს გზა (ყოველთვის მიჭირს ამ სიტყვის წარმოთქმა) ჭკუის მასწავლებელი.

თარგმნა გიორგი მახუტაძემ

ნაირა გელაშვილის პიროვნება

ამრიგად, ლიჩელის ხასიათის ძირითადი თვისებები, მეოცნებობა, გარკვეული შედეგის სინამდვილისადმი დისპარმონიული დამოკიდებულებისა, თუმცა თავად მოთხრობის ავტორი სხვა-ნაირად სჯის, სხვაგვარად წყვეტს ამ საკითხს — გმირის ოცნებას თანდაყოლილ, მემკვიდრეობით თვისებას უკავშირებს და ამ საკითხს ერთგვარ მისტიკურ საზღვრებში ხვდება.

გარკვეული ტენდენცია საზოგადოებრივი ფაქტორების მნიშვნელობის ნიველირებისა და ნაწარმოებების გმირთა ქცევისა თუ ფსიქიკის უპირატესად შინაგანი მიზეზებით, იმანენტური თვისებებით ახსნის მარტო ნაირა გელაშვილის მოთხრობებში არ შედგენდება, საერთოდ, თანამედროვე ქართულ მწერლობაშიც შეინიშნება, უმთავრესად იმ ქმნილებებში, რომლებშიც პირობით-სიმბოლური ფორმა ან ამ ფორმის ელემენტებია გამოყენებული. ამიტომაც გავამხვილეთ ამ საკითხზე უკრად-ღება.

არსებობის ტრაგიზმი, დიდი და გულწრფელი ტივილი იმის გამო, რომ ადამიანის ხედვრია დაბადება, ტანჯვა და სიკვდილი. საინტერესო მხატვრული ფორმით და შთამბეჭდავი ძალით არის გამოხატული მოთხრობა „ჩვენებაში“. რაჩივ თავისებური, განუმეორებელია თითოეული ადამიანის შინაგანი სამყარო, თუნდაც გარეგნულად მისი ცხოვრება ჩვეულებრივი და უფერული ჩანდეს, რაჩივ დიადია ადამიანი ფიქრით, სურვილით, ოცნებით, მისწრაფებით, რითაც მარადისობა-სა და უსაზღვროებას ერთვის, და რა მკაცრად შემოაზღუდულია ხოლმე მეტწილად მისი შესაძლებლობანი, რა საოცრად შეუსაბამო, ბანალური და არაფრისმთქმელია ხშირად ის, რაც მისი სიცოცხლისაგან თვალით დასანახ კვლავ რჩება; მოკვდება კაცი და გაქრება, თითქოს არც უოფილიყოს...

მოთხრობაში ნაჩვენებია თანამედროვე ახალ-გაზრდა კაცის ცხოვრების ისტორია დაბადებიდან დაღუპვამდე. ნაჩვენებია ორიგინალური ხერხით. ერთი მხრივ, წარმოდგენილია ასლი ყველა იმ ოფიციალური საბუთისა თუ ცნობისა, რაშიც აღებულია მოთხრობის მთავარი პერსონაჟის — გიორგი გიორგოშვილის — არ-

სებობა, მოულოდელი მშობიარობის ისტორიიდან ვიდრე საწესჩვეულებო მომსახურების კომბინატის მიერ გაცემულ კვითრამდე, სადაც მომსახურების სახეობად საფლავის გათხრაა მითითებული. ეს „ისტორია“ წყლის ორი წვეთით ჰგავს ათასი სხვა ადამიანის ისტორიას, კონკრეტული პიროვნება, ინდივიდუალობა აქ არ ჩანს, წაშლილია. პარალელურად მოცემულია შინაგანი მეტყველება, მონოლოგიური ფორმის დიალოგები თუ დიალოგთა ნაწყვეტები მთავარი პერსონაჟის მამისა და დედისა, თვით მთავარი პერსონაჟის რამდენიმე ბარათი, მიწერილი მამასთან და ძმაცთან, მისივე ხელით დაწერილი მოკლე, სტანდარტული ავტობიოგრაფია, აგრეთვე ფრაგმენტები ავტორის მიერვე შეთხზული, ბიბლიოთეკისებშიც დიანი „ძველი“ და „ახალი“ წიგნებისა. ყველა-ფერი ეს გაერთიანებულია გარკვეული მონტაჟის წესით. ავტორი, ისევე როგორც „მივმგზავრები მადრიდს“ მოთხრობაში იყო, მეტწილად კულისების მიღმა დგას, მხოლოდ ორ-ჯერ ჩაერევა ამბის მსვლელობაში, უფრო სწორად რამ ვთქვათ, ამ თავისებურ მონტაჟში. ავტორს უნდა დაეძლია გარკვეული სიმძლევრთი მხრივ, მისი პერსონაჟი ჩვეულებრივი, რიგითი, „საშუალო“ ადამიანი, რომელიც არ გამოირჩევა განსაკუთრებული თვისებებით. მეორე მხრივ კი უნდა ეგრძნობინებინა, მიენიშნებინა, რომ ის განუმეორებელი პიროვნებაა თავისთავად, უნდა როგორმე დაენახებინა მისი შინაგანი სახე. თანაც ეს პერსონაჟი არ არის თვით-შემშენებული პიროვნება და მისი სახის შევიდნად გასახსნელად შეუსაბამო იქნებოდა რეფლექსის, თვითანალიზის მოშველიება. პერსონაჟის თვითცნობიერება ის-ისაა ილიქებს ზემოთ-მითითებული „ძველი“ და „ახალი“ წიგნების კითხვით. ის რამდენიმე ბარათი, მამასთან და ძმაცთან მიწერილი, თავისი შინაარსით ახალ-გაზრდის ჩვეულ დროსტარებასთან და წვირ-მან უოფით საზრუნავთან არის დაკავშირებული. ამ ბარათების მიხედვით უპირატესად ვხედავთ პერსონაჟის გარეგან სახეს, გათქვე-ფილს ათას მისნაირთა საერთო სახეში. მაგრამ მწერალი კარგად ძლევს მის წინაშე მდგარ ამოცანას. იგი ახერხებს, გვაგრძნობინოს პერსონაჟის სიცოცხლის განუმეორებლობა და ერთხედურობა, გამოყვალოს საცალფეხო ბი-

ლიცი მისგან მკითხველის გულისაქენ. დაბო-
ლოს, წარმოგვიჩინოს მისი შინაგანი სახე, მისი
სულის ძირისძირა საწყისი. თავდაპირველად
დედის შინაგანი მეტყველებიას განვეწყობით
გულწრფელი სინაზითა და სიბრალულოთ ბავ-
შვისადმი, რომელიც ჭერ არ შოილია; დედა
აღერსით ესიტყვება შვილს, რომელიც ჭერ ისევ
მეუცლშია, და მწერალი პოულობს იმ ზუსტ
სიტყვებს, გამოთქმებს, იმ უტუყარ ინტონა-
ციას, რაც ჩვენც დედის გრძნობის მოზარდს
გვხდის, თანაც არ ცდილობს, გული აგვიჩუ-
ყოს იაფფასიანი სანტიმენტალობით. შემდგომ
უცხორის თხრობაში ჩარევაც გვიწყობს ხელს,
გულთბილი დამოკიდებულება გრძნადეს პერ-
სონაჟისადმი. მაგრამ მთავარი ადგილი, სადაც
ჩვენს გრძნობაზე მოქმედებენ, გულის სიმა-
შეგვირბენენ და იმასაც აშკარად მიგვანიშნე-
ბენ, რომ მთავარ მოქმედ პირს ჰქონდა თავისი
შინაგანი სახეც, განსხვავებული გარგანისგან,
ის ადგილია, სადაც მამა ესიტყვება ვაჟიშვილს,
წინ კუბოში რომ უსვენია. მამის ეს უხმო
საუბარი შეილთან, ჯაუბარი, რაც ადრევე
უნდა შემდგარიყო, მაგრამ რატომღაც ვერ
შეხერხდა, დიდი ბუნებრიობითა და უშუალო-
ბით გამოირჩევა, მძაფრი ტყვილისა და სინა-
ნულის გრძნობით არის გამსჭვალული. მხო-
ლოდ ერთგან არის, რომ მამის გამოთქმა ყურს
ხვდება. იგი ეუბნება კუბოში ჩასვენებულ ვა-
ჟიშვილს, ქალი არავის დაგვრჩა დამტარებე-
ლი (ძალზე ზუსტი და მეტყველი დეტალია
აღწერილი სიტუაციის კვალობაზე), და იქვე:
„ქალის ცრემლები ვერ დაგიღობოს სიკვდი-
ლის ხრიკს.“ ცრემლებით სიკვდილის
ხრიკის დაღობა, ეს, ცოტა არ იყოს, ხე-
ლოვნურ-მწიგნობრული გამოთქმა, ნაკლებად
შეიფერება მამის აგრე ბუნებრივ მეტყველე-
ბას. რად ღირს თუნდაც საკვირველი შთაბეჭ-
დილების მომხდენი მისივე სიტყვები, რასაც
ცოტა უფრო ქვემოთ ამბობს. იქო, საფლავშიო,
შვილს ეუბნება, დედაშენი „შენვე ცამეტი
წლით უმცროსი დაგხვდება“-ო. საქმე ისაა,
რომ ვაჟი ორცდათხუთმეტი წლისა იღუპება, დე-
და კი მხოლოდ ოცდამეტი წლისა იყო, როცა
მასზე მშობიარობას გადააყვა.

დაგვიგვინება მოთხრობისა გახლავთ „ამონ-
წერი საქალაო რვეულიდან“, მეორეკლასელ
გიორგი გიორგობიანის მიერ შესრულებული
საკონტროლო წერა თემაზე: „ვინ მინდა ვიყო.“
ეს ამონაწერი ქრონოლოგიის მიხედვით თავში
უნდა ყოფილიყო მოქცეული, მაგრამ გარკვეუ-
ლი მიზნით სულ ბოლოს არის დართული და
განსაკუთრებულ მხატვრულ ეფექტსაც ახდენს.
ბავშვის გულუბრყვილო სურვილი თუ ოცნება
ამხელს სწორედ იმ სათუთ შინა სახეს, რასაც
შემდგომ ცხოვრებამ გარეგანი სახის უხეში
ქერქი გადააქრა.

მაგრამ მოთხრობაში არის ერთი პერსონაჟი,

თანაც უსახელო, რომელიც ეფემერულია
მხრივ ისე თვალში მოსახედარი არაა, რამდენადაც
ბოლოს დართული ამონაწერი საქალაო რვეუ-
ლიდან, თუმცა ჩვენს ემოციაზე შეიძლება
არანაკლებ ზემოქმედებას ახდენს ჩვენდა შე-
უმჩნევლადვე. ეს პერსონაჟი, რომელიც „გარე-
შე პირად“ და „მოწმედ“ მოიხსენიება და შემ-
თხვევით შეესწრება მთავარი მოქმედი პირის
დალუქვას ავტოავარიისას, ერთგვარი იდუმა-
ლებით არის მოცული. უცებ გამოჩნდება თუ
გაქრება და მაშინვე ქრება მხედველობის
არედან, თითქოსდა რაღაც მისტიფიკაცია იყოს.
მაგრამ მამის მონოლოგში გარდაცვლილი ვა-
ჟიშვილისადმი რომ არის მიმართული, მოუ-
ლოდნელად კვლავ გამოჩნდება, გამოჩნდება
როგორც ახლობელი, ჰიბისუფალი, რომელსაც
გულთან მიუტანია სრულიად უცხოში ადამი-
ანის სიკვდილი და ბოლომდე არ შორდება მი-
ცვალბეულს, ბოლომდე არ ეთმობა იგი. და აქ
თქვენ უკვე გარკვევით მოგვსმით თავდაპირვე-
ლად სუსტ, დაბალ ხმაზე აღუდრებული მელო-
დია, გამსჭვალული უწრფელესი თანაგრძნობი-
თა და ჰუმანით მოყვასის სიკვდილის გამო,
რაც ნაშინ ხეირინად ვერც კი გაიცნობიერეთ.
ეს პერსონაჟი შეიძლებადა დარჩენილიყო
უბედური შემთხვევის უბრალო მოწმედ, რო-
მელიც ელემენტარული ადამიანური მოვალეო-
ბის კარნახით საავადმყოფოში მიაუყვანენებს
დაზარალებულს და სათანადო ჩვენებას იძლევა
მომხდარი ავარიის ირგვლივ. მაგრამ ჰუმანი-
ტი მწერლის ხელში იგი მხატვრულ შენებად
აქცეა.

ორიოდე შენიშვნა უნდა გამოითქვას აზრი-
თაც და ფორმითაც ამ ჩინებული მოთხრობის
გამო. როცა ნ. გელაშვილი არსებობის ტრაგი-
კულობას გამოხატავს, ამის თვითმწიფადე
როლი აკეთებს. მისი სულისკვეთება ჰუმანის-
ტურია. ადამიანის ღირსებისა და სიამაჟის შე-
საფერ ქმედებად ის მიჩნია, ბედის სასწვრის
გადალახვის მიესწრაფობდა. ეს აზრი გამოხა-
ტულია „ძველი“ და „ახალი“ წიგნების ფრაგ-
მენტებით. „ძველი“ წიგნის ფრაგმენტი ორი
ნაწილისაგან შედგება. პირველ ნაწილში გა-
მოთქმულია ჩივილი ადამიანის მარტოობისა
და მიუსაფრობის გამო. ბოლო აბზაცში კი
ნათქვამია, რომ ადამიანის მაღალი დანიშნულე-
ბაა, არ დასჯერდეს არსებულს და უკეთეს
ხედრს, ცხოვრების მოზანს ეძიებდეს („... და
მანც ვარსკვლავებისაქენ უნდა იარო და სხი-
ვისაქენ აიღო გეო, შენ, ობოლო და მიუსა-
ფარო, უხილავე დედა იპოვო...“) ამის მოხედვს
მეორე ნაწილი, სადაც გაცხადებულია მოწე-
დება, კაცმა გზა ხსნისა მოყვასის სიყვარულსა
და ზნეობრივ თვითსრულყოფაში უნდა პოვო-
სო. მაგრამ აქ ტექსტი უკვე დიდაქტორულ მსჭე-
ლობაში გადაიზრდება, ტენდენცია შიშვლდება
და ეს ზიანს აუენებს ნაწარმოების მხატვრულ

მხარეს. ის, ცოტა არ იყოს, მაღალფარდოვანი
სიტუაციები, აქ რომ გვხვდება — „...თავად
აინთე, გაანათე, მოყვასს თავად ექმეც სინათ-
ლე...“ — დიხაძე დიდად მნიშვნელოვანი და
მარად აქტუალური სიტუებია, მაგრამ, რაკი
პირდაპირ არის ნაქადაგება, უბრალო კლასიკა-
დამ უღერს. ასე რომ, მთელი ეს მერე ნა-
წალი ზედმეტობის შთაბეჭდილებას ახდენს.

მოთხრობაში ვაჟიშვილის მთელი სიცოცხლე,
დაბადებიდან მოყოლებული ავტოკატასტრო-
ფაში დაღუპვამდე მოაჩვენებული როგორც
არაცნობიერი ლტოლვა დედისაკენ, დასაბამი-
ერი ვანისა და წიაღისაკენ. მინიშნება ამ ილუ-
მელ, გონით უწვდომელ კავშირზე შეიძლება და
დედას შორის სათავეს იღებს დედის შინაგან
მეტყველებაში მშრობიარობის წინ. აქ იჩენს
თავს ის ნიშნები, რასაც, თუ გნებავთ, მეტი სიზუ-
ტისათვის შეიძლება მისტაური კავშირი ვუწო-
დოთ. თით ამ კავშირის წვდომა და წარმოჩენა
მწერლის ინტუიციასა და მხატვრული მიგნების
განსაკუთრებულ უნარზე მეტყველებს. როცა ეს
კავშირი პირველად ცნაურდება ჭერ ისევ პა-
ტარა ბუქის სიჭარბე, უდავოდ შთაბეჭდილე-
ბას ახდენს. მაგრამ მერე ამ კავშირის ერთგვა-
რი უტყობიერება ხდება. ისეთ ჩვევებზე მითითე-
ბა, როგორცაა პიანინოს თაიდან გადმოხტომა
ან ჩაიზე წყლის დაყოლება, რაც დედას ახა-
სიათებდა პატარაობისას და შეიძლება გამოჰ-
ყვება, უკვე ზედმეტად უსვამს ხაზს იმ ილუ-
მალ კავშირს. შემდგომ ავტოკატასტროფის ჩნდება
დედისეული ნიშნები: წითელი კაბა, იმ გოგო-
ნას რომ აცვია, რომელიც გზაზე გადაიხრებს
და ავარიის უნებური მიჯნის სხედა დედის
ატრიალებულია. თით მთავარი მოქმედი პირი სწო-
რედ დედის გარდაცვალების დღეს მიისწრაფის
ავტომანქანით თბილისისაკენ, რათა დედის
საფლავზე გასვლა მოახერხოს. საქმესთან მჭა-
რი, ბოლო წამს იგი პიკაის ჭიბიდან ჩამოცუ-
რებულ დედის ფოტოსურათს უტყერის და სა-
ბედისწერად ესეც ექცევა, ამის გამოც მოუვა
მარცხი. ბოლოს კი დედის თითქმის ყველა
ნიშანი თუ ატრიალები — წითელი კაბა, წითე-
ლი მძივი, ალუბლის ნამცხვარი, ცაცხვი —
სიკვდილის წინ ვაჟიშვილის აგონიისას წამო-
შვლილ სიღვებში იყრის თავს, ბოღვისებურ
შინაგან მეტყველებაში შეღავდება. აქ უკვე
აშკარაა, რომ ეს ყველაფერი რაციონალურად
უიჯილა გაანგარიშებული მწერლის მიერ და
სპონტანურობისათვის ადგილი თითქმის აღარ
ჩრება. რაციონალურობა, ზედმეტი სიცხადე
ასუსტებს პირვანდელი ზემოქმედების ძალას,
ანელებს თავისთავად საყურადღებო მხატვრუ-
ლი მიგნების ეფექტს.

მოთხრობის მთავარი მოქმედი პირი რომ
თვითონ უნის ავტომანქანის საჭეს და ისე მიე-
შურება თბილისისაკენ დედის გარდაცვალების
დღეს, ეს თავისებური სიმბოლური აქტი გარ-

კვეთული მხატვრული ჩანაფიქრით არის ნაკარ-
ნახევი. ისე რომ, შემთხვევითი ფაქტი რომელიც
მაგრამ აქ ძალაუნებურად იხადება ერთი „მი-
წერი“ კითხვა, რაც უცნაურ და უაღვილო
კითხვად არ უნდა მოგვიჩვენოს, რადგან ამის
საფუძველს თავად მოთხრობა იძლევა. თუკი,
როგორც იქ არის ნათქვამი, მთავარი მოქმედი
პირის ნივთიერი მდგომარეობა ისე შევიწროე-
ბულია, რომ თავს ძლივს ირჩენს, თუ იმის სა-
შუალებაც არა აქვს, ცოლს სამაჭური უფილოს,
თუკი ეს ძალიერი ფაქტორი ერთ-ერთი
განმსაზღვრელი მიზეზია მისი ხვედრისა, მაშ,
ბუნებრივია, ვიციხოთ, საიდანაა გაურჩა იმ
დროს საყუთარი ავტომანქანა? ამ კანონიერი
კითხვის პასუხს ნაწარმოებში ვერ პოულობთ,
ეტყობა, ავტორს მხედველობიდან გამორჩა ეს
ამბავი, თორემ, სხვა რომ არა იყოს რა, „ავტო-
მანქანის ტექნიკური პასპორტის“ ასლს წინ
მომგებიანი „ლატარიის ბილეთის“ ასლს მაინც
დაურთავდა.

კრებულში არ შესულა ჟურნალ „ცისკარის“
1984 წლის პირველ-მეორე ნომრებში დაბეჭ-
დილი მოთხრობა „მშრნი, უმშრნი და არაბ-
ნი.“ აქაც მწერალი ჩვეულ პრინციპს იყენებს:
თან ამბავს მოგვითხრობს, თანაც ამ ამბის ანა-
ლოგს ახდენს, ციხებს იმის მიზეზს, რაც მოხდა;
ისევე როგორც სხვა მოთხრობებში, აქაც ავ-
ტორი მხატვრად და ანალიტიკოსად გვევლინება.
მას აქვს გამჭრიახი გონება და მჭერი თვალთ.
საყურადღებოა, რა ბუნებრივად და დამაჯერებ-
ლად არის დახატული ქალის თვლით დანახული
მამაკაცი, მისი ქცევა, ფსიქიკა, სამიჯნურო ურ-
თიერთობა (შეიძლება მხოლოდ ზოგი რამ
იყოს ამ მხრივ საკამათო). ცოდნა მამაკაცის
ხასიათისა შეძენილ, მწიგნობრულ ცოდნად კი
არ აღიქმება, არამედ ინტუიციურ ნაწვდომად,
თითქმის ავტორი პირადად განცდილს ემყა-
რებოდეს. ამ წერილის თავში ვთქვა, ნ. გელა-
შვილი მარტოოდენ მხატვრული ფანტაზიის სიმ-
დიდრით კი არ გამოირჩევა, დავირვების უნა-
რიც გამაზვიანებული აქვს-მეთქი. მოვიტანე ზო-
გიერთ მაგალითს. მოთხრობის გმირი მას შემ-
დეგ, რაც პერსონაჟი ქალის სიკვდილის ამბავს
შეიტყობს, შატლში ავა, იმ ოთახს მოათავა-
ერებს, სადაც ერთად გაატარეს ღამე, და, სხვა
თა შორის, იმ ბალიშს დაუნდობს, რაზედაც
თავი ედოთ. „ბალიში დაუნდობს“, მხოლოდ ეს
არის ნათქვამი. მაგრამ რა ზუსტი და გამოსახ-
ველია აქ ეს ქცევა, ეს რეალისტური დეტალი!
მოხუც თუშის ქალ ალათოზე ჭერ მცირეოდენი
ბიოგრაფიული ცნობა მოწოდებული. ალათო
ხევისურეთს არის გამოთხოვილი, ქმარი შატლ-
ში ჰყავს დამარხული, ერთი ქალიშვილი ფშავ-
ში გაუთხოვებია, მეორე — თუშეთში. შემდეგ

თენგიზ ჩხაიძე
ნაირა ბელაშვილის პროზა

მასზე ნათქვამია: „როცა ჯავრობდა და ბრახობდა — ხეცსურულად უქცევდა, თუ ჩიოდა — ფშვავდა, თუკი ვინმეს დაუტკებოდა და მიეცემა სიყვარულებოდა — თუშურ კილოს ირჩევდა ხოლმე.“ მეთქვევლების ამ თავისუფლების წარმოჩენით პერსონაჟი ქალის ხასიათი და მთელი ცხოვრება თითქმის ხელის გულზე გადაგვიშალეს. თუ რამ კარგი და ტკბილი ასოსვს ამ ქალს, ბავშვობის ხანაში დარჩენილა. მერე, ქმარ-შვილის პატრონს, ოჯახის საზრუნავზე გადაგებული, მძიმე ტვირთი დასწოლია, ცალად დარჩენილს ბევრი ჰირო უნახავს. თითქმის ერთადერთი ადამიანი, ვისაც შეუძლია თავისი ჰირო-ვარამი შესჩივლოს, ფშვავში გვათავილი ქალიშვილია. პერსონაჟის ეს ჩვევა, სხვადასხვაგვარი სულიერი განწყობილებისას სხვადასხვაგვარ კილოზე უქცევდეს, მარტოოდენ მითითებული კი არ არის, შემდეგ მოქმედებაშიც შედარდება. როცა ალათო მოთხრობის გმირს ელაპარაკება ხოლმე, თუშურ კილოს ირჩევს, ამითაც უნებურად გამოხატავს თავის დამოკიდებულებას მის მიმართ. ერთგან მოხუცი კაცის იერი ასეა დანახული: „თვალს თითქმის აღარ უჭრიდა. ქუთუთები სულ მოერღვა და წითელი, წვრილი ძარღვებით დაქსელილი გუგის ძირები მოუჩანდა. თვალები ცრემლს ვეღარ იკავებდნენ და ზოგჯერ მზეზე რომ იქდა, ცრემლები ღვარად მოსდიოდა და ასე მეგონა, წითელი ცრემლებით ტირის-მეთქი.“ მოთხრობის გმირი გვიმხელს სიუჟეტის დროინდელ დაკვირვებას თავის თავზე, იმ დროისას, როცა „უკვე საჭმოდ ვიუფი გაბაჩყული ჩემი სისხლითა და სხეულით“ და დასძენს: „ისე მტანჯველად ვიღტვოდი მათენ (ე. ი. გოგოებისაკენ. თ. ჩ.), რომ უკვე თითქმის მძულდა კიდევ ისინი.“ აქ კარგად არის შენიშნული მამაკაცის გრძნობის ამბივადენტურობა, თანაც გარკვეულ ასაკში და გარკვეულ პირობებში. მოთხრობა „ჩვენების“ ერთ-ერთი პერსონაჟი, მამა, ამგვარ აღსარებას გვიზიარებს (გარდაცვლილ, ეუბოში მწოდ ვეი-შვილს მიმართავს): „... მართლს გეუბნები, ფულის არასოდეს არ შევარებია, არ ვიყავი მაგის კაცი, მაგრამ უფულოების მეშინოდა უმედურად... ჭირ დედაშენის, მერე შენს გამო... ფული ხომ სულ სხვისთვის გინდა კაცს და როცა არა გაქვს, ვერ ამუღავნებ, როგორი ხარ, რამდენი რამ გინდა და რა შეგიძლია ადამიანს გაუყუთო... უფულოდ ვერც ჰიროში ამოვადგები ვინმეს და ვერც ლიხინში და სულ გრცხვინია, ათას რამეს იგონებ, რომ ეს სირცხვილი დაფარო... და ბოლოს ისე იქცევი, ვითომ გულგრილი და უდარდელი ხარ და სულაც არავინ გინაღვლებოდა...“ ჩვენმა თანამედროვე მწერლობამ მტყნოილად მომხუჭქელობით გამდიდრებულ-გალადებული კაცი, მისი მოქმედება და ხასიათი გვიჩვენა, შედარებით ნაკლები ყურადღება მიეპყრო იმათი ფსიქიკისა და მდგომარეობის წარმოჩენას, ვინც სიმდიდრით

გალადებულ იმ ხალხთან კონტრასტს, ვისი ფსიქიკაც დეფორმაციას განიცდის ამ კონტრასტის გამო. ის ფსიქოლოგიური დაკვირვება, ცხოვრების ის სიმართლე, აქ მოტანილ ციტატაში რომ არის გამოვლენებული, ერთი მოთხრობის თემად გამოდგებოდა. იმგვარი დაკვირვებანი და დეტალები, ზემოთ რომ მივთითეთ, რეალისტური მწერლობის ერთი უპირველესი ღირსების მაჩვენებელია.

6. გელაშვილი, ჩვეულებრივ, პრობლემებზე წერს. ამ მოთხრობაშიც სიუჟეტული პრობლემის სახით არის დასმული. მწერალს სიუჟეტულის გარნაბა პინტერესებს არა მხოლოდ როგორც ვნება ან რომანტიკული ლტოლვა. მისი მრწამსის თანახმად, სიუჟეტული ადამიანის სიცოცხლის აუცილებელი პირობაა, უამისოდ ცხოვრება სრულფასოვანი არ არის, საზრისს მოკლებულია. ამ ნაწარმოების მთავარი მოტივიც სიუჟეტულის წყალობით ადამიანის სულიერი განახლება-გაცოცხლება, მისი მკვდრეთით აღდგომაა. და როცა მოთხრობის პერსონაჟი ქალი, მერცია, ეუბნება მთავარ გმირს, რომელიც ნაბაღზე გამოცხილა გულადმა და თავი მოუშინარებია, გაახილე თვალები, გაიღვიძე, გეგმის, გაიღვიძე, ამ სიტყვის მარტოოდენ პირდაპირი, კონკრეტული სიტუაციის შესატყვისი მნიშვნელობა კი არ აქვს, უფრო ღრმა, სიმბოლური მნიშვნელობაც ენიჭება საერთო კონტექსტის მიხედვით. მწერალი მხატვრული საშუალებებით იკვლევს, რა უშლის ჩვენს დროში სიუჟეტულს ხელს, რა არის, ასე ვთქვათ, მისი მტერი. ცდის პირად გამოყენებულია შუახანს მიტანებული, ცოლშვილიანი თანამედროვე ქალაქელი კაცი. ეს კაცი (მისი სახელი არ იხსენიება) პოეტური სულით ყოფილა დაჭილდებული, სიჭაბუკისა და მშვენიერად ლექსების წერაში. მერე ოჯახს მოეკიდება, თანდათან სულიერად გამოიფიტება, მისი ცხოვრება უსიუჟეტულოდ და უსიხარულოდ მიდის (თუმცა ხანმოკლე სამიჯნურო კავშირი ქალბებთან არ აკლია). რისი ბრალია ყოველივე ეს ნაწარმოების მიხედვით? ჩვენს ლიტერატურულ კრიტიკაში ყურადღება მიაქციეს მოთხრობის იმ ადგილს, სადაც შუატილს, მიმავალი პერსონაჟები, ავტობუსში მსხდომნი, ვანერის „რაინის ოქროს“ ისმენენ ტრანსპორტით; ამას ახლავს ერთ-ერთი პერსონაჟის რეგლიკა: „სიუჟეტული დაწყევლეს, რათა ოქრო ჩაეგდოთ ხელში...“ ამ ეპიზოდში დანახულია სიმბოლური მინიშნება მოთხრობის მთავარი გმირის საქციელის სახსენილად, ნაწარმოების კონცეფციის გასაგებად. ამგვარი დაკვირვება თუ მსასარება რელია გარკვეულ საფუძველს მოკლებული. მაშასადამე, უნდა ვიგულისხმეთ, რომ მოთხრობის გმირს ცხოვრების შეგნებული არჩევანი გაუყუთებია — სიუჟეტული სიმდიდრეში გაუცვლია. მართალია, ჭუჭა ალბერტი „ნიმბელუნგის ბეჭდიდან“ რაი-

ნის ოქროს სიუვარულის დაწვევლის ფასად ჩაგდებს ხელში, მაგრამ ეს ოქრო და მისგან გაკეთებული ჯადოსნური ბეჭედი ალბერტისთვის ძალმოხილვის მიმდევრობის წყარო და სიმბოლოა. ოქროს „ნიბელუნგის ბეჭედში“ ცოტა უფრო სხვაგვარი მნიშვნელობა ენიჭება, ვიდრე დღევანდელი ადამიანის თვალში აქვს, როგორც სიმბოლოს სიმდიდრისას, ანუ კომფორტისა და შემწიანური კეთილდღეობისას. მაგრამ ამ ერთგვარ განსხვავებას ნუ გამოვედევნებთ. დავუშვათ, მოთხრობის გმირმა მართლაც მატერიალური კეთილდღეობა ამგონიან სიუვარულს. მაგრამ დასტურდება კი ამგვარი მოსაზრება ნაწარმოების მიხედვით? მოთხრობის გმირი თავადვე გვიმუდუნებს, რის მიხედვით აირჩია თავის დროზე საცოლე. ეს თავისებური აღსარება ფრიად საგულისხმოა მისი ფსიქიკისა და ბუნების შესაცნობად. ამიტომ აქვე მოვიტან, გმირი თვითნაწილისას თავის თავს უტყუდება: „მთელი ჩემი ცხოვრება შიშმა შექმნა და შიში წარმართავდა მას. უველაფერს ვაეცემი, რაც კი რამეს ითხოვდა ჩემგან. უველაფერს ვუღალატე და ხელიდან გამოვიცალე. თან თავი დავიკრწმუნე, რომ არავის არ ვჭირდებოდი. მარცხის შიშით ხელი არაფერს დავაკარე... უველაფერი დიდი და ნანდვლი მალეზიანებდა და არ მინდოდა... არ მსურდა მოვალე ვყოფილიყავი და პასუხისმგებელი რაიმეს წინაშე... ჩიხი გაგებაც ვერ შევძელი, იმისი არსებობა საერთოდ უარყავი. ისეთი ქალი შევიტარი, რომელიც არ მიყვარდა, მაგრამ რომელსაც (დარწმუნებული ვიყავი) ვუყვარდი, რადგან ასე უფრო ადვილი იყო. თავი დავიკრწმუნე, რომ უსურვილოდ ცხოვრება უსაფრთხოდ ცხოვრებას ნიშნავდა. დაუძაბავად მინდოდა ყოფნა. არაფერი არ მიტკირთია თანშეგრძილი ჩლუნგი შიშის გამო — რომ მაინც არაფერი გამოვიდოდა“. როგორც ვხედავთ, აქ უმთავრესი ფსიქოლოგიური მოტივია. ეს აღსარება საკუთარი თავის წინაშე ამხელი შემდეგებული ადამიანის ტიპს, ე. წ. „კონფორმისტს“, რომელიც ცხოვრების შიშით საერთო მდინარებას მიჰყვება და საკუთარი მეობის ნივთიერებას ახდენს. ამის გამო ნანდვლი სიუვარულისათვის არც მოწადინება ჰყოფნის, არც ძალა და არც გაბმელობა. უნდა ითქვას, რომ მწერლისეული არგუმენტაცია, მოთხრობის გმირის პირით გაცხადებული ზემოთმოტანილ ნაწევრებში, ვერ არის მთლად დამაყუფილებელი და დამაჯერებელი. თუ კაცი ცხოვრების შიშს ასე ღატაკუნავს, რომ უფრთხის, რაიმე პასუხისმგებლობა და ვალდებულება იქნის სხვების წინაშე. მაშინ საეჭვოა, ოჯახის შესაქმნელად გამბედაობა იყოს, რადგან ოჯახის მოკიდება უფროდ ნიშნავს გარკვეულ, არცთუ მცირედ პასუხისმგებლობასა და მოვალეობას ცოლისა თუ შვილების წინაშე. ხოლო თუ კაცი მაინც გას-

წევს რისკს და დაოჯახებას გადაწყვეტს, თანაც თუ ეს კაცი პოეტური სულის მქონეა და საოცნებო გულისწორს ეძიებს და მიეღობის, რაღა მაინცდამაინც ისეთ ვინმეს ამოირჩევს ცხოვრების თანამგზავრად, რომლის სიუვარულშიც თუმცა დარწმუნებულია, მაგრამ თავად კი არ უყვარს? განა იმ შემთხვევაში, როცა ორმხრივი სიუვარულია, როცა ქალს ვაჟი, ვაჟს კიდეც ქალი უყვარს, ცხოვრება ნაკლებად ადვილია, ვიდრე ცალმხრივი სიუვარულისას? განა ურთიერთგაგება და ერთმანეთისათვის ანგარიშის გაწევა ამ დროს ნაკლებად შესაძლებელია? არა, რა თქმა უნდა. მაგრამ, ასეა თუ ისე, ამ აღსარებისა და ცხოვრების წესის მიხედვით, რასაც მოთხრობის გმირი მისდევს, ნათელია, რომ იგი პასიურ, ინდიფერენტულ ადამიანად ჰქცეულა, რომელსაც ნანდვლი გრძნობისათვის, ნანდვლი სიუვარულისათვის ძალა აღარ შეეწევს. ამიტომ კაცში ორთა შორის, ერთმანეთი რომ უყვართ, ვერ ხერხდება. მაგრამ ეს პრობლემის ერთი მხარეა მხოლოდ. არავალდებულოდ მნიშვნელოვანია მეორე მხარეც: სახელდობრ, რა ემართება სიუვარულის გრძნობას, მის თავდაპირველ სიმშენიერეს იმის შემდეგ, როცა შეყვარებულნი ახერხებენ და ერთდებიან? ეს კითხვა საგულისხმო კითხვაა ჩვენს დროში, რადგან თანამედროვე ადამიანი საქმოდ დაშორებულია ბუნებრივ მდგომარეობას, მისი სული ათასგვარი წნეხის დაწოლას განიცდის და შემუშნევლად დეფორმირდება. როცა, ვთქვათ, კონსტანტინე ლევის კიტი შეჩრდაცია პეტეუვარდა, სიუვარულის პოეტური გრძნობა შეუღლების შემდეგაც გაუვა. მართალია, ეს გრძნობა რამდენადმე შეეცვალა, შინაგანად უფრო გაუმდიდრდა, მაგრამ ის ლამაზი, პოეტური საწყისი მის გულში არ ჩამკვდარა. სამოციანი წლების დამდეგს ჩვენს სამწერლო ასარეზზე გამოსულმა თაობამ ამ საკითხსაც მოაქცია უფრო რადღებ. თ. კილაძის მოთხრობაში „თეთრი კვამლი“ გამოყვანილია ქალი და ვაჟი, რომელთაც წრფელი სიუვარულით უყვართ ერთმეორეს, გარკვეული წინააღმდეგობა ელოდებოთ. მაგრამ ერთად ცხოვრებას იწყებენ. რა ემართება მათ სიუვარულს ამის შემდეგ? გაივლის არც ისე დიდი ხანი, და ისინი სცილდებიან ერთმეორეს. თ. კილაძე პრობლემის გაანალიზების თვალსაზრისით სწორად იქცევა, აქ არ იყენებს სტენდალის ცნობილ თეორიას. ე. წ. „გრძნობის კრიტიკალიზაციის“ შესახებ. შეყვარებული ვაჟი წარმოსახვაში არ ამკობს სატრფოს ათასგვარი არარებული ღირსებები და მერე, თანაცხოვრებისას, ამის გამო არ უტრუდება იმედი, შეხედულება რომელიც ეცვლება ქალზე. ისეთი არ გამოდგა, როგორც მეგონა. მაგრამ მოსიუვარულე ქალს ვაჟი მაინც უცხოვდება და შორდება ერთმეორეს. რატომ? რაიმე გარკვეული მიზეზითიქოს არცა ჩანს. მაშ, რა ხდება? ამ კითხვას

მეგელის სიტყვებით უნდა გაეცეს პასუხი: ცხოვრების პროზა კლავს გულისმიერ პოეზიას. ნ. გელაშვილის მოთხრობაში პრობლემის ეს მხარე მხედველობის მიღმა რჩება. ეს საკითხი საერთოდ არ დაისმის ავტორის წინაშე. საინტერესო კი იყო, როგორ გაიაზრებდა მას უახლესი ლიტერატურული თაობის ერთ-ერთი ყველაზე ნიჭიერი წარმომადგენელი.

მოთხრობებში გამომუდგენებული გამაზივლებული ინტერესი პრობლემატისადმი, მხატვრული აზროვნების ძალა და სიფართოვე, ფანტაზიის სიუხვე გავარაუდებინებდათ, რომ ნაირა გელაშვილი ვერ იკმარებდა „მცირე“ ჟანრს თავისი იდეების გამოსახატავად. მართლაც, შარშანწინ ჟურნალ „მნათობში“ (№ 7-11) გამოქვეყნდა მერქლის რომანი „დედის ოთახი“. ეს ნაწარმოები, ერთი შეხედვით, თითქოს ოჯახის ისტორიაა, მოთხრობილია ძირითადად დედისა და სამი შვილის ამბავი, მაგრამ მხატვრული ჩანაღებების სიფართოვით, მოტივთა თუ პრობლემათა მნიშვნელობით, სინამდვილის ფილოსოფიური გააზრებისადმი მიდრეკილებით აშკარად სცილდება ჩვეულებრივი ოჯახური პროზის ფარგლებს. რომანის სიუჟეტი შეიძლება პრობოთოდ ორ ნაწილად გავყოთ. ერთია ვაჟიშვილის მოგონებანი, მეორე — დედის ჩანაწერები. ესა თუ ის საოქაბო ნივთი თუ სუვენირი უფროს შვილს თანამედროვე ახალგაზრდა კაცს, აღუძრავს გარკვეულ მოგონებას, მოგონების ბოლოს ნახსენები რაიმე საგანი ან სიტუაცია ზოგჯერ ასოციაციით მოიუფლებს ახალ მოგონებას, წარსულის რაიმე ეპიზოდს (თხრობა აქ ავტორისეულია, მესამე პირში მიმდინარეობს). ასე იქმნება თავისებური მოზაიკური სურათი, სადაც წარმონდგომიან ოჯახის წევრები, მათი ხასიათი, ურთიერთმანოკიდებულება, მრწამსი. ოჯახურ წრესთან ერთად გარკვეულწილად ნაჩვენებია საზოგადოებრივი გარემოც. ჩანაწერებში, რასაც იგივე ვაჟიშვილი კითხულობს, დედის მოთხრობილი აქვს თავისი თავგადასავალი ბავშვობიდან მოყოლებული თანადროულობამდე. შიგვე ჩართული აქვს თავისი მამის ნაშრობიც, ასე რომ, ამბავი ქრონოლოგიურად მამის პაპამდე უწევს. ამრიგად, თვალი გადევნებულია რამდენიმე თაობის წარმომადგენელთა ისტორიისათვის; წარმოჩენილია მათი ურთიერთმიმართება თავ-თავთან დროსთან. იმ დროის რაობა, „ფერის“. სხვადასხვა დროების „ფერის“ პერსონაჟთა ხასიათი და ხვედრი აირეკლავს. დროის „ფერის“ ძირითადი მახასიათებლებია რწმენა (უნივერსალისა) და სიყვარული (ამ სიტყვის ფართო გაგებით). ეს არის უმნიშვნელოვანესი პირობა ადამიანის მარმონიული დამოკიდებულებისა გარესამყაროსთან და საკუთარ თავთან. დროებათა ცვლა, „ფერთა“ გრადცია უმთავრესად ამ ორი ძირითადი ნიშნის მიხედვით არის გააზრებული-შეფასებული.

რომანის ცენტრში დედის სახეა მოცემული ნაწარმოების პერსონაჟთა შორის ყველაზე უფრო ღრმა, მდიდარი ბუნების მქონე ადამიანის მიმზიდველი სახე. ის განასახიერებს „დროთა კავშირს“. დედის ხატს ჩვენს ეროვნულ მწერლობაში გარკვეული, საკმაოდ მყარი ტრადიცია აქვს. ამ ტრადიციული სახის ძირითადი ნიშანთვისებებია ქმარ-შვილის ერთგულება, უპაცოდ დარჩენილი ოჯახში დედობის გაწევა და მამის მაგივრობისაც, თავდავიწყებული სიყვარული შვილებისა, ისე რომ, დედის საკუთარი, დამოუკიდებელი ცხოვრება აღარ გააჩნია. ეროვნული ტრადიციით ნაკურთხ თვისებებს რომანის გმირი ქალის სახეში ერწმის ისეთი თვისებებიც, რაც გვიღრმავებს და გვიფართოებს წარმოდგენას დედის სახეზე. ელენე (ასე ჰქვია დედის რომანში) შვილებისათვის თავდადებული ქალია, მაგრამ დამოუკიდებელ ცხოვრებას, თავის შინაგან სამყაროსაც ინარჩუნებს. მტკიცე ხასიათის მქონეა, მაგრამ შვილებზე მბრძანებლობას არ ესწრაფვის, ზრუნვისა და ამავს წილ მათს უსიტყვო მორჩილებას. როლი მოითხოვს, უფროპატორივით როლი იქცევა. პირიქით, იმას ცდილობს, შვილებს საკუთარი „მე“ განუვითაროს, შინაგანი თავისუფლება განუხტელად არ შეუშლდოს. დიდი ზეგავლენა აქვს მათზე, მაგრამ ამას კცევით, პირადი მაგალითის მეოხებით აღწევს. კეთილშობილური სულის პატრონა და შვილებიც ამ სულისკვეთებით სურს აღზარდოს. მისი კეთილშობილების მაჩვენებელია თუნდაც ის ამბავი, რომ მარტახელა ქალი, საკუთარი შვილის პატრონი, ქმართან ფაქტურად კავშირგაწყვეტილი, შინ გასაზრდელად მოიყვანს უდედოდ დარჩენილ ჩვილ ბავშვს. ქმარს ეს ბავშვი საკუთარი გონივით, თვითონ ელენე კი იცის, რომ თავის მამინაცვალს ეყოლა იმ ქალისაგან, რომელიც ქმარის ოავს შეეცილა თავად მას, ელენეს, და მშობიარობას გადაჰყვა (სხვათა შორის, მოპასანს აქვს ერთი მოთხრობა, მსგავს ფაბულაზე აბებული. ქალი შვიტყობს, ქმარს საყვარელთან შვილი გასჩენია, დედა მშობიარობას გადაჰყვლია, ჩვილი კი უპატრონოდ დარჩენილად, და ქმარს იმ ახალშობილს მოაუყვანინებს, რათა მოუაროს და აღზარდოს). ხასიათის დამოუკიდებლობით, სიამოვნისა და ღირსების გრძნობით ელენე ზოგიერთი ევროპელი ქალის ტიპს მოგაგონებს (მაგ. ურსულა ბრენგუენს დ. ლოურენსის ამავე სახელწოდების მქონე რომანიდან. ცხადია, აქ ლაპარაკია მსგავსებაზე ხასიათის მხოლოდ ამ თვისების მხრივ და არა რაიმე ლიტერატურულ კავშირზე). უთუოდ საგულისხმოა, რომ რომანის გმირი ქალის სულიერი სილამაზე, მისი ხასიათის მთლიანობა გარკვეულწილად იმ შრომას ემყარება, რასაც იგი შინ ეწევა და რომ საკუთარი ნახელავი — იშვიათი ხელოვნებით შესრულებული ნაქარგ-ნაქსოვი —

მარტოოდენ არსებობის, ოჯახის მატერიალური უზრუნველყოფის საშუალება კი არ არის მისთვის. ზნეობრივი კმაყოფილებისა და ესთეტიკური სიამოვნების მომნიჭებელიცაა, თუმცა ამ საქმიანობას დიდი რუღუნება და გულმოდგინება სჭირდება. მწერალმა შექმნა ქართული ქალის სახე, რომელიც ფრიალ საყურადღებოა, როგორც ქალი-პიროვნება, როგორც ქალი-ინტელიგენტი (ამ სიტყვის საუკეთესო მნიშვნელობით). შესაძლოა, ის ოდნავ იდეალიზებული იყოს, მაგრამ ეს აქ სავსებით გამართლებულია.

ნაირა გელაშვილის რომანში სხვადასხვა მოტივისა თუ პრობლემის გადახლართვა რთულ მხატვრულ სტრუქტურას ქმნის. ბუნებრივია, ევოლუციურმა პროცესიდან ვერ დავკავშირდეთ რომანს მხატვრულ აზროვნებას დამუშავებულ ამგვარ ნაწარმოებში. რომანის წაკითხვის შემდეგ ერთგვარი უქმარისობის გრძნობა გრჩება, გჩნდება ზოგიერთი შენიშვნა. ყოველ მწერალს თავისი ქმნილება ათასჯერ აქვს გატარებული გონების ცხრილში. ევოლუციური წარონიღწონილი აქვს შინაგანი ალღოთი (ეს როდი გამოირიცხავს შემოქმედებითი პროცესში ქვეცნობიერის როლს). მაგრამ უცხო თვალს ზოგჯერ უფრო ხვდება ხოლმე ხარვეზი. მაინც მოვერიდები კატეგორიულ მსჯელობას. შევეცდები (რამდენადაც შევძლებ), ესა თუ ის შენიშვნა, რომანის წაკითხვის შემდეგ რომ გამჩნდა, მეტწილად საკუთარ თავთან ერთგვარი კამათის სახით გამოვთქვა.

ვაუიშვილი დედას საავადმყოფოში აწვევს, ერთი დღის შემდეგ რთული ოპერაცია უნდა გაუკეთონ, არავინ იცის, გადარჩება თუ არა. თავად საავადმყოფოდან შინ ბრუნდება საღამოს და დედის ოთახში შედის... იმ მიზნით, რომ საწერი მაგიდის უკრაში იპოვოს საბუთი, რომლის მიხედვითაც გაირკვეოდა, ცხოვრობდა ვინეისთან დედა, იყო ვინმესი ხარკა თუ არა. რამდენად დამაჩერებელია ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით ამგვარი ვითარება? ამ ვაუიშვილს, რომელიც უკვე ოცდაათი წლის ასაკს უახლოვდება და თითქმის მთელი თავისი ცხოვრება დედაზე ექვიანობის გამო იტარებდა, აქამდე ვერ მოუხერხებია, სინარტლე შეეტყო, ან რაიმე საშხილი ეპოვა, ანდა თავისი ექვის უსაფუძვლობა ერწმუნებინა, თუმცა საამისო შესაძლებლობა წინათაც ბევრჯერ უნდა ჰქონოდა, დედა ხანგამოშვებით მთელი ცხოვრება მიემგზავრებოდა ხოლმე სხვა ქალაქში თავის საქმეზე. მას წესად არ ჰქონია, რაიმე ჩაეკეტა თავის ოთახში. ეკვით გატანჯულ შვილს შეეძლო შესულყოფა და ის უკრა გამოეღო, სადაც დედის ჩანაწერები და მისთვის საინტერესო საბუთი ეგულებოდა, უკრა, რომელიც ბევრ რამეს მოჰყვანდა შუქს; ასევე შეეძლო, ის კიდობანი გაეხსნა, რომელიც საბოლოოდ აუხეღდა თავს. მაგრამ ეს რატომღაც არ მოუშოქმედებია.

ბია.. უნებურად გებადება კითხვა, რაღა სწორედ იმ დროს ჩადის ამას, როცა დედა, რაკიოდ დაწაწია, თანაც ისეთი დედა, რომელსაც კარგის მეტი არაფერი გაუტეხებია შევლებსთვის? ამისი ახსნა, არა მგონია, სხვა რამით შეიძლებოდეს, თუ არა იმით, რომ ასე მხოლოდ სიუჟეტისათვის იყო საჭირო. როცა შვილი დედის ოთახში შედის. პირდაპირ საწერი მაგიდისაქენ კი არ გასწვს, ჯერ ის კარადის წინ ჩერდება, სადაც საოჯახო ნივთები თუ სუვენირებია გამოფენილი; ათვლიერებს მათ, საითაოდ იღებს ხელში, რასაც რაიმე მოგონება მოსდევს ხოლმე. ეს თითქმის ბუნებრივი, ფსიქოლოგიურად გამართლებული საქციელია. კაცი ძალაუვნებრად თავს არიდებს სიმართლის ერთბაშად შეტყობას, მისდაუწებურად იხანგრძლივებს ამ პროცესს. მაგრამ ასე მოიქცეოდა ის, ვისაც დიდი ხანი არ არის, რაც ექვი დასწენია, ჯერ ისევ ყოყმანს განიცადის და ცდილობს, ეს ექვი როგორმე თავიდან მოიშოროს. შვილი კი რა ხანია ეკვით დაავადებულია, ამ ექვს განუშვავლავს მთელი მისი არსება, მტყიცედ გადუწვევია, აუცილებლოვ შეიტყოს სიმართლე. ის მოვიდა კი არ შედის დედის ოთახში, ლამის შეიკრას შივ (შესვლისას კარებზე ჩამოფარებულ ფარდასაც ჩამოწვევს). აღბათ, უფრო ბუნებრივი იქნებოდა, თუ ამგვარ აღწვენულ მდგომარეობაში მყოფი, თანაც მტყიცე განზრახვის მქონე, კარადის წინ კი არ შეჩერდებოდა და მის საუღლდაუგლო თვალიერებას კი არ დაიწვენდა, არამედ იმ საწერ მაგიდას მიაშურებდა, რომლის უკრა დედის უმთავრეს საიდუმლოს ფარავდა, საიდუმლოს, რაც ანდენი ხანია აწვალებდა. მაგრამ ავტორი ვერ გადაადგმევინებდა ამ ნახივს, რადგან ეს სიუჟეტის საწინააღმდეგო იქნებოდა. რომანის სიუჟეტი მოითხოვს, რომ დედის ჩანაწერებს ვაუიშვილის მოგონებები უსწერდეს წინ.

ვაუიშვილის ექვიანობა დედის ყოფაცევის გამო, აგრეთვე იმისი ექვი, ვისი შვილია თავად, ამ ქალისა თუ სხვისი, თავიდანვე დაძაბულ, იდეალისტური მოცულ ვითარებას ქმნის რომანში. მკითხველი მოელის, რომ რაღაც საიდუმლო იფარება დედის ცხოვრებაში. ბოლოს კი ირკვევა, რომ არავითარი საიდუმლო, ყოველ შემთხვევაში, ისეთი, დედას რომ ჩიჩქს სცხებდეს, არ არის. მოწიწება მის მიმართ ყალბ წარმოდგენას როდი იმყარებოდა თურმე. მეტიც. უფრო დიდი პატივისცემის ღირსი ყოფილა, ვიდრე შვილები აქამდე გრძნობდნენ მისადმი. ასე რომ, ის დამაინტრიგებელი ინტერესი, სავეგებოდ რომ აღგვიძრეს რომანის დასაწყისში, ფუჭი გამოდგება. ეს ინტერესი დაღმავალი ხაზით მიდის და ბოლოს სულ ქარწყლდება. არადა, ვაუიშვილის ექვიანობა, მისი შინაგანი წინააღმდეგობა დედისადმი, ფარული კიდელი მასთან, ამ ნიადაგზე წარმოშობილი კოლოზია თი-

თქმის ღერძია რომანისა. გამოაცალეთ ეს ღერძი რომანს და იგი დაიშლება, ამორფული გახდება.

თავად ეს წინააღმდეგობა ვაუიშვილისა დედისადმი, ცოტა არ იყოს, უცნაურ და ახირებული იერს იღებს. მაინც რა აღიზიანებს შეილს? ის, რომ დედა ხასიათის გამორჩეულობით, დიდულღოვნებით ორგუწავს მას. მაგრამ ეს გაღიზიანება იქამდე მიდის, რომ შეილი უარყოფს სიუვარულს, უარს ეუბნება საუვარელ არსებას, რადგან გრძნობს, დედას მოეწონა ჩემი გულის რჩეული და მოხარულიც იქნებოდა, თუ რძლად მოვუყვანილი. სხვა დროს დედისავე ჯიბრით დააპირებს ისეთი ქალის შერთვას, რომელიც თავად არ უყვარს. მეტისმეტი ხომ არ არის? რა ჯიბრია ასეთი, რა ამისთანა უსაშველო კრიტიკა ჩადგომა? ისიც შეგნებული ადამიანის მხრივ ფრიალ ღირსეული დედისადმი.

ეს ვაუიშვილი მავშობიდანვე ეგოსტური ხასიათის ავლენს, სულ იმას ედილობს, სხვებს აჯობოს, უპირატესობა მოიპოვოს. გაუმართლებს კიდეც ცხოვრებაში. ჭერ ოცდაათი წლისავე არ არის და უკვე აღიარებული ბიოკინიკოსია, მის მეცნიერულ აღმოჩენას მედიცინის დარგში უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებენ. მომავალში კიდეც მეტი წარმატებები ელის. მაგრამ მოულოდნელად გულს აიყრის შემდგომ კვლევა-ძიებაზე, ხელს იღებს სამეცნიერო კარიერაზე, რატომ? მისი აზრით, მედიცინა მიუწეებს კი არ ებრძვის, აზამედ შედეგს. ამის გამო ზნეობრივ დაუქმყოფილებლობას გრძნობს. მაგრამ ისეთი ხასიათის კაცს, რომელსაც წარმატებისა და პატივმოყვარეობის გრძნობის დაქმყოფილებისავე სწრაფვა იმთავითვე ძვალ-რიბილში გასჭდომია და უმთავრეს მისწავლ დახახვია, შესაფერისი სამოღვაწეო ასპარეზის მიუკლევია და თავის გამოჩენის შესაძლებლობა უნდა ჰპყრიდეს თუ არა არსებითს კმაყოფილებას? არის თუ არა აქ დაცული ხასიათის ლოკაცა?

ნაირა გელაშვილის მოთხრობებში დასასრული ნაწარმოებში განვითარებულ აზრს ავთორიტიტებს და ჩვეულებრივ, მხატვრულ ემეტიტასაც ახდენს. რომანის დაბოლოება ერთგვარი უკმარისობის გრძნობას ბადებს; ზოგი რამ ბუნდოვანი და გაურკვეველი, თითქმის თავმოყრეულიც რჩება. მთავარი მაინც ის არის, რომ ფრიალური სცენა ფანტასტიკურია, ეს კი არაღვევს ნაწარმოების საერთო სტილისტიკას. მართალია, რომანში გამოყენებულია სიმბოლიკა, განსაკუთრებით წყლის სიმბოლიკა, რაც საკუთარი ხდება დასაწყისივე; დედის ხე-ლით მოქარგული და მისი ოთახის კარზე ჩამოყარებული ფარდის აღწერისას; გამოყენებულია აგრეთვე ზოგიერთი მხატვრული პირობითობა, ოღონდ იმ ზომით არა, რომ ყოველივე ამის გამო მთლიანად ნაწარმოები პირობით-სიმბოლური ფორმისა იყოს. რომანში თითქმის შეი-

ნიშნება ზოგიერთი ელემენტი მისტიკისა, არის რამდენიმე მომენტი, როცა აღმზიანებს და საგნებს შორის რაღაც ფარული, აუხსნელი, ზებუნებრივი კავშირის არსებობა მუდგანდება. რომანის გმირი ქალი მამინაცვლის სახლის ეზოში ყოფნისას უდიკრივ იგუშვანებს, რომ იქვე ხის ძირას ვიღაც მარხია. მერე აღმოჩნდება, რომ იქ მართლაც ბავშვი დაუსაფლავებიათ, თანაც საკმაოდ საიდუმლო ვითარებაში. შემდგომ იგივე პერსონაჟი ქალი კვლავ გულთმისნობას ამუდვენებს, ამჭერად სიზმრის მეშვეობით იაზრებს, რომ მის უფროს ვაუიშვილის დაუპირებია, ტბის ფსკერზე ჩაეშვას და იქ დარჩეს, და უმცროს ვაჟს დაადევნებს, რათა უფროს ძმას განზრახვაზე ხელი ააღებინოს. მისტიკიის ელფერით არის თითქმის შეფერილი ბავშვისა და ძაღლ რინგოს ურთიერთკავშირი, რაც მხატვრული პირობითობის ხერხადაც შევიძლია მივიჩნიოთ; აგრეთვე — მამინაცვლის უცნაური დამოკიდებულება გერთან (თუმცა თვით მამინაცვალი საკმაოდ „რაციონალისტურად“ ხსნის თავის ამ უცნაურ დამოკიდებულებას გერთანადმი მასთან გამართულ დიალოგში). მაგრამ ეს მხოლოდ ცალკეული ელემენტია. თუ რომანის გამო არ ითქმის, რომ იგი იგავურ-პარაბოლურია, მით უმეტეს ვერ იტყვი, რომ ესაა რომანი-მისტიკია. მთლიანად ნაწარმოები ძირითადად მაინც ყოფილი რეალიზმის ფარგლებშია მოქცეული, სადაც რეალური, ჩვეულებრივი ადამიანები მოქმედებენ რეალურ გარემოში და რეალურ, ყოფილს პირობებში. ხოლო რომანის ერთ-ერთი მთავარი გმირის მოქმედება ფინალურ ეპიზოდში, როცა ის ზეკინაავის აღჭურვილობით მორთული აპირებს ჩაეშვას ტბის ფსკერზე, რათა იქ დაივანოს, იქ პოვოს ნავსაყუდარი, უბრალო მხატვრული პირობითობა კი აღარ არის, აშკარად ფანტასტიკური, დაუჭერბელი მოქმედება. ამას კი დიონანის შეაქვს ნაწარმოების სტილურ მთლიანობაში.

რომანში იგრძნობა სიზმრების ერთგვარი მოქარება. პირველ ნაწილს (დედის ჩანაწერებამდე) გარკვეული სიტყვარაზილობის დღი აზის, ავტორს უნდა, ეს ორი ნაწილი თხრობის მანერით განსხვავებული იყოს არამარტო იმიტომ, რომ ორი სხვადასხვა მთხრობელია და მეტყველების სათანადო ინდივიდუალიზებაა საჭირო, არამედ იმიტომაც, რომ თხრობის მანერითაც გამოიხატოს დროის შესატყვისი „უფრო“. ეს მოზანდასახულობა გასაგებია, და მაინც თხრობა პირველ ნაწილში გაქიანურებულია. შეიძლება ზოგი რამის უფრო მოკლედ გადმოცემა, ენას ალაგ-ალაგ დახვეწა სჭირდება. ზოგან ფრაზას დაუდევრობისა თუ ნაჩქარეობის კვალი ატყვია. მოვიტან ზოგიერთ ნაგალითს. „ლიმლის მდგომარეობაში აღმოჩინა საყუთარი ტურქი“. „თვლები გაცურდნენ, გავიდ-

ნენ ჟანჯრიდან და საღლაც, ჭურჩის შაერში გა-
ჩერდნენ. „განაგრძო გაოცება გიორგიმ.“
„... უმამოსის მტანჯველი წლებით იყო ის
ხარო შედუღებული, შელახული თავმოყუ-
არებითა და მუყფე ხმა მაღლობით
მიჩქმალული სირცხვილის წლებით...“ „ეს
მშვენიერი და წმუნებული მოძრაობა და
იერს ანიჭებდა“. ვარდები „ირგვლივ
ყველას აფორიაქებდნენ, ყველაფერს აფერ-
მკრთალებდნენ, მთელ ყურადღებას თვითონ
იტაცებდნენ და მნახველს სხვა აღა-
რავრისათვის აღარ სტოვებდ-
ნენ.“ „ქალმა გააგრძლა თევზის დტვირთვა“
ლღვით. „მეორე დღეს იოდის ახალი ლაქა
განდა მეორე მუხლისთავზე, მერე კოჭზე,
შემდეგ იდაყვზე, და იმ სიზშირით, რო-
ცა მანამდე იქვე იტვირთებოდა.“
„არაერთგან არის ნახსენები უცვლელის ჭაჭვი“,
რომელიც დედას ყელზე ჰქოდა, ჭაჭვი უნდა
იყოს თუ ძეწკვი? თავს ნება მიეცეო, ეს მაგა-
ლითები ამომწერა თუნდაც იმიტომ, რომ
ექვ არ არის, რომანს წიგნად გამოცემულს
ვინილვით და იქნებ ავტორმა ტექსტის საბო-
ლოო დახვეწისას მათ ყურადღება მიჰქცოოს.
ზოგჯერ ტრაპული აზროვნება ან გამოთქმის
ხტოვანება ხელმოწერის შთაბეჭდილებას
ახდენს. მაგალითად: „ნუ გგონია, რომ მავანი
მისჩერებთან შენი ასაცხველები ტვინის სუ-
რათებს თავის ქალის მრგვალ, ცხელ დარბაზში.“
„ზიზლის ხელიც აუსხმარტალდა, ზიზლის და
სირცხვილის ლოფორტქინა დიფრაგმის ხარო-
ში, საპირჭკვე არეში...“ „დროს აელოკა, გეგ-
ლეუვებია ტანჯვის ზანაგები.“ „შემზარავი
ტივილისა და სასოწარკვეთის მუქი ხალაღ-
იზიდებოდნენ გამოუთქმელი სიხარულის და
ბედნიერების გულისმომწერავი კვირტ-ყვავი-
ლები“. კარების ზარს თითს დაჰქერნდა და „ჩა-
მოგატანა სტვენა-ჰიკიკის ღრუბელი.“

მაგრამ რომანს გაოცებით უფრო მეტი
ღირსება აქვს, ვიდრე ხარვეზი, მინდა ზოგიერ-
თი ადგილი გამოვყო. სიკვდილის სცენა რო-
მანის გმირი ქალის ელენეს თანამოსახელ ბე-
თისას, რომელიც ძალუფრების შეჭმას ათავს
მოიწმალავს, რადგან ვერ აიტანს უახლოესი
ადამიანის მხრივ ღალატს, ასეა დახატული:
„და მე (შვილმა. თ. ჩ.) დავინახე, რომ დედა-
ჩემს ტუჩები და ხელები პატარა ბავშვით
წითლად მოთხუნიდა და მთლად მიტკილ-
ფერი ძირს ხალიჩაზე იწვა ზღვიე გაშლილი.
თითქოს ძავერში ფრთხილად და
ძირს ჩამოვარდაო.“ ეს ოდნავ თეა-
ტრალური მიზანსცენა სწორედ რომ შეესატკე-
ვება ამ რომანტიკულ არსების ალალ, ბავშვურ
ბუნებას. მისი მხატვრული სახე, საერთოდ,
ერთ-ერთი საუკეთესოა რომანში.

უმცროსი ძმის გიორგის მიერ გადასახლები-
დან შინ გამოგზავნილ წერილში კარგად არის

გაღმოცემული შინაგანი მდგომარეობა, მერცხლის
შემთხვევით მოხვედრილი ადამიანისა, იმ საში-
ნელი სიმატოვისა და მიუსაფრობის გრძნობა,
რასაც ამ დროს განიცდის მშობლიური მხარი-
დან შორს გადაკარგული ადამიანი, საყურად-
ღებოა ამ მხრივ გიორგის ციხიდან გაქცევისა
და უკანვე დაბრუნების ეპიზოდი. აქ კვლავ
ჩანს მწერლის გარდასახვის უნარი და წარმო-
სახვის ძალა.

ხატოვნად არის აღწერილი (ოლონდ, ვაი ამ
ხატოვნებას!) პაპისეული ნასახლარი სოფელში.
თვალწინ გიდგათ ეს გაპარტახებული კარ-მიდა-
მო, ნახევრიად დნარეული, სახურავადილი
სახლის სიმბოლური ხატი. მაგრამ ამაზე სა-
განგებოდ არ ვუთითებ, რადგან, მოყოლებული,
ალბათ, „დაგვრეული ბუდეებიდან“, ჩვენს
მწერლობასა და სოფლის პეიზაჟს, საშუხაროდ,
ისე შემოეჩვია ხელმოშვებული, გავრანებული
კარ-მიდამო, რომ ძნელია მისი აღწერით დღეს
მკითხველი გაკვირვო. ოლონდ ცდუნება მძღევს,
მიუთითო მწერლისეული წერის მანერის თა-
ვისებურებას, რაც სრულიად მარტივი სიტუა-
ციის აღწერისას შედგებოდა, როცა დედა და
შვილები სოფელში მიმგზავრებთან წინაპართა
ნასახლარის მოსახლეობლად, ერთგან წულის
პირს გააჩერებენ მანქანას, რომ წყალი ამოი-
ღონ მანქანაში ჩასახმელად. ისეა აღწერილი ეს
წყლისპირი, ერთხანს ვერ გაგიგია, გუბეა.
ქაობია თუ რა უბედურებაა ეს მკვდარი, შმო-
რიანი წყალი. მერმელა ხვდები, რომ ავტორი
განგებ არ გვაწვდის ინფორმაციას, რის ნაპირს
მიადგნენ მისი პერსონაჟები, სამაგიეროდ, რა
ბევრი რამის მთქმელია და რარიგ შთაბეჭდ-
ლებას ახდენ ერთ-ერთი პერსონაჟის უნებლიე,
გულწრფელი გაკვირვებისა და თან მწარე იმედ-
გაცრუების გამოშხატველი წამოძახილი: „ფუჰ!
ეს არის ალჰანინი?“ მწერალი აქ მიმართავს
დერომანტიკოსს“ იმ მდინარისას, რომლის
სახელი ღამის საარაკო წარმოდგენას უკავშირ-
დება ქართველის ცნობიერებაში („მიუვარსარ,
ტბილო კახეთო, დიდო ალჰანის ქალაო...“).
ასევეა „დერომანტიზებული“ ის სოფლური გავ-
რემო, იმავე პერსონაჟების თვლით რომ გვა-
ხლოვნებს. ამ გზით კიდევ ერთ ფერს წარმო-
გვიჩენენ დროის სპექტრისას, დროისა, რაც
საგანგებო, განზოგადებული გამოსახვის სა-
განია რომანში.

ცნობილმა ყირგიზმა მწერალმა ჩ. ათმათოვმა
რომანში „და დღე იყო უფრო გრძელი წუთი-
სოფელში“ გვიჩვენა ე. წ. „მანქანობის“
არსი. ერთი უკანხი კრიტიკოსი ამას წინათ
„ლიტერატურანია გაზეტაში“ აღნიშნავდა, რომ
„მანქანობის“ თემას ათმათოვის გარდა სხვა
შუაზიელი მწერლებიც შეხებთან თავიანთ
შემოქმედებაში. ასე რომ, ეს სენი ლოკალური
სენი, ერთი რომელიმე ერის სატიკიარო როდია,
ყირგის მწერლისაგან სრულიად დამოუკიდებ-

ლად ნ. გელაშვილმა „დედის ოჯახში“ თავიებუბურად გამოსახა „მანქურობის“ მოტივი. (ბიძინა მინდიაშვილის სადიხერტაციო ნაშრომის — „ენა და ფსიქო-ნერვოზები“ — ჩაგდების ამბავი). „მანქურობის“ არსს მწერალი ასე ხატოვნად და ლაკონურად გამოხატავს ერთ-ერთი პერსონაჟის, მინდიაშვილის, პირით, რომელიც აუდიტორიას მიმართავს: „გაიგეთ, წიწილა, რომელსაც კვერცხიდან გამოძრომისას დედის ხმის ნაცვლად ტრაქტორის გუგუნე გაგონეს, იმ ტრაქტორისავე გარბის მერე! დედა გონია! და იმდენს გარბის, ვიდრე შიგ არ ჩაუვარდება!“

მწერლის მხატვრულ აღმოჩენად უნდა მივიჩნიოთ რომანის ერთი საკვირველი პერსონაჟი, თვითმარქვია ორგანიზაციის, ე. წ. „ცქუმწუმო“-ს მესვეური, ქალბატონი ლიუბა („ცქუმწუმო“ ნიშნავს: „ც.კ.ცხადო ქონების (იგულისხმებიან ქმრები. თ. კ.) უკანონოდ მიმთვისებელთა წინააღმდეგ უანგაროდ მებრძოლი ორგანიზაცია“). ავტორმა რომანის გმირი ქალის ელენეს სახლში პირისპირ შეხვედრა ეს ორი პერსონაჟი, ორი ანტიპოდი, მსახივრებელნი ცხოვრების ორი სრულიად სხვადასხვაგვარი საწყისისა, პიროვნება და უსახო სახე. „ცქუმწუმო“-ს მესვეური გროტესკულად დახატული პერსონაჟია. იგი მთელი სიგრძე-სიგანით წარმოდგება ჩვენს წინაშე საკმაოდ გრძელი და ყოვლად უცნაური მონოლოგის წყალობით, მონოლოგისა, რასაც შეივადამიკ წყუტებს ელენეს გაუბედავი შეპასუხება. პერსონაჟი თვითონ ნატავს თავის თავს, თუმცა მისდათავად წარმოდგენა არ აქვს ამის თაობაზე. ჩვენ ვხედავთ მის გარეგნულ იერსაც და მთელ შინაგან რაობასაც. მხოლოდ აქა-იქ არის წაშველებული ავტორის მიერ ძუნწი რემარკა. თომაშ მანს უნდა ჰქონდეს ერთ-ერთი ენითონ ნახმარი ამგვარი მრავალმნიშვნელოვანი გამოთქმა: „პროგრესი — როგორც რეგრესი!“ თუ ამ გამოთქმას ცოტა შევასხვავებთ, მაშინ ცხოვრების ის პრინციპი, რასაც ქალბატონი ლიუბა განასახიერებს მრწამსითაც და ენერგიული მოქმედებითაც, შეიძლება ასე იწოდოს: „სიკაღბი — როგორც სიმართლი!“ თუმცა თავად პერსონაჟს გულწრფელად სჯერა, რომ მისი პირით მხოლოდ სიმართლე ღაღადებს, უბადრუკ ყოფაშია, მაგრამ თავს არჩენიად გრძნობს, აზრადაც არ მოსდის, თუ შეიძლება სხვაგვარი სინამდვილეც იყოს, და კიდევ ეს არის უბედურება. ხსენებული პერსონაჟის მონოლოგი სავსეა სარკაზმით, რომლის თავიებუბურება ის არის, რომ ესაა შეუგნებელი, ასე ვთქვათ, გულუბრუნად სარკაზმი, პერსონაჟის უნებური, მიმართული მისსავე წინააღმდეგ.

სარკაზმს ამძაფრებს მონოლოგის წარმომადგენლის მიერ ორი სრულიად განსხვავებული დონის მიამიტური შედარება, მეტოც, გარკვეული გაიგვება ერთიმეორესთან, რითაც ხდება შესაბამისი მოვლენის პაროდირება (ასევე პერსონაჟის უნებურად). ასე: ბინის რემონტი შედარებულია ომთან, ხოლო რემონტისას გადატანილი დავიღარაბით განმტკიცებული ცოლქმრული ურთიერთობა — ფრონტულ პეგობრასთან. მწერალი იღებს ჩვეულებრივ, ყოველდღიურად ხმარებულ ისეთ სიტყვებს, როგორიცაა ბინა და რემონტი, და ისე შეუცვლის მათ სახეს, კონტექსტში ისე გაათამაშებს, რომ ცხოვრების ზედაპირის ასლს კი არ გვაწვდის, სინამდვილის დაფარულ, სიღრმისეულ ჟენას ააშკარავებს სარკაზმის მეშვეობით. აქ ევლავ ვიცნობთ იმ ნაირა გელაშვილს, რომელიც „ფანჯრების“ და სხვა მოთხრობების ავტორია. ზემოთ აღვნიშნე, დრო რომანში საგანგებო, განვითარებული ასახვის ობიექტია მეთი (თავისთავად იგულისხმება, რომ განვითარება კონკრეტულობას ერწყმის). „ცქუმწუმო“-ს მესვეურის, ქალბატონ ლიუბას, მხატვრული სახე ერთ-ერთი ყველაზე უფრო მკაფიო მსახივრებელია რომანში დროსა, დროის გარკვეული ტენდენციისა.

ვრცელი და საინტერესოა ნაირა გელაშვილის მხატვრული სამყარო. ამ სამყაროს შემქმნელი ფრიად ორიგინალური მხატვარი და მოაზროვნეა, რომელიც კარგად გრძნობს თანადროულობის სულიერი სატიკის, მწვავე პრობლემებს, და უნარია უსწევს, ორიგინალურად, ადეკვატური ფორმა მოუძებნოს გამოსახატავად რთულ სათქმელს. ჭერჭერობით შვიდი სადიდო მოთხრობა და ერთი რომანი აქვს გამოქვეყნებული, თითქმის არც ისე ბევრია. მაგრამ მათ წამკითხველს გგონია, ერთიორად უფრო მეტი ოდენობისა და მოცულობის ქმნილებებს გავეცანო, ისე ღრმა და მრავალფეროვანია ეს ქმნილებები, მათში აღძრული პრობლემები. ვიდრე ამ ჩემ წერლის ბოლო წერტებს დაუქსამდე, მანდა უსათუოდ აღვნიშნო, რომ ჩვენს მწერალი ქალი ძალზე საყურადღებო კრიტიკული წერილების ავტორიც არის. სულ რამდენიმე წერილი გამოაქვეყნა თანამედროვე პარტეული მწერლების ნაწარმოებებზე, მაგრამ ანალიზის შესაშური უნარი გამოავლინა. ამ წერილების კითხვა, განსახილველი ქმნილებების ღრმა წვდომით რომ არის დაწერილი, მართლაც ესთეტიკურ სიამოვნებას განიჭებს. ასე რომ, ნაირა გელაშვილი არამარტო პროზაიკოსის გამოჩენილი ნიჭით არის დაჯილდოებული, არამედ კრიტიკოსისაც.

ლენინური პრინციპების განხორციელებისათვის გარკვეული

„კომუნისტური პარტია, მტკიცედ ახორციელებს რა მარქსისტულ-ლენინურ მოძღვრებას, წარმართავდა და წარმართავს ხელოვნებისა და ლიტერატურის მუშაკთა მრავალეროვნულ არმიას ხალხთან მჭიდრო კავშირისაკენ, რათა ისიც სიუვარულით „მოემსახუროს მასას და გამოხატოს მისი სწორად გაგებული ინტერესები“ (ვ. ი. ლენინი).“

ყველასთვის ნათელია, რომ მხოლოდ კომუნისტური პარტიის სწორმა ხელმძღვანელობამ უზრუნველყო საბჭოთა ქვეყნის მუსიკალური და თეატრალური კულტურის გაფურჩქვნა, მხოლოდ კომუნისტური პარტიის მიერ დასახული ღონისძიებების გატარებით გახდა შესაძლებელი ნამდვილად ღრმადიერი, მაღალმხატვრული, მებრძოლი პარტიულობით აღსავსე დაწარმოებებისა და შემოქმედთა ძლიერი არმიის შექმნა.

საბჭოთა ხელოვნება და ლიტერატურა, ჩვენი მხატვრული ინტელიგენცია თავის თეორიულ და მხატვრულ პრაქტიკაში ხელმძღვანელობდა და ხელმძღვანელობს მარქსიზმ-ლენინიზმის მოძღვრებით, პარტიის გადაწყვეტილებებით ხელოვნებისა და ლიტერატურის საკითხებზე. ლენინის მიერ შექმნილი ჩვენი პარტია ეხმარება მხატვრულ ინტელიგენციას სწორი გზით სვლაში, იგი განუხრებლად ახორციელებს ლენინურ მოძღვრებას ხელოვნებაზე, ლიტერატურაზე.

ქართული საბჭოთა ლიტერატურის განვითარება კომუნისტური პარტიის ლენინური ეროვნული პოლიტიკის, ლიტერატურის დარგში ლენინური პრინციპებისა და პარტიის გადაწყვეტილებათა განხორციელების შედეგია.

ქართული ლიტერატურა და ხელოვნება წარმატებით წვედებდა დიდ და პასუხსაგებ ამოცანებს, რომლებიც მის წინაშე ცხოვრებამ

დააყენა. იგი გამდიდრდა აქტუალური თემებით, ლიტერატურისა და ხელოვნების ყველა დარგისა და ჟანრის ოსტატები უფრო აქტიურად მუშაობდნენ თანამედროვე თემებზე, უფრო სრულად. ღრმად და დამაჭერებლად ასახავდნენ სოციალისტურ სინამდვილეს, მის მრავალფეროვნებას, მაგრამ 70-იან წლებში სერიოზული ნაკლოვანებანი და ხარვეზები გაჩნდა შემოქმედებითი ინტელიგენციის მუშაობაში.

არაქანსალი მდგომარეობა შეიქმნა ხელოვნების ზოგიერთ შემოქმედებით კავშირსა და დაწესებულებაში, რომელთა ხელმძღვანელობაში არ იგრძნობოდა სათანადო პარტიული გავლენა. შეინიშნებოდა პარტიული ბირთვის მნიშვნელოვანი შევიწროება არა მარტო შემოქმედებით მუშაკთა წრეში, არამედ შემოქმედებით კავშირებსა და ორგანიზაციების ხელმძღვანელობაშიც.

გაჩნდა რეციდივები, მხატვრული შემოქმედება განეწილათ პოლიტიკისაგან, მისი დღევანდელი აქტუალური პრობლემებისაგან მოწყვეტით, თავი იჩინა ლიტერატურისა და ხელოვნების ცალკეულ მოღვაწეთა მხრივ ჩვენი სინამდვილისათვის უცხო განწყობილებამ ეს კი იმის შედეგი იყო, რომ სერიოზულ პარტიულ ზრუნვას არ იჩენდნენ მხატვრული ინტელიგენციის აღზრდისათვის.

იმ წლებში ადგნენ ხელოვნების მწვავე, პრობლემური, მამხილებელი ნაწარმოებების მიჩქმალვის პოლიტიკას.

ყოველივე ეს კი ჰქმნიდა არაქანსალ ვითარებას ქართული ლიტერატურისა და ხელოვნების ზოგიერთ დარგში. ასეთ დროს პარტიის საოლქო, საქალაქო და რაიონული კომიტეტები, მათი ბიუროები ვერ აღმოჩნდნენ პარტიის მოთხოვნების სიმალღეზე. სწორედ ამის გამო,

ლიტერატურისა და ხელოვნების ცალკეულ მოღვაწეებს ერთგვარად დაუზღუდათ პარტიულობის, კლასობრიობის, ხალხურობის გრძნობები.

რესპუბლიკის სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში საბჭოთა საზოგადოებისათვის უცხო ტენდენციებმა ადამიანთა შეგნებაში ღრმა ცვალი დატოვეს.

რესპუბლიკის ყველა სფეროში შექმნილი მდგომარეობიდან გამოსავალი ვითარების დიალექტიკური ანალიზის საფუძველზე გვიჩვენებს საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ლენინურმა ცენტრალურმა კომიტეტმა, მისმა პოლიტიბიურომ. საქართველოს კომუნისტებისათვის ნამდვილი ლენინური ორიენტირი გახდა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება „სკკპ XXIV ყრილობის გადაწყვეტილებათა შესახებ“ და საქართველოს კომუნისტური პარტიის ობიექტის საქალაქო კომიტეტის ორგანიზატორული და პოლიტიკური მუშაობის შესახებ“, რომელიც წილებული იქნა 1972 წლის 22 თებერვალს.

რესპუბლიკის ეკონომიკის, კულტურის, იდეოლოგიის პარტიულ-პოლიტიკურ მუშაობაში ამ დადგენილებით აღნიშნულ ნაკლავანებათა ღრმა შეცნირული ანალიზი ქართველმა ხალხმა აღიქვა, როგორც მისი კეთილდღეობისათვის პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ზრუნვის კიდევ ერთი გამოვლინება.

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მიერ 1972 წლის დამლევსა და მის შემდგომ წლებში მოწვეულმა პლენუმებმა მთელი პარტიული პრინციპულობით გამოვლინეს რესპუბლიკაში არსებული ნეგატიური მოვლენების მიზეზები და დასახეს მათი დაძლევისა და საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ღირებულებით დასახული ამოცანების წარმატებით შესრულების გზები.

ნაკლავანებათა დაძლევის მტკიცე გადაწყვეტილებებით აღსავსე მუშები, კოლმეურნეები, ინტელიგენცია გაჰყვნენ რესპუბლიკის პარტიულ ორგანიზაციას არსებული სიძნეელების დაძლევისათვის ბრძოლაში.

ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწეები დიდი ენთუზიაზმით გამოჩნდნენ და მხურვალედ დაუპირეს მხარი პარტიის ობიექტის საქალაქო კომიტეტის შესახებ საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1972 წლის 22 თებერვლის დადგენილების აუცილებლად შესრულებისათვის საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მიერ აღებულ კურსს, რესპუბლიკაში საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და მორალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატის გაქანსაღების

საერთო ტენდენციას, მთელი ეკონომიკისა და კულტურის გაქანსაღების უთუო გაუმჯობესებას.

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი შეუდგა სათანადო ღონისძიებების განხორციელებას პარტიის რაიკომების, ქალაქკომების და შემოქმედებითი კავშირების პირველადი პარტიული ორგანიზაციების მეშვეობით ლიტერატურისა და ხელოვნების შემდგომი განვითარებისათვის.

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი პარტიულ კომიტეტებთან, მათ მდივნებთან, შემოქმედებით კავშირებთან ერთად თანდათანობით ძლევდნენ წინა წლების ყველა ნაკლავანებას, გაჩნდა ახალი ტენდენციები რესპუბლიკის ლიტერატურისა და ხელოვნებაში; ახალი მიღწევებით გაემდიდრებინა თითოეული მწერლის, მსახიობის, მუსიკოსის, ფერმწერის შემოქმედებითი ფურცლები — ასეთი იყო პარტიის პოზიცია.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XXVII ყრილობაზე აზნ. მ. ს. გორბაჩოვმა აღნიშნა: „ვამდლებდეთ საზოგადოების მოწიფულობის დონეს, ვაშენებდეთ კომუნიზმს — ეს ნიშნავს განუზრვლად ვზრდიდეთ შეგნების მოწიფულობას, ვამდიდრებდეთ ადამიანის სულიერ სამყაროს“.

ქართველ ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწეებს შემოქმედებითი და საზოგადოებრივი საქმიანობის ფართო ასპარეზი გაეხსნათ. მათ წინაშე გაჩნდა უამრავი თემა და პრობლემა, რომლებმაც ახლებურად გადაწყვეტა მოითხოვეს.

პარტიის გადაწყვეტილებათა შესრულებაში ლიტერატურისა და ხელოვნების როლის ზრდის გამოხატულება იყო ლიტერატურისა და ხელოვნების გამორჩენილ მოღვაწეთა მიმართ 1973 წელს რესპუბლიკის კულტურის ყველა მუშაკისადმი.

მიმართვა ერთსულოვნად მოიწონა შემოქმედებითი კავშირების საერთო კრებებმა, მათმა პირველადმა პარტიულმა ორგანიზაციებმა და კონკრეტული ღონისძიებანი დასახეს ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწეთა აქტივობის ასამაღლებლად.

საქართველოს კომუნისტური პარტია შეუწეულბელ ყურადღებას იჩენს მწერლებისა და ხელოვნების მოღვაწეებისადმი, დროულად ავლენს ყოველგვარ გადახვევას კომუნისტური პოზიციებიდან.

საქართველოს კომუნისტური პარტიის დასაყრდენი ამ ბრძოლაში იყო და არის მწერალთა კავშირისა და შემოქმედებითი კავშირების პირველადი პარტიული ორგანიზაციები. საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი, ამახვილებდა რა ყურადღებას ლიტერატურისა და ხელოვნების პარტიულობაზე.

ამავდ დროს, ცდილობდა ხელი შეეწყო გამოვლენილი ნაკლის აღმოფხვრისათვის.

ქართული საბჭოთა მწერლობა — კლასიკური ტრადიციების ღირსეული მემკვიდრე, მუდამ ცდილობდა, მის სიტყვას, მის ხმას ჰქონოდა გასაკვეთი მისწავლად, ყველასათვის გასაგებად მოეთხოვა ახალი ყოფის სიღრმე. მხოლოდ ლიტერატურა — იდეური, მხატვრული, ხალხური — განაცხადა სკკა XXVII ყრილობაზე ახ. მ. ს. გორბაჩოვმა — აღსრულის პატიოსანი, სულით ძლიერ აღმაშენებელი, რომლებსაც შეუძლიათ კისრად იღონ თავიანთი დროების ტვირთი. უნდა ითქვას, რომ ქართულმა მწერლობამ სრულიად შეიცვალ თავისი დიდი როლი უახლოესი წარსულის მახინჯი, ნეგატიური მოვლენების დაძლიებისათვის ბრძოლაში, მთელი ჩვენი ხალხის დარაზმვისათვის იმ გრანდიოზულ ამოცანათა გადასაწყვეტად, რომლებიც დასახული იყო ჩვენი რესპუბლიკის წინაშე.

1978 წელს თბილისში ჩატარდა მწერალთა და კრიტიკოსთა სრულიად საქვეშირო შემოქმედებითი თათბირი, თათბირმა, რომლის ძირითადი თემა გამოხატული იყო ვ. ი. ლენინის ბატონი სიტყვებით — „პარტია ჩვენი ეპოქის გონება, ღირსება, და სინდისია“, — უაღრესად ფართო გამომავლობა ჰქონდა მთელ საბჭოთა ლიტერატურულ საზოგადოებაში, ხოლო ჩვენი რესპუბლიკის კულტურულ ცხოვრებაში მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა. თათბირის მონაწილეები — ცნობილი საბჭოთა მწერლები და კრიტიკოსები ორი დღის განმავლობაში ეცნობოდნენ რესპუბლიკის მნიშვნელოვან სახალხო სამეურნეო ობიექტებს, მშენებლობებს, იყვნენ კოლმეურნეობებში, ესაუბრებოდნენ შრომელებს.

თათბირის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დოკუმენტში აღნიშნული იყო, რომ „ქართულმა ლიტერატურამ და ხელოვნებამ კომუნისტის განსახიერების კლასიკური მაგალითები მოგვცეს, თუმცა ეს არ კმარა — მაგრამ საქართველოს ლიტერატურისა და ხელოვნების ოსტატები, რეალისტური ხელოვნების დიდი ტრადიციების ერთგულნი, ნოვატორულად განავითარებენ და სრულყოფენ სოციალისტური რეალიზმის რევოლუციურ მეთოდს, გადადგამენ ახალ ნაბიჯს მხატვრულ ათვისებაში“.

მე-10 და მე-11 ხუთწლიდის ბოლო წლებში ქართველი მწერლების საქმიანობა, მართლაც რომ კარგი მიღწევებით აღინიშნა. მათი მოქმედი და ყველაზე უფრო აქტიური რაზმი ენერგიულად შეუდგა თავისი საპატიო მოვალეობის შესრულებას შრომელთა დარაზმვის, მათი მიღწევების, შრომითი თავდადების ასახვის საქმეში.

ჩვენმა დღევანდელობამ, ჩვენი ყოფის ახალმა, ჯანსაღმა ვითარებამ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გახადა საზოგადოებრივი ცხოვ-

რებაში მწერლის, მხატვრის ფიგურა. მათი როლი, მოწოდება და დანიშნულება.

„ქართველი მწერლები — ხუთწლიდის დამხარა“, „დედგებები და ვიშრომები იქ, სადაც ახლა ყველაზე მეტად ვჭირდებით ჩვენს პარტიასა და ჩვენს ხალხს“ — ამ სიტყვებში ნათელი გამოხატულება ჰქონდა ქართული მწერლობის მზადყოფნა — თავისი მხატვრული სიტყვით ებრძოლა და ეშრომა სახალხო საქმეთა განსახორციელებლად.

სამეურნეო და კულტურული პრობლემებისადმი ახლებური მიდგომის შედეგად, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მხარდაჭერით შემოქმედებისათვის კეთილისმყოფელი ატმოსფეროს შეშალდებამ, თავის მხრივ შესანიშნავი პირობები შეუქმნა ლიტერატურასა და ხელოვნებას ახალი მძლავრი აღმავლობისათვის.

რესპუბლიკის პარტიული ორგანიზაციის მიერ აღებული კურსის მძლავრ ტონს აძლევდნენ და აძლევდნენ ქართველი მწერლები.

ქართული მწერლობის უფროსი თაობის წარმომადგენელმა კ. ლორთქიფანიძემ შექმნა დოკუმენტური მოხატობა „რა მოხდა აბაშაში“, სადაც მთელი პარტიული პრინციპულობითა და მკვნებარებით იყო მოთხრობილი იმ დიდ ექსპერიმენტებსა და გარდაქმნებზე, რომელიც ბოლო წლებში ხდებოდა აბაშის რაიონში.

რესპუბლიკის სინამდვილეში მომხდარ გარდაქმნებს ქაბუკური ხალხისთვის შეგვდნენ ჩვენი უხუცესი მწერლები.

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გაზრდილმა ყურადღებამ ქართული ეროვნული კულტურისადმი, რესპუბლიკის ცხოვრებაში მომხდარმა ძირეულმა ცვრებმა ჯეროვანი ნაყოფი გამოიღო და ქართველი ხელოვანი მოგვევლინენ მრავალეროვნის საბჭოთა კულტურის ერთ-ერთ წამყვან რაზმად.

სოციალისტური შრომის გმირის მაღალი წოდებები მიენიჭათ ვ. ანჭაფარიძეს, ლ. გუდიაშვილსა და კ. ლორთქიფანიძეს. ლენინური პრემიით აღინიშნა წერეთლის და ნ. დუმბაძის მოღვაწეობა.

ხელოვნების ნაწარმოების საზოგადოებრივი ხელდასაძრის ძალა, მისი აღმზრდელობითი შემოქმედება უშუალოდ არის დაკავშირებული დიდი სოციალური მოვლენებისა და ხასიათების მხატვრული განვითარების, შემოქმედების იდეური მრწამსისა და მაღალი პროფესიული ოსტატობის დონესთან.

უფროსი თაობის მხატვართა შესანიშნავი ტრადიციები განაგრძეს და განავითარეს მერაბ ბეჭდინიშვილმა, ელგუჯა ამაშუკელმა, ზურაბ წერეთელმა, ზურაბ ნიჭარაძემ, გიორგი ონიჭაურმა, დინარა ნოდია, გივი ნარმანიამ, დიმიტრი ერისთავმა და სხვ.

კომპოზიტორთა კავშირი, მისი პირველადი პარტიული ორგანიზაცია, ისევე როგორც სხვა შემოქმედებითი კავშირები, ხელმძღვანელობენ რა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებების — პარტიის თბილისის საქალაქო კომიტეტის ორგანიზატორული და პოლიტიკური მუშაობის თაობაზე გადაწყვეტილებებით, აუწყობენ იდეურ-აღმშრდელბით სუშაობას თავის ორგანიზაციებში, იგი უფრო შინაარსიანი და მიზანშეწონილი ხდება. მეტი კომუნისტური სიმტკიცით მუშაობენ პარტიული ორგანიზაციები, განზარდა მათი გავლენა მუსიკალურ პროცესზე, განმტკიცდა კომპოზიტორების კავშირი მშრომელებთან, საქვეყნოდ ცნობილი კომპოზიტორები და მომღერლები ო. თაქთაქიშვილი, ა. მაქავარიანი, ს. ცინცაძე, ლ. ტყეშელაშვილი, ც. ტატიშვილი, ზ. სოტკილაძე, ზ. ანჭაფარიძე, პ. ბურჯულაძე კომუნისტური შემოქმედებისა და პარტიული პრინციპულობის ნიმუშების აჩვენებენ.

ქართული კინო და თეატრალური ხელოვნება მუდამ იყო ხალხის ერთგული მსახური და მისი ცხოვრების მართალი მემატიანე. განხორციელდა მრავალი დადგმა და გადაღება, რომლებიც შთაგონებით ასახვენ ჩვენი დროის მოწინავე ადამიანთა გმირულ შრომას.

მსოფლიოში გაიქჳა სახელი თბილისის შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიურმა სახელმწიფო თეატრმა.

მწერლები და ხელოვნების მოღვაწენი მტკიცე პარტიული პოზიციებიდან სულ უფრო აქტიურად წვდებიან ცხოვრების დრმა პრობლემებს. საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ლიტერატურისა და ხელოვნების წარმომადგენლების მონაწილეობას რესპუბლიკის წინაშე მდგომი მომწიფებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სახალხო-სამეურნეო პრობლემებზე პოზიტიური საზოგადოებრივი აზრის შესწავლისა და ჩამოყალიბების საქმეში.

საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობამ, მხატვართა, კომპოზიტორთა, კინემატოგრაფისტთა კავშირებმა და მათმა პირველადმა პარტიულმა ორგანიზაციებმა უკანასკნელ წლებში მთლიანად გარდაქმნეს თავიანთი ორგანიზატორული და პოლიტიკურ-აღმშრდელი მუშაობა.

რესპუბლიკაში წარმოებულ ზენობრეფესიკოლოგიური კლიმატის გაქანსადაც ბრძოლას მხარში ედგნენ და უდგანან აფხაზეთის, აჭარის, სამხრეთ ოსეთის ლიტერატურისა და ხელოვნების წარმომადგენლები. პარტიის საოლქო კომიტეტები დღენიდაგ სრულყოფენ შემოქმედებითი კავშირებისა და მათი პირველადი პარტიული ორგანიზაციების ბრძოლისუნარიანობის ამაღლებას. აქტიურად ვითარდება აფხაზური და ქართული კულტურის კავშირი. ქართული მხატვრული ძალის შემდგომ განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების წარმომადგენლებს. ლიტერატურისა და ხელოვნების პარტიულობის პრინციპებიდან გამოდიან სამხრეთ ოსეთის წარმომადგენლები, როცა თავიანთი შემოქმედებით ზურგს უმაგრებენ საქართველოს სინამდვილეში ცხოვრების ყველა დარგის აუვავებისათვის ბრძოლას. „უკანასკნელი წლების ერთ-ერთი ყველაზე დამახასიათებელი და სასიხარულო მოვლენა კულტურული ცხოვრების უმაღალითო გამოცოცხლება ავტონომიურ ფორმირებებში, — განაცხადა საქ. კ. XXVII ყრილობაზე ამხ. ჯ. ი. პატიაშვილმა, — აფხაზეთის ასს რესპუბლიკაში, აჭარის რესპუბლიკაში, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში, რესპუბლიკის ყველა სხვა რეგიონში, ადგილობრივი შემოქმედებითი ორგანიზაციები და კოლექტივები თამამად გადაიან სრულიად საკავშირო და საერთაშორისო ასპარეზზე“.

ქართული ხელოვნებისა და კულტურის შემადგომ განვითარებაზე უდიდესი კეთილშეოფელი გავლენა მოახდინა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიისა და საქართველოს კომუნისტური პარტიის XXVII ყრილობებმა. ყრილობების გადაწყვეტილებებმა მხატვრული ინტელიგენციის ცხოვრებაში უფრო მეტი შემოქმედებითი ინიციატივა და აქტივობა გამოიწვია. რესპუბლიკის პარტიულმა ორგანიზაციამ ფართო და სრული შესაძლებლობა შეუქმნა მწერლებსა და ხელოვნების მუშაკებს ყოველმხრივად გამოამყდგნონ თავიანთი ინდივიდუალური შემოქმედებითი თავისებურებანი, აიმაღლონ მხატვრული ოსტატობა, უფრო სრულყოფილად ასახონ სოციალისტური სინამდვილე, თანმიმდევრულად იბრძოლონ ლიტერატურისა და ხელოვნების მაღალი იდეურობისათვის.

რამინ საჯაია

„მზიური“ — ოსნაზის ქალაქი

„მე მაეროლებს ჩემი დიდი დროება...“

ბ. ლეონიძე

თბილისი — თავისი განუყოფელი კოლო-
რიტით... რაოდენ ძვირფასია იგი თითოეული
ქართველისათვის. მშვენიერებით და სილამა-
ზით შემკულ დედაქალაქს პიონერულმა ქალა-
ქმა შეტი სიცოცხლე და სინატიფე შესძინა.
აკვირდები ამ არეზარეს, ბეჭდის თვალისათვის
ასე კოხტად რომ ჩამქდარა ვერეს ხეობაში,
და გული სიხარულით გეცხება. არც თუ დიდი
ხნის წინათ აქ ეკალ-ბარდი და თვალშისაცემი
ანტისანიტარია იყო, ახლა კი ამ ადგილს სახე
ისე უცვლია, თვალს ვერ უჭერებ...

„მზიურის“ დარსებაში დიდი წვლილი მიუძ-
ღვის ჩვენს სასიკადალო მწერალ ნოდარ დუ-
შაძეს. ოცნების ქალაქი დღეს სწორედ მის
სახელს ატარებს. საინტერესოა, თუ როგორ
დაიბადა ვერეს ხეობაში, ვაკე-საბურთალოს
შორის პიონერული ქალაქის მშენებლობის
იდეა. ვერეს, ერთ დროს ამ სიცოცხლით სავ-
სე მდინარეს, რომლის ნაპირზე მწერალს თავ-
ისი ბავშვობა გაუტარებია, დანაგვიანებისა
და დაბინძურების გამო განსაზღვრულ მანძი-
ლზე (კერძოდ, ზოოპარკის ახლოს) გადახურვას
უპირებდნენ, ამ გადახურულზე კი ბალი უნდა
გაეშენებინათ, მაგრამ მტკრითა და გამოზაო-
ბებით სუნთქვადამძიმებული ქალაქისათვის გა-
ნა ეს საზარბიელო იყო? ბეთანიიდან მონაბერ
ნიაგს კარი ეხშობოდა. აი, რას ამბობდა მამინ
მწერალი: „თუ მართლა სიბინძურის დასაშა-
ლავად ვხურავთ ვერეს, ნუ ვიწამთ მავას, თო-
რემ იგივე მიზეზით, როგორც ამას წინათ სა-
მართლიანად აღნიშნა აკაკი ბაქრაძემ, მალე
მტკვრის გადახურვაც მოგვიწევს, შავი ზღვის
თუ არა“.

ყოველი ჩვენგანის ვალია ბუნების მოვლა და
პატრონობა, ეს ზომ, პირველ რიგში, ჩვენი გა-
ნმართებლობის და სიჭანსალის დაცვა; მაგრამ,
სამწუხაროდ, ზოგჯერ, აჩქარების გამო, ამაზე

არ ფიქრობენ, რასაც ხშირ შემთხვევაში არა-
სასურველი შედეგი მოჰყვება ხოლმე. ერთს
გაკეთებით მეორე საქმე ფუჭდება.

ახლა კი ისევ ნოდარ დუშაძეს მოვუსმინ-
ოთ: „...მთავარია რის აშენებას ვაპირებთ
და რისი აშენება უფრო მოწინააღმდეგე იქნე-
ბა მდინარე ვერეს ხეობასა და ასაღებად განა-
ზიერებულ სახლებით მოვინდო საბურთალოს
პირაქეთა ფერდობზე.“

... გაჩენის დღიდან ადამიანები მდინარის
გადახურვას კი არა, სულ იმას ცდილობდნენ
როგორმე მისი დაუშრეტელი სიკეთით ესარ-
გებლათ... მდინარე ქალაქისათვის არტერიაც
არის და ფილტვიც. ეს ჩვენი დალოცვილი
ვერეს ხეობაც ზომ ბეთანიიდან მონაბერი თა-
ვისი გრილი ნიაგით ივნისის, ივლისის და აგ-
ვისტოს თვეში მაცხოვრებელი ფილტვია თბი-
ლისისა. ჰოდა ამ სასტიკ ურბანიზაციის პერიო-
დში, შეიძლება ისედაც ფილტვებდარდილულ
ქალაქს ერთი ფილტვიც დავუხუროთ — მე
მგონი არ ივარგებს.

... ზომ არ აჯობებდა მდინარე ვერეს ხეობა-
ში, იქიდან დაწყებული სადაც ახლა ზოოპარ-
კია, ვიდრე ვაკე-საბურთალოს გადასასვლელა-
მდე, ჩვენებური ქართული „დისნეილენდი“
აგვეშენებინა? მე უკვე ვხედავ თქვენს სახეზე
უნდობლობითა და ირონიით სავსე ღიმილს,
მაგრამ ნუ აჩქარდებით... დაფიქრდით და ისე
მიპასუხეთ...“

„რა იქნებოდა, — დასძენს ნოდარ დუშაძემ
— რომ მდინარე ვერეს ხეობაში პიონერთა ქა-
ლაქი „მზიური“ აგვეშენებინა თავისი თავშესა-
ქცევი ქალაქის საბჭოთი და ქალაქის „მერიტი“,
ქარხნებით, ბაღებით, ენახებით, სპორტული
მოედნებით, საცურაო აუზებით, ტრანსპორტით,
გვირაბებით, ხიდებით და სადგურებით, თავი-
სი მატარებლებით, რომელიც ივლიდა შესანი-

შნავი ისტორიული მარშრუტით (თბილისი — ბეთანია), თავისი დასასვენებელი სახლებით, სანატორიუმითა და კლინიკებით“.

დღევანდელობა და მომავალი განსაღი თაობის გარეშე წარმოუდგენელია. ჩვენი ახალგაზრდობა ჩეროს ქვეშ გაზრდილ სიმიდს და სათბურში მოყვანილ ყვავილებს რომ არ დაემსგავსოს, საჭიროა ბუნებასთან სიახლოვე, მიწისა და ტყის სურნელის შეგრძნება, დასვენებითა და სპორტით განმრთელობის გაკეთება. ფიზიკურად და სულიერად სრულყოფილი თაობა, აი, ჩვენი ეპოქისა და ყოველი ჩვენგანის მიზანი.

„გაიხსენეთ რამდენი ხელმოკლე მოქალაქის ფერმკრთალი ბავშვი დადის ზაფხულობით თბილისის ქუჩებში, ეს ჩვენი ოცნების ქალაქი თაოსობით ბავშვს დაიტევს და გაუწევეს ზაფხულობით აგარაკობას, თაოსობით ბავშვს მოუტანს სიახარულს, ბედნიერებას, ხალისით, სი-
განსაღით და მადლიერებით აავსებს მათ პატარა გულებს. ეს ქალაქი, იქნებ ნოვოსიბირსკის „აქადემ გოროდოკის“ მსგავსი და უფრო სრულყოფილი ქალაქიც ყოფილიყო, სადაც ჩვენი ქვეყნის მომავალი ყოველმხრივ შექმული მოქალაქეები გაიზრდებოდნენ...“

მე ხშირად შეგხვდრივარ პიონერთა სახლების აღზრდილ ბავშვებს, ისინი უფრო ხშირად ციდან ჩამოფრენილ ფერებებს გვგანან, ვიდრე ბუდიდან აფრენილ მართვეებს. ჩვენ კი სწორედ მიწიდან ცაში აფრენილი ახალგაზრდობა გვჭირდება და არა ციდან ჩამოცვნილი...“

დიადი აზრის განხორციელებას თავდადება, ორგანიზებულობა და ერთგული ხელმძღვანელობა სჭირდება. კომკავშირის, იდეურ-პოლიტიკურ სკოლას დიდი როლი ენიჭებოდა და ენიჭება ახალგაზრდობის მარშონიულად ჩამოყალიბებისა და განვითარების საქმეში.

„როგორც უფროსი შვილი ეხმარება მშობლებს უმცროსი შვილის აღზრდაში, ასევე კომკავშირი უნდა დაგვეხმაროს და აღზარდოს ჩვენი ქვეყნის მომავალი თაობა. შთაუწერგოს და გადასცეს ყველა ის სიკეთე და საუკეთესო ჩვევა, რაც თავად მიიღო მშობლისაგან...“

მე ბევრი ვესაუბრე ამ საქმის მცოდნე ადამიანებს. ბევრი არკიტექტორი, ინჟინერი, მხატვარი, მოქალაქე, ეკონომისტი, ქვით ხურო და კირით ხურო მზად არის უსასყიდლოდ ემსახუროს ამ საშვილიშვილო საქმეს“.

არ შეიძლება სითბოთი არ აგვესოს გული ასეთი ადამიანების მიმართ. ისინი ნამდვილი ერის შვილები არიან, მხოლოდ მათ შეუძლიათ მისაბაძი მაგალითი მისცენ მოზარდ თაობას, იყვნენ პატრიოტები და ქვეყნარობი მოქალაქეები. ნუ მოუშალოს ასეთი ხალხი ჩვენს მიწა-წყალს, ჩვენს მართლაც ღვთის წილხვედრ საქართველოს, ჩვენს სალოცავ ტაძარს.. სწო-

რედ დიდი მამულიშვილური გრძნობის გამოხატულება იყო, ნოდარ დუმბაძის სიტყვებით: „ერთხმად რომ აიტაცა კომკავშირის დასაწყისის ცენტრალურმა კომიტეტმა, რესპუბლიკის მთავრობამ, მთელმა საზოგადოებრობამ, ეს იყო 1975 წელი. ამავე წელს რესპუბლიკის ხელმძღვანელობამ მიიღო გადაწყვეტილება „მზიურის“ დაარსების შესახებ. გამოცხადდა კონკურსი საუკეთესო პროექტისათვის. 1980 წელს დამტკიცდა პიონერული ქალაქის გენერალური გეგმა, 1982 წელს დაიწყო მშენებლობა და პირველი რიგის პირველი ნაწილი ამავე წლის 29 ოქტომბერს, კომკავშირის დაბადების დღეს გაიხსნა.“

1983 წლის დასაწყისში შეიქმნა „მზიურის“ დირექცია საქ. სსრ განათლების სისტემაში. ზემდგომი ორგანოების გადაწყვეტილებით ოცნების ქალაქის შემდგომი გაფართოება-განაშენიანებას განათლების სამინისტროსთან ერთად საქ. ალკ ცენტრალური კომიტეტი ხელმძღვანელობს. 1975-85 წლებში მიღებულ იქნა საქ. კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და მინისტრთა საბჭოს არა ერთი მნიშვნელოვანი დადგენილება „მზიურის“ კეთილმოწყობასრულყოფისათვის. კერძოდ, მიმდინარე ზუთწლედის ბოლომდე თექვსმეტი მნიშვნელოვანი ობიექტის მშენებლობაა გათვალისწინებული. პიონერული ქალაქის მიმართ დიდ დაინტერესებას იჩენენ სხვადასხვა სამინისტროები, უწყებები და ორგანიზაციები.

ახლა თვითონ ქალაქ „მზიურს“ ვეწვით. შესავლელთან დგას მერაბ ბერძენიშვილის გამოქალაქებული ნოდარ დუმბაძის ბიუსტი, ცტაბა ქვეყნით კი მისი ნეშტი განისვენებს. საფლავის მარმარილოზე ყვავილები აწევია... სი-
ნანული და წუხილი გიუფლება... იქვე გაგონდება კეთილი საქმე, რომელიც მზის შუქად შემოდის და იღუშმოდ გათბობს.

ფეხბურთი მთვყეობი კიბის და მშენიერების საშუაროში შევდივარ. ხელშესახები გამხდარან ზღაპრული გმირები... პირღმილიანნი მხვდებიან ბებია, ილიკო, ილარიონი, ზურაიკე-
ლა, იქვე ახლოს ჩაცუცქულა მურადა...

ისევ გზას მთვყეობი, თვალს ვავლებ მრავალსართულიან საცხოვრებელ სახლს, რომელსაც უზარმაზარი მზე ახატია, მის ზემოთ კი ცნობილი წარწერაა: დაე, მუდამ იყოს მზე!

„... სიყვარულს უშენებია“, — უთქვამს დედის რძესთან ტბილი სიტყვა სახელოვან წინაპარს.. მართლაც, რა ძალა აქვს ამ გრძნობას, იგი ქვეყნობედია ადამიანის შემოქმედებითი წვისა და ყოველი კეთილი საქმისა, მხოლოდ მას შეუძლია აღმშენებლობა..

პიონერულ ქალაქში ყვავილეთი გემოვნებით ნაგებია და მიმზიდველი.

უაქრში პართული ვუახლოვები მდინარე ვერეს და უფრო ვუგდებ მის მოჩურჩულე ტა-

ლდებს... ბეთანიამდე და დიდგორამდე ავდი-
ვარ გონების თვალთ, რადგან „მზიურმა“ ამ
ადგილებამდე უნდა გაშალოს ფრთები...

მდინარე ვერე, რომლის სიგრძე სულ რაღაც
45 კილომეტრია, იწყება დიდგორის მთიდან,
იქვე ახლოსაა XII საუკუნეში ნაგები ბეთა-
ნიის მონასტერი, მის ერთ-ერთ კედელს ამშვე-
ნებს მეფეთა მეფე თამარის ფრესკა. აქ შეზღა-
რდებდა მუხლმოკრილი გრიგოლ ორბელიანი
თამარ მეფეს დაცემული საქართველოს ძლიერე-
ბის აღდგენას. მშობლიურ ერზე უსაზღვროდ
შეუვარებული, თვალცრემლიანი პოეტის შთა-
მომავლობა დღეს წითელი ხარის მუხლებით
დგას ფეხზე (ეს იმიტომ, რომ მისი ჯიში გა-
ძლია, როგორც ტიციან ტაბიძე ამბობდა) და
მომავალ თაობას ოცნების, ზღაპრების ქალაქს
უშენებს.

ამჟამად ქალაქ „მზიურს“ აშენებს საქ. აგ-
რომშენის რესპუბლიკური გაერთიანება და საქ.
მთავარ წყალმშენი. დღესდღეობით თბილისის
ზონაში მიმდინარეობს სამუშაოები.

პიონერულ ქალაქში უკვე მწყობრშია საბა-
გირო გზა, კარუსელი, ავტოდრომი, საქანელე-
ბი, ორი კაფე — რომლის კეთილმოწყობა მი-
მდინარეობს. წელს ჩაბარდა მოფარიკავთა ხე-
ივანი, წლის ბოლომდე „მზიურს“ უნდა გა-
დაეცეს წყლის ატრაქციონი. მიმდინარეობს
ხიდის მშენებლობა, რომელიც საბურთალოს და
და „მზიურს“ ერთმანეთთან დააკავშირებს,
შენდება სპორტული კომპლექსები: სპორტს-
კოლები და ფრენბურთის მოედნები.

საქ. ქალაქ. მშენ. სახ. პროექტში არის ჭგუ-
ფი, რომელიც მუშაობს „მზიურის“ ობიექტებ-
ის პროექტირებაზე. ჭგუფში გაერთიანდნენ
ირაკლი მახხარაშვილი, გია აბულაძე, ბიძინა
ჩიგოგისი, ფარნა ზაქარაია.

ქალაქის მხატვრული გაფორმება ეკუთვნის
მოქანდაკე გია ჭაფარიძეს.

ოცნების ქალაქში ჩამოყალიბებული „ბავშვ-
თა თეატრი“, რომელსაც ხელმძღვანელობს ირ-
მა სოხაძე, სისტემატურად დგამს სპექტაკლებს.
„მზიურის“ ამფითეატრში კონცერტებს აწყო-
ბენ საშუალო სკოლების თვითმოქმედი კოლექ-
ტივები.

პიონერული ქალაქის სამომავლო გეგმების
ნუსხა ასეთია: უნდა აშენდეს ნორჩ ტექნიკოს-
თა სადგური — „კომპიუტერი“, იგი ხელს შე-
უწყობს მოსწავლე ახალგაზრდობის ტექნიკურ
შემოქმედებით აზროვნებას, გათვალისწინებუ-
ლია ბავშვთა წიგნის სახლის აგება, ბეთანიის
მხარეს პიონერთა ბანაკი აშენდება, სადც ჩვე-
ნი მოსწავლე ახალგაზრდობა დაისვენებს.

ბავშვების ურთიშული ელფერს მატებს ვერ-
ეს ხეობას... კარუსელისა და ავტოდრომის მო-
მსახურე პერსონალს მოცლა არა აქვს... აგერ
ჩემს გვერდით, ბიჭები დგანან... გადავწყვიტე,
ერთ-ერთ მათგანს გავსაუბრებოდი. აი, რა მი-
თხრა 24-ე საშუალო სკოლის მეშვიდე კლას-
ის მოსწავლემ ნოდარ მუსეირიძემ: მე და ჩემი
თანაკლასელები აქ ყოველ კვირას დავდივართ,
ჩვენი „მზიური“ ლამაზადაა ნაგები და თავისი
მრავალფეროვნებით ძალიან მოსაწონია... პირ-
ადად ჩემი და ამხანაგების სახელით, მადლობა
იმ უფროს თაობას, რომელმაც ეს ქალაქი გვა-
ჩუქა...

შეუძლებელია არ დაეთანხმო ნოდარის სიტყ-
ვებს, მადლობის მეტი, მართლაც, რა უნდა
თქვა კაცმა იმ აღამიანების მისამართით, ოც-
ნებას ხორცი რომ შეასხეს...

მშენებლობა გრძელდება. წინ დიდი პერსპე-
ქტივებია...

ბეპრი და ორი

ამ ცოტა ხნის წინათ თბილისის ჟურნალისტთა სახლში შეხვედრა მოუწყვეს კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ დირექტორს, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტს რევაზ ჩხეიძეს. მას ჟურნალისტებმა ერთი ასეთი კითხვაც დაუვეს — ჰყავს თუ არა დღევანდელ ქართულ კინოს ჭეშმარიტად ნიჭიერი ახალგაზრდა მსახიობები. ამ კითხვის დადებით პასუხად რეჟისორმა უწყუჰმანოდ დაასახელა კინოსტუდია „ქართული ფილმთან“ არსებული კინომსახიობთა თეატრის მთელი დასი და მათგან განსაკუთრებით ორი — ნინელი ჭანკვეტაძე და ზურაბ ყიფშიძე — გამოყო.

და შემდეგ თვითონ დარბაზიდან კარნახობდნენ მას დანარჩენთა გვარებს: რუსუდან ბოლქვაძე, დარეჯან ხაჩიძე, ნინო ბურდული, ლაურა რეხვიაშვილი, ლევან უჩანეთიშვილი...

მანინ გამახსენდა თეატრის ხელმძღვანელის, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტის მიხეილ თუმანიშვილის ნათქვამი. ერთხელ მას ნინელი ჭანკვეტაძეზე და ზურაბ ყიფშიძეზე ორიოდე სიტყვის თქმა ვთხოვე. მან კი ღიმილით მითხრა: კი მაგრამ რატომ მაინცდამაინც მათზე. ვითომ რით სჭოიბან დანარჩენებს? ეს არ იყო მხოლოდ ხუმრობა, რადგან მასში მოჩანდა იმ რეჟისორის მრწამსი, ვინც მთელი თავისი მოღვაწეობით ანსამბლური თეატრის პრინციპებს ამკვიდრებს და ვისთვისაც იდეალური თეატრი ეს არის „ნიჭიერი, ღრმად განათლებული ფანატრიკოსების, თავიანთი მიზნის მოტრფიალე ადამიანთა თანამეგობრობა“.

ამ მრწამსს და იდეალს ამკვიდრებდა იგი თავის დროზე რუსთაველის თეატრში, როცა იქმნებოდა მაყურებლისათვის დღემდე დაუფიქრავარი სპექტაკლები — „ადამიანები, იყავით ფხიზლად“, „როცა ასეთი სიყვარულია“, „ესპანელი მღვდელი“, „კინკრავა“...

ამ მრწამსს და იდეალს განსახიერებს დღეს მიხეილ თუმანიშვილის ხელმძღვანელობით მომუშავე კომპანიაში თეატრის ახალგაზრდული დასი. მართლაც ძნელია მათგან რომელიმე მსახიობის გამოყოფა, მაგრამ აკი თვითონ ბატონმა მიხეილმაც გამოყოფა ნინელი ჭანკვეტაძე და ზურაბ ყიფშიძე, როცა საქართველოს კომკავშირის პრემიის მოსაპოვებლად წარსადგენი კანდიდატების დასახელება სოხოვეს-თურმე მაინც ყოფილა შესაძლებელი ნიჭიერთა შორის ნიჭიერთა გამოჩენვა.

ნინელი ჭანკვეტაძე და ზურაბ ყიფშიძე! დღეს მათ მაყურებელთა უფართოესი მასები იცნობენ და აღიარებენ, დიდი სიყვარულით სარგებლობენ მათი ეკრანული და სცენური გმირები.

გალე ათი წელი შემსრულებდა კინომსახიობთა თეატრის შემადგენელ ნინელს, რას თვლიან ახალგაზრდა მსახიობები ამ ხნის მანძილზე თანამართ მთავარ მოწაპოვრად?

ნინელი ჭანკვეტაძე: ჩვენს ყველაზე მთავარ მოწაპოვრად მიმაჩნია მაყურებელი. განვლილი წლების მანძილზე ჩვენ შევიძინეთ ერთგული მაყურებელი, რომელსაც შეეძლო არაფრად ჩაედგო ჩვენთან არსებული პირობები — (სიცივე, უგარდერობობა, უზუფეტობა...) და რამდენჯერმე მოსულიყო ერთსა და იმავე წარმოდგენაზე.

ოლონდ ეს არის: ახლა უკვე მეშინია ლაპარაკი ჩვენს მაყურებელზე, რადგან უზინაობის გამო ერთ წელია მას აღარ შეგხვედრივართ. — ჩვენს თეატრში რეკონსტრუქცია მიმდინარეობს, დროებით კავშირგაბმულობის კულტურის სახლი დაგვითმეს, მაგრამ იქაც გაჭირვარდა ელემენტარული სამუშაო პირობების შექმნა...

ზურაბ ყიფშიძე: მე ასე ვიტყვი: ჩვენი ყველაზე მთავარი მოწაპოვარი ეს არის... ბატონი მიხეილ თუმანიშვილი. ის, რომ „რეჟისორი რომელიც თეატრიდან წავიდა“, ისევ თეატრშია, ისევ ქმნის სპექტაკლებს, ახალგაზრდა რეჟისორებს და მსახიობებს უზარმაზარ გამოცდილებას გვიზიარებს.

მართი კითხვა ორივე მსახიობს: არ პრ გვიცდიან თეატრში, მიხეილ თუმანიშვილს რომ არ შემავადროდით?

ნინელი ჭანკვეტაძე: არ მეცოდინებოდა, უწინარეს ყოვლისა, ჩემი ხელობა, არ მეცოდინებოდა ის უამრავი სიხარული, ბატონ მიხეილთან მუშაობა რომ მანიჭებს. საერთოდ, თუ დღეს რაღაც ვიცი, თუ რაიმეს წარმოვადგენ, როგორც მსახიობი, ეს ყველაფერი ბატონი მიხეილის დამსახურებაა. მან მაპოვნინა ჩემი თავი ხელოვნებაში.

ზურაბ ყიფშიძე: ბატონ მიხეილ თუმანიშვილის სიდიდე რომ მთლიანად შეიგრძნო, ამისათვის აუცილებელია მის რეპეტიციაზე ყოფნა, სპექტაკლის შექმნაში მასთან ერთად მონაწილეობა. ამას ვერ აღწერ. ეს უნდა ნა-

ხო და განიცადო. უნდა განიცადო ის პროცესი, როცა რეჟისორი როლის გათხვევინებს, სრული შეგრძნება კი გაქვს, რომ თავად თხზავ, აი, რა არ მცოდინებოდა მიხეილ თუმანიშვილს რომ არ შევხედოდა.

რას იტყვოდა ჯურაბ შიფშიძე ნინელი ზანკაპტაძეზე და პირიქით?

ჯურაბ შიფშიძე: ნინელი ბატონ მიხეილ თუმანიშვილის კეთშაობით მოწაფა — ცალკეული დეტალებით როლის ლოგიკური აგება და მთლიანობაში გააზრება იცის. ეს კარგად ატყვია მის ეკრანულ სახეებსაც. სხვათა შორის, კინორეჟისორებთან ხშირად პირველობს, მაგრამ მისი პრეტენზია ყოველთვის სამართლიანია. და ესეც მისი „ბრალია“, რომ ბატონი მიხეილის მოწაფა და მისგან ბევრი რამ აქვს შეთვისებული, თანაც პრინციპულია და კომპრომისზე არასოდეს მიდის.

ძალიან მზიბლავს მისი სტაბილურობა. მას აქვს გარკვეული ღონე, რომლის ქვეშით არაა იდებს ჩამოდის, უფრო ზემოთ კი ძალიან ხშირად ადის. ნინელის აქვს ერთი შესაშური თვისება — საოცრად მოზილიზებულია და ამის გამო კინო ხელს არ უშლის თეატრში მის მუშაობას. შეიძლება ერთდროულად ორ ფილმში იღებდნენ, თეატრში ეს კი ვერც იგრობდნენ...

ნინელი ზანკაპტაძე: ჯურა ძალიან ნიჭიერი და თანაც აქვს იშვიათი შინაგანი ძალა, რომელიც უჩვეულოდ მოქმედებს მაყურებელზე. ამას ემატება გარდასახვის შესანიშნავი უნარი — შევადაროთ ერთმანეთს მისი დონე უნანი, ტარელინი („საქმეში“) და არჩილ გამრეკელი („ჩვენს პატარა ქალაქში“).

რას გვამტყვოდა თეატრის ხელმძღვანელი?

მიხეილ თუმანიშვილი: ნინელი ნამდვილი პროფესიონალია. შინაგანად მუდამ მზად არის სათამაშოდ. მისი არტისტული ბუნება გულისხმობს ემოციური და ინტელექტუალური საწყისების ბედნიერ სინთეზს, მასში უხვად არის როგორც დრამატული, ისე სახასიათო მონაცემები.

ჯურაც დაბადებით არტისტია. ისიც ვიცი, რომ უთავროდ ვერ გაძლებს, მაგრამ ნაკლებად მოზილიზებულია, სრულად არ იხარჩება თეატრისათვის. ასეთი ნიჭის გაფლანგვა კი დაუშვებელია...

უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ეს ყველაფერი უგუნებოდ მაყოფმა მიხეილ თუმანიშვილმა გვითხრა, ამ დროს კი ის უკიდურესად ვაძუნწია. მაინც რა იყო მისი უგუნებობის მიზეზი? — ის, რომ თეატრს მუშაობის შესაძლებლობა არა აქვს, რომ ამის გამო მსახიობები კინოში მიდიან, რომ რამდენიმე თვეა ჯურაბ შიფშიძე არ უნახავს, რადგან გადაღებაზე იყო და ა. შ.

„თქვენზე ამბობენ მძიმე და პირველი ხასიათი აქვსო. თვითონ როგორ ფიქრობთ, როგორი ხასიათი გაქვთ?“ — ეკითხებოდნენ მენტურ ფილმში მიხეილ თუმანიშვილს.

„მძიმე და პირველი“ — უპასუხებს რეჟისორი.

როცა ამ ეპიზოდს ჯურაბ შიფშიძეს ვახსენებ, მეუბნება: სხვაწარად არც შეიძლება. მიხეილ თუმანიშვილი ვერ იქნება, ჩვეულებრივი, სტანდარტული პიროვნება. ჩვენ ამას ისე შევჩვევიეთ, რომ სხვაგვარად ვეღარც წარმოგვიდგენია. თანაც ვიცით, როგორია ბედნიერი მიხეილ თუმანიშვილი — როცა ის რეჟეტიციაზე მოდის, რომელიმე სცენის საინტერესო გადაწყვეტა, მორიგი თეატრალური აღმოჩენა მოაქვს თანაც ხედავს, რომ ჩვენც თამაშის წყურვილით შეპყრობილი ვხვდებით და არა უბრალოდ სამსახურში მოვალეობის გამო მოსულნი...

...მიხეილ თუმანიშვილი ზოგჯერ სევდიანად საუბრობს ხოლმე თეატრალური ხელოვნების ეფემერულობაზე. იმაზე, რომ გენიალური სპექტაკლიც კი სულ რამდენიმე წელიწადს ცოცხლობს, მერე მისგან აღარაფერი რჩება. კაცია რომ თქვას, ამ ეფემერულობისა ყველაზე ნაქლებად მას უნდა ეშინოდეს, რადგან გამოჩენილი რეჟისორის ღვაწლს ჩვენ არა მხოლოდ წარსულში დადგმული სპექტაკლებით ვზომავთ, არამედ ამ ღვაწლის ცოცხალ განსახიერებას ვჭვრეტთ უკვე საქვეყნოდ სახელგანთქმულ მის მოწაფეებში და, რაც მთავარია, მის დღევანდელ თეატრში, — ახალგაზრდა მსახიობთა შესანიშნავ დანში, ქართული სასცენო ხელოვნების საიმედო მომავლად რომ გვაგულებს. ბევრი ნიჭიერი მსახიობი ამჟვენებს ამ დანს. ამჟერად მათგან მხოლოდ ორნი გამოგვაჩიოთ...

„არსენა ჯორჯიშვილი“

(პარტული კინოს ისტორიიდან)

ხელოვნების ტრადიციულ დარგებს შორის კინემატოგრაფი, როგორც ცნობილია, ყველაზე ახალგაზრდაა; მას ჯერ არსებობის ერთი საუკუნეც არ შესრულებია, მაგრამ მიუხედავად ამისა კინემატოგრაფიის ისტორიაზე იმდენი დაუწყრიათ და უკამათნაო, რამდენსაც, აღბათ, ნებისმიერი მუშა ინატრებდა. ამ მხრივ გამოწვევისი არც ქართული კინო გახლავთ — პერიოდული პრესის, სპეციალისტებისა და საზოგადოების ცხოველი ინტერესი მას არასოდეს მოკლებია, მაგრამ მონოგრაფიული ხასიათის ნაშრომები მაინც ძალზე ცოტა გვქვს. ამ ხარვეზის შევსება კინომცოდნეების გარდა სხვა დარგის სპეციალისტებსაც შეუძლიათ, რომელთაც გულწრფელად უყვართ ქართული კინემატოგრაფი და სურთ ეს სიუჟეტური და პათეტიკური იმითაც დაამტკიცონ, რომ თავიანთი პროფესიული თვალთახედვით განიხილონ ჩვენი ეროვნული კინოს განვითარების გზები. ასე დაიბადა იდეა წინამდებარე შრომისა, რომლის ავტორი ისტორიკოსი გახლავთ და ბუნებრივია, უმთავრესად ის აინტერესებს, თუ როგორ აისახა ქართულ მხატვრულ კინოში ისტორიულ-რევოლუციური თემატიკა. ამჯერად ვისაუბრებთ მხოლოდ „არსენა ჯორჯიშვილზე“, როგორც პირველ ქართულ საბჭოთა მხატვრულ ფილმზე.

საბჭოთა კინემატოგრაფი დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის პირშობა და ნიშანდობლივია, რომ სწორედ რევოლუციაზე შექმნილი ფილმებით ანუ ისტორიულ-რევოლუციური ფილმებით დაიწყო მისი მსოფლიო აღიარება. ამ ახალი უარის ნაწარმოების ცენტრალური ფიგურა გახდა ხალხი, რომელმაც ბოლშევიკური პარტიის მეთაურობით მოახდინა სოციალისტური რევოლუცია და შემდგომ დიდი წვლილი შეიტანა მისი შედეგების განმტკიცების საქმეში.

ეკრანზე გამოჩნდნენ ახალი გმირები — მუშები და გლეხები, წითელარმიელები და მეზღვაურები: ბრძოლაში განსხვავებით ეს იყო მრავალსაზოვანი ცოცხალი მასა, რომელსაც თავისი კონკრეტული მიზნები და ამოცანები ჰქონდა.

რას ვგულისხმობთ ისტორიულ-რევოლუციურ თემატიკაში, რა ხასიათის ფილმებს?

ისტორიული ფილმის განსაზღვრა შედარებით ადვილია — ენციკლოპედიური გამოცემის „კინოლექსიკონის“ (მოსკოვი, 1966, ტ. 1, გვ. 615) მიხედვით, ეს არის ფილმი, რომელიც გვიამბობს წარსული ამბებისა და აღმავლების შესახებ. ნიშნად დასახელებულია ვ. პეტროვის „პეტრე პირველი“, ვ. პუდოკინის „ადამიანი ნახიშოვი“, ს. ეიზენშტეინის „ალექსანდრე ნეველი“ და სხვ. ამდენად, აქ ყველაფერი გასაგებია.

რაც შეეხება ისტორიულ-რევოლუციურ ფილმს, მისი ზუსტი განსაზღვრა არ არსებობს ან თუ არსებობს, ჩვენი აზრით, დაუსტებავს მოთხოვნს. იგივე „კინოლექსიკონში“ (გვ. 612) ისტორიულ-რევოლუციური ფილმი განმარტებულია შემდეგნაირად: „ხელოვნების ნაწარმოები, რომელიც მოგვითხრობს ისტორიულ მოვლენებზე, ხალხთა ბრძოლაზე თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის, იმ ბრძოლაზე, რომელსაც მშრომელები ეწევიან ფეოდალური და კაპიტალისტური ჩაგვრისაგან გასაწავისუფლებლად“.

ასეთი განმარტებით გამოდის, რომ ისტორიულ-რევოლუციურია ის ფილმები, რომლებიც ეხება ხალხთა ბრძოლას, როგორც ფეოდალური უღლის წინააღმდეგ, ისე საერთოდ, თავისუფლებისა და ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ისტორიულ-რევოლუციური ფილმი ყოფილა არა მარტო „მედიანე პუგაჩოვი“, არამედ აზერბაიჯანული ფილმიც — „ბაბეკი“, რომელიც მიეძღვნა 816—837 წლების ანტიფეოდალურ და ანტიარაბულ აჯანყებას აზერბაიჯანში.

პირადად როგორ გვესახება ისტორიულ-რევოლუციური ფილმი?

უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა დავადგინოთ ფარგლები იმ ეპოქისა, რომელსაც ამ უარის ფილმები მოიცავენ. ლიტერატურათმცოდნე ვ. ოსკოცი თავის ნაშრომში „რომანი და ისტორია“ (მოსკოვი, 1980 წ.) მიიჩნევს, რომ ისტორიულ-რევოლუციური რომანის საზღვრები უნდა შემოიფარგლოს დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მომზად-

ბისა და გამარჯვების პერიოდით (გვ. 8). კონსერვატიულობის რ. სობოლევს კი წერის: „ისტორიულ-რევოლუციური ფილმი — ეს არის არა მარტო ნაწარმოები რევოლუციური მოვლენების დროისა და მისი მონაწილეების ბედის შესახებ, არამედ თხრობა რევოლუციის შედეგებზეც, ყოველივე იმაზე, რაც მას მოჰყვა. („მომხმე ქვეყნების კინო“. მოსკოვი, 1988, გვ. 6-7).

აქედან გამომდინარე ჩვენი აზრით, ყველაზე მართებულია განმარტება:

ისტორიულ-რევოლუციურია ფილმი, რომელიც მოიცავს პერიოდს XX საუკუნის დასაწყისიდან (უცდათიანი წლების დასასრულამდე და გვიხატავს ჩვენი პარტიისა და ხალხის ბრძოლას დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მოსაშაღებლად, გასამარჯვებლად და შემდგომ მისი მონაპოვრის განსამტკიცებლად.

აი, ამ პერიოდის რევოლუციური შემართების ისტორიულ ეპოქას (წლების მიხედვით დაახლოებით 1900-1988 წწ.) გადმოსცემს საბჭოთა და მათ შორის ქართული ისტორიულ-რევოლუციური ფილმი.

ისტორიულ-რევოლუციური ფილმში მთავარია სწორედ ისტორიული სიმართები, რამდენად რეალისტურადაა წარმოდგენილი მასში ისტორიულად ცნობილი მოვლენები და ადამიანები, რომელთა ნებისმიერი დამახინჯებულ-შელამაზება უკვე იწვევს არასასურველ შეგრძნებას, დეჰექტებას, უნდობლობას. ყოველივე ეს, ბუნებრივია, რაღაც დანტერქებით არის განპირობებული. გავიხსენოთ, რომ ასეთი აშკარა ტენდენციურობის გამო დაიწუნა ს. ეიზენშტეინმა ცნობილი ამერიკელი კინორეჟისორის ჯეკ კონვეის (1887-1952) გახმაურებული ფილმი „ვივა ვილია“ („გაუმარჯოს ვილიას!“), რომელსაც პირდაპირ უწოდა „ისტორიის კლასობრივი ფალსიფიკაციის ერთ-ერთი აღმაფეთხებელი ნიმუში“, თუმცა ს. ეიზენშტეინი იმასაც აღიარებდა, რომ ჯ. კონვეის ფილმი დრამატურგიულად და სხვა მხრივაც ერთობ კარგად იყო აგებული (ტ. ნ, გვ. 113).

ახლა უშუალოდ რაც შეიხება „არსენა ჯორჯიანშილს“-ს

იშვიათია ფილმი, რომელსაც ისეთი გადამწყვეტი როლი შეესრულებინოს თავისი ქვეყნის ეროვნული კინოს ისტორიაში, როგორც ეს „არსენა ჯორჯიანშილზე“ ითქმის — არსებითად ხომ სწორედ მან ჩაუყარა საფუძვლი ქართულ საბჭოთა კინემატოგრაფიას, როგორც ხელოვნებას და როგორც ინდუსტრიას.

1 „არსენა ჯორჯიანშილი“ („გენერალ გრაიზოვის მკვლელობა“) — სცენარი შ. დადიანისა, რეჟ. ი. პერესტიანი, ოპერ. ალ. დიდ-მელივი, მთავარ როლში — მ. ჭიაურელი.

რა იძლევა ასეთი კატეგორიული განცხადების საფუძველი?

ქართული კინო 900-იან წლებშივე იღბს-სცენარის თავს და ეს, უპირველეს ყოვლისა, ვახილ ამაშუკელის (1886-1977) დამსახურებაა, რომელმაც თავისი პირველი მოკრძალებული სიუჟეტების (1907-1908 წწ.) შემდეგ 1912 წელს შექმნა ცნობილი ფილმი „აკაკი წერეთლის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“ — იდეურ-პროფესიული თვალსაზრისით იმდროინდელი მსოფლიო დოკუმენტური კინოს უნიკალური ძეგლი. რევოლუციამდე პერიოდშივე შეიქმნა ჩვენი ეროვნული მხატვრული კინემატოგრაფის პირველი „ქრისტიანი“ (გვ. ნინოშვილის ამავე სახელწოდების მოთხრობის მიხედვით, რეჟ. ალ. წუწუნავა, 1916 წ.), რამდენიმე სხვადასხვაგვარ მხატვრული ღირსების დოკუმენტური და მხატვრული ფილმიც, კინემატოგრაფიული აზრიც ამოძრავდა, სცენარებიცა და სტატიებიც იწერებოდა, მაგრამ ეროვნული კინოინდუსტრია მაინც ვერ შეიქმნა მანამ, სანამ საქართველოში 1921 წლის 21 თებერვალს საბჭოთა ხელისუფლება არ დამყარდა და კინო, ლენინისტული კლასიკური შეფასებით, ჩვენთვის უმნიშვნელოვანესი ხელოვნება, უწყებრივად არ დაექვემდებარა განათლების სახალხო კომისარიატს.

უჩვეულო, მართლაც რევოლუციური ინთუზიანობით შეუდგა მუშაობას პირველი ქართული საბჭოთა კინორეჟანო — განსახლების კინოსექცია, რომელშიც შ. დადიანის ხელმძღვანელობით შედიოდნენ: ალ. წუწუნავა, ი. პერესტიანი, ზ. ბერიშვილი, აზო ბეკ-ნაზაროვი, მ. ჭიაურელი, გერ. გვაგიტიძე, ვლ. ბარაკი და სხვ. სასწრაფოდ შემუშავდა გეგმა, რომლის მიხედვითაც პირველ წელს უნდა გადაეღოთ 27 სხვადასხვა სახისა და მოცულობის ფილმი, სულ 150.000 მეტრი... მათ შორის „არსენა ჯორჯიანშილი“.

ფილმის თვალაპირვლი ხარჯთაღრიცხვა იყო 15 მილიონი, მართალია, ეს თანხა ბოლოს 800.000-მდე დაიყვანეს, მაგრამ მძიმე ეკონომიური პირობების გამო სახელმწიფომ ვერც მისი გაღება შესძლო და სექცია მხოლოდ ენთუზიანობით და მცირე შემოსავლის იმედით შეუდგა მუშაობას. ამასთან ერთგვარი შედეგითი კინოთეატრების ნაციონალიზაციითაც (11.06.1921) მიიღო სექცია...

ქართული საბჭოთა მხატვრული კინემატოგრაფის პირველი ისეთი, მართლაც უღაბრული წარმატება ხვდა წილად, რომელზედაც იცნებდა კი არ შეიძლოთ ფილმის ავტორებსა და ეროვნული კინემატოგრაფის ბედით დაინტერესებულ ადამიანებს. ამ წარმატების ფინანსურ მხარეზე კი საკმარისია ითქვას შემდეგი: ფილმის შემოსავლით არათუ ანაზღაურეს დახარჯული თანხა, არამედ კეთილმოაწყვეს კი-

ნოატელი, მოსკოვი შეიძინეს ორი „იუპიტერი“ და ახალი გადაშენებული პარატი „იკლი-რი“ ობიექტებისა და შუქფილტრების კომპლექტით და შეუდგენენ კიდევ მომდევნო მხატვრული ფილმის („სურამის ციხე“) გადაღებას.

ცხადია, ასეთი იშვიათი წარმატებისათვის შემთხვევით არ შეეძლოთ მიეღწიათ ქართული საბჭოური კინემატოგრაფის პიონერებს. აქ მრავალი წინაპირობაა საფულისხმო, უპირველესი მათ შორის, რა თქმა უნდა, იდეური გმი-რის პრობლემა, ეს გმირი კი — თბილისელი მუშა — არსენა ჭორჭიაშვილია, რომელმაც 1905 წელს ქართველი ხალხის მტერი გენერალი გრაზნოვი მოკლა და ამით ეროვნული გმირის სახელი მოიპოვა. ავტორებმა ფილმის სიუჟე-ტად სწორედ ისტორიული სინამდვილე გამო-იყენეს და ამით მკვეთრად დაუპირისპირდნენ იმ დროისათვის ჭერ კიდევ ფრიად პოპულა-რულ სალონურ-დემოკრატიულ ფილმებს, რომ-ლებშიც რევოლუცია კი ხდებოდა, მაგრამ სა-დღაც გარეთ, მაჟურებლის თვალსაწიერის მი-ღმა.

თავისთავად ასეთი გმირის წარმოჩენა ეკრა-ნისათვის უკვე ნიშნავდა ავტორების სწორ იდეურ ორიენტაციასა და რევოლუციურ შემა-რთებას, რასაც არ შეიძლებოდა ჭეროვანი შედეგი არ მოჰყოლოდა.

ვინ იყო არსენა ჭორჭიაშვილი, რა ისტორი-ული ცნობები გვაქვს მის პიროვნებასა და გმირობაზე?

არსენა პავლეს ძე ჭორჭიაშვილი დაიბადა 1881 წლის 19 აპრილს თბილისის მაზრის სო-ფელ დიდ ენაგეთში (ბოკვში), სახაზინო გლე-ხის ოჯახში. მის მშობლებს — პავლე ჭორჭიაშ-ვილსა (1847-1929) და დარია სუბიტაშვილს (1862-1934) ჰყავდათ რვა შვილი, არსენა რი-გით მეორე იყო.

1895 წელს 14 წლის არსენა საცხოვრებლად თბილისში გადავიდა, თავის სიძესთან, უფროსი დის ქმართან ვასილ კაპანაძესთან (უფროსი და ადრე გარდაიცვალა). მამიდის ქმარმა — მუ-შა ვასო ბახუტაშვილმა კი სწავლა დააწყებინა რკინიგზის მთავარი სახელმწიფოს სასწავლე-ბელში, სადაც არსენა მამი თვე დაჰყო.

მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესე-ბის მიზნით არსენამ დაანება თავი სწავლას და შეგირდად მოეწყო რკინიგზის მთავარ სახე-ლოსნოში (ამჟამად ი. ბ. სტალინის სახ. ელექ-ტროვაგონშემკეთებელი ქარხანა). მალე ხელო-ვნის წოდებაც მიიღო და ლითონის ჩამოსახ-მელი სამშკროს მეყალიბე გახდა.

რკინიგზის მთავარ სახელმწიფოებში იმ დროს ფართოდ იყო გაშლილი მარქსისტული მუშაო-ბა მუშებს შორის. ჭერ კიდევ 1889 წელს იფე-თქა პირველმა მასობრივმა გაფიცვამ, რომელ-საც დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა.

1894 წელს სახელმწიფოში ჩამოყალიბდა პირველი მარქსისტული წრე, რომელმაც მრავალგვარად მუშათა გამოსვლებს, აწუხდა კრებებს, ეწეოდა მთავრობის საწინააღმდეგო აგიტაციას.

არსენა ჭორჭიაშვილი 1899 წლიდან ჩაება რევოლუციურ მოძრაობაში. მონაწილეობდა გაფიცვებში, ავრცელებდა პროკლამაციებს, მა-ღადავ რევოლუციონერებს, ერთი სიტყვით, რკინიგზელთა რევოლუციური რაზმის ერთ-ერთი აქტიური წევრი გახდა. მისი მარქსისტუ-ლი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში გან-საკუთრებული ადგილი უკავია თბილისელ რკინიგზელთა გრანდოზულ გაფიცვას, რომე-ლიც 1900 წლის 1 აგვისტოს დაიწყო და 15 დღეს გაგრძელდა. მასში მონაწილეობა მიიღო 4.000-ზე მეტმა მუშამ, მათ შორის არსენა ჭო-რჭიაშვილმაც.

ამავე წლის ოქტომბერში არსენას დაუინებუ-ლი თხოვნით ჭორჭიაშვილების ოჯახი თბილისს გადასახლდა. უფროს ვაჟს უფრო მეტი ვალდე-ბულებები დაეცისრა. მან მიაღწია იმას, რომ გაუზარდეს ხელფასი (თვეში — 20 მანეთი), შეიძინეს ერთი პატარა სახლი. მეგრე მამამისმაც დაიწყო მუშაობა და ასე, შეუდგნენ მძიმე ცხოვრებას.

და აი, 1905 წლის 2 იანვრით დათარიღებუ-ლი თბილისის ოლქის უნდარმთა სამმართვე-ლოს საიდუმლო ცნობა იტყობინებოდა — „დაახლოებით საღამოს 6 საათზე პანსიონატის ქუჩაზე გავლის დროს ჭორჭიაშვილმა დაჰყარა ქართულ ენაზე შედგენილი მოწოდება, რომე-ლიც ხალხს მოუხმობს სახელმწიფო წყობილე-ბის დამხობისაკენ რუსეთში, რის გამოც იგი გაჩხრიკად და დაპატიმრებულ იქნა“.

აქედან ჩანს, რომ არსენა კვლავაც განაგრძო-ბდა რევოლუციურ მოღვაწეობას. დაპატიმრე-ბის შემდეგ მას ციხეშიდაც არ შეუწყვეტია თავისი საქმიანობა. ორი თვე გაატარა ციხეში და განთავისუფლებისთანავე გახდა მებრძოლი რაზმის წევრი (ამ პერიოდში 1905-07 წწ. რევოლუცია უკვე დაწყებული იყო), მონაწი-ლეობდა მთავრობის ჭარის ნაწილებზე შეიარა-ღებულ თავდასხმებში.

ერთ-ერთი ასეთი თავდასხმა ყაზანზე არ-სენა ჭორჭიაშვილმა და მისმა აზნაგებმა 1905 წლის 25 სექტემბერს მოაწყვეს. დემოკრატში არსენას რაზმი უკვე შვარცმელებს ებრძვის... შეიარაღებული აჯანყების შემდეგ არსენა ჭორჭიაშვილი, სხვებთან ერთად, დაითხოვეს სამუშაოდან.

ამ ამბების პარალელურად, კავკასიის მეფის-ნაცვალ ვორონცოვ-დაშკოვთან მოწვეულ სა-განგებო თათბირზე გენერალმა გრიაზნოვმა იქ დამსწრეთ წარუდგინა რევოლუციის ჩახშობის გეგმა, რომელიც სასტიკ რეპრესიებს ითვლი-სწინებდა. გენერალი გრიაზნოვი კავკასიის

სამხედრო ოლქის შტაბის უფროსი იყო და სწორედ მას ჰქონდა დავალებული ასეთი სახის გეგმის შედგენა. მისი გეგმა მოიწონეს. თბილისში დიდძალ ჯარს მოუყარეს თავი, გამოიყენეს მთელი ძალები აჯანყების ჩასახშობად. ქალაქში სამხედრო წიგნები გამოცხადდა, რაკეტა-შეტევაზე გადავიდა, ასეულობით რევოლუციონერი დააპატიმრეს და სიკვდილით დასაჯეს.

28 დეკემბერს რსდმპ თბილისის კომიტეტის ხელმძღვანელმა გენერალ გრიგოლის მოკვლა მუშათა მებრძოლი რაზმის დადგენილებით ამ ტერორისტული აქტის განხორციელება დაევალა არსენა ჭორჭიაშვილს. მან შეიტყო, თუ როდის უნდა ჩამოეცლა მის სამხვერპლოს ეტლით. არსენა კინტოს ტანსაცმელში გადაცმული, მწესუმხრობიანი კალათით ხელში (ვითომ გამკვლელებს სთავაზობდა) ალექსანდრეს ბაღის კუთხეში, ბარიატინსკის ქუჩაზე ჩაუსაფრდა გრიგოლს. კალათის ქვეშ ბომები ჰქონდა დამალული. ეს ბომები მან და მისმა მეგობრებმა დამაზადეს და მას „ავკალურს“ ეძახდნენ.

გრიგოლს 10 საათზე უნდა ჩამოეცლა, მაგრამ, რატომღაც, ერთი საათით დაგვიანდა. აღვილი წარმოსადგენია არსენას მღელვარება.

როგორც იქნა ისიც გამოიწინა... გენერლის ეტლი გაუსწორდა თუ არა, არსენამ ყუმბარა ეტლს ისროლა და გაიქცა. გრიგოლი სასიკვდილოდ დაიჭრა საფეთქელში. გზაზე, მიხეილის საავადმყოფოში გადაყვანის დროს კი გარდაიცვალა. არსენამ ბაღით დააპირა გაქცევა, მაგრამ დაიჭირეს, ცემეს და გრძნობაშეშლილი გაგზავნეს იქვე, საკომუნდანტო სამმართველოში (ამჟამად კინოთეატრი „რუსთაველი“).

ეს მოხდა 1906 წლის 16 იანვარს, სამი დღის შემდეგ არსენა თბილისის სამხედრო მოხმარებაში გადაიყვანეს და საპატიმრო განყოფილებაში მოათავსეს. მისი გამოკანშირებულობით თვით მეფისნაცვლი დაინტერესდა.

პატიმარი მხოლოდ 28 იანვარს მოვიდა გონს. 27 იანვარს იქვე დაჰკითხეს სამხედრო გამოძიებებმა მანტიველმა და როტმისტრმა აბაშიძემ. არსენამ არ გასცა თავისი თანამებრძოლები და მთელი დანაშაული თავის თავზე აიღო.

8 თებერვალს იგი უკვე ფეხზე დადგა. დაბრუნეს საკომუნდანტო სამმართველოში. გაუთავებელმა დაკითხვებმა ვერაფერი შედეგი გამოიღო.

კავკასიის სამხედრო საოლქო სასამართლომ გენერალ-ლეიტენანტ ვერხოვ შერბოვიჩის თანმჭიდრობით განიხილა არსენა ჭორჭიაშვილის საქმე 1906 წლის 20-21 თებერვალს. პროკურორმა — პოლკოვნიკმა სემუშოვმა ბრალდებულს ჩამოხრჩობა მიუსაჯა, სასამართლომაც დაადასტურა სასიკვდილო განაჩენი.

თბილისის ეანდარშთა სამმართველოს უფრო-

სმა პოლკოვნიკმა ბეზენგმა პეტერბურგის პოლიციის დეპარტამენტს აუწყა, რომ არსენა ჭორჭიაშვილის ჩამოხრჩობა დაინიშნა 1 მარტს დილის 7 საათისათვის ქალაქგარეთ, საგუბერნიო ციხეში“.

არსენა შეგუებული იყო იმ აზრს, რომ მას სიკვდილით დასჯიდნენ და ამიტომაც მშვიდად ეგებებოდა სიკვდილს. დედისაში მიწერილ წერილში იგი წერდა: „დედა, ნუ მიგლოვ, მე ხალხს მოვაშორე პირსისხლიანი მტერი“.

1906 წლის 1 მარტს (ახ. სტილით 14 მარტით) თბილისის გუბერნიის ციხეში განაჩენი სისრულეში იქნა მოყვანილი.

ამავე დღეებში გამოვიდა რსდმპ თბილისის კომიტეტის პროკლამაცია „არსენა ჭორჭიაშვილი“, ხალხმა მასზე შეთხზა სიმღერები და ლექსები. ცნობილმა ქართველმა მწერალმა შ. არაგვისპირელმა მას უძღვნა მოთხრობა „სამარცხენო ბოძთან“, მუშა-რევოლუციონერმა ივგინი დვალმა კი დაწერა ლექსი, რომელიც კომპოზიტორმა კოტე ფოცხვერაშვილმა ნოტებზე გადაიტანა:

„მე ვარ არსენა ჭორჭიაშვილი,
თავისუფლებას შეეწირე თავი,
მიყვარდა ხელში ვაშლის ტრიალი,
მისი გორება, მისი ფრიალი.
ვესროლე ბომები, ჰაერში გასცა,
და ტალახად ჰაერს შეასცა.
ვესროლე ქალათს, მოკალი მხეცი,
მაგრამ მტარგალებს ვერ გავექცი.
დედაც, ნუ სტარი, მამაც, ნუ სტარი,
მე მოვაშორე ქვეყანას ჰირი“.

არსენა ჭორჭიაშვილის გმირობა ღირსეულად დაფასდა საბჭოთა პერიოდში. 1924 წელს ბარიატინსკის ქუჩას ეწოდა ჭორჭიაშვილის ქუჩა. ამავე წლის 9 მარტს გამართულ საქართველოს სსრ ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმის სხდომაზე, რომელსაც მისმა ცხაკაია თავმჯდომარეობდა, არსენა ჭორჭიაშვილი, სიკვდილის შემდეგ, როგორც რევოლუციის გმირი, დააქილდოვა წითელი დროშის ორდენით, ხოლო ქართული მხროლელი დივიზიის პოლიტგანყოფილებებმა არსენა ჭორჭიაშვილი საპატიო წითელარმიელთა სიაში ჩაირიცხა. მოგვიანებით, 1934 წელს, თეთრიწეროს რაიონის სოფელ ბოვცხ (დიდი ენაგეთი) ჭორჭიაშვილი ეწოდა.

ასეთია ისტორიულად არსენა ჭორჭიაშვილი. როგორი სახით წარმოგვიდგება იგი ფილმში? ამ მიზნით, ალბათ, ყველაზე უპრაიანია, თუნდაც ლაკონიურობის თვალსაზრისით, გავეცნოთ ფილმის შინაარსს ოფიციალური ფილმოგრაფიიდან:

ფილმი ასახავს ქართველი მუშების რევოლუციური ბრძოლის ერთ-ერთ ეპიზოდს. სიუჟეტს საფუძვლად დაედო 1905 წლის რევოლუციის დროს მომხდარი ამბავი.

თბილისის საორთქმავლო დეპოს მუშები გა-
იფიცნენ, მას სხვა საწარმოთა მუშებიც მიე-
მარნენ. ხელოვნულება შემუშოთებულა. მეფის
ნაცვალთან მოწვეულ თათბირზე გენერალი
გრაიზნოვი განსაკუთრებული ზომების მიღე-
ბას მოითხოვს და შემდეგ სასტიკად უსწორ-
დება გაფიცულ მუშებს. რევოლუციური მოძ-
რაობის მეთაურებს აპატიმრებენ. შურისძიების
მიზნით მუშები გრაიზნოვის მოკვლას გადაწყ-
ვებენ. ტერორისტული აქტის შესრულება ახა-
ლგაზრდა მუშას არსენა ჭორჭიაშვილს დაევა-
ლება. ჭორჭიაშვილი ყუმბარით ააფეთქებს
გრაიზნოვს. მას აპატიმრებენ და სიკვდილით
სჯიან. თავდადებული რევოლუციონერი ვაჟკა-
ცურად ეგებება სიკვდილს.

„არსენა ჭორჭიაშვილი“ მეტად მნიშვნელო-
ვანი და საჭირო ფილმი გამოვიდა, მიუხედა-
ვად იმისა, რომ როგორც საერთოდ ისტორიუ-
ლი სინამდვილე, ისე თვით არსენა ჭორჭიაშვი-
ლის ბიოგრაფიული მონაცემები ზოგჯერ რამ-
დენადმე შეცვლილია. ცნობილია, მაგალითად,
რომ არსენა ჭორჭიაშვილი კი არ დახვრიტეს,
როგორც ფილმშია, არამედ ჩამოაჩრჩეს. ცხა-
დია, ეს შემთხვევით ან ისტორიული სინამდვი-
ვლის უტოლიანობით არ მომხდარა. პირი-
ქით, ჩვენი აზრით, ფილმის ავტორებმა, უპირ-
ველეს ყოვლისა, თავიანთი პოლიტიკა და სიმპა-
თია გამოხატეს, როცა ჩამოსახრჩობად ვერ
გაიმეტეს თავიანთი გმირი...

ფილმში გვხვდება სხვადასხვაგვარი ბიოგრა-
ფიული გადახვევებიც, მაგრამ მათ არ აქვთ
არსებითი მნიშვნელობა და ამიტომაც აღარ
შეგერდებიან მათზე. შეგახსენებთ მხოლოდ
ერთ ასეთ უზუსტობას: არსენას ჰყავს სატრ-
ფო ნინო (ამ როლს ასრულებს 20-იანი წლე-
დის საკმაოდ პოპულარული მსახიობი ალისა
ჭიჭოძე), რომელიც ყოველთვის არსენას გვე-
რდითა და იზიარებს მის რევოლუციურ იდეა-
ლებს, სინამდვილეში კი, როგორც არსენას
დის — ელენე ჭორჭიაშვილის მოგონებებში
ვკითხულობთ, არსენას სატრფო იყო სოფელ
კავთისხევის მკვიდრი, მისი ერთ-ერთი თანამე-
ბრძოლისა და უფროსი მეგობრის ქალიშვილი,
რომელიც თბილისში ნამუფიც არ იყო და არც
არსენას რევოლუციურ მოღვაწეობაზე ჰქონდა
რამენი ეჭვი და ა. შ.

ფილმის ავტორებს, რომლებიც მხატვრულ
ფილმს ჰქმნიდნენ, ცხადია, სრული უფლება
ჰქონდათ ასეთი ცვლილებების მოხდენისა, მით
უმეტეს, თუ ყოველივე ეს ფილმის იდეურ-
მხატვრულ დონეს წაადგებოდა. უნდა კატე-
გორიულად ითქვას, რომ ეს სწორედ ასე მოხ-
და და ამანაც ხელა შეუწყო „არსენა ჭორჭია-
შვილის“ საერთო წარმატებას.

როგორც ი. პერესტიანის მემუარების წინა-

სიტუაციაში წერს ხელოვნებათმცოდნეობის
კანდიდატი გრ. ჩახიარანი, კინოფილმი „არსენა
ჭორჭიაშვილის“ გამოსვლა ერთობ საგულის-
ხმო მოვლენად იქცა მთელს საბჭოთა კინემა-
ტოგრაფში, „ისტორიულ-რევოლუციური თე-
მატიკა, ესოდენ მნიშვნელოვანი საბჭოთა ხე-
ლოვნებისათვის, იმ დროისათვის ჭერ კიდევ
არ იყო ჩამოყალიბებული. მხოლოდ პერესტი-
ანის ფილმმა „არსენა ჭორჭიაშვილმა“ („გენე-
რალ გრაიზნოვის მკვლელობა“) გადადგა გა-
დამწყვეტი ნაბიჯი კინოში ისტორიულ-რევო-
ლუციური თემის ასათვისებლად. ეს იყო საბ-
ჭოთა მხატვრული კინემატოგრაფიის პირველი
ნაწარმოები, სადაც რევოლუციკა განყენებუ-
ლად კი არ ხდებოდა სადღაც რომელიღაც უც-
ნობ ქვეყანაში („ზეინგალი და კანცლერი“) 1)
თუ უცნობ დროში („აჩრდილი დაძწის ევ-
როპაში“) 2). „არსენა ჭორჭიაშვილი“ მოქმე-
დებენ ისტორიული პერსონაჟები, ერთის მხრივ
— რევოლუციონერები, მეორეს მხრივ — მე-
ფის სატრაპები; ფილმში აისახა საქართველო-
ში 1905 წლის რევოლუციური ბრძოლების
უტყუარი ფაქტები, ამიერკავკასიაში ერთობ
გახმაურებული ამბავი იმისა, თუ მუშა არსე-
ნა ჭორჭიაშვილმა როგორ გამოასალმა სიცოც-
ხლეს მეფის ქალაქი გენერალი გრაიზნოვი“. (იხ. ი. პერესტინის მოგონებების მითითებუ-
ლი წიგნი, გვ. 8).

ცხადია, ყოველივე ეს ისე არ უნდა გავი-
გოთ, რომ თითქმის ფილმი ერთთავად უნაყოფო
იყო. რა თქმა უნდა, არა. „არსენა ჭორჭია-
შვილს“ მაღალ შეფასებას აძლევს „საბჭოთა
კინოს ისტორია“, მაგრამ იქვეა მითითებული,
რომ ფილმში იგრძნობა ერთგვარი გულუბრ-
ველობა პოლიტიკური ვითარებების შეფასე-
ბისას, თეატრალური მანერაც და ზოგი მსახი-
ობის შებოქილობაც კინოობიექტივის წინაშე
(მოსკოვი, 1969, ტ. 1, გვ. 201). მაგრამ მთა-
ვარია ფილმის ძირითადი მაღალი იდეურ-მხა-
ტვრული დონე და ამ მხრივ უცილობელი პრი-
ორიტეტი არა მარტო ქართულ ან საბჭოთა
კინემატოგრაფიაში, არამედ მთელს საბჭოთა
ხელოვნებაში საერთოდ, რომლის თაობაზეც
უკვე ითქვა.

ამასთან ისიც მეტად ნიშანდობლივია და
ერთხელ კიდევ მიუთითებს „არსენა ჭორჭია-
შვილის“ ერთობ გამორჩეულ ღირსებებზე,
რომ ჭეშმარიტად რევოლუციურ სიუჟეტსა და
გმირს დახარბებული მაყურებელი ვერც კი
ამჩნევდა ფილმის ზემოთ მითითებულ ხარ-
ვეულებს — ეს ყველაფერი ცხადი გახდა მას

¹ იგულისხმება ვ. გარდინის ფილმი, 1923 წ.

² ესეც ვ. გარდინის ფილმი გახლდათ, 1922 წელს გადაღებული.

შემდეგ, რაც ათეულ წლებთან ერთად პირველი ალტაცების ბუნებრივი უაღრესი გავიდა და ხელოვნებათმცოდნეებმა, რომ რტყვიან, უკვე გონების თვალთ შეხედეს ამ ნაწარმოებს. 20-იან წლებში კი, ვხეობრბთ, ამას მაყურებელი ვერ ამჩნევდა; როგორც საბჭოთა კინოს ისტორიის პირველსავე სახელმძღვანელოშია აღნიშნული, „მაყურებელს იტაცებდა სახე მუშაკაცისა, რომელმაც მშობლიური ხალხის თავისუფლებას უყოყმანოდ შესწირა საკუთარი სიცოცხლე“ („საბჭოთა კინოს ისტორიის ნარკვევები“, მოსკოვი, 1950, გვ. 100).

ფილმის საერთო წარმატება, ბუნებრივია, იმანაც განაპირობა, რომ მასში მონაწილეობდა შესანიშნავი აქტიორული ანსამბლი, როგორც მთავარ, ისე ეპიზოდურ როლებს ასრულებდნენ აღიარებული ოსტატები: ელისაბედ ჩერკეიშვილი, ალისა კიკოძე, ალექსანდრე იმედაშვილი, ვალერიან გუნია, ვასო აბაშიძე, თვით ივანე პერესტიანი, რომელიც რევოლუციამდელი რუსული კინოს ერთ-ერთი ვარსკვლავი იყო და სხვ. მაგრამ უველაფერი მაინც დამოკიდებული იყო მთავარი რო-

ლის შემსრულებელზე — მიხეილ ჭიაურელი. რომელიც ამ დროისათვის უკვე საკმაოდ ცნობილი თეატრალური მსახიობი იყო, მაგრამ ეკრანზე პირველად გამოჩნდა.

მ. ჭიაურელის კინოაქტიორულ დებიუტს ალტაცებით შეხვდა მაყურებელი. როგორც პრესა აღნიშნავდა, მან მეტად ცოცხალი, ჭეშმარიტად ტემპერამენტითა და მგზნებარებით სავსე სახე შექმნა.

„არსენა ჭორჯიაშვილი“ ეკრანზე პირველად უჩვენეს საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების მიეიქვე თვის თავზე, მაშინ როცა რუსეთსა და უკრაინაში წლები დასჭირდა ასეთივე აქტუალური სრულმეტრაჟიანი მხატვრული ფილმების შექმნას. სწორედ ამის შესახებ ითქვა ჯერ კიდევ 1929 წელს, ე. ჩვიალევის წიგნში რომ „პირველი საბჭოთა ფილმები საბჭოთა საქართველოში შეიქმნა 1921 წელს, რსფსრ-ში კი ისინი 1923-1924 წლებში გაჩნდა.“

ახლადშობილი ქართული საბჭოთა მხატვრული კინოს ასეთი მაღალი შეფასება კი „არსენა ჭორჯიაშვილის“ დამსახურება იყო.

მრავალმხრივი ოსტატი

რობერტ კონდასაშვილი ერთ-ერთი იმ მხატვართაგანია, რომელთა გარეგნულად მშვიდი არსებობის მიღმა შემოქმედებითად დაძაბული, რთული და საინტერესო ცხოვრებისეული გზა იგულისხმება. ჭერ კიდევ სტუდენტობის წლებში (1968 წელს დაამთავრა თბილისის სახ. სამხატვრო აკადემიის ფერწერის ფაკულტეტი) მას თან სდევდა ერთგვარი წარუმატებლობა, რომელიც მოყვლიდა ასე შეიძლება განსაზღვროს — „მძიმე სტუდენტი“. დამოუკიდებელი შემოქმედებითი შრომის დასაწყისში მას ეჩვენებოდა, რომ ახლა უკვე ეწია სასურველ ბედნიერებას, დააღწია თავი მასწავლებლების ზედმეტ მეურვეობას, მაგრამ ამის სანაცვლოდ მოხდა ის, რომ რამდენიმე წელი საერთოდ ჩამოშორდა საყვარელ საქმიანობას — ფერწერას. ეს იყო მისი ცხოვრების ყველაზე ძნელბედობის ხანა, რომელიც მან ნებისყოფის დიდი დაძაბვით გადალახა.

დაიწყო მუშაობა პოლიტიკური პლაკატის დარგში. გარკვეულ წარმატებებს მიაღწია გამოყენებულ დღეს მას უკვე იცნობენ როგორც მხატვარ-პლაკატისტს და სცენოგრაფს. შვიდი წელი დიზაინს შეაღია ტექნიკური ესთეტიკის ინსტიტუტი, ათი წელი — თეატრს. ფერწერას თანდათან, ძნელად უბრუნდებოდა. აკადემიიდან გამოსვლის შემდეგ მის ცხოვრებისეულ და შემოქმედებით გამოცდილებას თითქმის აკლდაო რაღაც აუცილებელი რგოლი; ახლა ეს დანაკლისი პრაქტიკული საქმიანობით ივსებოდა. კაცს შეიძლება მოეჩვენოს, რომ საპროექტო ინსტიტუტი და თეატრი შეუფერებელი ადგილია ფერწერის დაოსტატებისათვის, სინამდვილეში კი აქ გატარებულ დროს უქმად არ ჩაუვლია და მიღებულმა გამოცდილებამ თავისი დადებითი შედეგი გამოიღო. იშვიათად მოიძებნება საქმიანობა უფრო სასიკეთო და საყოფიერო — მხატვრული ტექნიკის დახვეწის, შემოქმედებითი დიპაზონის გაფართოების, გამომგონებლური უნარის, სახეობრივი აზროვნების განვითარება-გაღრმავების თვალსაზრისით, ვიდრე ის, რასაც მხატვარი წლებების მანძილზე მისდევდა. ფერწერის სტილი, მუშაობის ტექნიკა და თვით მასალის შერჩევა კი მკიდროდ უკავშირდება მხატვარ-ფერწერის ჩამოყალიბების ამ თავისებურებებს.

მომცრო სახელოსნოში საცხოვრებელი სახლის მეორე სართულზე, კუთხეში ასამდე ფერწერული ნამუშევარია. მხატვარი დინჯად იღებს თვითნებ მათგანს და „სახით“ სინათლისკენ დგამს. ვათვალიერებთ სურათებს ვსაუბრობთ.

ნამუშევრების გაცნობისას ცოტა არ იყოს გამოცოა იმ გარემოებამ, რომ თითქმის ყველა მათგანი მაღალი პროფესიული დონით გამოირჩევა. ამან ჩემზე, როგორც მაყურებელზე, არც თუ ისე სასიამოვნო შთაბეჭდილება დასტოვა. გამოირკვა, რომ მხატვარი ანადგურებს ყველაფერს, რაც მისი აზრით სუსტია. თურმე ჭერ კიდევ ბატონობს ამგვარი „მარბაროსობა“.

ხშირად ურჩევიათ მისთვის გამოყენის მოწყობა. ის კი ყოველთვის ერთნაირად პასუხობს: ეს ხელს შეუშლის ჩემს ძიებებს. იქნებ სწორიც არის მხატვარი, რომ არ ჩქარობს. სამაგიეროდ ბევრს მუშაობს. ეძებს. რაღაცს პოულობს მისთვის საინტერესოს, რაღაც არ გამოსდის და იძულებულია უარი თქვას მასზე.

გარედან ზემოქმედების გარეშე ჭიჭირიც ადვილია და მუშაობაც. თუმცა დაბეჭდილებით ვერაფერ იტყვის, ადვილია თუ ძნელი. ადვილია იმიტომ, რომ არ არის საჭირო შენი ნამუშევრები სხვის მოთხოვნებს მიუსადაგო, ძნელი კი იმიტომ, რომ საკუთარ თავთან დარჩენილს სურვილი არ გიჩნდება სიმართლეს გადაუხვიო, უღალატო საკუთარ რწმენას.

იგი მუდამ ისეთ გადაწყვეტილებებს იღებს, რომლებიც პირველ რიგში თვით მას დაჰამოყვითლებს, სხვა მსაქელი მას არა ჰყავს.

რობერტ კონდასაშვილი ჭეშმარიტი თბილისელია და მისი ფერწერა არსებობს ჩვენი ქალაქის განუყოფელ, გასაცნობარ ატმოსფეროს უნდა უმაღლოდეს. მის ნაწარმოებებში იგრძნობა რაღაც განსაკუთრებული, თავისებური, თვითმყოფადი კოლორიტი. მისი ფერწერული ნამუშევრების წყობა იქმნება ნახატის და ფერის ერთიანობის მხატვრული სახის მთლიანობასთან შერწყმის საფუძველზე.

მსუბუქად და ძალდაუტანებლად, ამავე დროს თამამად იყენებს მხატვარი ფერს. „პირობითად“ გადაწყვეტილ კომპოზიციებში აღმნიშნული ვერ იგრძნობს გულგრილობის ნა-

საქართველოს
წერამწერთა
კავშირის
კავშირის
კავშირის

ტამლასაც კი. პირიქით, მათში მუდამ ისმის ცოცხალი ადამიანის სუნთქვა. ექსპრესიით და მუხტული მისი ტილოები ღიად, გაშთიშვით, ბუღბუღად წარმოადგენს მხატვრის ოპტიმისტურ მსოფლგაგებას, მის ტემპერამენტს. ამავე დროს ისინი გამოირჩევიან ფილოსოფიური სიღრმით, თანამედროვე ცხოვრების რიტმის მკვეთრი შეგრძნებით.

ძნელია რ. კონდახსაშოვის ნაწარმოებების აღწერით წარმოდგენა. მისი ფერწერა უღერადოა და ციცხლოვანი. ნაწარმოებები, რომლებშიც ერთმანეთს უცნაურად ერწყმის ნახატი და ფერი, ხიბლავს მაყურებელს. სურათები გარე სამყაროს სახეობრივი და კოლორიტული ელემენტების ილუსტრაციას როდღე წარმოადგენენ, ყველაფერი გაცილებით უფრო რთულია, ვინაიდან მხატვრის მძლავრი აღმაფრენით, მისი მდიდარი ფანტაზიით არის ნაკარნახევი.

სიუჟეტი რ. კონდახსაშოვის ნაწარმოებებში უმნიშვნელო როლს თამაშობს. ავტორი თხზავს მას ბუნებაში, ან საკუთარ განწყობილებაში დაჭერილი რომელიღაც მომენტის დახმარებით, ამასთან არც ერთი მონასმი, არც ერთი შტრიხი, არც ერთი ხაზი არ არის მიმართული მხატვრული სახის მთლიანობის, მონოლითურობის საზიანოდ!

ამგვარად, მხატვარი შთაგონებას მხოლოდ ბუნებისგან იღებს. მუშაობის დაწყების ერთადერთი მოქმედი იმპულსი აზრისა და გრძნობის ბუნებრივ მდგომარეობასთან კონტაქტია. ინკუბაცია მხატვრული სახე, რომელიც კონკრეტულად მშვიდ ვითარებაში, მოღებრტთან ისხამს ბორცს. რ. კონდახსაშოვის ტილოზე ვერ შეხვდებით ნერვულ მონასმს, ეფექტურ ხაზებს, ფუნქციონალურ ახვედებულ, აჭვრთხულ საღებავებს. ყოველივე ეს მისთვის უცხოა. ფუჭი მაღალფარდოვნება ფერწერაში ისევე ადვილად ამოსაცნობია, როგორც სიცრუე და სიუალები ყოველდღიურობაში. მის ნამუშევრებში ყველაფერი სადა, ღრმა და და-

მაჭერებელია. ყველაზე განსაცვიფრებელია მისი სათუთი და მოკიდებულება ადამიანის მიმართ. მხატვარს უყვარს ადამიანები, განსაკუთრებით ისინი, ვისაც ხატავს.

ღროდადრო მხატვარს ცხოვრების მძლავრი სიხარული ეუფლება და მაშინ მის ტილოებზე ვხედავთ საღებავების ფერით მონაცვლეობას, მათ გასაოცარ აელვარებას. ხანდისხან საღებავები მუქდება, ხალისიანი განწყობილება ქრება და ყველაფერი მიგვაჩვენებს ცხოვრებისეულ ურთიერთობათა სირთულეზე.

პორტრეტი მხატვრის შემოქმედების განსაკუთრებულ, ღრმა აზრით დატვირთული ფურცლებია. პეიზაჟებსა და ნატურმორტებში მხატვარი საოცრებათა ახალ სამყაროს ქმნის. აქ იგი კიდევ უფრო შორდება საგნობრივ გამომხატველობის პრინციპს. მაგრამ ეს როდღე ნიშნავს, რომ იგი ფორმის, ფერისა და ტონალობისადმი განურჩევლობას იჩენდეს. ეს არის მხატვრის შთაგონებით შექმნილი ჭაღუჭრული სამეფო, თუმცა ამავე დროს ფერთა ფანტასმაგორია მხატვრულად დამაჭერებელია და მართალი.

მხატვრის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი ნატურმორტებს განეკუთვნება. ისინი მატერიალური სამყაროს სისავსეს, ადამიანის გარემოწვეულ საფანთა შრავალფეროვნებას გამოხატავს. ფორმის, ფერის, განათების თავისებურებათა ნიშნით დაჭრუფებული, დიდი გემოვნებით შემორჩენილი ნივთები კომპოზიციაში ფერადოვანი ხალიჩის სტრუქტურას ქმნის, — ერთდროულად დიდებულსა და საუბიძოს. კოლორიტის მაყორულ უღერადობაშია სწორედ რ. კონდახსაშოვის ფერწერულ ტილოთა მაღალი მხატვრული ღირებულება.

იგი მრავალმხრივი ნიჭით დაჭილდოვებული ხელოვანია და ეს საწინდარია იმისა, რომ რ. კონდახსაშოვი კიდევ ბევრჯერ გაგვახარებს თავისი საინტერესო და ღრმა ნაწარმოებებით.

მურმან ჯგუბურია

ნ ა თ ე ლ ი ს ი ტ ყ ვ ა

„როცა ეს პაწია წიგნი წავიკითხე, კიდეც ერთხელ დავრწმუნდი, რომ კაცი წუთისოფლად სიკეთითა და ერთგულებით უნდა ცხოვრობდეს“. — ასე ამბობს ჯანსუღ ჩარკვიანი მირიან იორამაშვილის ლექსთა კრებულის წინასიტყვაობაში. „სანთლები ვერ იწვი, კეთილად ქმნილი, რად მარადიულს — წარმავალს არჩევ?!“

მართლაც, განა რას უნდა შესწიროს კაცმა თავისი ცხოვრება, თუ არა სიკეთესა და სინათლეს, თუ არა მამულსა და მის მომავალს. დღე დღევანდელი ღამდება, ეს ბუნების გარდაუვალი კანონია, მაგრამ იმედი ყოვლისმომცველია, სხადე ისევ ამოვა მზე, ისევ განათდება ცის-ქვეშეთი: „დაისის სხივთა მერყამული ციმციმი გაჰქრა და იისფერი იფინება ნარნარად ტბაზე, მზის მოლოდინში უკვე სძინავთ ყვავილებს ახლა, ყველაფერს წყნარი სიჩუმე აესებს...“

მე მგონია, რომ ამ კრებულში თავმოყრილი ლექსები სწორედ ამგვარ სიმულდროვესა *და სიჩუმეში შეითხზა. „იყვენ მსახურნი ქეშმარიტი ქეშმარიტების, თინიერ ცოდვის, ანგარების, ამოების... მათ საფლავებზე მზე ამოდის ნათლის დიდებით და კამკამებენ მოელვარე საღამოები“. „ვიარათ ამ გზით, სიყვარულით, ჭირის დათმენით, ოღონდ გვინთებდეს რწმენას ცეცხლი და ჟრუანტელი“. — ასე ამთავრებს ამ ლექსს ავტორი.

მ. იორამაშვილის სიტყვა განვრცობილია და არაა ერთი პირდაპირი აზრის გამომხატველი: „ბნელმან ცოდვისამ მოიკცა სული, თელს მიფარა ნათელი სრული“.

ეს სტრიქონები არა მარტო დღე-ღამის მიმართებას გადმოგვცემენ, როგორც ეს შეიძლება ერთი შეხედვით მოგვეჩვენოს; აქ წაშლილია ზღვარი კონკრეტული პიროვნული მწუხარებისა და საოქმედი სხვა სივრცესა და მასშტაბს იძენს, რაც სცილდება ერთი კაცის საღონარით გამოწვეულ გუნება-განწყობას.

თუმცა პოეტისთვის არც კერძო ადამიანისე-

ული სევდა-მწუხარებაა შორებელი „განძარცული ყვავილთაგან ეზო და სახლი, და ეს წვიმები — სევდიანი, შენს სულს ამძიმებს, რა ეშველება აწ სიცოცხლეს უაზროდ ჩავლილს, ჩანს კი იმედი, რითაც ყოფნას გაიხანგრძლივებ?...“

ანალოგიური განწყობისაა შემდეგი ლექსის სტრიქონებიც: „შენ დამუნჯდები, მტრუველი თიხავ, დაგვიწყდება ვინ ან რა იყავი...“ და კიდევ: „მძიმეა, ძმებო, ყოფნა ესე, თალხი ვნებელი, ვერ ნახო, ძებნო სინთლით კაცი — დალსინებული“.

და ეს არის კაცური სევდა, როგორც სხვა ლექსში იტყვის პოეტი: „სინანულია თუ სიხარული, შემძრავს, ნამდვილი თუა... ვერაფერს კაცურს გვერდს ვერ აუვლი სიკვდილ-სიცოცხლის შუა...“

მაგრამ, როგორც ვთქვით, ეს არის პოეტის წამიერი განცდა, მთელი კრებული კი სხვა პერიოთა და მზითაა გაუღენთილი; აქ არათუ კაცი, ქვეც კი იმედია და ნათელი მომავლის შემყურე: „დგას სანატრელი, ვით უკვადება და საქართველოს მომავალს უმზერს“ („მცხეთის ჭვარი“)... „ტბილია და უბრალო ჩიტუნების გალობა, დაიწყებას ეძლევა ყველა წარმავლობა“. ...„შუქით აღვსილა სამყარო ისევ...“ „ვინემდის ძაღვის, მოასწარი სიკეთის თესვა...“ „დიდი სიცოცხლის წმინდა თასიდან შენი ცხელი მზის ნეტარი შევსვი, თუ სულს ოდეს-მე მალა ავზიდავ, შენს თბილ მიწაში მედგება ფესვი“.

ეს გახლავთ ამ კრებულის ავტორის საბოლოო აზრი თავისი მიწიერი ცხოვრების გამო ნათქვამი, აზრი იმ კაცისა, რომელმაც სევდაც იწვნია და სიხარულიც, უბედობაც და ბედნიერებაც; აზრი იმ კაცისა, ვინაც სთქვა „რა მზე ანათებს იმ სამეფოს, ნათელს ჩრდილები აქ...“ — ედ ერევა? ვინა სთქვას, კაცს რა ამაღლებს უფრო, უბედობა თუ ბედნიერება?*

აქ არ შეიძლება არ მოგვაგონდეს დიდი ჩინე-
ლი მოძღვრის ლაო ძის უურადსაღები კითხვა-შე-
გონება: „რომელი უფრო ასატანია, დამარცხება
თუ გამარჯვება? — თხუთმეტი საუკუნის წინათ
ნათქვამმა სიტყვამ ოდნავ სხვანაირი ფორმა
მიიღო ჩვენს დროში, მაგრამ აქ მთავარი სწო-
რედ რომ ეს მეტი მსგავსებაა და არა მცირეო-
დენი სხვაობა; ადამიანი ისევე ძნელად იბადება,
ძნელად იზრდება, ძნელად ცხოვრობს ამ მარა-
დიულ მიწაზე და ძნელადვე კვდება, როგორც
მაშინ. ახალი რაა ამ ციკვდებში. ეს ვითა-
რება კარგად აქვს გასიგრძელებული პოეტს
და ამიტომაც არის, ჩემი აზრით, ეს პაწია ლექ-
სების წიგნი ასე ბუნებრივი და ნათელი.
„შოთაის, ვაჟას, ილიას მერე, მე რა ეთქვა, ჩე-
მო ფრთიანო ენავე?..“ —

ეკითხება პოეტი დედაენას, რა ენაზედაც

შეიქმნა ჩვენი სახატე და სალოცავი წიგნები,
მათ შორის, „დავითიანი...“ „დღე იყო მშვი-
დი, მზე ოქროდ წვიმდა, პალობდა ჩიტი სულ
ერთი ციდა, და იღვრებოდა სილურჯე ციდან
და სველდებოდა ნამით იანი, იკრავდნენ გულ-
ში, ილხენდნენ დიდად... ვით ახდენილი ოცნება
წმინდა, ვით გაზაფხული მწვანეთმზანი, — მოს-
დევდა ქართველთ „დავითიანი“.

„ნათელი სიტყვა“ დავარქვი ჩემს პატარა წე-
რილს ჯანსულ ჩარკვიანის კვალობაზე, და მინ-
და ჩემი სათქმელი დავამთავრო ერთი უსახე-
ლო ქართველი პოეტის ლექსით: „შენ კი გენაც-
ვალე, ღმერთო, ჩვენი გამოსახვედვისო, ახლო-
მასლო დავგასახლე ერთმანეთის ნახვისთვისო“.

„უერთმანეთოდ ყოფნა ძნელია“ — ო, ამას-
ვე გვეუბნება მირიან იორამაშვილიც.

სერგი დანელია

ნარსულის ფურცლებიდან

უკანასკნელ ხანებში ქართული პერიოდის ფურცლებზე გამოქვეყნდა რამდენიმე წერილი ქართული ხასიათის შესახებ.

ჩემი კიდევ ჩვენი საუკუნის 20-იან წლებში გაიმართა პოლემიკა ამ საკითხის გარშემო. ეფიქრობო, ქართველი მკითხველისათვის ინტერეს-მოკლებული არ იქნება გაეცნობა წერილისა, რომელიც 1920 წელს დაუწერია პროფ. სერგი დანელიას. ეს წერილი წარმოადგენს პასუხს კუტანის (ფრანგი ინტელიგენტი, რომელსაც ქალთა სასწავლებელი ჰქონდა თბილისში) მოსენებებზე (მოსენება წაითხა ქართველი საზოგადოებრიობის წინაშე). კუტანს თავისი მოსენებების ერთი ეგზეგეზალარი პირადად ს. დანელიასთვის გაუგზავნია. დანელიას პასუხი, რუსულ ენაზე, დამეჭიღია პროფ. ე. კოლუას წიგნში „სერგი დანელია“.

კუტანმა თავის მოსენებაში, ფრანგის პოზიციიდან, ერთგვარი სიმპათიით დაახასიათა ქართული გონი და ეცადა, ანალოგია მოეძებნა ფრანგებსა და ქართველებს შორის, მაგრამ ეს დაახასიათება წინააღმდეგობრივია და მასში მაინც დავიწინებელია ქართული გონი და ხასიათი.

დანელია თავის პასუხში ეწინააღმდეგება კუტანის ბევრ მოსაზრებას, ნათლად გამოხატა ეს დამოკიდებულებას თავის ერთან, არა ერთ საინტერესო მოსაზრებას გავაყდის ქართული გონისა და ხასიათის შესახებ.

თამარ ლალიძე

ბატონო კუტანი! წავიკითხე რა თქვენი მახვილგონიერული და ხასიათება ქართული სულისა, მინდა აღწერო, რომ საერთოდ, თითქმის, ეს სული თქვენ მოგწონთ, მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ თქვენს ერთგვარ სიმპათიას იწვევს ქართული სულის თავისებურება, ჩემი აზრით, მისი დაახასიათებისას მთლიანად თანამიმდევრული არა ხარო.

უფურცლად რა ქართველს ფრანგის პრიზმის მიღმა, მგონი ლოგიკის თვალსაზრისით, თქვენ დაიკავებთ არც თუ მთლიანად უნაკლო პოზიციას.

თქვენთვის ქართველი, უპირველეს ყოვლისა, არის „აღმოსავლელი ადამიანი“. მართალია, თქვენ უშვებთ, რომ იგი ბუნებით დაჭილდოვებულია არაჩვეულებრივი გონებრივი მონაცემებით, მაგრამ ეს მტკიცება, როგორღაც, უკანა პლანზე რჩება და ვერ პოულობს განვითარების შემდგომ მსგავსებას.

მიუხედავად არც თუ ისე სუსტი გონებრივი მონაცემებისა, ქართველმა. არ იცის უკუშანი, იგი გულუბრყვლია, საკმაოდ ნდობით ეცდებოდა ფაქტებს, არ შეუძლია ერთმანეთს დაუპირის-

პიროს ისინი და ამ დაპირისპირებით, ლოგიკურად აუცილებელი შედეგი ჩიდაღოს; მისთვის, წარმოდგენა ერთეულზე ჩრდილავს ზოგადის იდეას. ერთი სიტყვით, ქართველის გონება ცოტათი თუ განსხვავდება ბავშვის მოუმწიფებელი გონებისაგან. მაგრამ თუ ასეა, ძალიან გთხოვთ გვითხრათ, როგორღა შეიძლება მტკიცება, რომ ქართველი დაჭილდოვებულია ინტელექტით? სხვანაირად როგორ უნდა გავიგოთ მონადლბული ინტელექტი თუ არა, როგორც უნარი ლოგიკური აზროვნებისა, ერთმანეთს დაუკავშიროს ცალკეული ფაქტები მსგავსების დახმარებით და ერთი მონაცემის მეორე მონაცემებთან შეპირისპირებით გამოასწოროს არასრულყოფილობა ჩვენი გარეგნული გრძნობებისა. თქვენ ამტკიცებთ, რომ ქართველი აღიქვამს რა რთულ კონცეფციას, ახალგაზრდული ალტერნატივად გაღარბის ერთი დეტალიდან მეორეზე და, ამავე დროს, არ თვლით მას უუნაროდ, გაიგოს რთული იდეა. თქვენი ეს აზრი ჩემთვის აბსოლუტურად მიუღწეველია. მართლაც დეტალები გატაცება და უუნარობა — უურაღდება მიმართოს იმისკენ, რაც იმდენად ამ დეტალების გარეგნულ საფარს იჩიოთ, არ არის ვითომ გადაუღსახავი წინააღმდეგობა რთულ იდეებში ჩასაწვდომად? ორიდან ერთი: ქართველის გონება ან საკმაოდ მერყეულია, ცვალებადია, ადვილად ემორჩილება გარედან აფიციტირებას და ამ შემთხვევაში არ შეიძლება ქართველს ეფუროთ ადამიანი, რომელიც უფარავს თავის თავში „ბრწინავალე გონებრივ მონაცემებს“, როგორც ამას თქვენ უშვებთ, ანდა პირიქით, ქართველის გონება საკმაოდ ძლიერია, რომ იბატონოს გარეგნული შთაბეჭდილებების სიახლედზე და მართოს ეს უკანასკნელი. როგორც ერთი, ისე მეორე შემთხვევაში ძალაში რჩება საერთო მდგომარეობა. გარეგნულ შთაბეჭდილებებზე დამოკიდებულება — გონებრივი სისუსტის მაჩვენებელია, უნარი გარეგნულ შთაბეჭდილებებზე ძალად დადგე და მართოს ისინი — ძლიერი გონების თვისებაა. თქვენი აზრით, ქართველისათვის უცხოა ლოგიკა და სისტემა, რადან მისთვის უცხოა დაეჭვება, რომელსაც მივყავართ ლოგიკამდე და სისტემაზე. ახლა მე არ ვკამათობ არსებითად ამის შესახებ, მე მივუთითებ მხოლოდ მის ფორმალურ უსაფუძვლობაზე თქვენთვის თვალსაზრისით, რომელიც უშვებს ქართველში გარკვეულ (მნიშვნელოვანსაც კი) გონების წილს.

ჩემი აზრით ჭერჭერობით არა გვაქვს საკმარისი ობიექტური მონაცემები იმისათვის, რომ მივაწეროთ ქართველის გონებას ის თვისებანი, რომელსაც თქვენ მიაწერთ. გონების ნაციონალური წყობა შეიძლება დაახასიათდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ამ გონებაში მთლიან-

ნად ამოწურა თავისი თავი შემოქმედებით პროცესში, ანდა, უკანასკნელ შემთხვევაში, საქმოდ გამოავლინა თავისი თავი, რომ გავლილი ხანით ვიმსჯელოთ მამოძრავებელ ძალაზე, რომელიც მისი იმანენტური იქნება. რა შეგვიძლია ვთქვათ ქართული გონების შესახებ? წარსულში ხომ მთელი მისი მუშაობა მიმართული იყო იქით, რომ დეცევირის ფიზიკური არსებობა აზიელთა ურდოების შემოჭრისაგან თუ ევროპელი ჯარებისაგან, დაწვებული ბერძენი არგონავტებით, რომლებმაც გამოგონილი ცხვრის, გალლის, მიწეზეთ წალეკს საქართველო, ყველანი მოდიოდნენ ომისა და ნგრევისათვის, დამთვანხმით, რომ წმინდა გონებრივი კულტურისათვის, ასეთ ნაკლებსაზარებლო პირობებში, ქართულ გონებას არ შეეძლო გამოემუდგინებინა თავისი თავი აღუქვართ ფორმაში, ჩვენ დიდიხანა ვარსებდით, ეს მართალია, გვახსოვს კაცობრიობის კულტურის ჩასახვა. ქალბრა ჰომეროსი ქართული ისტორიისათვის მხოლოდ უსუსური ბავშვია, რადგან ამ ისტორიას ახსოვს კიდევ უფრო ადრეული დროებიანი: მას ახსოვს პრამეთეოსის მიერ კულტურის სახელით ჩადენილი გმირობა, მაგრამ მიუხედავად ასეთი ხანგრძლივი ისტორიისა, ჩვენ ჯერ მანაც არა გვაქვს საქმარის მასალა იმისათვის, რომ ვიმსჯელოთ ქართველი ხალხის გონებრივ წყობაზე, არ იფიქროთ, რომ მე არ მესმის ჩემ მიერ დაცული აზრის მოჩვენებითი მერყეობა და ზოგაერთი, ასევე მოჩვენებითი, არახელსაყრელობა ქართული თავმოყვარეობისათვის, მაგრამ თქვენ სვესებით ვამიგებთ, თუ მოინდომებთ და მოთმინებით წაიკითხავთ ბოლომდე ჩემს წერილს.

დავბრუნდეთ ჩვენს პრობლემას. საქართველოს თავისი არსებობის მანძილზე, მთელი რიგი უჩიდრესად არასასურველად ჩამოყალიბებული პირობების გამო, არ ჰქონდა შესაძლებლობა თავისი ნაციონალური შემოქმედებითი ენერგიის სათანადო წილი გამოეყო ხელოვნებას, ლიტერატურის, მეცნიერების განვითარებისათვის, ძალიან გუბოვთ, მიიზიარა, რის საფუძველზე დაიწყებთ თქვენ მსჯელობას ქართული გონების ნაციონალური წყობაზე? თქვენ ხომ არა გაქვთ საქმარის მასალა ამისათვის. კულტურის ნიმუშები, რომლებიც წარმოადგენს ქართული ნაციონალური შემოქმედების შედეგს და გამოწვეულნი არიან აუცილებლობით, დაციან ხალხის ფიზიკური არსებობა (ჩვენი ციხე-სიმაგრეები, საზოგადოებრივი წყობა, ოჯახური წყობა, წეს-ჩვეულებანი, რწმენა და სხვა და სხვა). ყველაფერი ეს უშეძველად ატარებს ქართული გონების კვალს, მაგრამ ისეა გაფანტული, რომ ძნელად ემოჩინება სისტემატიზაციას და ამის შედეგად, არ შეუძლია იყოს საფუძველი სწორი გონებრივი დასკვნისათვის.

იმისათვის, რათა ობიექტურად ვიმსჯელოთ ქართული სულის შესახებ, მასალად არა გაქვთ არა მხოლოდ თქვენ, ფრანგს, არამედ იგი საერთოდ არ არსებობს. თუკი შეიძლება ვიმსჯელოთ ქართულ სულზე, მაშინ მხოლოდ და მხოლოდ სუბიექტური ანტროპოპეიკის საშუალებით. როგორია ქართველი? ქართველი ისე-

თია, როგორადაც თავს გრძნობს; ქართველი ისეთია, როგორიც მას უნდა, გახდეს. იცით კი ქართველს როგორი უნდა გახდეს? ესლა ძნელია ამის ზუსტად თქმა, მე ძალიან არ შევცდები, თუ ვიტყვი, რომ არ არსებობს ისეთი სიმძაღლები (სულერითა კულტურის რომელი სფეროც არ უნდა ავიღოთ), რომელსაც ქართველი თავისთვის მიუღწევლად ჩათვლიდა.

ამით დავამთავროთ. თქვენ მოგწონთ ქართველები. ეს აშკარაა და თქვენ, როგორც ფრანგს, გსურთ დაინახოთ მათში ფრანგებისათვის დამახასიათებელი ხასიათის თვისებები, მაგრამ ვერ პოულობთ რა ქართველში ფრანგული გონების დადებით თვისებებს (ამის პოვნა კი ყოველად შეუძლებელია. რადგანაც ჩვენ ჯერჯერობით არ გველია არც ჩვენი დეკარტი, არც ლავუაჟე და არც მათი ექვივალენტური დიდი პიროვნებანი), თქვენ კმაყოფილებით იმით, რომ დიდსაღლოვნად მიაწერთ მას ტარტარის ტარასკონელის ხასიათის თვისებებს, მე გგონია, თქვენ ვაქცევთ ის აზრით, რომ ქართველი საბერძნეთია და, ბუნებრივია, უნდა ფლობდეს ტარასკონელისათვის დამახასიათებელ ექსპანსიურობას. მოგწონთ ქართველი, მაგრამ არა გაქვთ მონაცემები, რათა საბოლოოდ გაუიგოთ ფრანგებს და თქვენ კმნით ქართველი-საგან ფრანგის კარიკატურას. მე გგონია, უნდა შეცვალოთ თქვენი თვალსაზრისი. ქართველი ქართველია. იგი არც აღმოსავლელია, მაგრამ არც ფრანგია და არც ინგლისელი. მას გააჩნია თავისი სახე, რომლის გამომუდგენების საშუალებას არ აძლევდა ისტორია, ხოლო თუ რა სახეა, ამის ამოსხნა უნდა ვეძებოთ მის მემკვიდრეებში, პოეტებში, მორალისტებში, ერთი სიტყვით, ყველა იმ იდეალიზმებში, რომლებსაც სურთ შექმნას ქართული სახე თანხედრული მის პირველად სახესთან, რომელსაც ბუნებრივად გრძნობენ და, რომელსაც კარნახობთ მათ უცნობი, გაურკვეველი, გარეშე მჭერისათვის ღრმად დამაღული ნაციონალური გენია. ქართველი ისეთია, როგორადაც სურს მისი დანახვა ყველაზე ღრმა, ყველაზე გულწრფელ იდეალიზტს.

თუ ჩვენ ამ სიბრტყეზე დავდგებით, წინ გადაგვეშლება ისეთი სიმძაღლ და სივრცე, რომ ევროპელი იძულებული იქნება მხრები აიჩიოს და ურწმუნოდ გადაიქნოს თავი... მაგრამ როდესაც საქმე ჩვენ თვითონ გვებება, ჩვენს მომავალს, ჩვენს არსებას, ჩვენ მიუწვდომელნი ვართ ექვისათვის, ჩვენი მასულდგმულბეობი რწმენა ამოუწურავია. თქვენი აზრით, ეს ნაკლია, ჩემი აზრით — უდიდესი ძალა. ჩვენ გვინდა უკანმოუხედავად, ულაპარაკოდ, გვინდა ძლიერად, ვნებიანად და ჩვენ მივადწევთ მისწრაფების საგანს. ჩვენ გავხდებით ის, ვინც გვინდა ვიყოთ, რადგანაც ჩვენში ჩადებულია სრულიად დაუხარკავი, სურვილის უდიდესი ენერგია, რომელზედაც ბოლოს და ბოლოს დამოკიდებულია მიღწევები.

ზემო თქმულიდან ბევრი რამ ბუნდოვანების გამო შეიძლება მოგჩვენოთ ერთმანეთის საწინააღმდეგოდ, მაგრამ მე მიმაჩნია, რომ აღმანი, რომელიც მსჯელობს სულის საკითხებზე, ადვილად მიხვდება დაწერილის ძირითად არსს ჩემი აზრით, წინააღმდეგობებისაგან თავისუფალს.

1985 წელი ბრიტანული კინოს წლად იყო გამოცხადებული. ამ ღონისძიების მიზანი ინგლისური კინემატოგრაფიის და კინემატოგრაფისტების მიღწევების პოპულარიზაცია და დემონსტრაცია იყო. შემთხვევითი არაა, რომ ბრიტანული კინოს წელი რეჟისორ დევიდ ლინის ახალი ფილმის პრემიერით დაიწყო. კინოში ორმოცი წლის მოღვაწეობამ მას დიდი პოპულარობა მოუტანა. დევიდ ლინი, რომლის ბოლო ფილმმა „მოგზაურობა ინდოეთში“ საერთაშორისო აღიარება მოიპოვა, ერთერთი ძნელად ამოსაცნობი პიროვნებაა მსოფლიოს კინემატოგრაფისტთა შორის. მის პირად ცხოვრებაზე ძალზე ცოტა რამაა ცნობილი. მაგ. არავინ იცის სად ცხოვრობს იგი. „მე როლს — როლის უკან დასაჯდომზე ვცხოვრობ“ — აცხადებს იგი და ამით ხაზს უსვამს იმას, რომ მართლაც ბევრი არაფერი გააჩნია, სამაგიეროდ, გემოვნება არისტოკრატიული და დახვეწილი აქვს.

77 წლის დევიდ ლინი დიდ ბრიტანეთს გვიხატავს ისე, როგორც არ დაუხატავს არც ერთ თანამედროვე ინგლისელ რეჟისორს დღემდე. მას გადაღებული აქვს ფილმები პატრიოტულ თემაზე, რამდენიმე ეპიკური კინომოთხრობა, დიკენსის რომანების მიხედვითი კი შექმნა ორი შესანიშნავი ფილმი. (მაგ. „ოლივერ ტვისტი“).

რეჟისორი არჩევს ფილმები ამბის, მოთხრობის სახით შექმნას, ბავშვობისდროინდელი პოპულარული მწერლების კალონიებს, უელსის, ბენეტის პროზაზე ჩამოყალიბა მისი წარმოსახვა და ასევე მიდრეკილებაც ისეთი ფილმების დადგმისაკენ, რომელთა საფუძველს ამბავი, თხრობა შეადგენს.

ომის პერიოდში შექმნილმა ფილმმა „ამბავი ერთ ხომალდზე“ რეჟისორს აღიარება მოუტანა და იგი დგამს კიდევ სამ ფილმს. ყველაზე ცნობილი ამ სამთაგან „მოკლე შეხვედრა“, რომელიც დევიდ ლინის მუდმივი კომპანიონისა და თანამშრომლის ნოელ კაუტერდის ერთპიტიანი პიესის მიხედვითაა შექმნილი.

ამაღლევებელი, მაგრამ უიმედო სიყვარულის მელანქოლიური ატმოსფეროს, ომის პერიოდის უფრო მუქ ფერებში წარმოჩენის, საღვთრის თითქოსდა ბინდიანი განათების, სევდით სავსე რაზმანინოვის მეროკი საფორტუპიანო კონცერტის წყალობით ფილმმა წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვა და დღემდე იგი ინგლისური კინოს კლასიკად ითვლება. ასევე შესანიშნავია დიკენსის რომანების გატარაც. რეჟისორმა ყველაფერი გააკეთა, რათა შექმნა მწერლისეული მოდელი კაცობრიობისა.

დევიდ ლინის ახალი ფილმი „მოგზაურობა ინდოეთში“ (1985 წ.), რომელიც ახლახანს გამოჩნდა ჩვენი კინოთეატრების ეკრანებზე ამბის, თხრობის კლასიკურ ტრადიციებთან დაბრუნებას მოასწავებს. სცენარი ფორსტერის ამავე სახელწოდების რომანის მიხედვითაა შექმნილი. მოქმედების ადგილი დიდი ბრიტანეთის ინდოეთია, უზარმაზარი, იდუმალი, ავისმომასწავებელი კონტინენტი, რომლის სახიფათო მომხიბვლელობას რეჟისორი არაორაზროვან და ამასთან, იდუმალი სახეებში ასახეირებს. ფილმის სიუჟეტი ძალზე მარტივია: ინდოეთში ჩამოდის ახალგაზრდა კომპანიონი ქალი, ხანშიშესულ ინგლისელ ქალბატონთან და ახალგაზრდა ინდუს ექიმთან ერთად. ისინი ექსკურსიაზე მიემგზავრებიან პირქუშ, თითქოს „სასწაულმოქმედ“ გამოქვაბულში. აქ ხდება „რაღაც“. სახელდობრ რა? ეს არც წიგნში და არც ფილმში არაა დაუზუსტებელი.

მთავარი გმირი კი მაინც ინდოეთია. იგი იგნობა ყველასა და ყველაფერში. ეს მშვენიერი ქვეყანა გადამთიელებისადმი მტრულადაა განწყობილი. ასე, რომ მთავარის შუქით განათებული, ერთი შეხედვით მშვიდი, აუზღვრველ განგში მცურავე ნიანგი სიმბოლოსავით აღიქმება.

ყველაზე მცხუნვარე პერიოდს ინგლისში ინდურ ჯაფხულს უწოდებენ... ფილმი „მოგზაურობა ინდოეთში“ დევიდ ლინის შემოქმედებითი გზის უმშვენიერესი ინდური ჯაფხულია.

საბჭოთა მკითხველისათვის ჩინელი პროზაიკოსის ტი ნინის სახელი უცნობია. ჩინეთში კი იგი დიდი პოპულარობით სარგებლობს. ახალგაზრდა მწერალი ქალის (დაბ. 1957) ნაწარმოებები უკვე ათი წელია იბეჭდება, გამოცემული აქვს სამი კრებული, მრავალჯერ იქნა პრემირებული.

თხრობის უბრალოება, მსუბუქი იუმორი, ცოცხალი, ცხოვრებისეული დიალოგები ტი ნინის პროზაში ოსტატურად ერწყმის ავტორის უნარს გამოხატოს საკუთარი, ავტორისეული კრედი.

სიუჟეტების მოჩვენებითი უბრალოება შო. რსაა პრიმიტიულობისაგან. ზნობად ისინი მთავრდებიან მოულოდნელი, თითქმის პარადოქსული სიტუაციებით, რომელთა საფუძველს ანტილოტი შეადგენს. თამაშდება კერძო შემთხვევა და იგი განუყოფადის ღონეს აღწევს. ჩვიდმეტი წლის სიანსიუე შორეული მაღალმოთ-

ანი სოფლიდანა, სადაც სულ ცოტა ხნის წინ გაიყუანეს რკინიგზა და გოგონები ყოველ საღამოს, როგორც დღესასწაულს, ისე ელიან მატარებელს, რომელიც მხოლოდ წუთით ჩამოდგება. სიანსიუე სასკოლო საკალმზე ოცნებობს. ნამდვილ საკალმზე — გოგონას ხომ მხოლოდ თვითნაკეთი ჰქონდა. და ერთხელაც იგი მატარებელს შეაჩერებ, იმისათვის, რომ ორმოცი კვერცხი საკალმზე გადაცვალოს. გვიან, კარიან ღამით მიჰყვება სიანსიუე შალეებს შინისაქენ, გაულზე მიუყრავს ახლადშეძენილი „საუწყებ“, თან შიშვაც ებრძვის, მაგრამ მაინც ბედნიერია. ესაა და ეს მოთხრობის „ამ, სიანსიუეს“ სიუჟეტი, რომლის სიმბოლური ქვეტექსტი — შეუწელებელი სწრაფვა ახალი ცხოვრებისაკენ — შეუმჩნეველი არ დარჩენილა ჩინელი მკითხველისათვის.

მორალურ-ეთიკურ პრობლემებს მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ახალგაზრდა მწერლის შემოქმედებაში. ტე ნინის პროზაში ავტორი არ ჩანს, იგი თითქმის გმირებსა და მოვლენებში ითქვიფება. ამიტომაცაა ის მოკლებული დიდაქტიკას, რომელიც ჩინეთის ლიტერატურისა და ხელოვნების ერთ-ერთი ნაკლია.

მწერლის გმირები ახალგაზრდები არიან, 16 წლიდან 80 წლამდე. შესაბამისად, პირველ პლანზეა ის პრობლემები, რომლებიც ასე თუ ისე დაკავშირებულია მათ ცხოვრებასთან. აქ ჩანს თაობათა ურთიერთდაპირისმართულობაც („მოკლე სიმღერა“, „ჩანაფიქარი“) და ახალი შეხედულებებიც ცხოვრებაზე, „ხელახალი შრომითი აღზრდის“ გამოძახილიც, რომლის გავლენის ქვეშ „კულტურული რევოლუციის“ წლებში ქალაქის ახალგაზრდობის დიდი ნაწილი მოექცა, თუმცა „კულტურულ რევოლუციას“ თავისი ექსტრემისტული ექსცენსები არც ისეთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს, მხოლოდ დროდადრო შემოიჭრება, როგორც წარსულის გამოძახილი, რომელსაც უკვალოდ არ ჩაუვლია საზოგადოებისათვის; როგორც მძიმე მემკვიდრეობა, რომლის მავნე გავლენისაგან თავის დაღწევა აუცილებელია. მთლიანობაში კი ისტორიული ფონი, პრობლემები, აღმავლის სულიერი სამყარო ტე ნინის პროზაში დღევანდელიობას ეხმარება.

ლონდონის სამხატვრო გალერეა ტიტში, გასულ წაფხულს ფრანსის ბაქონის ნამუშევრების დიდი გამოფენა მოეწყო. 76 წლის ფრანსის ბეკონი ტერენის შემდგომ ყველაზე სრულყოფილ და მნიშვნელოვან ბრიტანელ მხატვრად ითვლება. ასეთია, მსოფლიო ხელოვნების ბევრი ავტორიტეტული მკვლევარის აზრი. ბეკონის მაღალ რეპუტაციაზე მეტყველებს ისიც, რომ ტიტის გალერეა უკვე მეორედ აწყობს მხატვრის რეტროსპექტულ გამოფენას. გამოფენას უმარავი დამოუკიდებელი ჰყავდა, მისი წარმატება პრესამაც ფართოდ გააშუქა.

ბეკონი იმ მხატვართა რიცხვს მიეკუთვნება, რომელთა შემოქმედების ირვლივ მუდამ მომხრეობენ, როგორც მისი ფერწერული ტილოების სიუჟეტებზე, ასევე მისი აზროვნების სტილზე. ყველაფერმა ამან ფრენსის ბეკონი ისეთსავე იზოლირებულ მდგომარეობაში მოაქცია, როგორც განუსაზღვრელ სივრცეში ასახული რომ დამხინჯებული და ნახევრად დამთავრებული ფიგურებია.

ბეკონი მეთექვსმეტე საუკუნის ცნობილი სახელმწიფო მოღვაწისა და ფილოსოფოსის ფრენსის ბეკონის შთამომავალია.

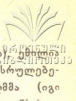
ფრენსის ბეკონი თვითნასწავლი მხატვარია, მაგრამ მის მხატვრულ ოსტატობას ყველა აღიარებს. იგი გაქიმულ უხეშ ტილოზე ძველ-მოდური ზეთის საღებავებით ხატავს. თუმცა უნდა ვთქვათ, რომ ტილოს მეორე მხარესაც იყენებს. ზეთის საღებავებში კი უმატებს ემულსიასა და თხევად პასტელს.

ბეკონი ხატავს ძველებური ფუნქციით. მისი ტილოების ფერთა პარმონიას „გასაცარს“ უწოდებენ. ფერთა გასაცარი პალიტრა მღწეულია რუხის და ჩაღისფრის, სოსანისა და ყვითლის ნაირ-ნაირი ელფერი, რომელსაც ტყვის სურინჯი და ნარინჯისფერი, შავი, მოცისფრო-მომწვანო და მყვარალა ყვითელი ფერები ემატება.

ხელოვნებამცოდნეთა დიდი ნაწილი თვლის, რომ ბეკონის შემოქმედებაში დიდი უტრადლება ეთმობა უღიზიამ ველურ და გრძნობით ელემენტებს. მაგრამ სწორედ ამით იზიდავს მხატვლის ტიტის გამოფენაზე წარმოდგენილი ის 126 ნამუშევარი, რომელიც 1944 წლიდან დღემდე შეიქმნა. არ არის გასაკვირი კრიტიკოსების აზრთა სხვადასხვაობა, მაგრამ ყველა ერთნაირად აღიარებს, რომ ბეკონის შემოქმედებას განუსაზღვრელი მხატვრული ღირებულება აქვს.

ლუის კაროლის „ელისი საოცრებათა ქვეყანაში“ მსოფლიოში ყველაზე პოპულარულ სახე-შვო წიგნთა რიცხვს მიეკუთვნება. ბევრმა, ალბათ იცის, რომ ეს წიგნი იმ მოთხრობების კრებულს წარმოადგენს, რომელსაც ჩარლზ ლატუიჯ დოჯსონი (მწერლის ნამდვილი გვარია) პატარა ნაცნობის — ელის ლიდელის გახსრობად თხოვდა. მისივე დაუნიებული თხოვნით, ლუის კაროლმა მოთხრობები ერთ წიგნად შეკრა. გულდასმით გადაწერა, შეუკეთა მწვანე ტყავის გარეკანი და 1864 წელს შობაზე უსახსოვარი ელისს წარწერით „ერთი წაფხულის დღის მოსახოვრად“. „ელისი მიწისქვეშეთში“ (მაშინ ასე ეწოდებოდა წიგნს) დასურათებული იყო ლუის კაროლის ილუსტრაციებით.

ამასობაში კი იქმნებოდა ამ წიგნის მოთხრობების უფრო ვრცელი ვარიანტი „ელისი საოცრებათა ქვეყანაში“, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნის ცნობილი მხატვარ-ილუსტრატორმა

ჭონ ტენილიმ დაასურათა. მაგრამ ადრინდელი ხელნაწერიც არ დაიკრეფეს. 1886 წელს კეროლმა ელისისგან (უკვე მისის რეკინალდ მარგრივსისგან) ითხოვა ხელნაწერი, და იგი ფაქსიმილეს გამოცემისთვის მოაწადა. 1886 წლიდან ფაქსიმილეს სახით კიდევ ზუთი გამოცემა გამოვიდა, სულ ახლახანს კი წიგნის გამოქვეყნების ასი წლისთავთან დაკავშირებით, გამომცემლობამ „პავლიონ ბუქს“ დასტამბა შეიქვესე კრებულიც. ამ გამოცემის ბოლო გვერდი ორიგინალური ხელნაწერის საიდუმლოს გვიხსნის. კეროლმა ხელნაწერს დაურთო საკუთარი ილუსტრაცია—ელის ლიდელის პორტრეტი, — რომელიც არ ჰგავს მოთხრობების მთავარ გმირს. კეროლს ალბათ არ მოეწონა თავისი ნახატი და ამიტომ მას ზევით დააკრა ელის ლიდელის ფოტოსურათი. „პავლიონის“ გამოცემაში გამოქვეყნებულია ორივე პორტრეტი. წიგნის გამოცემაზე ცოტა ხნით ადრე, გამოვიდა ბრიტანული ფილმი, რომელმაც კინოკრიტიკის მოწონება დაიმსახურა. ფილმში ფიგურირებს დიდი ელისი—მისის მარგრივი. აქ იგი 80 წლის ქვრივია, რომელიც ლუის კეროლის 100 წლისთავთან დაკავშირებით ჩადის აშშ-ში და იგონებს წარსულს.

დიდი მოწონება დაიმსახურეს მსახიობებმა: კორალ ბრუნმა — (ფილმში იგი ელისს, —

გამაღწიანებელ პურიტანს, თამაშობს) ემილია შანკლიმ (პატარა ელისის როლის შემსრულებელმა), განსაკუთრებით კი იენ ჰოლმმა (იგი კეროლს, მოკრძალებულ, სწავლულს ანსახიერებს).

ფილმი დენის პიტერის სცენარით გადაიღო ჰეინ მილერმა.

მხატვრული თარგმანის დარგში ავსტრიის სახელმწიფო პრემიის ერთ-ერთი პირველი ლაურეატი გახდა საბჭოთა მთარგმნელი და ლიტერატურის მცოდნე ს. პ. აპტინი.

როგორც გაზეთი „ვინერ ცაიტუნგი“ აღნიშნავს, პრემიის გაცემის დროს ავსტრიის განათლების გენერალურმა მინისტრმა მორიყმა თავის სიტყვაში საგანგებოდ ისაუბრა ავსტრიელი მწერლის „რობერტ მუზილის ეპოპეის „უთვისებო კაცი“ ს. კ. აპტინელ თარგმანზე (თავები ამ ნაწარმოებიდან გამოქვეყნდა ჟურნალ „ინოსტრანაია ლიტერატურას“ 1983 წლის მე-9 ნომერში).

მთარგმნელობითი ხელოვნების ნიმუშად გამოდგება ჟურნალ „ინოსტრანაია ლიტერატურაში“ გამოქვეყნებული რომანების — ჰერმან ჰესის „ტრამაისის მგელი“ და მაქს ფრიშის „ვიქენები თუნდაც განტეხიანი“ — ს. კ. აპტინელი თარგმანები.

თბილისი. დადიანის ქ. № 2.
 შურნალ „ცისკრის“ რედაქცია.

მწუხარებით შევიტყვეთ სტიქიური უზადურების შესახებ, მართალი ხალხს რომ დაატყდა თავს. სომეხი მწერლები გულითადად თანაგრძნობლობენ და თქვენს გვერდით ვდებართ ამ წუხილის ქანს.

შურნალ „გარუნი“ ავტორთა სურვილის თანახმად და თქვენი ნებართვით ჩვენი შურნალის ა/ვ მე-2 ნომრის ჰონორარი მთლიანად გადარიცხება სტიქიური უზადურებად დაზარალებულთა დახმარების ფონდში.

შურნალ „გარუნი“ რედაქციის სახელით მთავარი რედაქტორი მერაუშან ტარ-გულანიანი
 ირეპანი. შურნალ „გარუნი“ რედაქცია
 12. 2. 87.

შეენი მისამართი: თბილისი, 380007, დადიანის ქ. № 2.
 ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81, მთ. რედაქტორის მოადგილე — 72-26-82, პასუხისმგებელი მდივანი 72-43-75, მდივანი — 72-44-78, განყოფილებათა გამგეები — 72-26-85, პრისი — 72-26-80, „ცისკრის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-47-62.

გადაცა ასაწყობად 9.12.86 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 19.02.87 წ., ქალაქის ზომა 70x108, ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 11. სააღრსავ. თაბახი 15,85. შეკვეთა 2848. უე 04351. ტირაჟი 65.000.

●

სად წასულან მაინც დრონი,
ის ღდეები სად წასულან?
ის ღრუბლებიც საავდრონი
გამქრალან და დათარსულან.
შუახანი გადაცვიტეს
მაშინდელმა გოგონებმა,
ბევრი ღიმი გაიცრიცა,
დარჩა ბევრი მოგონება.
— ღიდება თქვენ, ვინც შიმშილით
გაიარეთ გზა საძნელო,
ღიდება თქვენ, კომკავშირის
მილიონო ძნელაძენო!

.....

ჩემო მიწავ,
ლაყვარლებში
ვინც ქარს შეხვდა გამკლავებით,
ვინც გაღელილ საგულეში
ჩაიბნია ვარსკვლავები,
ვინც შებოროკა მტრების ზრახვა,
ვინც ქმნის მუდამ, — იგი მე ვარ.
მე ჩემს თბილისს მალე ვნახავ,
მე ნაომარ არწივს ვგევარ.
შორს სახელი გამოივარდა,
შორს წასულან ჩემი ხმები.
მე ოცი წლის გმირი ვარ და
საუკუნე მიმაქვს მხრებით.

მირზა გელოვანი

63/48

ფან 60 კპპ.

050000 76286

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ